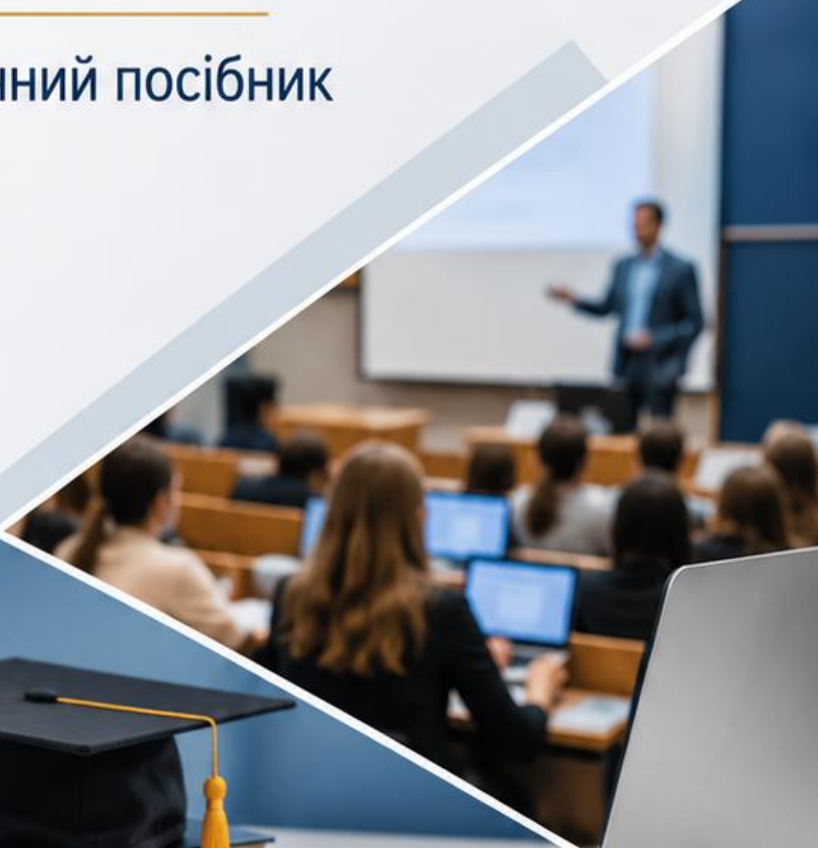

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ:

навчально-методичний посібник
до вивчення курсу

Міністерство освіти і науки України

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

НАТАЛІЯ САЛИГА

ІНГА ЄГОРОВА

**ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ:
навчально-методичний посібник до вивчення курсу**

Івано-Франківськ, 2026

*Рекомендовано вченою радою педагогічного факультету Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 1 від 27.08.2026 р.).*

Рецензенти:

Протас Оксана Любомирівна - доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи.

Максименко Наталія Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та освітніх інновацій.

П 24

Навчально-методичний посібник з дисципліни «Педагогіка вищої школи»/Автори-упорядники Н.М. Салига, І.В.Єгорова. Івано-Франківськ : КНУ ім. Василя Стефаника, 2026. 220 с.

Навчально-методичний посібник укладено відповідно до робочої програми навчального курсу «Педагогіка вищої школи» й спрямовано на ознайомлення із системою вищої освіти в Україні, тенденціями та особливостями навчального процесу. Матеріали посібника адресовані здобувачам другої вищої освіти спеціальності В6 – Перформативні мистецтва, спеціалізація В6.01 – Сценічне мистецтво, В6. – 03 Хореографія, а також аспірантам, молодим викладачам закладів вищої освіти. Навчально-методичний посібник включає опис навчального курсу, програму курсу, тематичний план лекційних занять, тематичний план практичних занять, індивідуальні завдання та завдання для самостійної роботи студентів, питання для підготовки до екзамену, тестові завдання для контролю знань, список рекомендованої літератури.

УДК 378 (075.8)

© Салига Н.М., Єгорова І.В., 2026
© КНУ ім. Василя Стефаника, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КУРСУ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»	7
1.1 Концепція навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи»	7
1.2. Структура навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи»	12
1.3. Тематика лекційного курсу	14
1.4. Тематичний план практичних занять	120
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ІЗ КУРСУ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»	132
2.1 Плани для самостійної роботи студентів другого рівня вищої освіти з курсу «Педагогіка вищої школи»	132
2.2 Індивідуальні завдання для студентів другого рівня вищої освіти	150
2.3 Варіанти творчих завдань за вибором студента	151
2.4 Тематика рефератів з дисципліни	181
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	183
3.1 Термінологічний словник	183
РОЗДІЛ 4 ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ З ДИСЦИПЛІНИ	194
4.1 Запитання для підготовки до екзамену	194
4.2 Тестові завдання	197
4.3 Підсумковий контроль із дисципліни	205
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	209
ДОДАТКИ	214

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти;

НРК – Національна рамка кваліфікацій;

МОН України – Міністерство освіти і науки України;

ДН – дистанційне навчання;

ДНК – дистанційний навчальний курс;

НДРС – науково-дослідна робота студентів;

НАН України – Національна академія наук України

НОП - наукова організація праці

ПЕРЕДМОВА

Одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти, як визначено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, є підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження інформаційних технологій, конкурентноспроможних на ринку праці. Розв'язати ці складні завдання може лише нова генерація викладачів-професіоналів, покликаних розвивати задатки, виявляти таланти, зберігати творчу індивідуальність кожного студента.

Високий рівень наукової компетентності в поєднанні з педагогічною майстерністю – реальна передумова підвищення ефективності освітнього процесу.

Забезпечити набуття студентами магістратури знань у галузі педагогіки вищої школи, їх підготовку до професійної та самостійної діяльності, формування знань, умінь та навичок в організації та проведенні освітнього процесу та готовності до професійної діяльності в царині сценічного та хореографічного мистецтва покликана дисципліна «Педагогіка вищої школи».

Перехід до реалізації нової парадигми вищої освіти означає оновлення всіх її сторін: змісту, форм організації, методів і засобів навчання, а найважливіше – підготовки науково-педагогічних працівників. Нині навчальний процес у закладах вищої освіти України став складнішим за своїми завданнями, інтенсивнішим за його змістом. Він вимагає глибокого педагогічного переосмислення закономірностей навчально-професійної діяльності, принципів і методів навчання та виховання, формування особистості майбутнього фахівця. Це зумовлено значними змінами в системі вищої освіти України: вдосконалилась її організаційна структура, з'явилися нові типи навчальних закладів, впроваджена система ступеневої підготовки фахівців, що викликано підвищенням вимог до підготовки викладацьких кадрів. Виникає необхідність зростання рівня професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в процесі їх ступеневої підготовки.

Магістранти усіх спеціальностей вивчають дисципліну «Педагогіка вищої школи», мета якої полягає у підготовці їх до виконання обов'язків викладача закладу вищої освіти, проведення науково-пошукової роботи та керівництва дослідницькою роботою студентів; організації освітнього процесу, виховання та самовиховання власних комунікативних здібностей.

Вивчення магістрами змісту дисципліни «Педагогіка вищої школи» дає змогу оволодіти базовими педагогічними категоріями, допомагає створити мотиваційну та орієнтовану основу для майбутньої викладацької роботи.

У пропонованому посібнику стисло викладено основний зміст і провідні

поняття усіх тем дисципліни, засвоєння яких потребує від студента постійної самостійної роботи над літературними джерелами, виконання індивідуальних практичних завдань, написання рефератів, проведення власних педагогічних досліджень.

Гуманізація освіти ставить перед викладачем закладу вищої освіти підвищені вимоги до навчально-методичного забезпечення освітнього процесу. Саме тому у посібнику значна увага приділяється практичному оволодінню методами самопізнання і самовдосконалення, які допоможуть магістрантам у професійному зростанні.

Підкреслимо, досить тривалий час вважалося, що зміст освіти фахівців цілковито зводиться до формування знань, вмінь та навичок, що він повністю визначається так званим «соціальним замовленням», яке не передбачає можливості вибору студентами шляхів особистого професійного самовизначення, отже, не враховувались їхні індивідуальні особливості засвоєння змісту освіти. Однак, в останні роки були виділені, наприклад, такі нові компоненти змісту вищої освіти, як досвід творчої діяльності та емоційно ціннісного ставлення до навколишньої дійсності, що підсилило значення культурного, морального й особистісного сенсу освіти.

Посібник містить дидактичні матеріали, рекомендації до самостійної роботи здобувачів другого рівня вищої освіти, рекомендації щодо підготовки до практичних занять, рефератів, доповідей тощо.

У посібнику немає відповідей на ті чи інші питання конкретних тестів і задач. Така стратегія спрямована на унеможливлення механічного підходу студентів магістратури до розв'язання запропонованих завдань.

Запропонований перелік питань, тестів і завдань для самоконтролю в другій частині посібника має на меті сприяння творчій навчальній діяльності студентів магістратури, започатковує уміння працювати з літературою, знаходити відповіді на питання, формує навички самостійного розв'язання завдань у майбутній педагогічній діяльності, допомагає підвищити рівень фахової підготовки.

Пропоноване видання, в першу чергу, буде корисним для магістрантів заочної форми навчання, сприятиме успішній підготовці до складання іспиту. Сподіваємося, що навчальний посібник буде практичним порадиником майбутнім магістрам, аспірантам, молодим викладачам вищої школи та ін.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КУРСУ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

1.1 Концепція навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи»

спеціальність В6 – Перформативні мистецтва,
спеціалізація В6.01– Сценічне мистецтво В6.-03 Хореографія

Назва дисципліни	Педагогіка вищої школи
Викладач (-і)	САЛИГА НАТАЛІЯ, канд.пед.наук, доцент; ЄГОРОВА ІНГА, канд.пед.наук, доцент
Контактний телефон	0977576636; 0975007407
Е-mail викладача	nataliia.salyha@cnu.edu.ua inha.yehorova@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	очний / заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Покликання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Четверг, 17.00, 402 ауд. (Сахарова 34-А. Обговорення індивідуально вибраних студентом питань із тематики курсу та самостійної роботи

Предметом дисципліни «Педагогіка вищої школи» є:

- процес професійної підготовки фахівців і навчально-виховний процес формування культурної еліти сучасного суспільства;
- вивчення закономірних зв'язків, що існують між навчанням, вихованням і розвитком студентів у закладах вищої освіти;
- розробка та впровадження методологічних, теоретичних і методичних проблем становлення сучасного інтелектуально-компетентного фахівця будь-якої галузі духовного або матеріального виробництва.

Мета дисципліни – забезпечити: засвоєння студентами другого рівня вищої освіти знань про логічну структурованість змісту, форм освітнього процесу у закладі вищої освіти, формування умінь і навичок проведення

лекційних і практичних занять; деталізацію основних компонентів курсу (типи лекцій, їх методологічне й методичне наповнення, облік та контроль успішності, сутність суб'єктів освітнього процесу), що дають змогу досягнути мету, програму і завдання підготовки фахівця. Окрім того, забезпечити опанування студентами магістратури основами теорії та історії вищої освіти, дидактики вищої школи та концептуальних засад виховання студентської молоді, формування відповідних професійних знань та набуття педагогічного досвіду.

Завданнями дисципліни «Педагогіка вищої школи» є:

- вивчення соціально-історичних характеристик системи вищої освіти;
- аналіз змісту, форм і методів навчання, виховання і розвитку студентської молоді;
- розробка нових технологій навчання і виховання студентів у закладах вищої освіти;
- розкриття педагогічних закономірностей формування студентів як майбутніх фахівців;
- аналіз методів контролю та оцінки успішності студентів на основі системного підходу;
- співвідношення цілей та засобів виховання і навчання;
- вивчення діалектичних взаємозв'язків об'єктивних і суб'єктивних, соціальних і природних факторів розвитку та виховання студентства, його потенційних і реальних можливостей;
- розробка теорій та методик навчання і виховання, критеріїв їхньої ефективності на основі закономірностей цих процесів;
- ознайомлення зі змістом та функціями професійно-педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти, сутнісними характеристиками його професіограми.

Після вивчення курсу студенти повинні знати:

- сутність та своєрідність освітнього процесу у вищій школі;
- тенденції та особливості розвитку системи вищої освіти в Україні та зарубіжних країнах;
- суперечності, психічні функції, особливості розвитку молодого людини студентського віку;
- структуру, психолого-педагогічні аспекти організації навчально-пізнавальної діяльності студентів;

– критерії відбору, принципи структурування змісту навчального курсу у закладі вищої освіти;

- сучасні інтерактивні методи навчання студентів;
- форми організації навчання студентів;
- норми, критерії оцінювання знань та умінь студентів;
- сутність, особливості, методи, прийоми виховання студентів;
- педагогічні уміння діяльності викладача;
- особливості вербальної та невербальної поведінки викладача;
- сутність, напрями, організації спілкування зі студентами;
- етапи, способи розв’язання конфліктів зі студентами;
- шляхи та умови формування студентської спільноти;
- методи науково-педагогічних досліджень.

На основі цих знань повинні бути сформовані уміння:

– постановки навчальної мети, відбору, структурування змісту лекцій, практично-семінарських занять;

– розвитку інтересу та особистісного ставлення студентів до змісту навчальної дисципліни;

– складання навчальної програми з дисципліни;

– застосування методів, прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів (бесіди, діалогу, дискусії, мозкової атаки тощо);

– планування структури, змісту, процесу організації лекції, практично-семінарського заняття;

– застосування методів, прийомів організації виховного впливу на студентів;

– організація спілкування зі студентами у навчальний час;

– саморегуляція невербальної поведінки у спілкуванні зі студентами;

– розв’язання педагогічних конфліктів у різних ситуаціях;

– застосування методів науково-педагогічного дослідження;

Контроль за роботою студентів здійснюється шляхом виконання самостійних завдань та здачі екзамену. Оцінювання самостійної роботи студентів проводиться відповідно до шкали оцінювання.

Методика вивчення дисципліни передбачає: використання сучасних освітніх технологій; поглиблену самостійну роботу студентів магістратури; практичне застосування набутих знань, умінь і навичок на практичних заняттях.

Розроблені в посібнику методичні рекомендації відповідають освітній програмі підготовки фахівців та орієнтовані на формування компетентностей:

Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність – здатність розв’язувати складні мистецькі задачі у процесі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

К1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

К02. Здатність застосовувати фундаментальні знання у практичних ситуаціях.

К05. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

К08. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

К11. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

К14. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК)

К19. Здатність до публічної презентації результату своєї творчої (інтелектуальної) діяльності

К30. Вміння планувати та здійснювати наукові дослідження, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.

К31. Вміння застосовувати основи педагогіки та психології у навчально-виховному процесі у закладах вищої освіти.

Відповідно до освітньої програми очікувані результати навчання охоплюють такі уміння:

ПРО 1. Володіти культурою мислення, здатністю до узагальнення, аналізу і синтезу в професійній діяльності. **ПРО2.** Вміти вільно оперувати всім комплексом отриманих знань.

ПРО5. Вміти здійснювати пошук інформації в мережі Інтернет, застосовувати можливості інформаційних технологій у професійній діяльності.

ПРО6. Вміти адекватно сприймати критику і знаходити відповідні шляхи реагування на неї, критично оцінювати власну діяльність та її результати.

ПРО7. Вміти адекватно оцінювати нову ситуацію та здійснювати пошук можливостей до адаптації та дії в її умовах.

ПРО8. Виявляти здатність до генерування нових ідей.

ПРО9. Вміти виявляти, ставити та вирішувати проблеми, аналіз проблемні

ситуацій й приймати обґрунтовані рішення для їх р ПР10. Вміти застосовувати й удосконалювати навички міжосо взаємодії.

ПР16. Вміти знаходити адекватні засоби презентації результат творчої (інтелектуальної) діяльності.

ПР21. Володіти навичками наукового опрацювання літератури оформлення бібліографії, правила цитування тощо), вміти застосовувати раціональні прийоми п відбору, систематизації та використання інформації.

ПР30. Вміти планувати та здійснювати наукові дослідження, г результати наукових робіт до оприлюднення.

ПР31. Вміти застосовувати основи педагогіки та психології у навчально-виховному процесі у закладах вищої освіти

Програма побудована за вимогами кредитно-трансферної системи організації навчального процесу у закладах вищої освіти та узгоджена з примірною структурою змісту навчального курсу, що рекомендована Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS). Оцінювання самостійної роботи студентів проводиться відповідно до шкали оцінювання.

Підсумковий контроль за роботою студентів здійснюється шляхом здачі заліку або екзамен.

Організація навчання	
Обсяг навчальної дисципліни	
Вид заняття	Загальна кількість
лекції	20
семінарські заняття / практичні / лабораторні	10
самостійна робота	60
Ознаки навчальної дисципліни	
Семестр	Спеціальність
1	В6 – Перформативні мистецтва, спеціалізація В6.01 – Сценічне мистецтво, В6 – 03 Хореографія

1.2. Структура навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи»

	Кількість год.		
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Тема 1. Вища освіта як важлива складова структури освіти. Загальні основи педагогіки вищої школи	2	2	
Тема 2. Інновації в системі вищої освіти	2		
Тема 3. Роль викладача в освітньому процесі закладу вищої освіти	2	2	
Тема 4. Лекція як форма навчання у закладі вищої освіти	2		
Тема 5. Методика проведення семінарських, практичних, лабораторних занять	2	2	
Тема 6. Самостійна робота здобувача другого рівня вищої освіти. Етапи та умови організації самостійної роботи здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти	2	2	
Тема 7. Мотивація і стимулювання діяльності студентів.	2		
Тема 8. Організація та управління освітнім процесом у закладі вищої освіти	2		
Тема 9. Суб'єкт – суб'єктні відносини в освітньому просторі закладу вищої освіти	2	2	
Тема 10. Підготовка майбутніх фахівців з педагогіки вищої школи засобами медіа-освітніх технологій. Вимоги законодавства України, щодо академічної доброчесності	2		
Всього	20	10	60

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Педагогіка вищої школи як наука. Методи науково-педагогічного дослідження.	4
2	Зміст освіти у вищій школі та способи його реалізації.	4
3	Професійна діяльність педагога в організації освітнього процесу.	4
4	Організація виховної роботи у закладі вищої освіти.	4
5	Становлення і розвиток вищої освіти в Україні, особливості її функціонування.	4
6	Системи вищої освіти у зарубіжних країнах: ретроспектива, сучасний стан відповідно до вимог Болонської освітньої реформи.	4
7	Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти у світлі європейських освітніх викликів сучасності.	4
8	Карпатський національний університет: витоки, становлення.	4
9	Європейська кредитно-трансферна акумулююча система організації освітнього процесу та шляхи і засоби її впровадження у вищу освіту України. Традиційні та інноваційні технології навчання у сучасній вищій школі.	5
10	Сутність, мета, завдання, закономірності та принципи виховання молоді. Національне і громадянське виховання майбутніх фахівців.	5
11	Процес, шляхи, засоби національного виховання студентів у закладах вищої освіти.	4
12	Основи педагогічного менеджменту у системі вищої освіти. Педагогічна майстерність викладача.	5
13	Академічна доброчесність як складова академічної культури учасників освітнього і наукового процесу.	4
14	Самовдосконалення викладача закладу вищої освіти	5
РАЗОМ		60

1.3. Тематика лекційного курсу

ЛЕКЦІЯ 1.

Тема 1. Вища освіта як важлива складова структури освіти. Загальні основи педагогіки вищої школи – 2 год.

План лекції

1. Предмет педагогіки вищої школи
2. Основні категорії педагогіки вищої школи.
3. Завдання педагогіки вищої школи на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні.
4. Методологія педагогіки вищої школи у світлі сучасної наукової парадигми.

1. Предмет педагогіки вищої школи

Педагогіка вищої школи, як і кожна наука, також має свій предмет дослідження. Науковці наводять різні визначення цієї категорії. На думку А.М. Алексюка, предметом педагогіки вищої школи є процес створення і функціонування дійсних взаємин студентів закладів вищої освіти, які забезпечують можливість формування духовно багатого, добропорядного, свідомого громадянина, спеціаліста вищої кваліфікації різних галузей народного господарства, науки, техніки.

На думку І. Кучинської, предмет педагогіки вищої школи охоплює: заклад вищої освіти як педагогічну систему; функціонування та ефективність педагогічного процесу у закладі вищої освіти; педагогічну діяльність науково-педагогічних працівників, їхню професійно-педагогічну підготовку; педагогічні закономірності формування й розвитку особистості студента; процес вищої освіти і самоосвіти; навчання у закладі вищої освіти; виховання і самовиховання здобувачів; моральну і психологічну підготовку; форми, методи і педагогічні технології у закладі вищої освіти; педагогічні аспекти неперервної самостійної роботи здобувачів під час навчання у закладі вищої освіти та після його закінчення; особистість науково-педагогічного працівника; педагогічні особливості взаємодії здобувачів і науково-педагогічних працівників у педагогічному процесі під час реалізації завдань Болонської конвенції; колектив (соціальну групу) науково-педагогічних працівників кафедр, факультетів, закладів вищої освіти; студентські колективи (соціальні групи).

В. Головенкін стверджує, що предметом педагогіки вищої школи є процес формування молодих фахівців за умов навчання в закладі вищої освіти, який передбачає не лише навчання і виховання, а вплив середовища, у якому навчаються та живуть здобувачі вищої освіти.

На наш погляд, *предметом педагогіки вищої школи* є: освітній процес фахової підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти; вивчення взаємозв'язків між навчанням, формуванням, вихованням та розвитком у закладі вищої освіти; методи організації освітнього процесу, спрямовані на формування особистості майбутнього магістра.

Тобто, педагогіка вищої школи – це наука про закономірності навчання і виховання здобувачів другого рівня вищої освіти, а також їх фахову підготовку відповідно до вимог нормативно-правових документів.

2. Основні категорії педагогіки вищої школи

Класифікацію категорій запропоновано В.М. Галузинським та Б.М. Євтухом. Учені поділяють категорії педагогіки вищої школи на три групи:

I. Методологічні категорії (педагогічна теорія, педагогічна концепція, педагогічна ідея, педагогічна закономірність, педагогічний принцип);

II. Процесуальні категорії (навчання (самоосвіта); виховання (самовиховання); розвиток, педагогічний процес, педагогічна діяльність, формування особистості; навчально-виховний процес, прогнозування);

III. Суттєві категорії (мета, завдання і зміст виховання; діяльність (викладача і студента); форми, методи й засоби навчання і виховання; педагогічні технології навчання; самостійна робота студентів тощо.

Провідними категоріями педагогіки вищої школи є «навчання», «розвиток», «виховання» в їх нерозривній єдності та взаємозв'язку.

Понятійний апарат психології вищої школи становлять такі поняття, як «професійна спрямованість», «професійна соціалізація», «професійна ідентичність», «навчально-професійна діяльність», «професійно-педагогічне спілкування», «студентська академічна група», «професіоналізм», «адаптація», «професійна готовність» тощо.

Для закладів вищої освіти важливими є такі категорії, як: «діяльність викладача і студента», «диференційований та індивідуальний підхід», «прогнозування наслідків педагогічного впливу», «планування навчальної роботи», «форми, методи й засоби навчання», «педагогічні технології навчання», «управління навчально-виховним процесом», «самостійна робота студентів», «науково-дослідна діяльність студентів» тощо.

Коротко охарактеризуємо основні категорії.

Виховання в широкому розумінні – це передача суспільно-історичного досвіду новим поколінням із метою підготовки їх до суспільного життя й продуктивної праці. Виховання також характеризується як функція людського суспільства передавати молодому поколінню накопичених цінностей: знання, мораль, професійний досвід.

Виховання у вузькому розумінні – це цілеспрямований, систематичний та планомірний процес взаємодії з особою з метою формування в неї певних особистісних якостей.

Соціалізація – процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом соціального досвіду, який здійснюється в спілкуванні й діяльності, як в умовах стихійного впливу різноманітних обставин життя в суспільстві, так і за умов виховання – цілеспрямованого формування особистості.

Навчання – цілеспрямована, заздалегідь спроектована дидактична взаємодія, в процесі якої здійснюється освіта, виховання й розвиток студента, засвоюються окремі сторони соціального досвіду, в т.ч. досвіду майбутньої професійної діяльності й наукового пізнання. Воно характеризується спільною діяльністю викладача й студента, метою якого є розвиток особистості останнього, засвоєння знань, формування умінь і навичок, тобто конкретної професійної діяльності майбутнього фахівця. При цьому викладач здійснює діяльність, що позначається терміном «викладання», а студент включений у діяльність «учіння», що задовольняє його професійно-пізнавальні потреби.

Учіння - засвоєння соціального досвіду на основі оволодіння системою знань, умінь і навичок із метою подальшого використання їх у практичному житті.

Засвоєння знань – пізнавальна діяльність студента, в результаті якої він оволодіває знаннями, навичками, вміннями. Це психологічна сторона процесу навчання.

Розвиток особистості студента – процес формування особистості майбутнього фахівця як результат його соціалізації, виховання й професійної підготовки. Це якісні трансформації в структурі особистості студента, насамперед, у сфері його самосвідомості, професійному самовизначенні й самоствердженні.

Професійне становлення особистості – цілісний довготривалий динамічний процес формування особистості студента як майбутнього фахівця, який розпочинається з прийняття рішення щодо вибору професії, включає період професійної підготовки і завершується успішною адаптацією молодого фахівця до умов трудової діяльності.

Професійна самосвідомість студента – усвідомлення студентом себе як майбутнього фахівця, здатність адекватно оцінювати рівень сформованості професійно важливих якостей, свої досягнення й помилки у професійній діяльності.

Професійне самовизначення – процес і результат прийняття особою рішення про вибір майбутньої професійної діяльності: ким бути, до якої соціальної професійної групи належати, де та з ким працювати.

Професійне самоствердження студента – потреба й прагнення відповідати професійним вимогам і суб'єктивному професійному ідеалу, реалізувати свої можливості та досягти результатів у навчально- професійній діяльності, отримати соціальне визнання.

Психолого-педагогічна модель фахівця – характеристика взірця фахівця з вищою освітою, що ґрунтується на вивченні особливостей особистості та структури професійної діяльності тих осіб, які успішно реалізують професійні функції.

Професійно-педагогічне спілкування – структурний компонент і одночасно спосіб реалізації викладачем методів і прийомів педагогічних впливів, спрямованих на особистісне зростання й професійне становлення студентів.

Професіоналізм – висока підготовленість і здатність до високоефективного виконання завдань професійної діяльності.

Технологія навчання – це спосіб реалізації змісту вищої освіти, передбаченого навчальними програмами, який становить собою систему форм, методів і засобів навчання, що забезпечує найбільш ефективне досягнення визначених цілей.

3.Завдання педагогіки вищої школи на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні

Основна ідея реформування системи вищої освіти в Україні – поетапне трансформування національної системи освіти до європейського геокультурного простору, підняття престижу дипломів про вищу освіту.

Ці ідеї конкретизуються в таких завданнях:

- підготувати майбутніх фахівців до подальшої самостійної безперервної самоосвіти, озброїти їх методами теоретичного мислення й наукового пізнання;
- навчити студентів орієнтуватися у великому обсязі нової інформації;
- виховувати потребу в подальшій самоосвіті та професійному самовдосконаленні.
- психологічно обґрунтувати професіограми сучасного фахівця, на основі якої має розроблятися державний стандарт змісту фахової підготовки;
- виявляти соціальні та дидактичні чинники соціалізації особистості майбутнього фахівця, для формування індивідуальної стратегії професійного становлення студента;
- вивчення теоретико-методологічних засад наукової творчості та підвищення педагогічної майстерності викладачів.

Педагогіка – наука про педагогічні закономірності, принципи, методи і форми навчання, виховання, розвитку і професійної підготовки людини,

колективу в інтересах успішної діяльності.

Педагогіка вищої школи – галузь педагогічної науки, яка вивчає педагогічні закономірності й засоби організації та здійснення освітнього процесу, навчання, виховання, розвитку і професійної підготовки студентів до певного виду діяльності й суспільного життя.

Педагогіка є системою наук, до складу якої входять: загальна педагогіка (основи педагогіки, дидактика, теорія виховання, теорія управління навчально-виховним процесом); історія педагогіки; вікова педагогіка; спеціальна педагогіка, або дефектологія (сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія); функціональна педагогіка (педагогіка професійної освіти, педагогіка вищої школи, пенітенціарна педагогіка); соціальна педагогіка (агогіка, герогіка, андрагогіка, віктимологія); порівняльна педагогіка; методики викладання окремих дисциплін.

Педагогіка вищої школи є комплексною науковою дисципліною. Так, наприклад, розв'язуючи власне педагогічну (дидактичну) проблему вибору методів навчання у закладах вищої освіти, дослідник за допомогою психологічних методів вивчає пізнавальну діяльність студентів, ефективність якої в свою чергу залежить від психолого-педагогічного обґрунтування методів, які застосовуються у викладанні дисципліни.

Педагогіка вищої школи розглядає специфічні особливості навчання й виховання дорослої людини та тісно пов'язана з такими науками загально-педагогічного циклу, як загальна дидактика й теорія виховання, історія педагогіки, наукова організація навчальної і викладацької праці, психофізіологія та менеджмент освіти. Найближчими до педагогіки вищої школи є філософія, фізіологія і анатомія людини, теорія комунікації, культурологія, соціологія, історія, логіка, етика, естетика, лінгвістика, літературознавство, мистецтвознавство, генетика, медицина.

4. Методологія педагогіки вищої школи у світлі сучасної парадигми науки

Методологія – наука про головні підходи, принципи побудови, форми і способи пізнання та зміни навколишнього світу.

Методологія як вчення забезпечує наукове пізнання методами і прийомами розумової діяльності через вивірені й апробовані правила, норми, вимоги розумової і практичної діяльності, що відбивають властивості та зв'язки реального світу.

Методологія регулює пізнавальний процес, тому що дослідник відстежує свої пізнавальні акти, рефлексує свої думки і дії, звертає свідомість на самого себе; вивчає не тільки методи, а й інші засоби, що забезпечують дослідження.

Система методології базується на сукупності знань, набутих раніше, і світорозумінні, що відбивають сучасний рівень, усталену картину світу.

На сучасному етапі розвитку науки в умовах невірноваженості, нестабільності, хаотичності світу чітко простежується еволюція наукової картини світу і категоріального апарату, що його відображає. Це дає змогу вбачати в науковому методі та методології науки не просто інструментальну конструкцію, а складну, досить рухливу, адаптивну в принципі систему.

Методологічних засоби науки відносно стійкий – вони не формуються для кожної пізнавальної ситуації, а наявні та готові до застосування. Вибір їх у конкретних обставинах для конкретного об'єкта, що пізнається, – це показник кваліфікації і методологічної культури дослідника.

Виділяються три рівні методології: філософський, загальнонауковий і частково науковий.

Кожний з цих рівнів має відносну автономію. Методи кожного рівня мають специфіку, не виводяться прямо з методів інших рівнів, а лише можуть бути проявом, виявленням їх. Тут діє загальний принцип ієрархії: найбільш загальний рівень – філософська методологія – становить передумову дій інших рівнів, втілюється в них як загальне в особливому та одиничному. Водночас стан цих нижчих рівнів зумовлює буттєвість вищого. Загальна методологія як вищий рівень – це галузь самої філософії, філософське вчення про методи пізнання і перетворення дійсності. Природа пізнавального процесу та його результатів, організація когнітивних зусиль дослідників пояснюються тут у світлі найбільш загальних зв'язків і відносин, якими характеризуються всі галузі реального світу, весь світ у його цілісності.

Категоріальний апарат цього рівня методології – гранично широкі поняття, такі категорії, як причина, наслідок, необхідність, випадковість, можливість, дійсність тощо. Самі ці категорії мають статус загальності, універсальності. Тому загальна методологія виражає передумови всього знання, вихідні начала будь-якої науки – підстави, що задовольняють найвищі вимоги, достовірні й не потребують доказів у межах самої науки.

Загальна методологія – це спеціальна частина філософії, що виокремилася у XX ст., вона не входить до структури жодної науки. Два інші рівні методології входять до науки як її підструктури. Тут набувають вираження вчення про методи та інші засоби наукового пізнання, що розглядаються вже нефілософськими засобами і становлять методологічну самосвідомість науки. Однак слід зазначити, що процеси повсякденного пізнання можна описати цим же понятійним апаратом.

Загальнонаукова методологія складається з прийомів, операцій, методів, які вже описані наукою і застосовуються до всіх галузей наук. Більше того, вони

обов'язково входять до кожної науки у вигляді обов'язкових складових пізнавального процесу, звернених до будь-якої галузі реальності, результатів знань.

У загальнонауковій методології розглядають логічні прийоми загального характеру, закладені у фундаменті людського мислення: аналіз і синтез, абстрагування й узагальнення, індукцію і дедукцію, пояснення і розуміння, опис і визначення. Тут наявні процедури, що становлять пізнавальний процес емпіричного рівня, – спостереження з емпіричним описом, експеримент і пояснення, що його завершує, емпірична гіпотеза, а також емпіричне узагальнення. Складні комплекси прийомів, включені в побудову теоретичного рівня знання і концептуального каркаса, також мають загальнонауковий характер. Такими є історичний і логічний методи, що вступають у дію при народженні теорії про не відтворені у своєму розвитку об'єкти, а також системний, кібернетичний, синергетичний методи, які самозароджуються під час дослідження особливо складних об'єктів сучасної науки.

У межах частково наукової методології діють і дістають наукове пояснення власні методи конкретних наук. Оскільки кожна наука відрізняється своїм об'єктом і предметом вивчення, то й методи конкретних наук насамперед визначаються властивостями досліджуваних об'єктів і характером завдань їх дослідження. Комплекс теоретичних знань трансформується в опис прийомів пізнання цього об'єкта, умовно теорія стає методом, і в структурі науки вибудовуються два самостійні блоки знання з різними функціями. На рівні часткової методології фактично відбувається опис методики конкретної науки. На відміну від методу, методика має характер прямого звернення до предмета, опису безпосередніх операцій з ним, їх алгоритмізації.

Частково наукові методи можуть бути сполучною ланкою в механізмі інтеграції і диференціації наук. Завдяки цьому перебігу розвитку науки складається загальне, єдине і цілісне поле науково-пізнавальної діяльності та її багаторівневого методологічного опису. Методологія кожної конкретної науки перебуває у взаємовпливі з усім цілим і з кожною його складовою зокрема.

Контрольні запитання:

1. Охарактеризуйте педагогіку як науку.
2. Що є предметом педагогіки вищої школи?
3. Охарактеризуйте основні педагогічні поняття.
4. Розкрийте сутність основних категорій педагогічної системи.
5. У чому полягають особливості педагогіки вищої школи?
6. Назвіть основні тенденції розвитку педагогіки вищої школи в сучасних умовах.

Література до теми лекції:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти : навч.-метод. посіб. / Стинська В. В., Прокопів Л. М., Нагачевська З. І., Савчук Б. П., Стражнікова І. В., Ковальчук В. М., Салига Н. М. ; за заг.ред. В. Стинської, Л. Прокопів. Івано-Франківськ, 2021. 430 с.

2. Бабченко Н. В. Забезпечення якості освіти як один з напрямів впровадження польського досвіду у вітчизняну систему вищої освіти. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації* : матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 30 травня 2019 р.) /за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ ; Дрогобич : ТзОВ «Трек-ЛТД», 2019. С. 49–52.

3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

4. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.

5. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.

6. Педагогіка та психологія вищої школи: навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В. І. Староста. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.

7. Педагогіка: теорія та історія [Текст] : навч. посібник для студ. вузів, які вивчають дисципліну "Педагогіка" / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. Київ: Вища шк., 1995. 237 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Гумер – електронна бібліотека для студентів і викладачів гуманітарного профілю. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/index.php.

2. Видатні педагоги України та світу : інформ.-бібліогр. ресурс / наук. керівник проєкту Л. Д. Березівська. URL http://www.dnpg.gov.ua/scientific_information_work/suhomlynskiy/?PHPSESSID=d5af285744d2e79231fff63baf262ada

3. Електронна бібліотека з педагогіки. URL : <http://nenaidesh.ru/>.

4. Електронний архів творів А. С. Макаренка. URL: <http://www.makarenko.edu.ru/biblio.htm>.

5. Педагогічна бібліотека. URL : <http://pedlib.ru/>.

6. Бібліотека ім. О. Сухомлинського. URL: <http://www.dnpg.gov.ua/>.

7. Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека: <http://www.lonpb.com.ua/>

ЛЕКЦІЯ 2.

Тема. Інновації в системі вищої освіти – 2 год.

План лекції

1. Сутність педагогічної інноватики.
2. Сучасні технології оновлення професійної підготовки викладача.
3. Концепція оновлення підготовки майбутніх викладачів на основі застосування інноваційних технологій.

1. Сутність педагогічної інноватики.

Сучасна система вищої освіти в Україні переживає епоху активного реформування, що, в свою чергу, визначає нові пріоритети та завдання вищої школи, серед яких – організація якісно нового рівня підготовки майбутніх викладачів. Сьогодні для закладів вищої освіти характерним є перехід від підготовки викладачів, здатних до передачі певних професійних знань і формування конкретних умінь і навичок, до підготовки викладачів-інноваторів, які здатні навчити студентську молодь самостійно вчитися, пізнавати, досліджувати, критично мислити, ставити цілі, шукати шляхи їх реалізації, передбачати наслідки своїх дій. Вирішити це завдання можна шляхом інноваційної освіти, широким впровадженням у професійну підготовку майбутніх викладачів інноваційних педагогічних технологій. Від якості професійної підготовки викладача значною мірою залежить успіх розвитку системи вищої освіти.

Проблему освітніх та педагогічних інновацій активно досліджували Н.М. Бібік, Л.І. Даниленко, І.М. Дичківська, Л.С. Подимова, С.Д. Поляков, О.В. Попова та інші. Дослідження сутнісних ознак інноваційних педагогічних технологій доцільно здійснювати в контексті таких понять як «інновація», «педагогічна інновація», «педагогічна технологія». Термін - «інновація» (in – в, novus – новий) має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення чогось нового, процес упровадження наукової ідеї в практику.

У науковій літературі зустрічається кілька підходів до визначення сутності інновації. Найбільш поширені дві точки зору: в одному випадку інновація розглядається як результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок чи експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності підвищення її ефективності (П.Н. Завлін, А.В. Васильєв); в іншому – як складний процес, що передбачає введення нових елементів, підходів та принципів замість діючих (Д.І. Кокурін).

Під педагогічними інноваціями слід розуміти цілеспрямовану, осмислену зміну педагогічної діяльності (і управління цією діяльністю) через розробку та введення в закладах освіти педагогічних та управлінських нововведень (нового

змісту навчання, виховання, управління; нових способів професійної діяльності, нових організаційних форм, методів та технологій навчання та ін.).

Розвиток освітніх процесів в сучасному суспільстві, величезний досвід педагогічних інновацій, авторських шкіл і педагогів-новаторів, результати педагогічних та психологічних досліджень постійно вимагають узагальнення та систематизації. Одним із засобів вирішення цієї проблеми є технологічний підхід, вживання поняття «технологія» до сфери освіти, педагогічних процесів. Найбільш загальне трактування цього поняття полягає в тому, що технологія являє собою науково і практично обґрунтовану систему діяльності, що використовується людиною в цілях перетворення довкілля, виробництва матеріальних або духовних цінностей.

Сьогодні поняття «технологія» використовується у багатьох словосполученнях: «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» та має велику кількість (понад 300) формулювань залежно від того, як автори уявляють структуру й складові освітнього процесу.

Поняття «педагогічна технологія» розглядається у наукових джерелах як: система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, побудована на науковій основі, запрограмована в часі і в просторі, що приводить до намічених результатів; системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей (М.В. Кларін); педагогічна діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем ефективності (А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак), змістовна техніка реалізації навчального процесу (В.П. Безпалько); алгоритмізація і конструювання дій викладача (студента) (М.В. Кларін та ін.).

Таким чином, педагогічна технологія є змістовим узагальненням, що може бути представлене трьома аспектами, а саме: науковим: педагогічна технологія – складова педагогічної науки, що проектує педагогічні процеси у педагогічних системах; процесуально-описовим: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів, для досягнення гарантованих результатів, запланованої мети; процесуально-дійовим: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів.

Останнім часом у сучасній науковій літературі набув поширення термін «інноваційна педагогічна технологія», сутність якого деякі автори тлумачать як підвищення ефективності всього навчально-виховного процесу. Так, Л.І. Даниленко під інноваційними педагогічними технологіями розуміє «якісно нову сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, яка привносить суттєві зміни у результат педагогічного процесу». О.В. Попова

пропонує розглядати дану дефініцію як комплексний, інтегрований процес, що включає суб'єктів, ідеї, способи організації інноваційної діяльності та забезпечує результативність нововведення. О.І. Шапран переконливо доводить, що інноваційна педагогічна технологія поєднує в собі упорядковану сукупність дій, операцій та процедур, які забезпечують створення й поопераційне впровадження різних видів педагогічних нововведень, що викликають позитивні зміни в традиційному педагогічному процесі, модернізують і трансформують його.

Таким чином, інноваційні педагогічні технології у закладі вищої освіти мають на меті поетапне впровадження різних видів педагогічних нововведень, що викликають позитивні зміни в традиційному педагогічному процесі. Вони ґрунтуються на нових досягненнях науки і гарантують більш високий рівень професійної підготовки.

Вивчення досвіду вищої педагогічної школи в Україні дозволяє виділити ряд тенденцій розвитку інноваційних педагогічних технологій: зростання діагностичності, соціально-ігрової контекстності, діалогічності, моделювання професійних ситуацій, модульності, підвищення ролі творчої індивідуальності педагога.

2. Сучасні технології оновлення фахової підготовки викладача.

Сьогодні у практиці вищої школи ефективно функціонують такі інноваційні технології навчання: інформаційні, проєктні, інтерактивні, тренінгові, ігрові та інші. Розглянемо особливості їх застосування у професійній підготовці майбутніх викладачів у вищому навчальному закладі.

У сучасних умовах для вільної орієнтації в інформаційному просторі майбутній викладач повинен володіти інформаційною культурою як однією із складових загальної культури, що полягає в умінні добувати інформацію з різних джерел – як з періодичного друку, так і з електронних комунікацій, вміти ефективно її використовувати; в оволодінні методами аналітико-синтетичної переробки інформації; а також у знаннях особливостей інформаційних потоків і інформаційного забезпечення у сфері своєї майбутньої професійної діяльності.

Для цього у період всього навчання необхідно здійснювати неперервну підготовку майбутніх викладачів у галузі інформаційних технологій, впроваджувати у навчально-виховний процес вищої школи нові інформаційні технології навчання.

Під інформаційною технологією (ІТ) навчання розуміється сукупність принципово нових методів, прийомів і засобів обробки даних; пошуку, збору, передачі, збереження та відображення різної за видами інформації, її

моделювання і структурування; перевірка принципово нових рішень з найменшими витратами відповідно до закономірностей навчально-виховного процесу.

Одними з найбільш популярних і перспективних є мультимедійні технології, що використовують досягнення у сфері інформаційних технологій стосовно навчального процесу.

Сьогодні у вищих навчальних закладах з метою підтримки та збагачення навчального процесу найчастіше використовують такі мультимедійні продукти, як: предметні лекції-презентації (створені викладачами); мультимедійні комп'ютерні навчальні системи (електронні посібники, тренажери, енциклопедії тощо); аудіо- та відео- навчальні матеріали; освітні web-сайти.

Мультимедіа технології дозволили сьогодні змінити форму проведення лекційних і семінарських занять. Варіант лекції-візуалізації з використанням мультимедіа виник як результат пошуку нових форм реалізації дидактичного принципу наочності. Останніми роками все більше поширення знаходить вживання мультимедійних комп'ютерних слайдів для ілюстрації виступів з виведенням на екран найбільш важливих для того, хто говорить фактів, графіків, таблиць, ілюстрацій, аудіо і відеоматеріалів. Форма мультимедіа презентації, яка раніше використовувалася викладачами для пояснення матеріалу, тепер використовується студентами при виступі на семінарських заняттях, захисту проекту тощо. Така форма роботи студентів має безпосередню професійну спрямованість, оскільки привчає їх до організації і подачі матеріалу, що властива сучасним навчальним закладам в більшості країн світу.

3. Концепція оновлення підготовки майбутніх викладачів на основі застосування інноваційних технологій

Впровадження сучасних інформаційних технологій у підготовку майбутніх викладачів збагачує їх знаннями про нові форми і методи роботи у вищій школі, надає можливості для створення у майбутньому власних інноваційних методик викладання навчальних дисциплін у системі вищої освіти, а також сприяє більш ефективному засвоєнню фахових знань та їх реалізації в навчально-творчій та науково-дослідній діяльності.

Метод проектів є однією з педагогічних технологій, в основі якої лежить креативність, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, самостійно конструювати свої знання, швидко адаптуватися до умов професійної діяльності.

Розрізняють такі типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані.

Особливе значення у професійній підготовці майбутніх викладачів мають дослідницькі та практико-орієнтовані проекти.

Дослідницькі проекти виконуються за логікою і структурою наукового дослідження та використовуються у процесі науково-пошукової діяльності. До них можемо віднести підготовку есе, рефератів, аналітичних робіт, статей, доповідей на наукові конференції; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду у закладі вищої освіти; виконання дипломних робіт тощо.

Застосування практико-орієнтованих проектів у підготовці майбутніх викладачів дозволяє повніше розвинути у них професійні потреби й інтереси, допомагає ознайомити із специфікою професійної діяльності, викликає інтерес і потребу у створенні та застосуванні інноваційних технологій.

Такими проектами можуть бути: розробки рекомендацій, планів і заходів навчально-виховного характеру; підготовка збірників педагогічних задач, відеофільмів, мультимедіа продуктів професійного спрямування тощо. Такий проект потребує ретельно продуманої структури, сценарію діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, проміжних і кінцевих результатів.

Сучасна вища освіта потребує активного, творчого, інноваційно спрямованого викладача. Виховати його можна лише шляхом упровадження у педагогічну практику стратегії розвитку критичного мислення, що полягає у «пробудженні свідомості», коли майбутній викладач усвідомлює реалії, що оточують його, і шукає шляхи розв'язання проблем. Такий підхід нерозривно пов'язаний із застосуванням активних та інтерактивних технологій.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх його учасників. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання.

Інтерактивне навчання як необхідна умова інноваційної освіти передбачає використання системи методів спрямованих на активну розумову і практичну діяльність майбутніх викладачів. До них можна віднести проблемні лекції і семінари, тематичні дискусії, мозкові атаки, круглі столи, ділові та рольові ігри, тренінги та ін.

У практиці професійного навчання широко використовуються ігрові інтерактивні технології, в основі яких лежить ігрове моделювання.

Ігрове моделювання передбачає вирішення проблем, пов'язаних з професійною діяльністю, кар'єрою, людськими взаєминами.

Учасники освітнього процесу за ігровою моделлю перебувають в інших умовах, ніж у традиційному навчанні. Студентам надають максимальну

свободу інтелектуальної діяльності, що обмежується лише конкретними правилами гри. Студенти самі обирають свою роль у грі; висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, покладаючи на себе відповідальність за обране рішення. Викладач в ігровій моделі виступає як: інструктор (ознайомлення з правилами гри, консультації під час її проведення), суддйорефері (коригування і поради стосовно розподілу ролей), тренер (підказки студентам з метою прискорення проведення гри), головуючий, ведучий (організатор обговорення).

До ігрових моделей слід віднести рольові та ділові навчальні ігри, які найбільшою мірою відтворюють ситуації творчого професійного пошуку.

Центром рольової гри є навчальна проблема, яка може виступати джерелом нових знань, поглиблювати й розширювати уявлення учасників про педагогічну дійсність. В умовах ігрового моделювання відбувається перехід навчальної діяльності у навчально-творчу, оскільки створені умови сприяють використанню потенційних можливостей та творчих здібностей майбутніх викладачів. Ігрове моделювання дозволяє позбавитися від педагогічних стереотипів, шаблонів, що особливо важливо у формування та розвитку готовності до здійснення нововведень як складової інноваційної поведінки викладача.

Тренінг сьогодні став найпоширенішою інтерактивною технологією серед методів ігрового навчання. Навчальний тренінг – це вид навчальної гри. Тренінг максимально сприяє формуванню практичних навичок майбутнього викладача. Його основна мета - відпрацювання і засвоєння поведінкових навичок, ідей, які необхідні для виконання конкретного виду діяльності.

Методичною особливістю навчального тренінгу є можливість використання його не тільки як методу навчання (для вузько-змістовної направленості), а й як комбінацію активних методів [6, с. 128 -129].

Зазвичай, на тренінгу використовується трирівнева модель навчання: придбання – демонстрація – вживання.

У межах кожного елемента позначеної моделі використовується комбінація активних методів. Так, для придбання знань на тренінгу використовуються інформація, міні-лекція, повідомлення, книги; для демонстрації – рольові ігри, кейси та кейс-стаді, цікаві ілюстрації і відеофільми; для вживання – рольові і ділові ігри, моделювання.

Залежно від поставлених завдань у практиці підготовки майбутніх викладачів тренінг набуває різних форм, все різноманіття яких можна умовно поділити на дві великі групи:

– орієнтовані на придбання і розвиток професійних умінь і навичок ділової взаємодії, що сприяють підвищенню ефективності організаційної

діяльності (тренінг розвитку презентаційних навичок і умінь, креативності, сенситивності, вирішення міжособових конфліктів та ін.);

– націлені на поглиблення досвіду аналізу ситуацій спілкування (мотиваційний тренінг; тренінг лідерства, ораторського мистецтва та ін.).

У результаті вивчення особливостей творчого застосування інноваційних педагогічних технологій у вищій школі викристалізувалися ключові ідеї підготовки викладача-інноватора:

1. Навчання є ефективним, якщо майбутні викладачі розв'язують реальні практичні проблеми і з цією метою освоюють нові методи і засоби професійної діяльності.

2. Підхід до навчання як дослідницької діяльності сприяє мотивації і підвищує якість засвоєння нових ідей.

3. Ефективне навчання - це завжди розвиток людини, зміна її поглядів, установок, цінностей, норм. В системі інноваційного професійного навчання на перший план виходить особистісний потенціал майбутнього викладача, його здатність бути суб'єктом інноваційної діяльності.

Таким чином, потреби розвитку сучасної вищої освіти вимагають створення та застосування інноваційних педагогічних технологій, які спрямовуються на формування інноваційного мислення майбутніх викладачів, системи професійних компетенцій для інноваційної професійної діяльності. Технологічна грамотність стає домінуючою характеристикою діяльності сучасного викладача, забезпечує перехід на якісно новий ступінь ефективності та оптимальності організації навчально-виховного процесу.

Контрольні запитання:

1. Що Ви вкладаєте у зміст поняття «педагогічна інноватика»?
2. Які новітні технології оновлення фахової підготовки викладача закладу вищої освіти можете назвати?
3. Розкрийте основні положення Концепції оновлення підготовки майбутніх викладачів на основі застосування інноваційних технологій.

Література до теми лекції:

1. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
2. Козак Л.В. Застосування педагогічних інновацій в технологізації навчального процесу у вищій школі. ULR. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/530/1/L_Kozak_ZPIVSHK.pdf
3. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-

Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.

4. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О. В., 2020. 240с.

5. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.

ЛЕКЦІЯ 3.

Тема. Роль викладача в освітньому процесі закладу вищої освіти – 2 год.

План лекції

1. Функції викладача закладу вищої освіти.
2. Викладач як організатор освітнього процесу.
3. Зміст базових компетенцій сучасного викладача закладу вищої освіти.

1. Функції викладача закладу вищої освіти

Педагогічна діяльність – це цілеспрямований процес взаємодії між вихователем та вихованцем, спрямований на передачу соціального досвіду, знань і культури. Вона має складну структуру, що охоплює мотиваційний, орієнтаційний, операційний, контрольно-регулювальний та оцінно-результативний етапи, а її головною особливістю є творчий, метадіяльнісний характер управління розвитком особистості. Психологічна наука розглядає діяльність педагога як багаторівневу систему, компонентами якої є ціль, мотиви, дії та результат. Натомість стрижневим підходом педагогічної науки до педагогічної діяльності є виділення її компонентів як відносно самостійних функцій. Функцію (лат. *functio* - виконання) у філософському аспекті розуміють як відношення двох груп об'єктів, у якому зміна одного з них спричиняє зміну іншого.

Дослідження багатьох сучасних учених переконливо доводять, що в навчально-виховному процесі виявляють себе такі взаємопов'язані функції (види діяльності) педагога:

- а) діагностична;
- б) орієнтаційно – прогностична;
- в) конструктивно – проектувальна;
- г) організаторська;
- д) інформаційно – пояснювальна;
- є) комунікативно - стимуляційна;
- ж) аналітико – оцінна;

з) дослідницько – творча.

Розглянемо зміст кожної з них і ті вимоги до педагога, які зумовлені їх змістом.

Діагностична функція (від гр. *diagnosis* – розпізнавання, визначення) педагогічної діяльності пов'язана з розпізнаванням і вивченням істотних ознак освіченості, їх комбінування, форм вираження як реалізованих цілей освіти. Оцінка знань, умінь, навичок, вихованості, розвитку учня дає змогу глибше вивчити протікання навчально-виховного процесу, встановити причини, що перешкоджають досягненню бажаного ступеня розвитку рис і якостей особистості; визначити фактори, які сприяють успішному здійсненню цілей освіти. Діагностика можлива за умови спостережливості педагога, за наявності уміння «вимірювати» знання, уміння, навички, вихованість і розвиток учня, правильно діагностувати педагогічні явища.

Орієнтаційно-прогностична функція. Управління педагогічним процесом передбачає орієнтацію на чітко представлений у свідомості кінцевий результат. Знання суті і логіки педагогічного процесу, закономірностей вікового та індивідуального розвитку учнів дозволяють прогнозувати (гр. *prognosis* – передбачення розвитку чогось, що базується на певних даних), як учні сприйматимуть матеріал, перебуваючи під впливом життєвих уявлень, який учнівський досвід буде сприяти глибшому проникненню в суть виучуваного явища; що саме учні зрозуміють неправильно. Педагогічне прогнозування передбачає також бачення тих якостей учнів, які можуть бути сформовані за певний проміжок часу.

Дана функція професійної діяльності вимагає уміння педагога прогнозувати розвиток особистості – розвиток її якостей, почуттів, волі і поведінки, враховувати можливі відхилення у розвитку; прогнозувати хід педагогічного процесу: наслідки застосування тих чи інших форм, методів, прийомів і засобів навчання та виховання.

Конструктивно-проектувальна функція діяльності педагога органічно пов'язана з орієнтаційно-прогностичною. Її суть полягає у конструюванні та проектуванні змісту навчально-виховної роботи, в доборі способів організації діяльності здобувачів освіти, які найповніше реалізують зміст і викликають їх захоплення спільною діяльністю. Вона вимагає від педагога вмінь переорієнтовувати цілі і зміст освіти та виховання на конкретні педагогічні завдання; враховувати потреби та інтереси вихованців, можливості матеріальної бази, власний досвід та інше; визначати основні і другорядні завдання на кожному етапі педагогічного процесу; добирати види діяльності, підпорядковані визначеним завданням; планувати систему діяльності здобувачів; планувати індивідуальну роботу з ними з метою розвитку їх

здібностей, творчих сил і дарувань; обирати зміст, форми, методи і засоби педагогічного процесу в їх оптимальному поєднанні; планувати систему прийомів стимулювання активності здобувачів; планувати способи створення особистісно-розвивального середовища.

Організаторська функція діяльності педагога потребує умінь залучати здобувачів до різних видів діяльності й організовувати діяльність колективу. Для цього педагогові необхідно вміти розвивати у вихованців стійкий інтерес до навчання, праці та інших видів діяльності, формувати потребу в знаннях, озброювати основами наукової організації навчальної праці; організовувати соціально-орієнтовані етичні, трудові, естетичні, екологічні, спортивні та інші виховні справи; розвивати ініціативу планувати спільну роботу, вміти розподіляти доручення, проводити інструктаж, координувати спільну діяльність; створювати спеціальні ситуації для здійснення моральних вчинків.

Інформаційно-пояснювальна функція діяльності педагога спричинена базуванням навчання і виховання на інформаційних процесах. Оволодіння знаннями, світоглядними і морально-етичними ідеями є найважливішою умовою розвитку і формування особистості здобувача. Педагог у цьому випадку виступає не лише організатором педагогічного процесу, а й джерелом наукової, світоглядної і морально-етичної інформації. Тому велике значення у професійній підготовці педагогічного працівника має глибоке знання предмета, який він викладає та науково-світоглядне переконання. Від того, як сам педагог володіє навчальним матеріалом, залежить якість його пояснення, глибина змісту, логіка викладу, наповненість яскравими деталями і фактами. Ерудований педагог знає найновіші наукові ідеї і вміє доступно донести їх до здобувачів.

Комунікативно-стимуляційна функція педагогічної діяльності пов'язана з великим впливом, що його здійснює на здобувачів особистісна привабливість педагога, його моральна культура, вміння встановлювати і підтримувати доброзичливі відносини з вихованцями, власним прикладом пробуджувати їх до активної навчально-пізнавальної, трудової та інших видів діяльності. Ця функція включає прояв любові, поваги та турботи про них, що в поєднанні характеризує стиль гуманних взаємовідносин. Функція досить гостро ставить проблему професійного росту педагогічного працівника, його сумлінної роботи над підвищенням власного наукового рівня і набуттям рівня моральної досконалості.

Аналітико-оцінна функція діяльності педагога пов'язана з необхідністю аналізувати результат навчально-виховного процесу, виявляти в ньому позитивні сторони і недоліки, порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями і завданнями, оцінювати ці результати, вносити необхідні

корективи в освітній процес, вести пошуки шляхів його вдосконалення, ширше використовувати передовий педагогічний досвід.

Дослідно-творча функція педагогічної діяльності має два рівні. Суть першого полягає в творчому застосуванні відомих педагогічних і методичних ідей у конкретних умовах навчання і виховання. Другий рівень пов'язаний із осмисленням і творчим розвитком того нового, що виходить за межі відомої теорії, певною мірою збагачуючи її.

2. Викладач як організатор освітнього процесу.

Роль викладача у сучасному освітньому середовищі постійно змінюється. У традиційному освітньому середовищі викладач був переважно джерелом знань, який передавав свої знання здобувачам освіти, однак в умовах сучасності його обов'язки набули ширших можливостей: він тепер є наставником, ментором, фасилітатором та коучем; створює умови для того, щоб здобувач мав можливість працювати зі своїм досвідом, розвивати комунікативні та організаційні навички, планувати дослідницьку діяльність, приймати рішення і нести за них відповідальність, активізувати і стимулювати процес індивідуального просування в системі освіти. З урахуванням сказаного викладачі повинні бути готові до змін, знати про останні дослідження у галузі освіти та використовувати інноваційні методи навчання; бути готовими до роботи зі здобувачами різного рівня умінь, можливостей та навичок.

Сучасні виклики та зміни в соціальному та економічному оточенні вимагають прогресивних змін у системі вищої освіти. Освіта повинна готувати здобувачів не лише до успішної кар'єри, а й до активної участі у суспільстві та вирішення соціальних проблем. Якісна освіта є одним із базових засад Порядку денного зі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй на період до 2030 року, метою якого є забезпечення якісної освіти та сприяння можливостям навчання протягом усього життя для всіх.

Для того, щоб і надалі бути ефективними як лектори, наставники чи фасилітатори, а також для того, щоб продовжувати підтримувати процеси дослідження та вирішення освітніх проблем, викладачі повинні чітко розділяти, що означають ці види діяльності в онлайн, змішаному чи дистанційному навчанні.

Особливо актуальним сьогодні в контексті подій в Україні стає те, що викладач своєю творчою діяльністю має уміти проєктувати розвиток особистості, чітко уявляти, яким повинен стати його вихованець як свідомий громадянин, оскільки нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до налаштування освітнього процесу. А сам освітній процес повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам

розвитку та особистісним характеристикам, ґрунтуватися на духовно-моральних засадах. Зрозуміло, що потреби сьогодення дуже відрізняються від потреб минулого століття.

У сучасній студентській аудиторії викладачі є фасилітаторами навчання і створюють продуктивне середовище в закладі освіти, в якому майбутні фахівці розвивають навички, які їм можуть знадобитися зараз або в майбутньому. Сьогодні співпраця є основою навчання всіх студентів. Зокрема, підхід, заснований на проєктному навчанні, гарантує, що навчальна програма, яка використовується при викладанні певної дисципліни, розвиває наступні навички та знання: Навички мислення вищого порядку. Навички ефективного спілкування. Знання технологій, які знадобляться здобувачам для кар'єри 21-го століття та зростаючої глобалізації середовища. Хоча, безумовно, є місце для навчання в лекційному стилі, орієнтованого на викладача. Тому, важливо визнати, що в освітньому процесі викладач відіграє ключову роль: його творчий потенціал, здатність до розвитку та вдосконалення майстерності впливають на якість навчання та виховання майбутніх фахівців. Зокрема, у Законі України «Про освіту» визначено, що педагогічна діяльність – це інтелектуальна, творча діяльність педагогічного працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадських та або професійних компетентностях.

Ключовими аспектами, які демонструють важливість викладача в освітньому процесі є:

1. Відданість інноваціям. Викладачі, які мають творчий підхід до навчання, можуть впроваджувати нові методи та підходи для поліпшення ефективності освітнього процесу.

2. Спроможність мотивувати здобувачів до навчання.

3. Особистий приклад. Викладачі, що володіють високою майстерністю та власною зацікавленістю до дисципліни, яку викладають, можуть стати для здобувачів освіти прикладом для наслідування.

4. Взаємодія та співпраця. Важливо, щоб викладач був відкритий до співпраці з іншими викладачами, здобувачами та всіма учасниками освітнього процесу, що сприятиме створенню позитивного та динамічного освітнього середовища.

5. Постійний саморозвиток та навчання протягом життя. Освітня сфера постійно змінюється, тому важливо, щоб викладач був готовий до самовдосконалення та оновлення своїх знань.

Доцільно проаналізувати, як в сучасній науковій літературі визначаються дефініції вищезазначених термінів. Зокрема, фасилітатор (англ. facilitator, від

лат. Facilis – «легкий, зручний») – це людина, що забезпечує успішну групову комунікацію. Забезпечуючи дотримання правил зустрічі, її процедури і регламенту, фасилітатор дозволяє її учасникам сконцентруватися на цілі і змісті зустрічі. Тобто, фасилітатор вирішує двояке завдання, сприяючи комфортній атмосфері та плідності обговорення.

У контексті етимології терміна можна сказати, що фасилітатор – це той, хто перетворює процес комунікації у зручний і легкий для всіх її учасників. З групової точки зору, фасилітатор – той, хто допомагає групі зрозуміти загальну мету і підтримує позитивну групову динаміку для досягнення цієї мети у процесі дискусії, не захищаючи при цьому одну з позицій або сторін. Натомість, дослідник J. Harmer термін «фасилітатор» використовує для опису певного типу викладача, демократичного (де викладач поділяє частину лідерства зі студентами), а не автократичного (де викладач контролює все, що відбувається в аудиторії), і той, хто сприяє автономії здобувача освіти (де здобувачі не тільки навчаються самостійно, але і беруть на себе відповідальність за це навчання) через використання групової та парної роботи та діючи як ресурс, а не передавач знань. Успішний фасилітатор втілює повагу до інших і уважне усвідомлення багатьох шарів реальності в людській групі.

Не менш важливим є поняття «тьютор». Традиційно роль тьютора в невеликій групі здобувачів освіти зводиться до ролі інструктора або лідера. Його завданням є активізація роботи групи студентів, направлення їх дискусії в необхідне русло. Ключова відмінність тьютора від традиційного викладача в тому, що тьютор повинен не передавати знання, а уважно спостерігати за дискусією здобувачів, активізувати «мовчазних» студентів, привчити їх не боятися висловлювати свої думки, аргументовано відстоювати їх, а лідерів в студентській групі привчити прислухатися до чужої думки. Тобто, завдання тьютора навчити здобувачів освіти працювати в команді, допомогти їм розвинути критичне мислення. Тьютор повинен бути орієнтованим на здобувачів освіти, допомагати їм проявити себе, здійснювати інформаційне забезпечення, забезпечувати мотивацію вчення і засоби передачі навчальної інформації, надавати інструкції до самостійної роботи і здійснювати зворотний зв'язок. Тобто, перед тьютором, крім вирішення організаційних завдань, стоять проблеми двох типів: управління навчальною інформацією (конструювання та структурування) і керування пізнавальною діяльністю (у процесі вчення) здобувачів освіти. Найбільш поширене трактування феномену «менторство» у науковій літературі дозволяє подати аналізоване поняття як модель передавання досвіду, де ментор виступає в ролі наставника, радника, створює можливості для розвитку та підтримки менш досвідченого колеги (підопічного).

Тобто у сучасному освітньому середовищі важливо поєднувати традиційні підходи з інноваційними методиками, спрямованими на вдосконалення освітнього процесу та підготовку здобувачів до викликів сучасного суспільства.

3. Функції викладача закладу вищої освіти.

Функції викладача закладу вищої освіти (ЗВО) – це комплексна багатогранна діяльність, що охоплює не лише трансляцію знань, а й організацію самостійної роботи, виховання фахівців, науковий пошук та управління освітнім процесом.

До основних функції викладача вищої школи відносяться педагогічна та управлінська.

Педагогічна функція – припис для педагога щодо напрямів застосування професійних знань.

Управлінська функція полягає в керуванні процесами навчання, виховання, розвитку й професійної підготовки кожного магістранта.

Сформована структура професійної діяльності викладача закладу вищої освіти припускає функціональний склад дій у логіці функціонування педагогічного управління. Таке управління, як відомо, передбачає інформаційний синтез, що виконує роль діагностики, проектування дій та аналіз умов, виконавські дії та аналіз рефлексії проведених дій. Модель поведінки викладача, що складається на цій основі, є перетворенням інформації відповідно до мети та умов у певну структуру – програму дій. Усі ці одиниці функціонального складу педагогічної діяльності утворюють функціональні характеристики педагогічного управління навчальною діяльністю магістрантів.

Функція продукування викладача закладу вищої освіти виявляється в проведенні наукових досліджень, упровадженні їх у практику, експертизі, опублікуванні підручників, навчальних посібників, наукових монографій, статей, виступах перед громадськістю, участі в наукових, навчально-методичних і культурно-просвітницьких заходах регіонального, всеукраїнського й міжнародного рівнів.

Функція передавання полягає в переданні магістрантам знань, навичок і вмінь, стилю поведінки й культури, розмаїття форм, методів, засобів і технологій навчання (самоосвіти), виховання (самовиховання), розвитку та фахової підготовки.

Трансформаційна функція викладача виявляється в перетворенні навчання магістрантів на акт індивідуального постійного (безперервного) пізнання, знань і навичок – у професійні вміння, погляди; ідей – у переконання, звичок – у стійкі риси характеру, знань і поглядів у громадянську позицію та ін.

Спонукальна функція полягає в постійному стимулюванні магістрантів до оволодіння знаннями, самостійної активної пізнавальної діяльності, у формуванні мотивації на досягнення успіху в майбутній професійній діяльності.

Розвивальна функція викладача закладу вищої освіти виявляється в тому, що він має постійно забезпечувати духовний, інтелектуальний, фізичний, професійний, психологічний і громадянський розвиток магістрантів, а також їхніх особистісних якостей.

Функція соціалізації викладача виявляється в тому, що він має, по-перше, сприяти адаптації магістрантів до нового для них соціального середовища – магістратури вищого навчального закладу, по-друге, вводити, залучати магістрантів у духовне, професійне, соціальне, економічне й політичне життя суспільства.

Виховна функція викладача закладу вищої освіти полягає в тому, що він під час освітнього процесу формує в магістрантів світоглядні й життєві позиції, мораль, систему переконань, ціннісні орієнтації, почуття відповідальності, патріотизму, національної гордості та гідності, а також позитивні норми поведінки. Фактично, викладач причетний до формування не лише фахівця, а й громадянина українського суспільства, патріота держави.

Прогностична функція викладача закладу вищої освіти виявляється в тому, що він має передбачати насамперед ближні й віддалені цілі майбутньої професійної діяльності, планувати завдання щодо розвитку й професійної підготовки магістрантів на різних етапах навчання, під час вивчення різних навчальних дисциплін і практик, а також завчасно передбачати форми, методи й засоби ефективного впливу на магістрантів залежно від рівня їх зрілості й сформованості.

Корегуюча функція викладача виявляється в тому, що він зобов'язаний також змінювати стиль поведінки та навчання магістрантів, їхні погляди, переконання, принципи, норми, ставлення до оволодіння знаннями, навичками й уміннями, громадянського обов'язку, держави й суспільства, інших людей і самих себе, а також особистісні якості та властивості магістрантів.

Культурологічна функція полягає в тому, що викладач є носієм загальної, національної та педагогічної культури, що загалом відображає сформований науковий світогляд, стійку систему національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей.

Особливості педагогічної діяльності закладі вищої освіти передбачають вимоги до особистості само викладача. Серед них виокремлюють усвідомлення власного громадянського обов'язку – виховання гідних громадян країни, висококваліфікованих науково-педагогічних працівників.

Важливою якістю викладача є досконале володіння своїм предметом. Успішно навчає й виховує той науково-педагогічний працівник, який глибоко знає свій предмет. Згідно з опитуванням студентів, найавторитетнішими вони вважають тих науково-педагогічних працівників, які мають ґрунтовні знання. Однак знання викладача закладу вищої освіти можуть стати могутнім засобом навчання й виховання лише за умови, що він не просто викладає їх, а використовує матеріал науки для розумового розвитку студентів, їх фахової підготовки та морального виховання. Крім того, викладач має добре орієнтуватися у суміжних дисциплінах, що сприятиме глибшому розкриттю закономірних зв'язків між предметами, явищами й процесами реального світу, формуванню всебічно розвиненого фахівця.

Проте, добре знання свого предмета автоматично не формує вмінь його викладання. Тому науково-педагогічний працівник має майстерно володіти методикою викладання та управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, що допомагає подати доступно складні завдання, урахувати особливості особи магістранта, зацікавити інформацією, захопити нею й викликати бажання поповнювати свої знання.

У викладача закладу вищої освіти педагогічна спрямованість означає його установку на взаємодію зі студентами, терпіння й надання їм посильної допомоги. Вона виявляється в спрямованості думок і прагнень на навчання й виховання студентів, у манері розмовляти, взаємодіяти тощо. Завдяки цій рисі науково-педагогічний працівник спроможний інтуїтивно вибирати з навколишнього середовища навчально-виховні факти й відповідно педагогічно їх інтерпретувати. Окрім того, викладач має виявляти розумну любов до студентів.

Ерудованість викладача закладу вищої освіти виявляється в тому, що він, окрім глибоких знань свого предмета, має володіти ґрунтовними знаннями з питань філософії, політики, мистецтва, сучасних досягнень науки й техніки. Це допоможе йому спілкуватися зі студентами на різноманітні теми. Широта його інтересів дає змогу спрямувати студентів на цікаві справи, допомогти їм в організації змістовного дозвілля.

Науково-педагогічному працівнику необхідна творчість у педагогічній діяльності. Як творча особистість, він перевіряє та аналізує власний досвід, вивчає й використовує все краще з чужого, шукає й знаходить нові, досконаліші, раціональніші педагогічні технології.

Психологічними передумовами педагогічної творчості є професійно-специфічні здібності, тобто сукупність індивідуально-психологічних якостей особистості, які сприяють успішній педагогічній діяльності, а саме:

- організаторсько-педагогічні здібності (організація навчально-

пізнавальної діяльності студентів і власної діяльності, загальне та професійне самовдосконалення);

- дидактичні здібності (підготовка навчальних матеріалів, доступність, виразність, переконливість під час пояснення навчального матеріалу; здійснення мотивації діяльності);

- перцептивні здібності (об'єктивне оцінювання емоційного стану студентів і його врахування в навчальній діяльності);

- комунікативні здібності (налагодження педагогічно доцільних стосунків зі студентами та колегами з навчально-виховної діяльності);

- сугестивні здібності (здібності емоційно-вольового впливу на людину);

- гносеологічно-дослідницькі здібності (виявляються в умінні пізнати й об'єктивно оцінити педагогічні явища та процеси; їх рівень залежить від рівня дослідницької культури викладача, його методологічних знань і дослідницьких умінь);

- науково-пізнавальні здібності (володіння науковими знаннями, розуміння взаємозв'язків між науками).

Творчий науково-педагогічний працівник досліджує навчально-виховний процес, робить висновки, експериментує. Здійснення педагогічної діяльності на дослідницькому рівні, творчий підхід до неї вимагає від викладача постійної роботи над собою.

Безумовно, науково-педагогічний працівник має бути носієм високих моральних якостей. У моральному аспекті педагог повинен бути таким, якими прагне зробити вихованців, тобто живим взірцем чеснот.

Важливо вимогою до викладача вищого навчального закладу залишається вміння володіти власною емоційно-вольовою сферою та доцільно використовувати емоції.

Для успішної роботи зі студентами науково-педагогічний працівник має бути цілеспрямованим, ініціативним, дисциплінованим, вимогливим до себе та інших. Особливо важливі для нього витримка, здатність до контролювання емоцій в поєднанні зі швидкою реакцією й винахідливістю, емоційною рівновагою, умінням володіти своїми почуттями.

Від викладача закладу вищої освіти вимагається володіння педагогічною спостережливістю та уважністю. Спостерігаючи за магістрантами, викладач отримує інформацію про їхні індивідуальні особливості, розуміння навчального матеріалу, ставлення до навчання й викладача вищого навчального закладу, стосунки між ними, настрої й психічний стан, їх реагування на зауваження та оцінку успіхів у навчанні й поведінці.

Під час навчальних занять викладачу необхідно тримати в полі зору всіх магістрантів групи. Він має концентрувати увагу на викладенні теми, зміні

різних видів навчальних завдань і засобів, а також зосереджувати увагу на написаному, щоб не допустити помилок у словах, формулах, обчисленнях тощо.

Педагогічну діяльність викладача має супроводжувати натхнення та інтуїція. Натхнення приходить до викладача внаслідок його значних зусиль над своєю психікою, спрямованості на предмет дослідження, постійного обмірковування й переживання його. Це такий психічний стан, коли одночасно задіяно всі сфери психо-емоційної діяльності – розум, почуття, сприймання, інтуїція тощо.

Викладач має досконало володіти мовою й мисленням. Мова й мислення викладача закладу вищої освіти повинні бути педагогічними. Йдеться про конкретність, чіткість думок, їхню логічність, дохідливість, переконливість, впливовість, здатність викликати в магістрантів відповідні почуття. Крім того, мова педагога має бути позбавлена дефектів (шепелявість, затинання, невимовляння окремих звуків, надмірно швидкий або сповільнений темп). Важливою й необхідною вимогою до викладача вищого навчального закладу є володіння ним державною українською мовою.

Оптимізм викладача має бути його невід'ємною рисою. Її наявність впливає на ефективність навчання й виховання студентів, викликає в них позитивні емоції, добрий настрій і захопленість справою, активність, рішучість, упевненість у своїх силах.

Педагогічний такт викладача закладу вищої освіти виявляється в психолого-педагогічних особливостях його поведінки, взаємодії зі студентами. Поведінка має відповідати цілям і завданням виховання та навчання, вона виявляється у творчій педагогічно виправданій його діяльності.

Тобто від науково-педагогічного працівника вимагається постійно дотримуватися пристойного зовнішнього вигляду. Викладач має завжди дбати про необхідний рівень фізичного, духовного й психічного здоров'я, адекватно оцінювати свою особистість.

3.Зміст базових компетенцій сучасного викладача закладу вищої освіти.

Виклики сучасності визначають нові підходи до підготовки спеціалістів, а особливо – до професії вчителя. У такому випадку система освіти покликана підготувати „компетентну особистість”, яка здатна відповідним чином реагувати на всі можливі проблемні ситуації, що ставить перед нею ХХІ століття. Компетентності сучасного викладача ЗВО – це інтегральна характеристика, що поєднує глибокі фахові знання, психолого-педагогічну майстерність та володіння цифровими технологіями. Вони визначають

здатність адаптуватися до змін, надихати студентів та ефективно працювати в умовах змішаного чи дистанційного навчання.

Зміст базових компетенцій сучасного викладача закладу вищої освіти (ЗВО) – це комплексна система професійних характеристик, що визначає здатність фахівця ефективно здійснювати навчально-методичну, наукову та виховну діяльність відповідно до вимог європейського освітнього простору.

Базові компетентності викладача закладу вищої освіти:

1. Фахова (предметна) компетентність

- Глибокі знання: Експертиза у своїй галузі та постійний моніторинг актуальних досліджень, інновацій та світових тенденцій.
- Наукова активність: Інтеграція власних наукових розробок у навчальний процес та залучення до нього студентів.

2. Психолого-педагогічна та методична компетентність

- Методична майстерність: Здатність адаптувати навчальний матеріал, володіння сучасними освітніми технологіями (проектне навчання, кейс-методи, перевернутий клас).
- Педагогіка партнерства: Уміння вибудовувати довірливі та рівноправні стосунки зі студентами, діяти як ментор, а не лише як транслятор інформації.

3. Цифрова (інформаційно-комунікаційна) компетентність

- Електронні платформи: Впевнене використання систем управління навчанням (LMS, наприклад, Moodle, Google Classroom).
- Цифрові інструменти: Впровадження інтерактивних дошок, сервісів для опитувань, створення мультимедійного контенту та візуалізація даних.

4. Емоційний інтелект та соціальні навички (Soft Skills)

- Адаптивність та гнучкість: Здатність швидко реагувати на форс-мажори, змінювати формат роботи та впроваджувати нові підходи.
- Комунікативні навички: Уміння чітко доносити думку, вирішувати конфліктні ситуації та створювати позитивний мікроклімат в академічній групі.

5. Академічна доброчесність та етика

- Дотримання стандартів: Особистий приклад уникнення плагіату та фальсифікацій.
- Культура оцінювання: Прозоре, об'єктивне та неупереджене оцінювання знань студентів.

6. Проектно-інноваційна та лідерська компетентність

- Грантова діяльність: Уміння розробляти та реалізовувати освітні чи наукові проекти.
- Лідерство: Здатність мотивувати студентів до самоосвіти впродовж життя (Lifelong Learning) та критичного мислення.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте структуру педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти.
2. Які функції науково-педагогічного працівника як організатора освітнього процесу?
3. Поясніть зміст базових компетенцій сучасного викладача закладу вищої освіти.
4. Які саме компетенції науково-педагогічного працівника вас цікавлять найбільше?
5. Розкрийте сутність проєктно-інноваційної та лідерської компетентності.

Література до теми лекції:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за мод. реїт. системою навчання / рек. МОН. Київ : ЦНЛ, 2018. 384 с.
2. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПП ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
3. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.
4. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.
5. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень : навчальний посібник / за редакцією В. Е. Луначека, Н. О. Ткачової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 344 с.
6. Педагогіка та психологія вищої школи : навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В. І. Староста. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.

ЛЕКЦІЯ 4.

Тема. Лекція як форма навчання у закладі вищої освіти – 2 год.

План лекції

1. Дидактика вищої школи як педагогічна теорія.
2. Академічна лекція в системі професійної підготовки студентів.
3. Технологія і техніки підготовки академічної лекції.
4. Класифікація лекцій.

1. Дидактика вищої школи як педагогічна теорія.

Дидактика вищої школи як педагогічна теорія – це розділ педагогіки, який вивчає закономірності, принципи, зміст, форми та методи навчання студентів. Її головне завдання – адаптувати класичні дидактичні системи до специфіки підготовки фахівців з урахуванням самостійності дорослого студента.

Дидактичні процеси виникають із суспільної необхідності передати молодому поколінню накопичений досвід, важливий для розвитку суспільства. Основним завданням освіти є оволодіння знаннями, практичними вміннями і навичками та способами творчої діяльності. Дидактика покликана відповісти на питання: «чого навчати?» (зміст освіти), «як навчати?» (принципи і методи навчання), «як учитися?» (методи і прийоми самостійної творчої діяльності).

Вперше слово «дидактика» з'явилося у працях німецького педагога Вольфганга Ратке (1571-1635) і означало «мистецтво навчання». Англійський філософ Френсіс Бекон (1561-1626) вважав дидактику самостійною науковою галуззю і виокремив із системи філософських знань. Аналогічно термін «дидактика» трактував і чеський педагог Ян Амос Коменський (1592-1670), який назвав свій основний твір «Велика дидактика». Сутність дидактики він визначив як «універсальне мистецтво навчати всього всіх». Спочатку цим терміном позначали практичну діяльність, а потім поступово відокремлену науку про інтегрально-взаємопов'язані види діяльності – викладання та учіння.

Дидактика вивчає змістову і процесуальну сторони навчання в їх єдності: науково обґрунтовує його зміст, методи та організаційні форми, умови реалізації, особливі перетворення та поліпшення практики, шукає способи його вдосконалення, розробляє нові навчальні системи і технології. Процес навчання розглядається як цілеспрямована двостороння взаємодія учителя та учнів, спрямована на оволодіння останніми знаннями, вміннями, навичками. Дидактичні знання допомагають знайти відповідь на найважливіші питання будь-якої системи освіти: для чого, кого і як навчати. Дидактика як наука описує існуючі системи навчання, досліджує навчальний процес з метою його вдосконалення, розвиває нові ідеї, впливає на педагогічний процес.

Отже, дидактика - це теоретична і нормативно-прикладна наука. Як теоретична наука вона вивчає реальний педагогічний процес, констатує певні факти, зв'язки, залежності, закономірності, прогнозує наслідки навчальної діяльності, моделює експеримент.

Дидактика розглядає змістову і процесуальну сторони навчання в їх єдності. Наприклад, знання вивчаються не ізольовано, не самі по собі, а разом з методами їх передачі і засвоєння. Крім завдання описувати і пояснювати процес навчання й умови його реалізації, завданням дидактики також є

перетворення та удосконалення практики. Вона розробляє більш досконалу організацію процесу навчання, нові навчальні системи, нові технології навчання.

Дидактика, як загальна теорія освіти і навчання, розглядає загальні положення й закономірності, властиві навчанню всіх предметів. Ці закономірності відображаються у викладанні конкретних навчальних дисциплін. Водночас викладання кожного предмета має свою, надзвичайно суттєву специфіку. Так, навчання біології, хімії, фізики, математики суттєво відрізняється від навчальної роботи з таких предметів, як історія і література. Ще більш специфічним є вивчення музики чи проведення навчальних занять з фізичної культури і праці. На цій підставі виділяються окремі дидактики або предметні методики. Дидактика і конкретні методики різняться сферою дослідження.

Дидактика займається розробкою загально-теоретичних основ процесу навчання, а конкретні методики – дослідженням організації навчання з окремих дисциплін, використовуючи при цьому теоретичні ідеї дидактики. Природно, що дидактика і методика тісно взаємопов'язані й взаємозалежні. Дидактика спирається на практику викладання окремих навчальних предметів, вивчає передовий досвід, цікаві знахідки вчителів, аналізує й осмислює їх із загальнопедагогічних позицій, розробляє наукові основи організації практичної педагогічної діяльності: визначає зміст, оновлює і розвиває форми та методи навчальної роботи, конструє педагогічні технології, збагачує і поширює передовий досвід навчання. Досліджені дидактикою закономірності, її висновки та рекомендації беруться на озброєння предметними методиками і використовуються для поліпшення процесу навчання.

Предметом дидактики є: визначення мети і завдань навчання, без чого неможливе повноцінне навчання; окреслення змісту освіти відповідно до вимог суспільства. Це дасть змогу підібрати науковий матеріал, який учні мають засвоїти, та певні практичні вміння і навички, якими вони повинні оволодіти за час навчання в школі; виявлення закономірностей процесу навчання на основі його аналізу, здійснення спеціальної пошуково-експериментальної роботи; обґрунтування принципів і правил навчання на основі виявлених закономірностей навчання; створення організаційних форм, методів і прийомів навчання. Дидактика покликана ознайомити педагогів зі способами і шляхами навчання здобувачів, за допомогою яких можна досягти цілей процесу навчання; забезпечення навчально-матеріальної бази, засобів навчання, які може використовувати педагог, щоб виконати основні завдання процесу навчання.

Як складова частина педагогіки, дидактика має свій категоріальний

апарат. До нього, передусім, належать розглянуті категорії навчання і освіти.

У різні періоди розвитку людства із зміною суспільних потреб виникали різні системи навчання. Одні дидактичні ідеї змінювалися іншими. Все, що витримало випробування часом, тією чи іншою мірою відображає в згорнутому вигляді сучасна дидактика.

Перебудовні процеси в суспільстві, рух за незалежність держав прискорили процес реформування школи, а отже, зумовили появу нових дидактичних теорій. Зокрема, характерним для розвитку дидактики на початку 90-х років є спрямованість на розвиток особистості дитини і поява у зв'язку з цим різних підходів до визначення змісту та методичного забезпечення школи. З'являються авторські школи, в яких застосовуються нові дидактичні технології на засадах особистісно-зорієнтованого навчання. Як і всі інші науки, дидактика належить до системи гуманітарних загальнолюдських знань, через це має взаємозв'язки практично з усіма науками. Найтісніше вона пов'язана з філософією та соціологією, політологією, педагогічною психологією, логікою, фізіологією людини, кібернетикою та їх конкретними методиками.

Дидактика співвідноситься з конкретними методиками, як теорія з практикою, а також як теорія з теорією, як дві взаємодіючі системи теоретичних знань у галузі педагогіки. Дидактичні закономірності і принципи є загальними; типи і структура методів і засобів навчання, які ґрунтуються на спільних принципах, мають певну схожість з іншими предметами; конкретні прийоми, засоби і методи у викладанні різних предметів є специфічними.

2. Академічна лекція в системі професійної підготовки студентів

Лекція – це логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності та демонстрацією слайдів.

Лекція є одним з основних видів навчальних занять і, водночас, методів навчання у вищій школі. Вона покликана формувати в студентів основи знань певної наукової галузі, а також визначати напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять і самостійної роботи студентів з відповідної навчальної дисципліни. Як правило, лекція охоплює основний теоретичний матеріал окремої чи декількох тем навчальної дисципліни.

Тематика курсу лекцій визначається робочою навчальною програмою. Матеріал під час лекції подають науково, концентровано, логічно й аргументовано. У підготовці до заняття враховано зміст, структуру, добір прикладів та ілюстрацій, методичне оформлення, розрахунок часу, склад та особливості студентів тощо.

Дидактичні цілі лекцій: повідомлення нових знань, систематизація й

узагальнення накопичених, формування на їхній основі ідейних поглядів, переконань, світогляду, розвиток пізнавальних і професійних зацікавлень. Лекція – одна з найважчих форм роботи, оскільки лектор завжди виступає одночасно в декількох ролях:

- оратора, що переконує аудиторію;
- ученого, який розглядає явища, факти, закономірності, надає поштовх науковому мисленню студентів, їхньої самостійності та творчості;
- педагога, що добре знає свою аудиторію, володіє дієвою методикою викладання;
- психолога, який відчуває аудиторію в цілому й кожного студента зокрема та використовує знання людської психіки для реалізації головних завдань навчання й виховання.

Готуючись до лекції, лектор розробляє план, розраховує час, виділяє основні ідеї, приклади. Усі ці аспекти мають ураховувати фізіологічні особливості сприйняття студентами: початок сприйняття – 4-5 хвилин, оптимальна активність сприйняття – 20-30 хвилин, фаза зусиль – 10-15 хвилин, фаза втоми. Починати активізацію аудиторії потрібно у фазі зусиль. У той же час дуже важливо продумати початок і кінець лекції, чергувати роботу й відпочинок, моменти підвищеної уваги й розслаблення. Весь процес ведення лекції вимагає від викладача доброзичливого ставлення до слухачів.

Методично лекція повинна відповідати таким основним вимогам: бути на сучасному рівні розвитку науки, мати закінчений характер (висвітлювати певну тему), бути внутрішньо переконливою (аргументованою), викликати інтерес у студентів до науки, активізувати мислення студентів, містити добре продумані ілюстративні приклади, спрямовувати студентів на самостійну роботу, бути доступною, зрозумілою, чіткою й логічною.

Лектор повинен ураховувати рівень підготовки здобувачів освіти. Від лекції до лекції потрібно підвищувати науковий рівень викладання та спостерігати чи посилюється він для більшості студентів. Особливість подачі матеріалу на лекції також залежить від специфіки навчальної дисципліни. Так, у суспільних і гуманітарних дисциплінах на лекціях переважає описовий характер, хоча не виключене використання при цьому кількісних даних (таблиць, діаграм та ін.).

Цикл природничоматематичних, технічних і деяких інших дисциплін містить велику кількість математичних викладень, формул, прикладний аспект науки. Багато лекцій супроводжуються демонстрацією дослідів, особливо з фізики, хімії, показом натуральних об'єктів або наочних посібників, екранних проекцій, презентацій, кінофрагментів, відео-фрагментів. За своєю структурою лекції можуть відрізнятися одна від одної залежно від змісту й характеру

матеріалу, що викладається, а також її типу й застосовуваних методів. Однак, відповідно до закономірностей організації пізнавальної діяльності тих, кого навчають, варто дотримуватися деяких загальноприйнятих етапів розгортання лекції.

3. Технологія і техніки підготовки академічної лекції.

Загальний структурний каркас будь-якої лекції – формулювання теми, повідомлення плану і літератури, яку рекомендовано для самостійної роботи, а потім – чітке дотримання плану.

I етап – вступна частина, зазвичай це: оголошення теми та плану лекції (під запис студентами); формулювання мети та завдань лекції; стисла характеристика проблемного поля лекції та ступеню його розробленості; аналіз списку першоджерел, навчальних джерел з теми (6-7 джерел), обсягу та змісту питань, що виносяться на самостійне опрацювання.

II етап – виклад матеріалу: послідовний і логічний виклад матеріалу; підтвердження основних положень прикладами; демонстраціями аудіо- та відеоматеріалів; наведення й обговорення зі студентами різних поглядів на основні вузлові питання лекції. Лектору варто звертати увагу на те, щоб не нав'язувати свої знання та своє розуміння питання, а спрямовувати і коректувати процес мислення студентів.

Цінність лекції зростає, якщо її виклад породжує в свідомості студента асоціативні зв'язки, які виходять за межі змісту лекційного матеріалу. Виникнення асоціативного ряду продукує нові питання та проблеми, іноді досить несподівані як для викладача, так і для самого студента.

III етап – підбиття підсумків лекції: формування загального висновку; установка й завдання для самостійної та пошукової роботи; методичні поради, відповіді на запитання.

Підготовка лекції передбачає декілька важливих кроків:

1) відбір матеріалу з теми лекції. Викладач заздалегідь має визначити основні положення теми, що розглядається на лекції, з'ясувати обсяг матеріалу, який подається студентам під запис, урахувати підготовленість аудиторії;

2) оцінка технічних, матеріальних та інших ресурсів, які можуть бути застосовані на лекції;

3) підготовка аудіо-візуального ряду лекції: демонстрацій, ілюстрацій, презентацій, програмного забезпечення;

4) складання плану, тез, конспектів лекції. Щоб у наступному викладач не прив'язувався до тексту лекції варто сам конспект готувати у вигляді детального плану, підкріпленого основними тезами, прикладами, посиланнями. Існує практика складання конспекту лекцій на окремих картках, що дозволяє

замінити чи додати необхідний матеріал. Крім матеріалу, викладеного у письмовій фірмі, існує експромт викладача, тобто ті факти, що згадуються за аналогією у процесі викладення основного матеріалу. Звідси висновок: викладач повинен знати більше, ніж планує викласти за планом чи програмою;

5) підготовка необхідного обладнання: карток-завдань, міні-конспектів для студентів тощо;

6) забезпечення організаційних умов для проведення лекції: облаштування робочих місць викладача та студентів, визначення часових рамок на виклад того чи іншого питання.

Навчальний матеріал однієї лекції як правило структурується на 2 академічні години (одна пара) з логічним її завершенням. Підготовка оратора до лекційного виступу включає такі етапи:

1 – визначення типу виступу, який може бути: інформаційний (дає конкретний опис, виявлену закономірність, пропонує визначені результати); пропагандистський (необхідно переконати аудиторію, надихнути, залучити до участі тощо); комбінаційний;

2 – вибір стилю виступу, який може бути: науковим (характеризується обґрунтованою аргументацією й академічністю); діловим (використовується серед підприємців, практиків); співбесідою (довірча розмова куратора з аудиторією);

3 – визначення варіантів промови: а) зачитувати з конспекту; б) відтворювати по пам'яті; в) викладати вільно або імпровізувати. У залежності від типу і способу підготовки вибирається індивідуальний варіант читання лекції;

4 – визначення чіткої композиційної побудови лекції (вступ, основна частина, закінчення).

При підготовці до лекційного виступу варто враховувати психологічну складову засвоєння інформації студентами в залежності від форми подання інформаційного матеріалу. Наприклад, якщо студенти сприймають наочний матеріал – працює зорова пам'ять, сприймають інформацію на слух – слухова пам'ять, вступають у полеміку – починають міркувати.

Багатьма дослідженнями визначено, що для підвищення ефективності сприйняття інформації лектору необхідно використовувати комплексний підхід. Психологи відмічають: існує три типи запам'ятовування студентами навчального матеріалу:

1 – безпосередній відбиток сенсорної (почуттєвої) інформації;

2 – короткочасне ;

3 – довгострокове запам'ятовування. Викладач-лектор повинен вчитися полемізувати. Необхідність ведення дискусій виникає внаслідок незгоди в

оцінках і думках за тими чи іншими питаннями.

Викладачу необхідно зважити на те, що студенти інколи прагнуть спростувати те, що доводить лектор. Для цього необхідно вміти аргументовано довести істину.

4. Класифікація лекцій.

Нині викладачеві закладу вищої освіти, на якого покладені обов'язки читання лекцій, треба знати про ті види лекцій, що їх прийнято виділяти у сучасній методичній науці. З уваги на співіснування випробуваних і новітніх форм організації освітнього процесу, умовно можна поділити види лекцій на дві великі групи: традиційні й нетрадиційні.

Вступна лекція є початковим етапом опрацювання нової дисципліни навчального плану. Така лекція готує студентів до творчого вирішення навчально-пізнавальних завдань. Вона визначає подальше ставлення, інтерес слухачів до предмета вивчення, активізує їхню розумову діяльність. Усе це є передумовою успішного виконання всіх подальших завдань навчання. Вступна лекція висуває й обґрунтовує основні методологічні позиції, визначає предмет і метод науки, яку вивчають, зв'язок теоретичного матеріалу зі суспільною практикою, особистим досвідом студентів і їх майбутньою спеціальністю, ознайомлює студентів з метою і призначенням курсу, його роллю і місцем у системі навчальних дисциплін.

Ознайомча лекція. Увага концентрується на питаннях, пов'язаних із метою та завданнями курсу, взаємозв'язках науки і навчальної дисципліни. Відбувається постановка наукової проблеми, прогноз розвитку науки, її зв'язок із практикою. Викладач розповідає про видатних діячів, які зробили суттєвий внесок у розвиток цієї науки. Якщо є така можливість, розповідає про наукові здобутки членів кафедри, про напрями наукової діяльності кафедри та перспективи подальшого розвитку, за наявності – про наукові школи, що функціонують при кафедрі чи навчальному закладі. Така діяльність є дуже важливою, тому що, з одного боку, виховує гордість за свій навчальний заклад, з іншого – дозволяє здобувачам другого рівня вищої освіти зорієнтуватися у власному виборі науково-дослідної роботи.

Настановча лекція проводиться перед семінарами, конференціями, проходженнями різних видів практик тощо. Основне її призначення визначається необхідністю окреслити коло питань, проблем, які необхідно опрацювати, висвітлити на наступних заняттях. Тут можна пояснювати й обґрунтовувати загальний план, структуру проведення певної навчальної роботи, встановлювати систему окремих завдань (теоретичних, практичних), що необхідно виконати, і зробити відповідні висновки.

Інструктивна лекція готує майбутніх магістрів до творчого вирішення навчально-пізнавальних завдань. Особливого значення цей різновид вступної лекції набуває тоді, коли з цієї навчальної дисципліни передбачено написання кваліфікаційної роботи. На такій лекції доводяться вимоги кафедри до кваліфікаційної роботи, поради щодо етапів збору матеріалів, написання, підготовки до захисту і самого захисту роботи. Можна подавати стислий аналіз наукової й навчально-методичної літератури, яка рекомендується для опрацювання. Уточнюються терміни і форми звітності. Все це передусе подальшій індивідуальній роботі.

Тематична (інформаційна) лекція – найпоширеніший вид лекції для вищої школи. Така лекція орієнтована на виклад і пояснення здобувачам освіти наукової інформації, яку потрібно осмислити і запам'ятати. У ній всебічно й системно розкривається програмний матеріал, виділяються провідні аспекти вивчення кожної наукової проблеми, виявляються взаємозв'язки між окремими частинами лекційного курсу. Основною метою такої лекції є розкриття та пояснення конкретної теми, яка містить велику за обсягом і складну за змістом навчальну інформацію. Зміст такої лекції може визначатись на основі окремого предмета або на міжпредметній основі. Її ще називають комплексною лекцією із використанням навчального матеріалу декількох предметів спорідненого циклу.

Завершальна (підсумкова) лекція закінчує лекційний курс, систематизує одержані знання, підводить підсумки прочитаного курсу. Головне завдання такої лекції полягає в тому, щоби дати можливість здобувачам освіти усвідомити науковий, методологічний стрижень розвитку системи наук, взаємозв'язок між ними, окреслити перспективи подальшого становлення науки того чи іншого напрямку. Така лекція проводиться після вивчення розділу або теми для закріплення отриманих слухачами знань. При цьому лектор виділяє вузлові питання, широко використовує узагальнювальні таблиці, схеми, алгоритми, що дозволяють включити засвоєні знання, уміння і навички в нові зв'язки і залежності, переводячи їх на вищі рівні засвоєння, допомагаючи тим самим застосовувати отримані знання, вміння і навички в нестандартних і пошуковотворчих ситуаціях.

Оглядова лекція передбачає системний аналіз центральних наукових проблем курсу, що пов'язані з практичним досвідом слухачів, їхньою подальшою професійною діяльністю. Як правило, оглядові лекції читають на випускних курсах. Вони передбачають подачу навчальної інформації для поглиблення одержаних знань, формування із них певної системи. Така лекція проводиться також у кінці вивчення декількох споріднених загальною ідеєю тем і є узагальнювальною. Оглядова лекція може бути призначена і для

загального ознайомлення з певним навчальним матеріалом, який відповідно до програми не планується для поглибленого вивчення. Такі лекції створюють необхідні передумови для активізації самостійної роботи слухачів, поглиблення отриманих знань. Оглядова лекція – це, як правило, систематизація знань на вищому рівні. Психологія навчання доводить, що матеріал, викладений системно, краще запам'ятовується, допускає формування більшої кількості асоціативних зв'язків. В оглядовій лекції можуть розглянутися також особливо складні питання екзаменаційних білетів. У зв'язку із розвитком дидактичної науки триває пошук шляхів урізноманітнення традиційних лекцій через нестандартні форми їх проведення.

Найбільш поширені види нетрадиційних лекцій є наступні.

Міні-лекція – це лекція, яку викладач може проводити на початку кожної пари впродовж десяти хвилин на одне з питань теми, що вивчається. Мета такої лекції – сконцентрувати увагу студентів на найбільш проблемному (або суперечливому, найменш дослідженому) питанні.

Проблемна лекція – це апробація багатоваріантних підходів до вирішення представленої проблеми. Вона активізує особистий пошук студентів (курсантів), творчу та дослідницьку діяльність. На перших етапах у групах із високим рівнем пізнавальної діяльності викладач може побудувати лекцію так, що сам формує проблему і на очах у групи демонструє можливі шляхи її вирішення. Надалі можна переходити до частково-пошукових методів, а саме: лектор створює проблемну ситуацію і спонукає студентів до пошуку рішення. Саме так організовується такий вид проблемної лекції, як лекція брейнстормінг («мозкова атака»).

Лекція із заздалегідь запланованими помилками має на меті стимулювання здобувачів освіти до постійного контролю пропонованої інформації (пошук помилки: змістової, методологічної, методичної, орфографічної). Є два варіанти проведення такої лекції. Перший: на початку проведення лекції викладач попереджає слухачів про можливі помилки чи неточності, які він свідомо зробить під час викладу лекційного матеріалу. Завдання студентів – такі помилки знайти. Другий: викладач проводить лекцію, а в кінці вказує студентам про свідомо допущені ним певні помилки. Завдання для студентів у такому випадку – знайти ці помилки, вказати на них і знайти правильне їх вирішення до наступного семінарського чи практичного заняття. Така лекція одночасно виконує стимулювальну, контрольну та діагностичну функцію, допомагаючи діагностувати труднощі засвоєння попереднього матеріалу.

Лекція-конференція проводиться за схемою наукових конференцій. Складається із заздалегідь поставленої проблеми і системи доповідей (до 10

хвилин) із кожного питання, що висвітлює проблему. Виступ готується як логічно завершений текст, який є результатом самостійної роботи студента. Функція викладача полягає у керуванні підготовкою таких доповідей до лекції.

Лекція-прес-конференція. На початку заняття слухачі ставлять лекторові запитання у письмовій формі, які лектор упродовж декількох хвилин аналізує і дає змістовні відповіді, сформовані у зв'язний текст. За достатньо високого рівня підготовленості аудиторії висвітлення питань може відбуватися за участю найсильніших студентів, які сідають поруч із викладачем. Таку лекцію можна проводити:

- на початку теми з метою виявити потреби, коло інтересів групи чи потоку, її установки, можливості;
- в середині, коли вона спрямована на залучення студентів до вузлових моментів курсу та систематизацію знань;
- в кінці – для визначення перспектив розвитку засвоєного змісту матеріалу.

Лекція-бесіда, або діалог із аудиторією, – найпростіша форма активного залучення студентів до освітнього процесу. Бесіда як метод навчання відома з часів Сократа; вона передбачає безпосередній контакт викладача з аудиторією. Її перевага полягає у тому, що вона дозволяє прикути увагу слухачів до найбільш важливих питань з теми, визначити зміст і темп викладу навчального матеріалу.

Відеолекція (або лекція-візуалізація) виникла як результат пошуку нових можливостей реалізації принципу наочності. Психолого-педагогічні дослідження показують, що наочність не тільки сприяє успішному сприйняттю і запам'ятовуванню навчального матеріалу, але і дозволяє проникнути глибше в суть пізнаваних явищ. Читання такої лекції – зведене, розгорнуте коментування підготовлених візуальних матеріалів, які повинні:

- забезпечити систематизацію наявних знань;
- забезпечити засвоєння нової інформації;
- забезпечити створення і розв'язання проблемних ситуацій;
- демонструвати різні способи візуалізації.

Інтерактивна лекція можлива за допомогою як звичайних вербальних, так і технічних засобів навчання у спеціально обладнаних аудиторіях. Якщо лектор іде традиційним шляхом, то це дещо нагадує лекцію-бесіду з тією різницею, що максимальне навантаження під час відповіді на запитання спрямоване на самих здобувачів освіти. Лише у тому випадку, коли ніхто в аудиторії не зможе дати правильну відповідь, викладач роз'яснює сам.

Популярною також є і **бінарна лекція**, яку читають два лектори одночасно. Тут моделюються реальні ситуації обговорення теоретичних і

практичних питань двома фахівцями. Наприклад, представниками двох різних наукових шкіл, теоретиком і практиком, прихильником і противником тієї чи іншої концепції тощо. У такому випадку рівень уваги аудиторії значно підвищується, мислення активізується. Від лекторів вимагається відмінна співпраця, вміння взаємно доповнювати один одного, імпровізувати. Важлива і попередня домовленість про розподіл функцій і фактичного матеріалу. Окрім того, цей різновид лекції є продовженням і розвитком проблемного викладу матеріалу в діалозі двох викладачів. Таким чином, поняття «лекція» має подвійний зміст: лекція як вид навчальних занять, форма організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, у ході якої в усній формі викладачем викладається предмет, і лекція як спосіб, метод подачі навчального матеріалу шляхом логічно стрункого, систематично послідовного та ясного викладу. Сьогодні роль лекції зовсім не знижується, а навіть зростає, але зростають і вимоги до неї. Вона повинна стати більш гнучкою, диференційованою, багатофункціональною, повніше виконувати всі провідні функції навчання студентів, орієнтуватися на їх запити, відповідні сучасні технології навчання.

Контрольні запитання:

1. Хто є основоположником дидактики як педагогічної теорії?
2. Яка роль академічної лекції в системі фахової підготовки студентів магістратури?
3. Які функції виконує лекція?
4. Перерахуйте види традиційних лекцій.
5. У чому різниця між методологічною та інформаційною лекцією?

Література до теми лекції:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за мод. рейт. системою навчання / рек. МОН. Київ : ЦНЛ, 2018. 384 с.
2. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
3. Дидактика: теорія і практика. Навчально-методичний посібник для студентів гуманітарних факультетів / О.С. Березюк, О.М. Власенко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с.
4. Кулішов В.С. Дидактика вищої школи: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 142 с.
5. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.

6. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.

7. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень : навчальний посібник / за редакцією В. Е. Лунячека, Н. О. Ткачової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 344 с.

8. Педагогіка та психологія вищої школи : навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В. І. Староста. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.

ЛЕКЦІЯ 5.

Тема. Методика проведення семінарських, практичних, лабораторних занять – 2 год.

План лекції

1. Дидактичні основи семінарських, практичних та інших форм занять.
2. Види семінарів, вимоги до їх організації та проведення.
3. Структура лабораторних занять

1. Дидактичні основи практичних занять.

Значне місце в системі підготовки фахівців посідають практичні заняття. Головне їх завдання – закріплення, переведення у довготривалу пам'ять теоретичних знань, формування навичок і вмінь з тієї чи тієї навчальної дисципліни, оволодіння апаратом наукових досліджень. Практичне заняття (лат. *pragmā* – діяльний) – форма навчального заняття, під час якої науково-педагогічний працівник організовує для студентів аналіз окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує навички і вміння їх практичного застосування, через індивідуальне виконання відповідно сформульованих завдань. Цю форму занять проводять у лабораторіях або аудиторіях, обладнаних необхідними технічними засобами навчання, обчислювальною технікою.

Науково-педагогічний працівник, якому доручено практичні заняття, за погодженням із лектором навчальної дисципліни завчасно готує необхідний методичний матеріал – тести для виявлення рівня оволодіння відповідними теоретичними положеннями, набір завдань різного ступеня складності.

Основні завдання практичних занять:

- поглиблення та уточнення знань, здобутих на лекціях і в процесі самостійної роботи;

- формування інтелектуальних навичок і вмінь планування, аналізу й узагальнень, опанування навичок організації професійної діяльності;
- накопичення первинного досвіду організації виробництва та технікою управління ним;
- оволодіння початковими навичками керівництва, менеджменту та самоменеджменту.

Структура практичного заняття: попередній контроль знань, навичок і вмінь студентів; формулювання загальної проблеми та її обговорення за участю студентів; розв'язування завдань та їх обговорення; розв'язування контрольних завдань, їх перевірка й оцінювання. Оцінки за окремі практичні заняття враховують, виставляючи підсумкову оцінку з відповідної навчальної дисципліни. Кількість годин на практичні заняття з окремої дисципліни визначено навчальним планом. Перелік тем практичних занять міститься в робочій навчальній програмі дисципліни. Кількість студентів на практичному занятті не повинна перевищувати половини академічної групи.

У процесі проведення практичних занять використовують різні методи навчання. Оскільки головне завдання цього виду навчальної роботи - формування навичок і вмінь, то основними мають бути різноманітні вправи (підготовчі, пробні, за зразком, тренувальні, творчі, практичні, графічні, усні, письмові, професійні, технічні та ін.).

Практичні заняття мають відповідати таким *вимогам*:

- розуміння з боку студентів необхідності володіти базовими теоретичними знаннями;
- усвідомлення необхідності вироблення навичок і вмінь, що мають професійну спрямованість;
- забезпечення оптимальних умов для формування навичок і умінь (санітарно-гігієнічних, дидактичних, виховних);
- навчання студентів раціональних методів оволодіння навичками і вміннями;
- забезпечення самостійної діяльності кожного студента;
- дотримання систематичності й логічної послідовності у формуванні навичок і вмінь студентів;
- розроблення завдань для практичних занять з чіткою професійною спрямованістю;
- широке включення в систему практичних занять творчих завдань;
- систематичний контроль за виконанням практичних завдань;
- постійне заохочення практичної навчальної діяльності студентів.

Іноді доцільно відмовитися від практики, коли практичні заняття мають колективний характер: один студент виконує завдання на дошці, а інші

працюють на своїх робочих місцях. Необхідно йти більш доцільним і ефективним шляхом: науково-педагогічний працівник має чітко визначити завдання, ознайомити студентів з методами самостійної діяльності, допомогти їм усвідомити алгоритм дій. І далі необхідно організувати самостійну роботу кожного студента.

Практичні заняття, незалежно від їх конкретних особливостей, значною мірою забезпечують відпрацювання навичок та вмінь прийняття практичних рішень у реальних умовах професійної діяльності, що мають у своїй основі теоретичний характер. Хоча на практичних заняттях відпрацьовують теми, за якими було прочитано лекції, доцільно, щоб на цих заняттях невелика теоретична частина передувала практичній. Це спрямовує студентів на науковий підхід до виконання практичних робіт, підвищує їх якість.

2. Види семінарів, вимоги до їх організації та проведення.

Семінар (лат. – розсадник) – вид навчальних занять практичного характеру, спрямованих на поглиблення, розширення, деталізацію і закріплення теоретичного матеріалу. Семінарські заняття сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, формуванню самостійності суджень, умінню обстоювати власні думки, аргументувати їх на основі наукових фактів. Вони сприяють оволодінню фундаментальними знаннями, допомагають розвивати логічне мислення, формувати переконання, оволодівати культурою толерантності, активно впливати на соціальне становлення особистості.

Історичні корені семінарських занять досить глибокі. Ще у давньогрецьких школах вдавалися до диспутів, заслуховування й обговорення наукових повідомлень, коментування їх учителями. У добу Середньовіччя в доповнення до диспутів, дискусій з'явилися семінари. Головне завдання цього виду навчальної роботи – навчити студентів умінню критично висловлювати свої міркування щодо певних питань, сприяти оволодінню методами і прийомами риторики.

У XVIII-XIX ст. семінари широко входять до структури навчальної роботи вищих шкіл. Якщо раніше їх використовували у вивченні літератури, теологічних дисциплін, юриспруденції, то вже у XX ст. вони набули поширення у вивченні багатьох дисциплін гуманітарного та соціального циклу.

У сучасному закладу вищої освіти семінарським заняттям належить значна частина навчального часу, особливо з дисциплін гуманітарного циклів, де відпрацьовуються комунікативні, вербальні, дискусійні вміння, які необхідні майбутнім здобучам другого рівня вищої освіти.

Семінарські заняття забезпечують розвиток творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації і професійного використання знань у

навчальних умовах. Професійне використання знань □ це вільне володіння мовою педагогічної науки, тобто точне оперування термінами, поняттями, визначеннями.

У практиці навчальної роботи виокремлюють три різновиди семінарських занять: просемінари, семінари, спецсемінари.

Просемінари мають передувати власне семінарам, відігравати вступну, підготовчу роль. Вони передбачають аудиторну роботу студентів під керівництвом педагога, спрямовану на оволодіння навичками й уміннями самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарах.

Технологія проведення просемінарів передбачає такі компоненти: формулювання теми заняття, дидактичної мети; добір методичного забезпечення підготовки та проведення заняття; необхідні засоби для реалізації мети; організація студентів на навчальну діяльність безпосередньо на занятті з урахуванням етапів роботи (визначення конкретного питання теми семінару, яке треба опрацювати; рекомендація методів і прийомів опрацювання наукових джерел; виокремлення вузлових питань, наукова аргументація тих чи тих теоретичних положень; організація виступів студентів, постановка запитань, опанування тим, хто виступає, культурою ведення дискусії з дотриманням принципу толерантності; підсумкове слово викладача).

Отже, головна функція просемінарів – оволодіння технологією, методикою і технікою роботи на власне семінарах з урахуванням навчальної дисципліни.

Просемінари, зазвичай, проводять на початку вивчення навчального курсу, у програмі якого заплановано певну кількість годин на семінарські заняття. Два просемінари досить, щоб допомогти студентам оволодіти відповідним рівнем технології, техніки й методики підготовки та участі в семінарських заняттях.

Семінари – вищий рівень організації навчальної діяльності. Цією організаційною формою навчання передбачено підвищення пізнавальної активності студентів.

Технологія організації та проведення семінарських занять передбачає попереднє визначення науково-педагогічним працівником теми, основних питань, які винесено на обговорення, ознайомлення зі списком літератури для опрацювання та методичними рекомендаціями щодо систематизації результатів цієї роботи.

Безпосередньо на заняттях обговорюють основні проблеми теми, провадять дискусію, заохочують активність студентів, підбивають підсумки, оцінюють діяльність студентів. Загалом семінари мають бути «розсадником

знань», забезпечувати інтелектуальний розвиток студентів, формувати у них пізнавальну активність.

У процесі організації та перебігу семінарських занять важливо забезпечити оптимальні умови для спілкування на рівні «науково-педагогічний працівник – студенти», «студенти – науково-педагогічний працівник» на засадах демократизму й толерантності. Лише за умов вільного висловлювання власних думок, їх наукового обґрунтування активізується процес пізнання, формуються пізнавальні й соціальні мотиви учіння.

У процесі проведення семінарських занять науково- педагогічний працівник має цілеспрямовано виховувати в студентів таку етичну рису, як толерантність (від лат. *Ioieganiz* – терплячий) – терпимість до чужих думок і міркувань.

Після завершення навчання фахівці долучаються до активної виробничої й соціальної діяльності, яка відбуватиметься в багатовимірному й багатовекторному соціальному середовищі (різноманітність виробничих, психологічних, моральних чинників, різні напрями в політиці, мистецтві, релігії та ін.). Це вимагає від особистості толерантності й уміння обстоювати власні позиції, погляди на ту чи ту проблему з позицій наукових законів і здорового глузду. Ці уміння саме й виробляють на семінарах.

Треба враховувати, що змістовий бік семінарського заняття не залишається надовго в пам'яті студентів. Головне, щоб вони вчилися мислити, висловлювати свої судження, аналізувати думки інших, щоб відбувався рух в інтелектуальному розвитку, формуванні наукового світогляду та системи методів і прийомів пошуку істини, культури спілкування.

У системі семінарських занять треба уникати одноманітності їх проведення, вносячи елементи дискусії, гри, змагальності тощо. Професор А. А. Алексюк подає такі різновиди семінарських занять:

- семінар запитань і відповідей;
- семінар – розгорнута бесіда: передбачає попередню підготовку студентів з визначених завдань;
- семінар – колективне читання: студенти зачитують тексти, коментуючи їх зміст з позицій розвитку сучасної науки;
- семінар, що передбачає усні відповіді студентів з подальшим їх обговоренням;
- семінар-дискусія: студенти, маючи програму, завчасно готуються до дискусії та розгортають її безпосередньо на занятті;
- семінар, що передбачає обговорення й оцінювання письмових рефератів студентів;

- семінар-конференція: студенти завчасно готують доповіді, виступають з ними, відповідають на запитання колег;
- семінар – теоретична конференція: проводять зі студентами кількох груп курсу на основі вивчення об'ємного розділу чи цілої дисципліни;
- семінар – розв'язання проблемних завдань: проводять на основі створення проблемних ситуацій, виокремлення проблемних завдань і праці над їх розв'язанням;
- семінар – прес-конференція: кілька студентів готують повідомлення з вузлових питань, а всі учасники долучаються до їх обговорення;
- семінар – «мозковий штурм»: студенти завчасно ознайомлюються з важливими проблемними завданнями, які потребують розв'язання; під час семінару вносять конкретні пропозиції щодо розв'язання проблеми. Усі пропозиції записують, систематизують і визначають найдоцільніші.

Проблемні завдання повинні мати конкретну наукову, виробничу, соціальну спрямованість. Таку роботу проводять, як правило, на старших курсах за умови достатньої теоретичної підготовки студентів. Цей вид семінару особливо ефективно впливає на інтелектуальний розвиток студентів, сприяє їх соціальному становленню як учасників професійної діяльності в різних сферах народного господарства.

Ідею «мозкового штурму», яку запропонував 1953 р. американський психолог А. Осборн, широко використовували у 2-й половині ХХ ст. відомі вчені, конструктори складних технічних систем. Ефективним є застосування «мозкового штурму» в процесі проведення медичних і педагогічних консилиумів. Такий підхід до пошуків істини особливо важливий в умовах розв'язання завдань ринкової економіки на засадах демократизму. Отже, в системі професійної підготовки студентів потрібно закласти основи таких умінь.

У процесі підготовки та проведення семінарських занять варто рішуче відмовитися від шкідливої практики, коли студенти, отримавши перелік питань з теми семінарського заняття, розподіляють між собою ролі, якими передбачено, хто конкретно висвітлюватиме те чи те питання. Це призводить до формалізму, пасивності основної частини академічної групи. Лише активна участь усіх студентів у розв'язанні окреслених завдань активізує їх, викликає задоволення в учасників семінару.

Важливу роль у формуванні професійної зрілості студентів відіграють **дослідницькі семінари**, що є вищою сходинкою навчальної діяльності. Вони спрямовані на формування у студентів навичок та вмінь проведення наукових досліджень.

Спецсемінари зазвичай проводять на старших курсах. Кафедри затверджують і розробляють їх тематику, укладають відповідні програми з чітким визначенням вузлових тем, основної літератури.

Обсяг занять залежить від обсягу й важливості загальної теми, кількості студентів у групі. На вступному занятті науково-педагогічний працівник акцентує увагу студентів на значущості теми, ознайомлює з організацією роботи над нею, дає методичні рекомендації щодо підготовки наукових повідомлень, розробки технологічних карт і т. ін. За студентами закріплюють конкретні теми (можна одну тему доручати 2-3 студентам) і складають календарний план підготовки матеріалів.

Безпосередньо на заняттях визначені студенти організовують і проводять навчальну роботу в групі: виступають з науковими повідомленнями, ознайомлюють з технологічними картами, обговорюють окремі аспекти проблеми. Усі студенти конспектують необхідні матеріали, рекомендовану літературу.

3. Структура лабораторних занять

Лабораторне заняття (лат. *labo* – праця) – форма навчального заняття, на якому студенти під керівництвом науково-педагогічного працівника особисто проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичної перевірки й підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, набувають практичних навичок роботи з лабораторним обладнанням, устаткуванням, вимірювальною апаратурою, обчислювальною технікою, оволодівають методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Проведення лабораторних занять потребує добре підготовлених, спеціально обладнаних навчальних лабораторій із використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу (лабораторні установки, макети тощо). Інколи лабораторні заняття доцільно проводити безпосередньо на виробництві, в умовах реального професійного середовища (на заводі, у полі, в науково-дослідному інституті, у школі).

Структура лабораторного заняття: проведення поточного контролю підготовленості студентів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання її завдань, підготовка індивідуального звіту про виконану роботу і захист його перед науково-педагогічним працівником.

Виконання лабораторної роботи оцінює науково-педагогічний працівник. Підсумкові оцінки за виконання лабораторних робіт враховують під час визначення семестрової підсумкової оцінки з відповідної навчальної дисципліни.

Плани, технологію та методику проведення лабораторних робіт розробляють відповідні кафедри. Кількість годин на лабораторні заняття з окремої дисципліни визначено навчальним планом, перелік тем лабораторних занять - робочою навчальною програмою дисципліни. Замінювати лабораторні заняття іншими видами навчальних занять не можна. Кількість студентів на лабораторному занятті не повинна перевищувати половини академічної групи. Кожен студент має самостійно виконати всі лабораторні роботи й оформити їх результати.

У процесі організації та проведення лабораторних робіт науково-педагогічному працівнику необхідно акцентувати увагу на таких аспектах: змістовність лабораторних занять; забезпечення лабораторій, кабінетів новітнім обладнанням, яке відповідає технологіям сучасного виробництва; матеріалами, реактивами, приладами, апаратами; забезпечення самостійності студентів під час виконання лабораторних робіт; дотримання правил техніки безпеки; навчання студентів методів виконання цього виду робіт.

Контрольні запитання:

1. У чому сутність практичного заняття?
2. Назвіть вимоги, що їх висувають до проведення практичного заняття.
3. Від чого залежить ефективність проведення практичних занять?

Відповідь обґрунтуйте.

4. У чому відмінність між практичним та лабораторним заняттям?
5. Опишіть структуру лабораторного заняття.
6. Назвіть основні види семінарських занять. Висвітліть технологію і методику організації та проведення просемінарів.
7. Яке місце в освітньому процесі належить спецсемінарам? Поясніть технологію і методику їх проведення.
8. За допомогою яких критеріїв ви оцінюєте ефективність семінарських занять?
9. У чому, на вашу думку, полягає демократизм проведення семінарських занять?
10. Назвіть основні види семінарських занять.
11. З'ясуйте дидактичні завдання семінарських занять у закладі вищої освіти.
12. Чим відрізняється семінар від просемінару?
13. Назвіть основні види семінарських занять.

Література до теми лекції:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти : навч.-метод. посіб. /

Стинська В. В., Прокопів Л.М., Нагачевська З.І., Савчук Б.П., Стражнікова І. В., Ковальчук В. М., Салига Н. М. ; за заг. ред. В. Стинської, Л. Прокопів. Івано-Франківськ, 2021. 430 с.

2. Кайдалова Л. Г. Особливості проведення лекційних занять у вищих навчальних закладах. ULR: https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/4454/1/part_01.pdf.

3. Каплінський, В. В. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник. Київ : КНТ, 2019. 225 с.

4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 472 с.

5. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень : навчальний посібник / за редакцією В. Е. Лунячека, Н. О. Ткачової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 344 с.

6. Педагогіка вищої школи : Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік.Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с.

ЛЕКЦІЯ 6.

Тема. Самостійна робота здобувача другого рівня вищої освіти. Етапи та умови організації самостійної роботи студентів – 2 год.

План лекції

1. Самостійна робота як форма організації освітнього процесу.
2. Різновиди самостійної роботи здобувачів другого рівня вищої освіти.
3. Функції самостійної роботи.
4. Етапи та умови організації самостійної роботи.

1.Самостійна робота як форма організації освітнього процесу.

Самостійна робота – форма організації освітнього процесу, за якої студент опановує дисципліну в час, вільний від навчальних занять. Метою самостійної роботи є засвоєння визначеного обсягу навчальної програми. Методичні матеріали для самостійної роботи здобувачів мають передбачати можливість проведення самоконтролю. Для самостійної роботи здобувачів також рекомендується відповідна наукова фахова література, підручники, посібники, періодичні видання.

При організації самостійної роботи здобувачів передбачається можливість отримання необхідної консультації або методичної допомоги з боку відповідних фахівців (викладачів). Самостійна робота може виконуватись у формі індивідуальних завдань (курсові, кваліфікаційні роботи тощо). Обсяг

часу, що відведений для самостійної роботи студента, визначається рівнем Освітньої програми за Національною рамкою кваліфікацій, фіксується в робочому навчальному плані та становить (для денної форми навчання, у відсотках від загального обсягу навчального часу дисципліни): за освітнім ступенем магістра - від 67 до 75 %.

Самостійна робота здобувачів представляє інтеграційну діяльність, яка дозволяє здобувача другого рівня вищої освіти досягати професійної компетентності при партнерській участі викладача в її плануванні і оцінці досягнення конкретного результату.

2.Різновиди самостійної роботи здобувачів другого рівня вищої освіти.

Основне завдання вищої освіти полягає в формуванні творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Вирішення цього завдання навряд чи можливе шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до здобувача другого рівня вищої освіти. Необхідно перетворити здобувача другого рівня вищої освіти з пасивного споживача знань на активного їх творця, що вміє сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність. Сучасна реформа вищої освіти пов'язана по своїй суті з переходом від парадигми навчання до парадигми освіти. У цьому сенсі варто визнати, що самостійна робота здобувачів є не просто важливою формою освітнього процесу, вона є його основою.

У сучасній дидактиці самостійна робота здобувачів розглядається, з одного боку, як вид навчальної праці, який здійснюється без безпосереднього втручання викладача, але під його керівництвом, а з іншого – як засіб залучення здобувачів до самостійного оволодіння методами самостійної пізнавальної діяльності й розвитку інтелектуальних потенціальних можливостей кожного, але цього можна досягти лише тоді, коли вона організується і реалізується в навчально-виховному процесі як цілісна система, що пронизує всі етапи навчання здобувачів у вищому закладі освіти.

Це припускає орієнтацію на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей здобувачів, перехід від потокового до індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб і можливостей особистості. Посилення ролі самостійної роботи здобувачів означає принциповий перегляд організації освітнього процесу, що повинен будуватися для розвитку вміння вчитися, формувати в здобувача другого рівня вищої освіти здатності до саморозвитку, творчого застосування здобутих знань, способів адаптації до професійної діяльності в сучасному світі.

Самостійна робота здобувача другого рівня вищої освіти є основним

засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань. Під самостійною роботою розуміють сукупність усієї самостійної діяльності здобувачів як у навчальній аудиторії, так і поза нею, у контакті як з викладачем, так і за його відсутності.

Самостійна робота реалізується:

1. Безпосередньо в процесі аудиторних занять: на лекціях, практичних і семінарських заняттях, у процесі виконання лабораторних робіт.

2. У контакті з викладачем поза рамками розкладу: на консультаціях з навчальних питань, при творчих контактах, при ліквідації заборгованостей, при виконанні індивідуальних завдань тощо.

3. У бібліотеці, вдома, в гуртожитку, на кафедрі під час виконання студентом навчальних і творчих завдань.

Основними структурними елементами самостійної роботи здобувача другого рівня вищої освіти є її мета і мотиви. Відповідність мотивів меті самостійної діяльності є передумовою професійного та особистісного розвитку.

У сучасній педагогічній літературі виділяють чотири різновиди самостійної діяльності у процесі навчання, кожна з яких відрізняється специфікою планування та постановкою мети, а саме:

- постановкою мети та планування діяльності за допомогою педагога;
- постановкою мети, що відбувається за допомогою педагога, планування роботи здійснюється суб'єктом навчання самостійно;
- постановкою мети та планування, що здійснюються суб'єктом навчання самостійно в межах поставленого педагогом завдання;
- робота здійснюється суб'єктом навчання з власної ініціативи: без допомоги педагога самостійно визначається зміст, мета, складається план роботи, що здійснюється самостійно.

Чим більше самостійності надається магістранту, тим точніше треба визначити і довести до його відома той обсяг знань, який повинен засвоїтися з кожної теми навчального курсу. Для цього існують так звані тематичні бази знань, які включають перелік основних понять і положень, а також модель її засвоєння (репродуктивний, конструктивний чи творчий рівні). Модель засвоєння бази знань з теми повинна точно визначати, які з названих понять, теоретичних і практичних знань мають бути засвоєні на творчому, а які – на репродуктивному чи конструктивному рівнях. У кожній тематичній базі знань мають також передбачатися відповідні форми контролю.

Технологія виконання самостійної роботи студентом багато в чому залежить від того, наскільки він володіє методами опрацювання наукових джерел, наскільки опанував уміння конспектування, укладання тез, виписок,

підготовки рефератів, що надалі стане основою для написання курсових, кваліфікаційних та дипломних робіт. Викладач також визначає вид самостійної роботи (план, тези, виписки, конспект чи реферат), які повинен виконати студент, де і яким чином він прозвітує про виконання завдань з самостійної роботи.

Оскільки визначене викладачем завдання магістрант виконує самостійно, плануючи свій час, місце та порядок його виконання і займається цією діяльністю самостійно, без контролю за цим процесом з боку викладача, самостійну роботу можна назвати лише частково керованою.

Таким чином, самостійна робота здобувачів – це спланована, організаційно і методично спрямована пізнавальна діяльність, яка здійснюється без прямої допомоги викладача для досягнення конкретного результату.

Основними ознаками самостійної роботи здобувачів прийнято вважати: наявність пізнавального або практичного завдання, проблемного питання або завдання і особливого часу на їх виконання, вирішення; ісвідому самостійну активність здобувачів у процесі вирішення поставлених завдань; іволодіння навичками самостійної роботи; іздійснення управління та самоврядування самостійною пізнавальною і практичною діяльністю здобувача другого рівня вищої освіти.

Ключовим моментом самостійної роботи є пізнавальне або проблемне завдання. Саме його наявність обумовлює процес самостійної роботи, передбачає самостійне вирішення поставлених завдань, підготовку до самостійного виконання навчальних і професійних завдань. Мета самостійної роботи здобувачів двоєдина: формування самостійності як риси особистості та засвоєння знань, умінь, навичок.

3. Функції самостійної роботи здобувачів другого рівня вищої освіти.

Основними функціями самостійної роботи здобувачів є пізнавальна, самостійна, прогностична, коригувальна та виховна.

Пізнавальна функція визначається засвоєнням студентом систематизованих знань з дисциплін.

Самостійна функція – це формування вмінь і навиків, самостійного їх оновлення і творчого застосування.

Прогностична функція є вмінням здобувача другого рівня вищої освіти вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання.

Коригувальна функція визначається вмінням вчасно коригувати свою діяльність.

Виховна функція – це формування самостійності як

рисихарактеру. Підготовка спеціалістів вищої кваліфікації має бути спрямована на формування здатності до самостійної творчої діяльності. Ця робота повинна мати систематичний, а не епізодичний характер, а це вимагає теоретичного обґрунтування педагогічних умов організації та стимулювання самостійної роботи здобувачів закладів вищої освіти; вивчення видів самостійної роботи та методів її проведення; експериментальної перевірки системи педагогічних умов вдосконалення самостійної роботи здобувачів; розробки методичних рекомендацій з організації самостійної роботи.

Непряме педагогічне управління самостійною роботою здобувачів – засіб опосередкованої координації процесу їх професійного розвитку, що опосередковано впливає на особистість без жорсткої регламентуючої дії з наданням права вибору особистих стратегій поведінки, який реалізується на базі непрямих впливів, рефлексії та співтворчої взаємодії в процесі індивідуальної та групової самостійної творчої діяльності.

4. Етапи та умови організації самостійної роботи

Організація самостійної роботи здобувачів другого рівня вищої освіти проходить у два етапи:

1. Початкова організація, що передбачає безпосередню участь викладача в діяльності здобувачів з виявленням причин появи помилок.
2. Самоорганізація, що не вимагає безпосередньої участі викладача в процесі самостійного формування знань здобувачів.

В організації самостійної роботи здобувачів особливо важливим є правильне визначення обсягу і структури змісту навчального матеріалу, що виноситься на самостійне опрацювання, а також необхідне методичне забезпечення їх самостійної роботи. Методичне забезпечення такої роботи включає програму діяльності, варіативні завдання, нестандартні завдання з урахуванням індивідуальних можливостей кожної особистості.

Для ефективної самостійної роботи здобувачів необхідно виконати ряд умов:

1. Забезпечити правильне поєднання обсягів аудиторної та самостійної роботи.
2. Методично правильно організувати роботу здобувача другого рівня вищої освіти в аудиторії й поза нею (застосування новітніх технологій організації самостійної пізнавальної, наукової та виробничої діяльності здобувачів, врахування специфіки вивчення навчальних дисциплін).

Крім цього, обов'язково мають бути чітко визначені:

- мета і завдання самостійної роботи;

- усвідомлене ставлення здобувачів до необхідності самостійної роботи;
- наявність обґрунтованого змісту і засобів здійснення самостійної роботи;
- розподіл здобувачів за рівнями на основі чинних відмінностей в особливостях і змісті самостійної освітньої діяльності, їх мотивації та умінні організовувати самостійну роботу;
- чітке уявлення кожним студентом того обсягу самостійних практичних робіт, який він повинен виконати за певний проміжок навчального часу (за семестр чи навчальний рік);
- ознайомлення здобувачів зі змістом передбачених для самостійної роботи практичних робіт;
- наявність зразків виконуваних практичних робіт і рекомендацій до їх виконання;
- знання вимог до оцінювання кожної роботи викладачем;
- можливість своєчасно отримати потрібну консультацію.

3. Забезпечення здобувача другого рівня вищої освіти необхідними методичними матеріалами для перетворення процесу самостійної роботи на творчий процес.

4. Контроль за організацією й ходом самостійної роботи та заходи, що заохочують здобувача другого рівня вищої освіти за її якісне виконання.

Перша умова ефективної самостійної роботи здобувачів полягає в необхідності оптимального структурування навчального плану не тільки в сенсі послідовності вивчення окремих курсів, але й доцільного співвідношення аудиторної й самостійної роботи. Важливу роль тут відіграє правильне визначення трудомісткості різних видів самостійних робіт, зокрема курсових проектів, розрахунково-графічних робіт та інших завдань.

Друга умова – це методично раціональна організація роботи. Важливо поступово змінювати стосунки між студентом і викладачем. Якщо на перших етапах навчання у магістратурі викладачеві властива активна творча позиція, а магістрант найчастіше просто йде за викладачем, то надалі ця послідовність повинна деформуватись у бік спонукання здобувача другого рівня вищої освіти працювати самостійно, активно прагнути самоосвіти. Виконання завдань самостійної роботи повинне вчити мислити, аналізувати, враховувати умови, ставити завдання, вирішувати проблеми, тобто процес самостійної роботи поступово повинен перетворюватися на творчий.

Третя умова – це забезпечення здобувача другого рівня вищої освіти відповідною навчально-методичною літературою. Існуюча ситуація у вищій школі не дозволяє забезпечити здобувача другого рівня вищої освіти необхідною літературою, виданою центральними видавництвами, тому з огляду

на економічні умови й можливості поліграфічних баз варто рекомендувати в такому разі перехід на електронні видання лекційних матеріалів викладачів.

Для організації самостійної роботи здобувачів необхідні такі умови:

- оволодіння здобувача другого рівня вищої освіти вміннями та навичками самостійної навчальної діяльності;
- формування у здобувачів потреби та інтересу до самостійної роботи;
- врахування індивідуальних особливостей здобувачів у процесі визначення завдань для самостійної роботи;
- урахування групових особливостей здобувачів (рівень інтелектуального розвитку, провідний тип темпераменту, мотив навчальної діяльності тощо);
- розробка індивідуальних творчих завдань для самостійної роботи здобувачів над проблемними темами курсу і керівництво ними з боку викладача;
- створення необхідного методичного матеріалу для організації самостійної роботи здобувачів;
- грамотне керівництво самостійною роботою здобувачів і надання вчасної допомоги для усунення недоліків

Контрольні запитання:

1. Яким чином розглядається самостійна робота здобувача другого рівня вищої освіти в сучасній дидактиці?
2. Назвіть основні структурні елементи самостійної роботи здобувача другого рівня вищої освіти.
3. Від чого залежить технологія виконання самостійної роботи здобувача другого рівня вищої освіти?
4. Що є основними ознаками самостійної роботи?
5. Назвіть функції самостійної роботи здобувачів.

Література до теми лекції:

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за мод. рейт. системою навчання / рек. МОН. Київ : ЦНЛ, 2018. 384 с.
2. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
3. Лукіяничук А. М. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників : методичні рекомендації. Біла Церква : БІНПО ДЗВО УМО, 2020. 46 с.
4. Мартинець Л. А. Педагогіка вищої школи : опорний конспект

лекцій. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с.

5. Маршицька В. Вдосконалення самостійної роботи студентів як засіб оптимізації навчального процесу. URL. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709457/1/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B8%D1%86_%D0%BA%D0%B0_%D0%92.%D0%92.2011.pdf.

6. Педагогіка та психологія вищої школи : навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В. І. Староста. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.

7. Педагогіка вищої школи : Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік. Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с.

ЛЕКЦІЯ 7.

Мотивація і стимулювання діяльності студентів – 2 год.

План лекції

1. Мотивація студентів як необхідна умова підвищення якості навчання.
2. Чинники забезпечення успішної навчальної діяльності студентів.
3. Методи та прийоми формування мотивації студентів до навчання.
4. Використання освітнього коучингу для посилення академічної мотивації студентів.

1. Мотивація студентів як необхідна умова підвищення якості навчання.

Інтерес до навчання – найважливіший чинник, стимулюючий активізацію навчального процесу, який впливає на підвищення когнітивних здібностей студентів. У зв'язку з цим, створення умов мотивації студентів до пізнавальної та навчальної діяльності – одне з найважливіших проблем сучасної педагогіки закладів вищої освіти. У навчальному процесі як студенти, так і викладачі нерідко допускають певні помилки. Зокрема, під час мотивації студентів викладачі нерідко намагаються передати значний обсяг теоретичних знань, не пояснюючи їх практичну значущість. Проте важливо показати, як ці знання можуть бути застосовані в реальному житті та професійній діяльності, адже відсутність такого обґрунтування може призвести до втрати інтересу до предмета.

Мотивація включає цілий спектр особистісних якостей, такі як успішність навчання, загальна соціалізація молодих людей, формування їх світоглядних позицій, морально-ціннісних орієнтирів, реалізованих як у професії, так і у саморозвитку.

Сьогодні під мотивацією розуміють внутрішнє спонукання до дії, що зумовлює суб'єктивно-особистісну зацікавленість індивіда у його здійсненні. В основі мотивації лежать мотиви – тобто прагнення, певні інтереси, бажання, цілі, потреби, ідеали тощо. Що стосується навчальної мотивації, треба мати на увазі конкретні спонукання до пізнавальної діяльності, засвоєння нових професійних наукових знань та застосування їх на практиці.

У педагогічному контексті навчальна діяльність трактується не як епізодичне оволодіння окремими навичками, а як послідовний і структурований процес засвоєння знань, умінь і компетенцій, що характеризується певним рівнем успішності.

Студентський період – дуже важливий період становлення та формування особистості, у якому відбувається інтенсивний інтелектуальний розвиток, формуються навички та вміння майбутньої професії, складаються ціннісні орієнтації та установки на подальше життя.

Студенти – це молоді люди, повні оптимізму, які прагнуть якнайшвидше виявити свої здібності та таланти. Завдання та мета сучасних закладів вищої освіти – сформувати мотивацію до навчання, створити такі умови, в яких студент навчатиметься із задоволенням, де він отримуватиме задоволення від самого процесу навчання, буде активним та ініціативним.

Людина досягне успіху у тому виді діяльності, яка йому буде цікава. У інтересі проявляються мотиви, такі як жага до знань, розширення кругозору, подолання труднощів.

Схильність – це бажання людини займатися конкретним видом діяльності, прагнути як результату, а й отримувати задоволення від нього. Але одного інтересу та схильності до конкретного виду діяльності недостатньо, потрібно ще щоб і виходило. А для цього потрібні певні можливості.

Здібності – це швидке набуття особистістю професійних умінь, навичок, що ведуть до успішності виконання будь-якої діяльності. Отже, провідним мотивом вступу до вузу є інтерес до професії. Наскільки буде високою мотивація оволодіння майбутньою професією, настільки ефективніше здійснюватиметься навчальний процес. Якщо здобувач підійшов до вибору своєї майбутньої професії усвідомлено і вважає її для себе особистісно та суспільно значущою, то продуктивніше буде проходити процес навчання і вищою буде мотивація, стимул до накопичення знань та до самостійної професійної діяльності. Це перший та найважливіший етап мотивації навчальної діяльності студентів. Здобуття знань, умінь і навичок, що складають основу майбутньої професійної діяльності, є ключовим чинником формування мотивації до навчання серед студентів. Особливо це проявляється у тих, хто захоплюється науковими дослідженнями – їх надихає прагнення до

самовдосконалення та високих досягнень. Саме ці мотиви спонукають їх наполегливо працювати, вирішувати складні завдання, самостійно навчатися та долати труднощі задля максимально високих результатів. Коли у студентів спостерігається низька мотивація, викладачам доводиться вдаватися до різноманітних методів активізації навчального процесу. Тому завдання викладача – переконати студентів у значущості свого предмета для майбутньої професійної діяльності. Важливо не лише зацікавити темою, а й продемонструвати шляхи її практичного використання в реальній практиці. Для студента надзвичайно важливо сприймати викладача як наставника, до якого завжди можна звернутися за підтримкою у процесі навчання, а також обговорити ключові та складні питання. Одним із чинників, що сприяє зростанню навчальної мотивації, є демонстрація поваги до студентів. Помилкові уявлення деяких викладачів, які вважають студентів недостатньо старанними, часто виникають через нерозуміння окремих тем, а не через відсутність бажання навчатися. Ефективне спілкування між викладачем і студентом має бути щирим і рівноправним, позбавленим формальності, зверхності чи прихованого тиску. Воно повинно ґрунтуватися на щирій зацікавленості викладача у розвитку особистості студента, а також на визнанні його самостійності як індивідуальної одиниці навчального процесу.

2. Чинники забезпечення успішної навчальної діяльності студентів.

Успішність студентів залежить від комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів: внутрішньої мотивації до пізнання, рівня саморегуляції (вміння планувати час і долати стрес), якості освітнього середовища, а також підтримки з боку викладачів та міцного психоемоційного здоров'я.

Для зручності всі головні чинники можна згрупувати у чотири ключові категорії:

1. Психологічні та особистісні чинники.

- Внутрішня мотивація: бажання вчитися заради саморозвитку та майбутньої професії є більш ефективним стимулом, ніж зовнішній тиск.
- Психоемоційний стан: Відсутність хронічної втоми та емоційного вигорання дозволяє зберігати фокус і продуктивність.
- Цілеспрямованість: чітке розуміння власних цілей (навіщо потрібні знання) підвищує наполегливість.

2. Організаційні та когнітивні чинники.

- Саморегуляція та тайм-менеджмент: Вміння розставляти пріоритети, планувати розклад дня та контролювати власні інтелектуальні зусилля.
- Навички критичного мислення: Успіх гарантує не просто зазубрювання матеріалу, а здатність аналізувати інформацію та застосовувати її

на практиці.

3. Соціальні та освітні чинники.

- Викладацький підхід: уміння лектора подати матеріал цікаво та зрозуміло, а також надання якісного зворотного зв'язку.
- Освітнє середовище: наявність комфортного фізичного чи цифрового простору для навчання, доступу до сучасних бібліотек та баз даних.
- Сприятлива атмосфера в групі: здорова конкуренція та співпраця між однокурсниками полегшують адаптацію та засвоєння складних тем.

4. Фізіологічні чинники.

- Режим праці та відпочинку: чергування розумової праці з фізичною активністю.
- Здоровий сон та харчування: Баланс, який прямо впливає на працездатність мозку та концентрацію уваги.

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які зумовлюють активність індивіда. До таких чинників належать потреби, стимули, життєві ситуації та усвідомлені мотиви, що впливають на поведінку людини та спрямовують її діяльність. Мотиваційна складова будь-якої діяльності виконує кілька важливих функцій: вона стимулює активність людини (спонукаюча функція), задає напрям і формує цілі діяльності (спрямовуюча), а також регулює поведінку, ґрунтуючись на ціннісних орієнтирах та мотивах (регулююча функція).

3.Методи та прийоми формування мотивації студентів до навчання.

Формування мотивації студентів – це процес перетворення зовнішніх вимог на внутрішні потреби. Для досягнення високої залученості викладачі використовують комбінацію **емоційних, практичних та інтерактивних** методів, які доводять цінність знань, розвивають критичне мислення та відповідають сучасним освітнім стандартам

Головною задачею для викладача стає формування інтелектуально розвиненої особистості здобувача другого рівня вищої освіти, яка має внутрішній стимул до навчання і постійного вдосконалення. Ефективно досягти цих цілей можливо, використовуючи в структурі занять прийоми та методи, які підсилюють бажання до розширення фахових знань.

Мотивацію можна розвивати, окресливши перспективи вивчення теми, визначивши мету та підкресливши важливість розвитку навичок. Студентам магістратури варто розуміти, що набуті знання важливі для досягнення конкретної мети. Важливою є постановка реалістичних вимог перед кожним студентом. Вимоги повинні бути високими, але досяжними, щоб студенти не втрачали інтерес до навчання. Поступове ускладнення вимог і диференціація

навчання допомагають забезпечити успіх і підвищити мотивацію. Похвала і винагорода повинні бути публічними і спрямованими на конкретні досягнення. Чіткий і конкретний зворотний зв'язок служить стимулом для подальшого прогресу. Коментарі, як позитивні, так і конструктивно-критичні, впливають на мотивацію студентів магістратури, підвищуючи їх впевненість і зацікавленість у навчальній діяльності. Аналіз і критика роботи студента повинні бути конкретними і не стосуватися особистості. Важливо уникати принизливих коментарів та надмірної конкуренції між студентами.

Для досягнення необхідного результату освітньої діяльності студентів використовують різноманітні прийоми розвитку їх пізнавальних мотивів, такі як: мотивація навчальної діяльності шляхом бесіди (у вступному слові викладач окреслює коло питань, що розглядатимуться на занятті. При цьому залучаються знання і суб'єктивний досвід здобувачів, наводяться цікаві приклади й парадоксальні ситуації, демонструється зв'язок матеріалу що вивчається, з раніше вивченим. Викладач указує на практичне значення теми, яка розглядається); мотивація навчальної діяльності шляхом створення проблемної ситуації (постановка питання, демонстрація експерименту або ствердження логічної суперечності для розв'язання та пояснення).

Способами створення проблемних ситуацій є зіткнення здобувачів із протиріччями між новими фактами та явищами з наявними знаннями про них разом з теоретичним поясненням і пошуком шляхів їх застосування; вибір потрібної інформації; використання суперечностей між наявними знаннями та практичними завданнями; спонукання до порівняння, зіставлення та протиставлення фактів, явищ, правил і дій та їх узагальнення; вибір правильних рішень; спонукання студентів до виявлення міжпредметних зв'язків); мотивація навчальної діяльності шляхом використання технології «мозковий штурм» (цей метод полягає у колективній творчій роботі з розв'язання певної складної проблеми, пошуку істини, доповнення один одного, розвитку одних ідей, відкидаючи інші); мотивація навчальної діяльності шляхом опрацювання тексту періодичних видань (газети, журнали або сторінки цих видань, де розміщено інформацію, що стосується теми заняття); мотивація навчальної діяльності за технологією «Незакінчене речення» (кожен має самостійно закінчити запропоновані речення, що стосуються теми заняття, на основі особистого досвіду, висловлюючи лише власні думки.

Обов'язковим є обговорення відповідей, їх аргументація); мотивація навчальної діяльності шляхом виготовлення саморобних наочних посібників (прилади, моделі, малюнки, що пояснюють те чи інше природне явище, карти, таблиці, схеми), що сприяє підвищенню інтересу до навчання, формує в здобувачів вміння виокремлювати головне, встановлювати причиннонаслідкові

зв'язки, сприяє активізації розумової діяльності, розвиває дослідницькі навички, підвищує продуктивність навчання, наповнює заняття елементами зацікавленості, викликає в здобувачів відчуття причетності до подій на занятті); мотивація навчальної діяльності шляхом використання творчих завдань (складання кросвордів, сканвордів, загадок); мотивація навчальної діяльності шляхом використання науковопопулярної літератури (використання науковопопулярної літератури в процесі вивчення предметів сприяє активізації пізнавальної активності); мотивація навчальної діяльності шляхом створення ситуації успіху.

Мотивування до навчання студентів, яким важко вчитись, є складнішим, оскільки їм потрібно більше зусиль для засвоєння нового матеріалу. Пропонується використовувати стратегію дозування викладу навчального матеріалу, тобто представлення його невеликими частинами з обов'язковим закріпленням.

На етапі вивчення теми можуть використовуватися репродуктивні методи для переконання студентів у своїй здатності відтворити матеріал, після чого застосовуються творчі методи. Виникає проблема оцінки елементарних дій студента, таких як відтворення невеликої дози матеріалу, розв'язання простих завдань чи виконання легкої самостійної роботи. Враховуючи, що для деяких студентів такий підхід є оптимальним, оцінювання навчальної діяльності може відбуватися не лише середніми, але і вищими балами. Такий підхід виправдовує себе, оскільки студенти починають вірити у власні можливості, поступово здобувають глибше розуміння матеріалу предмета, що укріплює їх бажання бути педагогом. Сприйняття вивченого матеріалу може бути ускладненим значною кількістю невідомих слів у викладі, тобто «щільністю» наукової термінології. Для уникнення цього рекомендується чітко визначити мінімум наукових термінів, які студент повинен освоїти; корисно вказати відмінність їх від повсякденних понять, навести аналогічні терміни та пояснити їхнє походження. Ці терміни повинні бути використані повторно для глибокого закріплення їх в пам'яті. Сприяння позитивній мотивації до майбутньої професійної діяльності підтримується створенням творчої атмосфери в групі, залученням студентів до колективних форм діяльності, співпрацею між викладачем та студентами, наданням порад від педагога та оцінюванням власних досягнень.

Важливим є створення мотивації для навчання на кожному етапі заняття. У залежності від змісту заняття викладач повинен організовувати конкретний цикл навчальної діяльності та формувати відповідний мотиваційний цикл.

Мотивація на занятті розгортається через кілька етапів.

I етап – мотивація початку роботи, первинна мотивація. На початку

заняття студенту важливо усвідомити, які корисні та нові знання він отримає, а також розуміти, як він може застосовувати ці знання. Викладач може використовувати різні підходи для підштовхування студентів до активної навчальної діяльності: активізувати мотиви, що виникли на попередніх заняттях; викликати мотиви незадоволеності від власних результатів; зміцнювати мотиви орієнтації на попередню успішну діяльність; підсилити мотиви диву та зацікавленості. Суттєвість мотивації зростає, коли студент стикається з індивідуальними труднощами у розумінні матеріалу. Дослідження в галузі педагогіки підтверджують, що найкращі результати досягають ті студенти, яких викладач позитивно оцінює, навіть за незначні успіхи. Їм важче навчатися, коли педагог лише вказує на помилки та недоліки, рідко висловлюючи зауваження.

II етап – мотивація виконання роботи, закріплення і підсилення первинної мотивації. На даному етапі викладач орієнтується на широкий спектр мотивів, які стосуються пізнання і соціальної активності студентів. Для досягнення цієї мети можна використовувати різноманітні комбінації видів діяльності, таких як репродуктивні та пошукові, усні та письмові, індивідуальні та групові. Додатково формуванню мотивації сприяє зацікавленість студентів під час викладання матеріалу через: застосування цікавих прикладів, експериментів, парадоксальних фактів та історичних наративів; представлення матеріалу в нестандартній формі, яка викликає захоплення студентів; використання емоційно насиченої мови викладача; впровадження пізнавальних ігор, дискусій та аналізу життєвих ситуацій; ефективне використання системи заохочення. Особлива увага при цьому надається розвитку вміння студента навчатися. Це передбачає, що студент повинен розуміти сутність знань; встановлювати цілі й досягати їх шляхом праці та участі в суспільних заходах; знати, як людина здобуває знання і що процес оволодіння знаннями включає увагу, сприйняття, усвідомлення, узагальнення і запам'ятовування; вчитися постійно повторювати вивчений матеріал та виявляти інтерес, докладати зусилля для отримання додаткових знань. Особливу увагу викладач повинен приділяти оцінці навчальних досягнень студентів, залучаючи їх до самостійного контролю та оцінювання. Формуванню позитивної мотивації також сприяє ефективний підхід викладача до нагородження та заохочення студентів за кожен новий успіх у вивченні матеріалу.

III етап – мотивація завершення заняття (результативність, постановка цілей на майбутнє). На даному етапі важливою є високоякісна залученість студента до діяльності з накопиченням позитивного досвіду та розвитком позитивної установки на навчання у майбутньому, іншими словами, формування позитивної мотивації щодо перспектив. При цьому, для створення

такої мотивації, рекомендується не лише акцентувати увагу на успіхах майбутніх педагогів, але й виявляти їхні слабкі сторони, з метою створення об'єктивного уявлення про власні можливості. Це сприятиме більш ефективній позитивній мотивації. Отже, підтримка різних видів мотивації викладачем на окремих етапах заняття сприяє внутрішньому зв'язку між їхніми частинами та заповнює психологічним змістом. Кожен етап заняття представляє собою унікальну мотиваційну ситуацію, тому щоб структуру заняття робити психологічно грамотною, викладачу слід кваліфіковано планувати розвивальні та виховні завдання, пов'язані з мотивацією та фактичним рівнем навчально-пізнавальних здібностей студентів. Таким чином, вибір стратегії й тактики навчання на заняттях впливає на повноцінний та гармонійний розвиток особистості в цілому, адже «розвиток позитивної мотивації на занятті є ефективним засобом формування особистості майбутнього педагога».

Сучасне покоління молоді не може уявити своє життя без соціальних мереж. Викладач може використовувати це в користь: рекламувати заняття в соцмережах, створюючи імітацію трейлерів з цікавими аспектами майбутнього заняття або проводячи заняття через відеоконференції, створювати сторінки у популярних соцмережах, де студенти можуть ділитися інформацією будь якої тематики (облікові записи в таких соцмережах як Twitter, Instagram, Facebook для публікації фотографій, описів тощо). Це дозволить здобувачам застосовувати отримані знання у навчанні й розвивати вміння використовувати їх у майбутній професійній діяльності. Крім того, викладач може використовувати різноманітні інтерактивні платформи, такі як Zoom, Google Hangouts, Wizer.Me, Moodle для проведення занять як онлайн, так і офлайн режимах. Під час дистанційного навчання викладач може використовувати інтерактивні карти або пропонувати студентам ігри. Такі заходи дозволяють підтримувати високий інтерес та захопленість студентів, розвивати їх пізнавальну активність і залучати до навчання у цікавій формі. Викладач може впливати на усвідомлення студентами матеріалу, використовуючи переконання та демонструючи важливість його вивчення, що спонукає їх до виявлення власних зусиль. Це досягається за допомогою правильних інтонацій та формулювань, які впливають на особисті почуття здобувачів. Важливо, щоб викладач підкреслив перед майбутніми педагогами, що знання з різних дисциплін можуть бути корисними у будь-якому контексті, оскільки існують взаємозв'язки навіть у зовсім різних галузях науки. Проведення бесід про важливість знань є необхідним, оскільки ці знання можуть знадобитися у будь-який момент та в будь-якому місці.

Розглянуті методи та прийоми можуть бути використані викладачами під час занять з різних дисциплін для стимулювання пізнавального інтересу та

підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання.

Важливим є вхід здобувача освіти у професійну діяльність з позитивним власним досвідом, сформованою позитивною установкою на навчання у майбутньому, тобто позитивною мотивацією перспективи. Для формування такої мотивації не завжди доцільно вести мову про успіхи студентів. Важливо показати майбутнім педагогам прогалини в їх знаннях щоб сформувати в них об'єктивне уявлення про свої можливості. Це зробить їх перспективну мотивацію більш дієвою. Таким чином, підтримка викладачем мотивації на заняттях сприяє внутрішньому зв'язку між їх частинами, наповнює кожний етап психологічним змістом. Правильність вибору стратегії і тактики навчання на занятті сприяє повноцінному гармонійному розвитку особистості в цілому. Побудова психологічно грамотної структури заняття потребує кваліфікованого планування, застосування розвиваючих і виховних задач, що пов'язане з мотивацією та реальним станом уміння вчитися у студентів. Розвиток позитивної мотивації на занятті – це один із засобів розвитку професійної мотивації здобувачів у цілому

4. Використання освітнього коучингу для посилення академічної мотивації студентів.

Освітній коучинг трансформує роль викладача з лектора на фасилітатора, що розвиває внутрішню мотивацію студентів, оскільки вони навчаються не заради оцінок чи примусу, а через усвідомлення власної мети та цілей.

Сучасна технологія, яку створили для розвитку можливостей людей і команд задля досягнення заздалегідь узгоджених цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що призводить до виявлення внутрішніх можливостей особистості та покращення когнітивної стійкості називається «коучинг». Коучинг дозволяє максимально розкрити потенціал людини, виявити ще нереалізовані її ресурси, допомагає досягати певної мети, підвищувати рівень ефективності роботи, розвиватися, творити, пізнавати межі своїх здібностей і поліпшувати якість життя в цілому. Крім допомоги студентам у досягненні академічних цілей, коучинг в освітньому процесі може поліпшити самопочуття, стресостійкість, підвищити надію та емоційний інтелект, розвинути впевненість у собі, підтримати розвиток лідерства, що в сучасних українських реаліях є надважливою і актуальною проблемою.

Головне завдання викладача-коуча – надихнути студентів магістратури на роботу з вивчення того чи іншого предмета, з пошуку важливої інформації в інших галузях науки, знайти мотивацію для кожного навчатися, повірити у власні сили. Цьому сприяє, насамперед, встановлення особливих відносини між викладачем та студентом, побудованих на довірі, партнерстві, взаємоповазі; по-

друге, створення середовища підтримки для здобувача, де всі зацікавлені в його успіхах і беззаперечно вірять у позитивний результат його зусиль.

Серед основних ідей концепції освітнього коучингу зазначають такі:

- розвиток особистості як пріоритетний напрям в освіті;
- розкриття потенціалу студента для максимального його використання;
- підвищення рівня продуктивності та якості академічної діяльності;
- допомога у визначенні академічних проблем, передбачувані перешкоди на шляху до успіху, керуванні, пошуку власних рішень або просування у будь-якій складній ситуації (зокрема управління часом, прокрастинація, підготовка до іспиту);
- допомога у розвитку нових компетентностей та навичок (зокрема навичок у вирішенні проблем);
- допомога, підтримка, мотивація у навчанні, сприяння зацікавленості у здобутті знань, умінь для досягнення власних цілей;
- підтримка в подоланні значущих академічних невдач та розчарувань, що впливають на мотивацію і прихильність
- заохочення та підтримка створених студентом рішень, допомога відшукувати оптимальні способи, що дають задоволення вже під час їх пошуку;
- збільшення конструктивних ідей: коучинг створює атмосферу, яка заохочує до виникнення конструктивних пропозицій без побоювань, що їх буде висміяно, позитивний обмін ідеями, думками;
- мобільність, швидка й ефективна реакція в критичних ситуаціях;
- постійна діагностика та моніторинг освітнього процесу, що дає змогу враховувати і прогнозувати зміни, які відбуваються в результаті впровадження інноваційних програм і технологій;
- значна гнучкість і адаптивність до змін: в умовах кризи компетентностей, зростаючої конкуренції на ринку освітніх послуг зможе вижити лише гнучкий і адаптивний педагог, готовий до впровадження освітніх інновацій, неперервного розвитку педагогічної майстерності;
- допомога у розкритті внутрішнього потенціалу особистості;
- допомога студенту відшукати й отримати доступ до інших ресурсів з метою навчання і розвитку (наприклад, доступ до джерел інформації, інших фахівців);
- допомога у використанні внутрішніх ресурсів студента: коучинг відкриває багато не виявлених раніше талантів;
- стала мотивація до навчання протягом життя: коучинг передбачає швидке навчання «без відриву від виробництва», причому цей процес дає радість і задоволення та ін.

Серед функцій коучингу, які впливають на підвищення академічної

мотивації та зменшення стресу, зазначаються такі: мотивуюча (сприяє досягненню визначених учасником освітнього процесу цілей), фасилітативна (допомагає включити студента у спільне орієнтування, розділити з ним ряд функцій з метою створення умов для пробудження інтересу до предмету і виникнення реальних змістовних мотивів навчання, також сприяє прийняттю й переживанню радощів від комунікацій і позитивних змін), адаптаційна (дає змогу учасникам освітнього процесу швидко пристосовуватись до мінливих умов навколишнього середовища), креативна (дає змогу учасникам освітнього процесу виявляти ініціативу, генерувати нові ідеї, приймати креативні рішення, відшукувати способи вирішення поставлених завдань, відповідати за них), партнерська (забезпечує встановлення особливих відносин між учителем-коучем та студентом, побудованих на діалозі, довірі, взаємоповазі). Так завдяки перерахованим функціям, коучинг мотивує до навчання, підтримує та запалює жагу до знань, допомагає знайти свій таланти; створює атмосферу, яка стимулює креативність, генерацію нових ідей; дає змогу підтримати адаптивність до змін; є надійним фундаментом корпоративної культури, оскільки проявляється через підтримку, співпрацю та партнерство; допомагає студенту набути нових конкурентних переваг.

Контрольні запитання:

1. Обґрунтуйте основні чинники забезпечення успішної навчальної діяльності здобувачів другого рівня вищої освіти.
2. Назвіть методи, форми та засоби формування мотивації здобувачів до навчання.
3. Що таке коучинг?
4. Назвіть основні функції коуча.

Література до теми лекції:

1. Андреева М., Погранична Н. Мотивація студентів як необхідна умова підвищення якості навчання. Молодь і ринок No 11 (243), 2025. С. 157-166.
2. Антонюк О. Використання освітнього коучингу для зменшення навчального стресу та посилення академічної мотивації студентів під час війни: теоретичний аспект. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/610/699>
3. Браславська О. Методи та прийоми формування мотивації до професійної діяльності у майбутніх педагогів. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету 44 ISSN 2307-4906 Вип. 2, 2024. С.36-45.
4. Іщенко, А., Карпенко, М. (2022, 1 Червня). Українська система вищої освіти в умовах воєнної агресії РФ: проблеми й перспективи розвитку.

Національний інститут стратегічних досліджень.
<https://niss.gov.ua/news/statti/ukrayinska-systema-vyshchoyi-osvity-v-umovakh-voennoyi-ahresiyi-rf-problemy-y>

5. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д.Г., 2020. 291 с.

6. Лукіяничук А. М. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників : методичні рекомендації. Біла Церква : БІНПО ДЗВО УМО, 2020. 46 с.

7. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О. В., 2020. 240с.

8. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень : навчальний посібник / за редакцією В. Е. Луначека, Н. О. Ткачової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 344 с.

9. Педагогіка вищої школи : Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік.Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с.

10. Педагогіка та психологія вищої школи : навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В. І. Староста. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.

11. Сидоренко В.В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науковометодичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти. Наукова скарбниця освіти Донеччини. Донецьк. 2014. № 3 (14). С. 13-19.

12. Сидоренко В.В. Селф-коучинг (самонаставництво) як технологія професійного розвитку педагога : спецкурс Вікторія Вікторівна Сидоренко. Київ: Агроосвіта, 2020. 94 с.

13. Сіра І. Мотивація студентів до навчання в умовах воєнного стану / *Збірник тез доповідей учасників XX Всеукраїнської науково-методичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Наумовські читання», присвяченої 300-річчю з дня народження Григорія Сковороди, 3-4 листопада 2022 року.* Харків, 2022. С. 358–360.

ЛЕКЦІЯ 8.

Тема. Організація та управління освітнім процесом у закладі вищої освіти.

План лекції.

1. Наукові засади управління закладом вищої освіти.

2. Структура управління закладом вищої освіти.
3. Основні принципи управління освітнім процесом
4. Студентське самоврядування. як середовище виховання. лідерських якостей студентів магістратури.
5. Організація управління виховним процесом у закладах вищої освіти

1.Наукові засади управління закладом вищої освіти.

Наукові засади управління закладом вищої освіти (ЗВО) – це комплексна система, що базується на принципах автономії, академічної свободи, прозорості та корпоративного управління. Вона інтегрує класичний менеджмент, маркетингові стратегії, фінансову автономію та цифровізацію для забезпечення конкурентоздатності університету на глобальному ринку освітніх послуг. Успішне здійснення освітнього процесу у закладі вищої освіти залежить, передусім, від якості керівництва педагогічним колективом, тобто діяльності, спрямованої на розроблення й реалізацію рішень, організацію контролю та аналізу результатів.

У Законі України «Про вищу освіту» визначено, що основною метою діяльності закладу вищої освіти є забезпечення умов, необхідних для здобуття особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України.

Заклад вищої освіти здійснює свою діяльність у таких напрямках:

- навчальна діяльність як основна спрямована на організацію процесу навчання у вищій школі відповідно до нормативних документів. Вона сприяє здобуттю знань здобувачами, формуванню вмінь і навичок практичної діяльності, тобто формує фахівців. Навчальний процес у вищій школі характеризується органічним поєднанням навчального і науково-дослідного аспектів;

- виховна діяльність зорієнтована на створення сприятливих умов для розвитку молоді, виховання здобувачів і спонування їх до самовиховання. Виховний вплив здійснюється передусім у процесі навчання шляхом використання потенційних можливостей навчальних дисциплін та в позааудиторний час. Навчальна і виховна діяльність тісно пов'язані між собою;

- методична діяльність сприяє ефективності навчального процесу шляхом підвищення педагогічної майстерності викладачів, розроблення і втілення в освітній процес нових технологій навчання;

- науково-дослідницька діяльність передбачає поєднання навчальної діяльності викладача з його науково-дослідною роботою, яка сприяє не лише збагаченню науки новими фактами, а й підвищенню рівня професіоналізму викладачів, глибшому оволодінню їх навчальними

предметами, втіленню досягнень науки в практику;

– культурно-просвітницька діяльність реалізується через активну участь викладачів і здобувачів у поширенні наукових знань серед населення.

Заклад вищої освіти діє на підставі власного Статуту, має:

– назву, юридичну адресу, дату прийняття рішення про створення; перелік прав і обов'язків власника (власників);

– обсяг цивільної правоздатності закладу вищої освіти; обсяг основних засобів (розмір статутного фонду), наданих власником (власниками);

– порядок утворення, діяльності та повноваження органів управління вищим навчальним закладом, права та обов'язки керівника;

– порядок обрання представників до органів громадського самоврядування; джерела надходження та порядок використання коштів та іншого майна вищого навчального закладу;

– порядок звітності, контролю за здійсненням фінансово-господарської діяльності; концепцію освітньої діяльності; порядок внесення змін до статуту вищого навчального закладу;

– порядок реорганізації та ліквідації вищого навчального закладу; власну символіку та атрибутику;

– право звертатися з ініціативою до органів управління вищою освітою про внесення змін до чинних або розроблення нових нормативно-правових актів у галузі вищої освіти, а також брати участь у роботі над проектами щодо їх удосконалення;

– умови користування земельними ділянками в порядку, встановленому Земельним кодексом України.

2. Структура управління закладом вищої освіти.

Структурні підрозділи закладу вищої освіти створюються відповідно до законодавства. Основними структурними підрозділами закладу вищої освіти третього і четвертого рівнів акредитації є кафедри і факультети.

Кафедра – це головний структурний підрозділ університету або інституту, який об'єднує викладачів і науковців однієї спеціальності. Вона відповідає за розробку навчальних програм, проведення лекцій, наукові дослідження та підготовку студентів з конкретних предметів.

Вона створюється рішенням вченої ради закладу вищої освіти за умови, якщо до її складу входить не менше п'яти науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи,

Керівництво кафедрою здійснює завідувач кафедри, який обирається на цю посаду за конкурсом вченою радою закладу вищої освіти строком на п'ять

років (для національного закладу вищої освіти – на сім років). Із завідувачем кафедри укладається контракт.

Головними завданнями кафедри є створення умов для задоволення потреб здобувачів у підвищенні рівня професійних і культурних знань; підготовка висококваліфікованих фахівців з глибокими теоретичними і необхідними практичними знаннями; підвищення кваліфікації персоналу кафедри; підвищення якості методичного забезпечення навчального процесу; розроблення нових технологій навчання; задоволення потреб підприємств і організацій у підвищенні кваліфікації їх персоналу; організація і проведення за замовленнями підприємств і організацій наукових досліджень і виконання пошуково-конструкторських робіт; поширення наукових, технічних і культурних знань серед населення.

У межах кафедри можуть бути створені групи (секції) викладачів, пов'язаних однією дисципліною або обслуговуванням одного факультету. За кожною групою завідувач кафедри призначає керівника з методичного забезпечення і організації навчальної роботи. Факультет. Це основний організаційний і навчально-науковий структурний підрозділ закладу вищої освіти третього та четвертого рівнів акредитації, що об'єднує відповідні кафедри і лабораторії. Він створюється рішенням вченої ради закладу вищої освіти за умови, що у його складі працює не менше ніж три кафедри і навчається не менше 200 здобувачів денної (очної) форми навчання.

Рішення про створення факультету поза місцем розташування закладу вищої освіти державної форми власності приймається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки, іншими центральними органами виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади.

До структурних підрозділів закладів вищої освіти належать також:

- навчально-науково-виробничі центри (комплекси, інститути), що об'єднують споріднені факультети, коледжі, технікуми, наукові, науково-дослідні, науково-виробничі й проєктні інститути, дослідні станції, кафедри, наукові лабораторії, конструкторські бюро та інші підрозділи;
- навчально-наукові центри (комплекси, інститути), що об'єднують споріднені факультети, кафедри, наукові лабораторії, центри, інші підрозділи, які забезпечують підготовку фахівців певних спеціальностей (напрямів підготовки) і здійснюють наукові дослідження з певного напрямку;
- науково-дослідні центри (комплекси, інститути), що об'єднують споріднені наукові лабораторії, центри, інші підрозділи за певним напрямом науково-дослідної роботи.

Заклад вищої освіти повинен мати у своєму складі бібліотеку, яку

очолює директор (завідувач). Директор бібліотеки обирається вченою радою закладу вищої освіти строком на п'ять років (для національного закладу вищої освіти – на сім років).

При закладі вищої освіти можуть працювати також підготовчі відділення (підрозділи), підрозділи перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, лабораторії, навчально-методичні кабінети, комп'ютерні та інформаційні центри, навчально-виробничі та творчі майстерні, навчально-дослідні господарства, виробничі структури, видавництва, спортивні комплекси, заклади культурно-побутового призначення та інші підрозділи, діяльність яких не заборонена законодавством.

3. Основні принципи управління освітнім процесом

Науково обґрунтоване керівництво вищими закладами освіти передбачає дотримання таких принципів управління:

1. Принцип державотворення. Сутність його полягає у спрямуванні діяльності усіх ланок вищих закладів освіти на утвердження і розвиток державності України, піднесення їх рівня до міжнародних стандартів.

2. Принцип науковості. Він передбачає врахування підчас організації освітнього процесу досягнень педагогіки, психології, володіння усіма методиками викладання навчальних дисциплін.

3. Принцип демократизації. Розв'язуючи проблеми діяльності навчального закладу, керівник має зважати на думку членів педагогічного та студентського колективів, громадськості, систематично²¹⁹ звітувати про свою роботу перед колективом працівників вищого навчального закладу.

4. Принцип гуманізації. Він передбачає формування гуманної особистості гуманними засобами у всіх ланках взаємовідносин: адміністрація – викладачі, студенти, батьки; викладачі – викладачі; викладачі – студенти батьки; студенти – студенти; студентські лідери – рядові студенти; студенти – батьки.

5. Принцип цілеспрямованості. Сутність його полягає у чіткому перспективному і щоденному плануванні всіх напрямів навчально-виховної та інших видів діяльності закладу вищої освіти з урахуванням його можливостей.

6. Принцип компетентності. Згідно з ним усі працівники закладу вищої освіти повинні мати високий рівень професійної підготовки, загальну ерудицію, сумлінно виконувати службові обов'язки.

7. Принцип оптимізації. Полягає він у створенні в навчальному закладі належних умов для забезпечення його працівникам можливостей

для ефективної діяльності.

8. Принцип ініціативи й активності. Передбачає наявність цих якостей у керівника закладу вищої освіти створення умов для творчих пошуків усіма працівниками.

9. Принцип об'єктивності в оцінюванні виконання працівниками закладу вищої освіти своїх обов'язків. Йдеться про систематичний контроль за діяльністю працівників закладу, об'єктивне оцінювання її результатів, гласність і врахування думки педагогічного колективу.

10. Принцип поєднання колегіальності з персональною відповідальністю. Керівник навчального закладу несе повну відповідальність за навчально-виховну діяльність перед державними органами, але під час прийняття важливих рішень з питань діяльності свого закладу зобов'язаний брати до уваги думку членів колективу, якщо вона не суперечить законам України.

11. Принцип автономії і самоврядування. Цей принцип передбачає право самостійно визначати форми навчання, форми і види організації навчального процесу, наймати на роботу педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників; надавати додаткові освітні послуги; за встановленим порядком відкривати структурні підрозділи, здійснювати видавничу діяльність, розвивати поліграфічну базу; об'єднувати свою діяльність на підставі угод з діяльністю інших юридичних осіб; брати участь у роботі міжнародних організацій; запроваджувати власну символіку та атрибутику; брати участь у розробленні нормативно-законодавчої бази; безстроково та безкоштовно користуватися виділеними земельними ділянками.

12. Рівень автономії закладу вищої освіти розширюється з наданням йому статусу національного. Він може бути головним розпорядником коштів Держбюджету України (окрема позиція фінансування); укладати державні контракти з виконавцями держзамовлення для потреб навчального закладу; приймати рішення щодо зміни власності певних об'єктів; виступати орендодавцем нерухомого майна (без погодження з МОН України); встановлювати і присвоювати звання доцента і професора відповідного національного закладу вищої освіти; визначати та встановлювати власні форми морального і матеріального заохочення працівників навчального закладу.

Від дотримання усіх принципів управління вищим навчальним закладом значною мірою залежить ефективність його діяльності.

Безпосереднє управління діяльністю закладу вищої освіти здійснює його керівник – ректор (президент). Він у межах наданих йому повноважень вирішує усі питання діяльності вищого навчального закладу:

– затверджує його структуру і штатний розпис; видає накази і розпорядження, обов’язкові для виконання всіма працівниками і структурними підрозділами вищого навчального закладу; представляє вищий навчальний заклад у державних та інших органах, відповідає за результати його діяльності перед органом управління, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад;

– є розпорядником майна і коштів;

– виконує кошторис, укладає угоди, дає доручення, відкриває банківські рахунки; приймає на роботу та звільняє з роботи працівників;

– забезпечує охорону праці, дотримання законності та порядку; визначає функціональні обов’язки працівників;

– формує контингент осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі; відраховує та поновлює на навчання осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі;

– контролює виконання навчальних планів і програм; контролює дотримання всіма підрозділами штатно-фінансової дисципліни;

– забезпечує дотримання службової та державної таємниці; здійснює контроль за якістю роботи викладачів, організацією навчально-виховної та культурно-масової роботи, станом фізичного виховання і здоров’я, організовує побутове обслуговування учасників освітнього процесу та інших працівників вищого навчального закладу;

– разом із профспілковими організаціями подає на затвердження вищому колегіальному органу громадського самоврядування закладу вищої освіти правила внутрішнього розпорядку та колективний договір і після затвердження підписує його.

Керівник закладу вищої освіти відповідає за: провадження освітньої діяльності у вищому навчальному закладі, за результати фінансово-господарської діяльності, стан і збереження будівель та іншого майна. Для вирішення основних питань діяльності відповідно до Статуту він створює робочі та дорадчі органи, а також визначає їх повноваження. Згідно зі Статутом він може делегувати частину своїх повноважень своїм заступникам і керівникам структурних підрозділів. Керівник закладу вищої освіти щорічно звітує перед власником (власниками) або уповноваженим ним (ними) органом (особою) та вищим колегіальним органом громадського самоврядування вищого навчального закладу. Він несе повну відповідальність за результати діяльності ВНЗ і діє відповідно до існуючого законодавства від імені вищого навчального закладу, представляє його у всіх органах, установах і підприємствах. У межах своєї компетенції видає накази, обов’язкові для виконання всіма працівниками і здобувачами.

У демократичній моделі ректор управляє через консультації, делегування рішень і експертний аналіз варіантів дій.

Керівництво факультетом здійснює декан. Він організовує виконання:

- розпоряджень адміністрації закладу вищої освіти і контролює хід її виконання;

- підготовку і реалізацію навчальних планів і навчальних програм;

- контролює якість їх виконання;

- керує складанням розкладу навчальних занять і здійснює контроль за його виконанням;

- здійснює контроль за навчальним процесом, використанням технічних засобів і технологій навчання;

- управляє прийомом на перший курс, формує академічні групи;

- організовує цільове і контрактне навчання здобувачів;

- організовує облік успішності здобувачів, представляє здобувачів до переведення на наступний курс, допускає до складання державних іспитів і захисту дипломних робіт (проектів);

- представляє здобувачів на призначення стипендій і надбавок до них, на академічну відпустку, на індивідуальний графік навчання, на відчислення із закладу вищої освіти;

- контролює виконання науково-дослідної і пошуково-конструкторської робіт, якість їх виконання, використання їх результатів для вдосконалення навчального процесу;

- розподіляє бюджетні засоби із наукової тематики;

- визначає контингент аспірантів;

- організовує роботу державних атестаційних і екзаменаційних комісій, представляє склад дисертаційних рад, контролює якість підготовки аспірантів, докторантів, стажерів і пошукувачів;

- розвиває форми самоврядування серед здобувачів факультету, підтримує зв'язки з громадськими організаціями;

- проводить роботу із сприяння працевлаштуванню випускників;

- управляє формуванням штатного складу завідуючих кафедрами, викладачів, навчально-допоміжного і науково-дослідного персоналу;

- організовує атестацію персоналу; контролює навчальне навантаження викладацького складу і якість його виконання;

- здійснює планування видання навчальної і методичної літератури, контролює рівень методичного забезпечення на кафедрах;

- видає вказівки і розпорядження по факультету.

Декан видає розпорядження, що стосуються діяльності факультету. Вони є обов'язковими для виконання всіма працівниками факультету і

можуть бути скасованими лише керівником вищого навчального закладу, якщо суперечать закону, статутіві чи завдають шкоди інтересам вищого навчального закладу.

Керівництво кафедрою здійснює завідувач. Він організовує:

- підготовку і реалізацію навчальних планів і навчальних програм, контролює якість їх виконання; керує розподілом навантаження викладачів кафедри і контролює його; здійснює контроль за навчальним процесом, використанням технічних засобів і технологій навчання;

- бере участь у прийомі на перший курс, формуванні академічних груп; організовує цільове і контрактне навчання здобувачів кафедри;

- допускає до складання державних іспитів і захисту дипломних робіт (проектів); узгоджує представлення здобувачів на академічну відпустку, на індивідуальний графік навчання, на відрахування з ВНЗ;

- контролює виконання науково-дослідних і пошуково-конструкторних робіт, якість їх виконання, використання їх результатів для вдосконалення навчального процесу; визначає контингент аспірантів, докторантів,

- стажерів і пошукувачів кафедри; розвиває форми самоврядування серед здобувачів кафедри, підтримує зв'язки з громадськими організаціями;

- проводить роботу по сприянню працевлаштування випускників, організує підтримку зв'язків з випускниками;

- управляє формуванням штатного складу кафедри (викладацьким, навчально-допоміжним і науково-дослідним персоналом) проводить засідання кафедри при підготовці конкурсного обрання викладачів і наукових працівників; здійснює планування видання навчальної і методичної літератури та ін.

Колегіальним органом закладу вищої освіти третього або четвертого рівня акредитації є вчена рада, яку формують строком до п'яти років (для національного закладу вищої освіти – до семи років).

До її компетенції належать:

- подання до вищого колегіального органу громадського самоврядування проекту статуту, а також змін і доповнень до нього;

- ухвалення фінансових плану і звіту вищого навчального закладу;

- подання пропозицій керівнику закладу вищої освіти щодо призначення та звільнення з посади директора бібліотеки, а також призначення та звільнення з посади проректорів (заступників керівника), директорів інститутів та головного бухгалтера;

- обрання на посаду таємним голосуванням завідувачів кафедр і професорів; ухвалення навчальних програм та навчальних планів;

– ухвалення рішень з питань організації освітнього процесу; ухвалення основних напрямів наукових досліджень; оцінювання науково-педагогічної діяльності структурних підрозділів;

– прийняття рішень щодо кандидатур для присвоєння вчених звань доцента, професора, старшого наукового співробітника та ін.

Вчену раду закладу вищої освіти очолює голова – керівник вищого навчального закладу. До складу вченої ради закладу вищої освіти входять заступники керівника вищого навчального закладу, декани, головний бухгалтер, керівники органів самоврядування, а також виборні представники, які представляють науково-педагогічних працівників і обираються з числа завідувачів кафедр, професорів, докторів наук; виборні представники, які представляють інших працівників закладу вищої освіти працюють у ньому на постійній основі, відповідно до квот, визначених у Статуті вищого навчального закладу. При цьому не менш як 75 відсотків загальної чисельності її складу мають становити науково-педагогічні працівники вищого навчального закладу. Виборні представники обираються вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу вищої освіти за поданням структурних підрозділів, в яких вони працюють.

Рішення ради реалізуються через накази і розпорядження органів виконавчого керівництва закладу вищої освіти. Вони обов'язкові для виконання керівниками підрозділів, персоналу і здобувачів. У випадку незгоди з рішеннями ради ректор може повернути їх для повторного розгляду.

План роботи ради приймається на кожен навчальний рік. Засідання ради проводяться ректором або його заступниками один раз на місяць. Рішення ради приймаються голосуванням і вважаються прийнятими, якщо за них проголосувало не менше половини присутніх.

Вчена рада факультету є колегіальним органом факультету закладу вищої освіти третього і четвертого рівнів акредитації. Її очолює голова – декан факультету. До складу вченої ради факультету входять заступники декана, завідувачі кафедр, керівники органів самоврядування факультету, а також виборні представники, які представляють науково-педагогічних працівників і обираються з числа професорів, докторів наук, виборні представники, які представляють інших працівників факультету і які працюють у ньому на постійній основі, відповідно до квот, визначених у Статуті вищого навчального закладу. При цьому не менш як 75 відсотків загальної чисельності її складу мають становити науково-педагогічні працівники факультету. Виборні представники обираються органом громадського самоврядування факультету за поданням структурних підрозділів, в яких вони працюють.

До компетенції вченої ради факультету належать:

- визначення загальних напрямів наукової діяльності факультету; обрання на посаду таємним голосуванням асистентів, викладачів, старших викладачів, доцентів, декана;

- ухвалення навчальних програм та навчальних планів; вирішення питань організації освітнього процесу на факультеті;

- ухвалення фінансових плану і звіту факультету.

Рішення вченої ради факультету вводяться в дію розпорядженнями декана факультету, а скасувати їх може лише вчена рада вищого навчального закладу.

У вищому навчальному закладі третього або четвертого рівня акредитації можуть працювати вчені ради інших структурних підрозділів. Їх повноваження визначаються керівником вищого навчального закладу.

Засідання кафедр призначаються і проводяться не рідше одного разу на місяць.

На їх засіданнях:

- обговорюються плани діяльності;

- підводяться підсумки за минулий період;

- розглядаються звіти про діяльність окремих працівників;

- обмінюються досвідом методичної, навчальної і наукової діяльності; заслуховуються наукові доповіді і повідомлення;

- інформується колектив про останні рішення керівництва ВНЗ і факультету; розглядається успішність здобувачів і стан робіт в аспірантів і докторантів;

- розробляються рекомендації з підвищення якості навчального процесу і розширення навчальних і наукових зв'язків кафедр;

- оголошується навчальне навантаження викладачів на наступний період.

У національному вищому навчальному закладі обов'язково створюється наглядова рада.

Вона розглядає:

- шляхи перспективного розвитку закладу;

- надає допомогу його керівництву в реалізації державної політики у галузі вищої освіти і науки;

- здійснює громадський контроль за діяльністю керівництва вищого навчального закладу;

- забезпечує ефективну взаємодію його з органами державного управління, науковою громадськістю, суспільно-політичними та комерційними організаціями в інтересах розвитку вищої освіти.

Склад наглядової ради національного закладу вищої освіти затверджується Кабінетом Міністрів України. Положення про неї затверджує голова наглядової ради за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі освіти і науки. Термін повноваження наглядової ради становить не менше трьох років, але не більше п'яти.

Наглядова рада може бути створена також за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки або іншим центральним органом виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад.

Для розв'язання поточних питань діяльності закладу вищої освіти третього або четвертого рівня акредитації створюються робочі органи: ректорат, деканати, приймальна комісія. Положення про робочі органи затверджуються наказом керівника закладу вищої освіти відповідно до Статуту вищого навчального закладу.

4. Студентське самоврядування як середовище виховання лідерських якостей студентів магістратури.

У закладах вищої освіти створюються органи студентського самоврядування. Під студентським самоврядуванням розуміють право студентської громади (усі студенти денної форми навчання вищого навчального закладу) закладу вищої освіти самостійно вирішувати питання громадського життя здобувачів у межах чинного законодавства та Статуту навчального закладу.

Українське законодавство забезпечує обов'язкову участь здобувачів у прийнятті рішень на всіх рівнях у системі вищої освіти.

В Україні створено Всеукраїнську студентську раду для розгляду актуальних проблем студентського життя. Міністерство освіти і науки України на основі угоди співпрацює з Українською асоціацією студентського самоврядування (УАСС), яка на добровільних засадах об'єднує у своєму складі представницькі органи студентського самоврядування вищих навчальних закладів усіх регіонів України. Ця співпраця передбачає проведення взаємних консультацій, залучення представників УАСС до підготовки нормативних актів із питань вищої освіти та соціального забезпечення здобувачів, спільне проведення конференцій та семінарів, надання необхідної УАСС інформації.

Часткові зміни до Закону України «Про вищу освіту» передбачають зміцнення правового становища студентських і представницьких органів, наділення їх ширшими та краще юридично захищеними правами, а також

підвищення кількісного представництва здобувачів в усіх органах управління вищих навчальних закладів та в процесі їх акредитації.

Органи студентського самоврядування сприяють гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника. Рішення студентського самоврядування мають дорадчий характер.

У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, рішеннями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки та відповідного центрального органу виконавчої влади, в підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад, Статутом вищого навчального закладу.

Основними завданнями органів студентського самоврядування є: забезпечення і захист прав та інтересів здобувачів, зокрема стосовно організації навчального процесу; забезпечення виконання здобувачами своїх обов'язків; сприяння навчальній, науковій і творчій діяльності здобувачів, створенню відповідних умов для проживання і відпочинку здобувачів; сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами; організація співробітництва зі здобувачами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями та ін.

Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту здобувачів, типу та специфіки закладу вищої освіти студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу.

Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) здобувачів вищого навчального закладу, які ухвалюють Положення про студентське самоврядування; обирають виконавчі органи студентського самоврядування та заслуховують їх звіти; визначають структуру, повноваження та порядок обрання виконавчих органів студентського самоврядування.

Збори старост академічних груп є інформаційно-дорадчим органом у ЗВО. Вони виконують роль зворотного зв'язку для системи управління. Збори проводить проректор, що опікується навчально-методичною діяльністю, і начальник навчально-методичного управління.

На зборах інформують про:

- важливі заходи у житті вищого навчального закладу;
- роз'яснюють правила навчальної діяльності;
- розглядають кандидатів на іменні стипендії;
- інформують про накази і вказівки, що регламентують режим навчання і атестації,

- про рішення загальноукраїнських і міських органів, що стосуються діяльності закладу вищої освіти;

- обговорюють стан і напрями навчальної діяльності на факультетах тощо.

Збори старост академічних груп на рівні факультету проводить декан факультету або його заступник.

На них роз'яснюють:

- правила і графік здійснення навчальної діяльності, правила атестації знань і умови проведення специфічних навчальних заходів;

- розглядають труднощі, що виникли в процесі навчання;

- пояснюють накази по закладу вищої освіти і вказівки декана факультету, що стосуються інтересів здобувачів.

Органи студентського самоврядування існують у різноманітних формах (сенат, парламент, старостат, студентська навчальна (наукова) частина, студентські деканати, ради тощо). Студенти розробляють проекти нормативних документів, затверджують їх на установчих конференціях навчального закладу. На цих конференціях обирають студентську виборчу комісію, яка організовує вибори до органів студентського самоврядування. Депутати парламенту, сенату чи старостату із свого середовища обирають голову, який формує уряд.

У закладах вищої освіти студентське самоврядування існує у формі студентського братства, яке діє на рівні академічної групи, факультету, гуртожитку, університету. Саме студентське братство виступає ініціатором різноманітних заходів, що проводяться в навчальному закладі. Воно також може брати участь у здійсненні прийому на перший курс, в поселенні в гуртожитки. З участю братств відбувається розподіл стипендій, преміювання.

Студентська асоціація – позаполітична організація. Її керівників обирають щорічно: від кожного відділення по одному представнику. Представники здобувачів входять і до складу багатьох університетських органів, наприклад ради директорів, виконавчого комітету і сенату.

Студентська асоціація університету проводить різноманітні культурні заходи: щотижня організовує лекції, концерти, демонструє кінофільми, випускає студентську газету, допомагає здобувачам у працевлаштуванні, в пошуках житла тощо. Студенти мають можливість відвідувати синагогу і звертатися до рабина, відповідального за всі заходи, які стосуються досліджень єврейських традицій.

Студенти на добровільних засадах беруть участь в різних громадських проектах. Так, частину свого часу вони присвячують наданню допомоги дітям

із проблемних сімей. Раз на тиждень студенти 4 години позанавчального часу (120 годин протягом навчального року) допомагають престарілим, проводять гурткові заняття, уроки івриту та ін. Для здобувачів розроблені спеціальні брошури зі списками можливих робочих місць.

5. Організація управління виховним процесом у закладах вищої освіти

Основні завдання, які покликані вирішувати вищі заклади освіти, випливають із головної мети виховання, а саме: підготовка свідомої інтелігенції, оновлення і збагачення інтелектуального генофонду нації; вироблення чіткої громадянської позиції, прищеплення молодим людям віри у верховенство Закону, який є єдиною гарантією свободи; створення умов для розвитку загальної культури студентства, збагачення його естетичного досвіду; формування у молодих людей потреби у здоровому способі життя, зміцнення престижності здоров'я.

Для організації виховного процесу у вищих закладах освіти створюється відповідна інфраструктура.

Відповідно до Положення про державний вищий навчальний заклад для вирішення основних питань діяльності вищого закладу освіти створюються відповідні органи: робочі – ректорат, деканати – для вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації. З метою забезпечення виконання здобувача другого рівня вищої освіти своїх обов'язків та захисту їх прав у вищих закладах освіти функціонують органи студентського самоврядування (на рівні академічних груп, факультетів, гуртожитків, вищого закладу освіти, а також, за необхідністю, на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка).

Практика організації виховного процесу у вищих закладах освіти України розширила дану структуру, доповнивши її наступними суб'єктами: проректор з гуманітарної освіти та виховання (проректор з навчально-виховної роботи; із соціально-психологічної роботи; з виховної роботи та студентських справ; з виховної роботи); відділ (сектор) навчально-виховної роботи (відділ позанавчальної роботи; методичний центр з виховної роботи; заступник (помічник) проректора з виховної роботи); заступники деканів факультетів з виховної роботи; рада наставників факультетів; рада наставників студентських груп (постійно діючий психолого-педагогічний семінар наставників студентських груп); студентський профком; рада студентського самоврядування гуртожитків (старостат); рада студентського самоврядування факультетів (студентські деканати, студентські навчальні (наукові) частини).

Пріоритетним напрямком в організації виховного процесу вищої школи має стати індивідуальний підхід до виховання особистості здобувачів, стимулювання їх внутрішніх зусиль до саморозвитку і

самовиховання, духовного пошуку, створення виховуючого середовища, широке прилучення здобувачів до здобутків духовної і моральної культури нації.

Організація виховного процесу у вищій школі передбачає забезпечення системного, людинознавчого та особистого підходів з урахуванням традицій регіонів, специфіки вищого закладу освіти, факультету, спеціалізації. Для цього, а також з метою науково обґрунтованої, виваженої організації виховного процесу у вищій школі створюються центри (лабораторії) соціологічних досліджень, групи соціологічного аналізу, творчі експериментальні групи тощо.

Організуючим початком життєдіяльності студентського колективу є планування освітнього процесу, головне завдання якого – допомогти студентові у становленні та розвитку власної особистості, формування громадянина і майбутнього спеціаліста.

Забезпечити високу ефективність виховного процесу у закладі вищої освіти – це не лише створити чітку організаційно-функціональну структуру його, не лише розробити конкретний план організації та проведення виховної роботи усіх складових даної структури, але й визначити функції кожної з них.

Досвід діяльності колективів вищих закладів освіти підтвердив доцільність розширення функціональних обов'язків окремих суб'єктів виховного процесу, а саме:

Ректор: організує допомогу студентським деканатам, кураторам в організації позааудиторної роботи зі здобувачами; забезпечує високий рівень інформаційного забезпечення управління виховним процесом, впорядковує систему зворотної інформації про стан виховання здобувачів; організує інформаційно-комп'ютерну систему управління; визначає повноваження членів адміністративно-управлінського апарату та органів громадського самоврядування у системі управління виховним процесом з метою уникнення дублювання; створює сприятливі умови для всіх суб'єктів організації виховного процесу (покращання матеріально-технічної бази, раціональне розміщення виховних осередків, художньо-естетичне оформлення приміщень тощо); визначає конкретні завдання з виховної роботи на основі вивчення рівня вихованості здобувачів.

Рада з організації виховної роботи: розробляє організаційно-функціональну структуру управління виховним процесом, визначає функціональні обов'язки суб'єктів управління і подає на затвердження ректорату (директору) закладу освіти; забезпечує (спільно із Вченою радою, педагогічною радою) наукове обґрунтування нової системи управління

виховним процесом у вищому закладі освіти; забезпечує консультативно-методичне керівництво студентським самоврядуванням; організує консультативно-методичні центри при кафедрах соціально-гуманітарних наук.

Відділ навчально-виховної роботи: забезпечує системно-цільовий підхід до планування виховної роботи; організує вивчення деканами, заступниками деканів, завідуючими кафедрами соціально-гуманітарних дисциплін теоретичних основ управління виховним процесом шляхом індивідуальних та колективних форм консультативної роботи; організує постійно діючий семінар-практикум кураторів студентських груп, голів студентських рад з питань підготовки до управління виховним процесом.

Студентська рада: проводить заходи щодо організації студентського дозвілля; співпрацює з молодіжними громадськими організаціями та рухами (відповідно до чинного законодавства); сприяє розвитку ініціативи і самодіяльності здобувачів, залучає їх до активної участі у громадському житті (спираючись на діяльність студентських організацій); сприяє впровадженню норм здорового способу життя здобувачів, що проживають у гуртожитках.

Організація виховного процесу у вищій школі – особливе і складне завдання, розв'язання якого вимагає, з одного боку, пошуку і приведення в дію нових форм впливу на здобувачів, відпрацювання нових методик, а з іншого – активізації традиційних видів діяльності, збереження досягнень минулого. Виховання у вищій школі повинно носити творчий характер, орієнтуючись на проблеми, пов'язані із специфікою закладу освіти, специфікою регіону, у якому він знаходиться.

Особлива роль при цьому відводиться вищим педагогічним закладам освіти, які готують педагогів, учителів, вихователів, бо вони мають бути не просто знаючими спеціалістами, а людьми творчими, духовно багатими, із демократичним і гуманістичним світобаченням. В ідеальній перспективі, вищі заклади освіти повинні стати школою саморозвитку, самоуправління, самодисципліни, свідомої відповідальності, співробітництва та творчості викладачів і здобувачів. У виховному процесі, в якому здійснюється взаємодія викладачів і здобувачів із метою формування і розвитку в майбутніх фахівців позитивної мотивації до самостійної діяльності, до самовиховання і самореалізації. Тому ми дотримуємося такої ієрархії функцій управління виховним процесом: мотивація, планування, організація, контроль, корегування і прогнозування.

Схарактеризуємо вищезазначені функції.

Відповідно до цієї ієрархії, особливе значення в управлінні виховним процесом надається функції мотивації, оскільки досягнення результату виховання – здатність до професійної самореалізації особистості майбутнього

фахівця можливе лише при внутрішній і зовнішній детермінованій діяльності. Стосовно управління виховним процесом у вузі внутрішніми стимулами можуть виступати вищі потреби. Це соціальні потреби, потреби успіху, потреба у причетності, потреба у визнанні, пошані й самореалізації. Формування мотивації є центральною проблемою виховання. Це обумовлено зміною соціальних процесів у суспільстві, оновленням системи знань, зміною педагогічних умов.

Планування охоплює розробку плану, підготовку і прийняття рішень, направлених на виконання поставленої мети, складає основу всіх управлінських рішень. Планування управління виховним процесом у ВНЗ передбачає глибокий аналіз минулого досвіду, аналіз існуючої ситуації виховного процесу у вузі, врахування реальних педагогічних задач на перспективу. Підготовлені плани і рішення фіксують усі стадії виконання і виконавців на кожному етапі. Планування управління виховним процесом у вузі направлено на оптимальне використання всіх засобів виховання для отримання ефективного результату.

Сучасні науковці виокремлюють такі рівні і підрівні управління виховним процесом у закладі вищої освіти:

1. Глобальний рівень. Сучасні тенденції розвитку науки, техніки, інформаційних систем, політична й екологічна ситуація в світі впливають на всі соціальні процеси, у тому числі й на систему вищої освіти.

2. Регіональний рівень. На цьому рівні управління вищою школою координується законодавчими актами Міністерства освіти і державних стандартів, зокрема з проблеми виховання.

3. Галузевий рівень. На цьому рівні у ЗВО враховується специфіка галузі. У даному випадку вища школа одержує соціальне замовлення конкретної галузі, і готує фахівця з урахуванням особливостей діяльності в цій галузі.

4. Внутрішньовузівський рівень. Управління виховним процесом у вищому навчальному закладі здійснюється з урахуванням ряду чинників: кваліфікації професорсько-викладацького складу, адміністративно-управлінського персоналу, матеріальної бази, психологічного клімату в колективі, традицій вищого навчального закладу, стану внутрішніх і зовнішніх зв'язків закладу вищої освіти та ін.

Внутрішньо-вузівський рівень управління виховним процесом має такі підрівні:

– загальновузівський (здійснюється координація виховної діяльності колективу викладачів, співробітників і здобувачів вищого навчального закладу);

– факультетський (організовується повсякденна виховна діяльність

колективу факультету);

– груповий (на рівні студентської групи здійснюється взаємодія між здобувачами і викладачами, а також між здобувачами);

– особистісний (на цьому рівні особистісні цілі виконують важливу роль в управлінні виховним процесом і виявляються через самовиховання, саморозвиток, самореалізацію та ін.).

Управління виховним процесом в умовах професійної підготовки фахівця інженерно-педагогічного профілю – це свідомо і перманентна трансформація педагогічних умов, які спрямовані на професійну підготовку майбутнього фахівця, який володіє професійною культурою та здатністю до фахової самореалізації.

Контрольні питання:

1. Хто із сучасних науковців досліджує проблему організації та управління освітнього процесу у закладі вищої освіти.

2. В чому головна особливість управління освітнього процесу у закладі вищої освіти?

3. Які головні завдання сучасного закладу вищої освіти?

4. Які існують структурні підрозділи закладу вищої освіти?

5. Назвіть принципи управління закладом вищої освіти.

6. Назвіть органи самоврядування закладу вищої освіти.

7. Які основні завдання органів студентського самоуправління?

8. Назвіть основні напрямки методичної роботи у закладі вищої освіти.

Література до теми лекції:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти : навч.-метод. посіб. / Стинська В. В., Прокопів Л. М., Нагачевська З. І., Савчук Б. П., Стражнікова І. В., Ковальчук В. М., Салига Н. М. ; за заг.ред. В. Стинської, Л. Прокопів. Івано-Франківськ, 2021. 430 с.

2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за мод. рейт. системою навчання/ рек. МОН. Київ : ЦНЛ, 2018. 384 с.

3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

4. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.

5. Мартинець Л. А. Педагогіка вищої школи : опорний конспект лекцій. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с.

6. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ :

Центр навчальної літератури, 2019. 472 с.

7. Педагогіка вищої школи : Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік. Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с.

8. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень : навчальний посібник / за редакцією В. Е. Лунячека, Н. О. Ткачової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 344 с.

9. Фунтікова О. О. Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти з методиками викладання фахових дисциплін : навчальний посібник для студентів магістратури. Запоріжжя, 2025. 238 с.

ЛЕКЦІЯ 9.

Тема. Міжособистісна взаємодія в освітньому процесі закладу вищої освіти – 2 год.

План лекції

- 1.** Організація міжособистісної взаємодії в освітньому процесі.
- 2.** Новітні технології суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу
- 3.** Індивідуальна освітня траєкторія здобувача другого рівня вищої освіти.

1. Організація міжособистісної взаємодії в освітньому процесі

Сучасна освіта – стає не процесом передачі знань від викладача до здобувача другого рівня вищої освіти, не пропонуванням готових істин, а нелінійною ситуацією відкритого діалогу, прямого та зворотного зв'язку; процесом, що сприяє пробудженню власних сил того, хто навчається, співробітництву з собою та іншими учасниками освітнього процесу.

Викладач закладу вищої освіти виконує найбільш конструктивні соціальні функції, тому що він відіграє надзвичайно важливу роль у підтримці існування головних цінностей суспільства як суб'єкт загально-соціальної, навчальної, виховної та організаційної діяльності.

Основними характеристиками освітньої системи як синергетичної моделі самоорганізації є:

– освіта є складною системою. Основні елементи системи – викладач та магістрант – є взаємозалежними та взаємообумовленими складовими, що дозволяють існувати системі як єдиному цілому. Складність системи освіти визначається різноманіттям елементів, неможливістю звести ціле до жодного із зазначених елементів, неможливістю зведення сукупної поведінки системи до поведінки кожного з елементів;

– освіта є відкритою системою.

Система освіти взаємодіє з соціальним середовищем, сприймає та інтерпретує процеси, які відбуваються в суспільстві. Система освіти і суспільство є взаємозалежними системами. Для забезпечення цього взаємозв'язку освіта повинна моделювати процеси, що відбуваються в суспільстві. Засвоївши саме таку модель, викладач зможе проектувати систему універсальних законів на актуальний стан суспільства, з різних шляхів вирішення проблеми вибрати найбільш ефективний, прогнозувати наслідки прийнятих рішень, бути готовим до власних змін;

– освіта є нерівноважною системою. Відкритість системи освіти соціуму приводить до появи в ній інновацій, збільшення внутрішнього різноманіття, внаслідок чого виникає ряд протиріч у самій системі. Система освіти містить в собі елементи консерватизму, і в той же час повинна змінюватись зі зміною суспільства, оскільки тільки це надає можливість залишатися їй конкурентоспроможною. Специфіка синергетического підходу полягає в тому, що це протиріччя сприймається, як внутрішнє джерело зміни та розвитку системи. Саме наявність різноманітних та взаємовиключних тенденцій роблять систему освіти чутливою до впливу суспільства, здатною до еволюційних змін;

– освіта є нелінійною системою. Система освіти зберігає свою специфіку, відносну відособленість і єдність, тому її реакція на зміни в суспільстві не є чітко визначеною. Крім того вона повинна забезпечити майбутнє, тому зміни в системі освіти мають відображати не тільки сьогодення, а й потенційні стани суспільства. Можлива кількість шляхів розвитку суспільства забезпечує невизначеність майбутнього, тому система освіти має теж кілька варіантів розвитку й відкрита не тільки сьогоденню, а й майбутньому. Відповідно до принципів синергетики майбутнє соціальної системи впливає на теперішній стан освіти.

Викладач повинен не передавати здобувачу другого рівня вищої освіти відомі факти, а допомагати оволодівати способами поповнення знань і орієнтації в системах знання, оволодіти способами самоосвіти, розвивати мислення та креативність, здатність узагальнювати наявні теоретичні та практичні знання для вирішення проблем і одержання нового знання.

Такі завдання викладач може вирішити тільки з допомогою нових технологій та методів при побудові всього освітнього процесу. Згідно з О. Князевої такими специфічними методами навчання є: самоосвіта, нелінійний діалог учасників освітнього процесу, стимулююче навчання, навчання як адаптивна модифікація, навчання як фазовий перехід. Під час застосування таких методів встановлюється новий тип соціальних відносин, який передбачає співробітництво, співтворчість, взаємну допомогу та координацію всіх учасників

навчального процесу. Суб'єкти освітнього процесу об'єднуються в єдину структуру, що дозволяє реалізувати оптимальні освітні траєкторії для кожного учасника процесу, при цьому справжня освіта базується на самовдосконаленні особистості в спілкуванні. В таких умовах викладач закладу вищої освіти повинен використовувати демократичний стиль у побудові освітнього процесу, який характеризується, згідно зі З. Слєпкань, наступними особливостями:

- формальний процес передачі знань замінюється розв'язанням конкретних завдань, які спільно обговорюють викладач і магістрант;
- формування знань і вмінь здобувачів полягає в оволодінні різноманітною інформацією;
- формою спілкування викладача зі магістрантом стає взаємний обмін інформацією, що передбачає самостійну роботу та самоосвіту здобувачів шляхом застосування традиційних і нових засобів пізнання;
- характер відносин між учасниками освітнього процесу базується на чергуванні домінування або рівності викладача і здобувача другого рівня вищої освіти.

Тільки за таких умов викладач може ефективно керувати процесом навчання, розвитку й виховання здобувача другого рівня вищої освіти як творчої особистості. Для виконання цих завдань сам викладач має бути творчою особистістю, здатною до свободи дій, до швидкої орієнтації у потоці інформації, до постійного поповнення та оновлення знань, бути комунікабельним, доброзичливим, обов'язково усвідомлювати відповідальність за підготовку майбутніх фахівців на високому науковому та методологічному рівні.

Тому для реалізації інновацій в навчально-виховному процесі та забезпечення якості освіти викладачу закладу вищої освіти необхідно постійно вдосконалювати свою психолого-педагогічну підготовку. В умовах становлення синергетичної парадигми освіти професіоналізм викладача не може визначатися лише ґрунтовною фаховою підготовкою. Професіоналізм викладача, в першу чергу, пов'язується з його усвідомленням місця і ролі педагогічної діяльності в сучасних умовах.

Основними вимогами до викладача закладу вищої освіти є висока професійна компетентність, педагогічна компетентність, соціально-економічна компетентність, комунікативна компетентність, високий рівень професійної й загальної культури, наявність у викладача потреби в рефлексії як необхідному компоненті викладацької діяльності. Якщо він буде розуміти власні достоїнства та недоліки, чітко усвідомлювати головні мотиви діяльності, аналізувати власні успіхи та невдачі – це буде створювати основу для формування його індивідуального професійного іміджу.

Викладач повинен навчитися усвідомлено створювати свою, тільки йому властиву методику й стиль, залишаючись на позиціях науки про людину. Цей процес передбачає постійний творчий та науковий пошук. Існують різні форми, методи та технології навчання, успішне застосування яких залежить від викладача та здобувачів, їх індивідуальних здібностей та інтересів. Вибрати найбільш оптимальний вони можуть лише самотійно завдяки самовдосконаленню та самореалізації кожного учасника навчального процесу, але і в цьому випадку, головна роль належить викладачу. Крім цього синергетичний підхід докорінним чином змінює процеси управління навчальним процесом тому, що він базується на достатньо ефективних організуючих впливах. В освітньому середовищі при відповідних умовах, у тому числі й штучно створених, виникає певний набір структур, обумовлених властивостями цього середовища і керівництво процесом спрямовується на виникнення бажаних структур.

Усвідомлення викладачем закладу вищої освіти освітньої системи як синергетичної моделі дозволяє підвищити не тільки ефективність викладання окремих дисциплін, а й ефективність організації всього освітнього процесу. Викладач повинен зрозуміти, що процес професійної підготовки майбутніх фахівців не може обмежуватись фаховою підготовкою, він повинен відбуватися на основі цілісного підходу, що дозволяє застосувати всі дидактичні засоби, які забезпечують професійне становлення особистості майбутнього фахівця.

Права та обов'язки здобувачів освіти визначено Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» та іншими нормативними актами України у сфері освіти. Усі особи, які здобувають вищу освіту в закладі освіти і, мають рівні права та обов'язки.

Відносини здобувачів освіти в освітньому процесі регулюють закони України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України, Статут, Положеннями, інші нормативно-правові акти закладу вищої освіти, а також договір (угода) про навчання.

2. Новітні технології суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу

Суб'єктний підхід, котрий розвивається у рамках гуманітарної парадигми освіти, акцентує увагу не стільки на категорії діяльності, стільки на аналізі стійкості особистості, тих її смислових утворень, які забезпечують суб'єктну позицію людини у світі.

Суб'єктна позиція здобувача другого рівня вищої освіти – це інтегративна характеристика особистості, що виражає систему його емоційно-ціннісних ставлень, визначає рефлексивно-особистісний спосіб його активності в

освітньому середовищі вищої школи. Вона є не лише умовою, але і показником суб'єктної залученості здобувача другого рівня вищої освіти у навчально-професійну діяльність, робить його співавтором освітнього процесу.

Суб'єктність є якістю особистості, яка демонструє здатність перетворювати принципи особистісного буття на певні умови життєдіяльності, позитивні або такі, що перешкоджають внутрішнім механізмам розвитку особистості у світі.

Виокремлюють чотири сторони суб'єктності: суб'єктність як інтернальність; суб'єктність як продуктивність щодо своїх власних переживань; суб'єктність як незалежність у соціальних та міжособистісних стосунках; суб'єктність як здатність самовизначення.

Суб'єктна позиція здобувача другого рівня вищої освіти може визначатися у таких характеристиках особистості, як позитивне самоставлення, інтернальність, внутрішня мотивація навчально-професійної діяльності, рефлексивність, відносна автономність, спрямованість на саморозвиток та самоактуалізацію.

Позитивне самоставлення здобувача другого рівня вищої освіти полягає у здатності свідомо та впевнено будувати свої життєві плани, розуміючи і сприймаючи як свої можливості, так і обмеження.

Суб'єктність у навчально-професійній діяльності виявляється у залежності здобувачів від внутрішнього контролю через цілеспрямованість, розвинений самоконтроль, нахил до самостійного виконання роботи.

Освіта повинна сприяти розкриттю суб'єктного потенціалу здобувачів, бути сферою самоактуалізації для більшості майбутніх фахівців.

Сучасні вчені виокремлюються п'ять рівнів розвитку суб'єктних позицій здобувачів у процесі освіти: пасивно-репродуктивна, «Я як здобувач другого рівня вищої освіти»; активно-репродуктивна, «Я – магістрант»; активно-рефлексивна, «Я як майбутній фахівець»; креативно-сміслова, «Я – майбутній фахівець»; професійно-екзистенційна, «Я – творець».

Пасивно-репродуктивна позиція здобувача другого рівня вищої освіти проявляється у зовнішній мотивації навчання, екстернальній локалізації контролю, нездатності проаналізувати свою діяльність і адекватно оцінити себе, байдужому та відчуженому ставленні до того, що відбувається.

Для здобувачів характерне реактивне емоційне переживання як відповідь на соціальний стимул (об'єктивну цінність). На заняттях такі здобувачі малоактивні, не беруть участі у дискусіях, викладача сприймають як формального керівника, поверхово засвоюють знання. Переважають цінності безпеки (безпека сім'ї, близьких, країни, фізичне та психічне здоров'я, дружба), а також цінності насолоди, стимуляції та самовизначення (свобода, незалежність).

Характерні явища професійної маргінальності, відсутнє прагнення до особистісного і професійного зростання. Така суб'єктна позиція пов'язана з тим, що магістрант фактично існує в нерозривній єдності з іншими, які відгукуються на його потреби, не володіє самосвідомістю і тому є відносним суб'єктом життєдіяльності. Він виступає у ролі об'єкта впливу. Такі здобувачі перебувають у позиції «Я як магістрант».

Активно-репродуктивна позиція здобувача другого рівня вищої освіти проявляється переважно у зовнішній мотивації навчально-професійної діяльності. Здобувачі, які займають цю позицію, у навчанні орієнтуються перш за все на високі оцінки, похвалу та заохочення, рейтинг серед однокурсників тощо. Вони часто проявляють вибіркове емоційне ставлення до окремих дисциплін або тем, безсистемне засвоєння знань. Основним регулятором навчальної діяльності стає зовнішній контроль, завдяки якому здобувачі можуть досягти певних успіхів. Вони орієнтуються перш за все на консервативні цінності (конформізму, підтримки традицій та безпеки) та цінності досягнення. Сумніви у власній спроможності і можливості побудувати освітню траєкторію саморозвитку не можуть привести до успішної професійної ідентифікації особистості. Орієнтуючись лише на навчальні досягнення, вони перебувають у позиції «Я – здобувач».

Активно-рефлексивна позиція здобувача другого рівня вищої освіти відображає внутрішню навчально-професійну мотивацію. Усвідомлюючи відповідальність за успішність свого навчання, такі студенти все ж не готові до того, щоб зайняти активну позицію в освітньому середовищі вишу. Засвоєння знань відзначається глибиною, системністю та узагальненістю, проте не завжди на рівні особистісного досвіду. Водночас вони не впевнені в тому, що їхні навчальні успіхи можуть реально змінити ситуацію відповідно до професійних намірів. Переважають цінності самовизначення, соціальної культури та соціальної влади. Характерна нездатність вільно приймати рішення та втілювати їх у життя. Відтак, професійні перспективи недостатньо осмислені, що характеризується невизначеною професійною ідентичністю. Приміряючи до себе професійну роль, вони перебувають у позиції «Я як майбутній фахівець».

Креативно-сміслова позиція здобувача другого рівня вищої освіти пов'язана зі стійкою професійною мотивацією. Студенти вважають, що успішність навчально-професійної діяльності залежить перш за все від власних зусиль, і вони самі можуть управляти процесом свого професійного зростання. При цьому відзначаються високим рівнем відповідальності, вимогливістю до себе, мотивацією досягнення та активністю. На заняттях переважає активна особистісно-зацікавлена позиція. На практиці здобувачі проявляють самостійність у використанні теоретичних знань, інтерес до аналізу власної

професійної компетентності. Такі здобувачі орієнтовані на цінності самовизначення (творчість, незалежність, самостійність, допитливість), зрілості (мудрість, самоповага, внутрішня гармонія) та цінності стимуляції (цікаве та різноманітне життя). Процес професійної ідентифікації відбувається достатньо успішно, що проявляється у позиції «Я – майбутній фахівець».

Професійно-екзистенційна позиція властива здобувача другого рівня вищої освіти, які мають глибоке переконання у правильності свого професійного вибору, що відповідає їхньому життєвому покликанню. Кожна освітня ситуація для них наповнена смыслом. Здобувачі прагнуть максимально проявити активність і реалізувати свої здібності. Вони поведуться невимушено і природно, здатні самі контролювати своє життя, вільно приймати рішення та втілювати їх у життя. Найбільш значущими для них є цінності самотрансценденції (духовне життя, внутрішня гармонія, творчість, єднання з природою, сенс життя). Майбутні фахівці відкриті новому досвіду, творчо ставляться до пізнання, впевнені у собі й орієнтовані на власні принципи та переконання, перебуваючи у позиції «Я – майбутній фахівець».

До сучасних педагогічних технологій, що спираються на суб'єкт-суб'єктну взаємодію належать: інтерактивні технології, які нами визначаються як такі, в основі яких лежить діалогова взаємодія; тьюторство, коучинг тощо.

3.Індивідуальна освітня траєкторія здобувача другого рівня вищої освіти.

Індивідуальний навчальний план здобувача освіти формується із дотриманням вимог Освітньої програми, на якій він навчається, і максимально враховує (за рахунок реалізації права вибору навчальних дисциплін) його індивідуальні потреби та освітньо-професійні інтереси. При формуванні індивідуального навчального плану здобувача освіти на наступний навчальний рік має бути враховано фактичне виконання ним індивідуальних навчальних планів поточного й попередніх навчальних років. Реалізація індивідуального навчального плану здобувача освіти здійснюється протягом часу, що не перевищує терміну його навчання.

В умовах гуманізації освіти, коли індивідуальність людини є вищою цінністю, формування індивідуальності майбутнього фахівця стає найважливішою метою професійної підготовки.

Метою індивідуально орієнтованої освіти є підтримка та розвиток у людині механізмів самореалізації, саморегуляції, самовизначення, необхідних для розвитку особистісного образу й діалогічної взаємодії з людьми, природою, культурою та цивілізацією.

Під самореалізацією розуміють процес і результат розвитку в людини її

здатків і здатностей, їх реалізацію у практичних справах. Це прагнення особистості до постійного самовдосконалення.

Саморегуляція – постійне прагнення особистості до співвідношення своїх дій, учинків, намірів, інтересів з інтересами інших людей, їх діями й намірами, спонукання себе керуватися суспільними інтересами, не втрачаючи при цьому себе як особистість, неповторну індивідуальність.

Самовизначення – це становлення моральної позиції особистості, ствердження власного «Я», усвідомлення себе, свого місця в суспільстві, свого призначення в житті.

У процесі моделювання індивідуально-освітнього маршруту здобувачів необхідно спиратися на положення індивідуально орієнтованої освіти:

- освіта – це становлення людини, знаходження свого образу: неповторної індивідуальності, духовності, початок творчості. Створювати людину – значить допомогти їй стати суб'єктом життєтворчості;

- викладач виходить із того, що в кожного здобувача другого рівня вищої освіти є особистісний зміст, особистісна значущість навчання, на яку треба спиратися в педагогічному процесі;

- необхідно зберігати та відновлювати в людині сенс життя, особистісну волю, моральність, тілесне й духовне здоров'я. Соціалізація особистості повинна проходити за допомогою закладення механізмів адаптації, життєтворчості, рефлексії особистості, збереження її індивідуальності;

- спрямованість змісту освіти на задоволення екзистенціальних потреб особистості: потреб її буття, волі та вибору світогляду, дій, особистої відповідальності, самореалізації, самовизначення й творчості;

- педагогічна технологія заснована на переході від монологу до діалогу, від соціального контролю до розвитку, від управління до самоврядування.

При організації навчальної діяльності здобувача другого рівня вищої освіти необхідне включення його в процеси освоєння необхідних знань та діяльності, ціннісного самовизначення, вироблення власної технології в освіті при навчанні за індивідуально-освітнім маршрутом. Унаслідок цього буде відбуватися самовизначення здобувача другого рівня вищої освіти у процесі освітньої підготовки.

Специфічними особливостями індивідуального освітнього маршруту є наступні:

- індивідуальний освітній маршрут проектується спеціально для здобувача другого рівня вищої освіти, як освітня програма;

- магістрант активно виступає як суб'єкт вибору, розробки й реалізації освітньої програми;

- забезпечується педагогічна підтримка здобувача другого рівня вищої

освіти в освітньому процесі, що забезпечує трансформацію особистісно-орієнтованого освітнього процесу в індивідуальний освітній маршрут;

– при розробці індивідуального освітнього маршруту індивідуалізація передує диференціації.

Проектування індивідуальних освітніх маршрутів здобувачів у вищому навчальному закладі включає такі етапи.

Етап аналізу ситуації – аналіз умов, у яких здійснюється педагогічний процес, характеристика учасників процесу, розкриття існуючих суперечностей.

Вироблення загального задуму – визначаються основні шляхи вирішення розкритих суперечностей – виробляється концепція індивідуального освітнього маршруту.

Реалізація проекту – навчальна діяльність здобувача другого рівня вищої освіти та доопрацювання освітнього маршруту відповідно до завдань, що змінилися, з врахуванням результатів педагогічної діагностики.

Педагогічна підтримка полягає в наданні магістру можливості зміни індивідуального освітнього маршруту.

Зміни здійснюються різними способами, що передбачають:

– зміну індивідуального освітнього маршруту шляхом вибору іншої освітньої програми;

– зміну навчального плану й гармонізації освітньої програми та додаткової освітньої програми;

– внесення різноманітних змін в систему підтримки здобувача другого рівня вищої освіти в процесі освіти;

– особистісну орієнтацію змісту освіти;

– особистісну орієнтацію технологічного інструментарію освітньої програми;

– зміну організаційно-педагогічних умов реалізації освітньої програми.

Важливість цих ідей в процесі створення індивідуально-освітнього маршруту здобувача другого рівня вищої освіти, пов'язана з тим, що вони створюють умови для самовираження особистості при обов'язковому досягненні поставлених цілей навчання.

Зміст індивідуально-освітнього маршруту визначається освітніми потребами, індивідуальними здібностями й можливостями здобувача другого рівня вищої освіти (рівнем готовності до освоєння програми), змістом програми.

До структури освітньої програми входять такі компоненти: профіль програми (опис мети програми, програмних компетентностей і результатів навчання, особливостей викладання, оцінювання та ресурсного забезпечення, вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою тощо); перелік освітніх компонентів; - структурно-логічну схему програми; опис форм атестації

здобувачів освіти; матриці забезпечення компонентами програми програмних компетентностей і результатів навчання.

Вважається, що орієнтація на особистісні досягнення здобувача другого рівня вищої освіти – передумова успіху викладача. Передбачається, що орієнтація на успіх і особистісні досягнення здобувачів буде сприяти актуалізації вибору освітнього маршруту й проектування освітніх результатів самими здобувача другого рівня вищої освіти, у комбінації з підвищенням актуальності ситуації їх особистісного розвитку та підвищенням самооцінки.

Принципи побудови індивідуального освітнього маршруту повинні бути спрямовані на систему навчання, що задовольняє освітні потреби здобувача другого рівня вищої освіти і розвиток його творчих здібностей.

Розвиток творчості здобувача другого рівня вищої освіти неможливий без надання йому:

- права на участь у формуванні свого власного індивідуального освітнього маршруту;
- права вибору форми навчання (групова, індивідуальна, денна, заочна, вечерня, екстернат);
- права скорочувати або подовжувати (у межах припустимого процес навчання і скласти іспити за індивідуальним графіком);
- права включатися в процес навчання в будь-який час протягом семестру.

Індивідуалізація навчання повинна бути побудована на особистісних досягненнях здобувачів. У цьому випадку використовується – метод якісного структурування особистісних досягнень», який враховує:

- аспект нормативних досягнень, що дає змогу проаналізувати результати діяльності здобувачів при засвоєнні наміченого рівня освіти;
- аспект творчого самовираження, мотиваційної діяльності, прагнення, активності у взаємозв'язку із ціннісними орієнтаціями, моральними установками особистості;
- аспект здатності до самоврядування й самоорганізації у взаємозв'язку з відповідальністю, готовністю до вибору цілей і позиції діяльності;
- взаємозв'язок особистісних проявів з умовами освітнього середовища.

Системний аналіз (як постійний фактор проектування) включає результати академічних досягнень, творчі прояви, оцінку власних можливостей і досягнень.

Контрольні запитання:

1. Схарактеризуйте основні вимоги до професіоналізму та функцій викладача закладу вищої освіти в умовах становлення синергетичної парадигми освіти.

2. Що означає суб'єктна позиція здобувача другого рівня вищої освіти?

3. Назвіть чотири сторони суб'єктності.
4. Схарактеризуйте основний інтегративний критерій суб'єктної позиції здобувача другого рівня вищої освіти.
5. Визначте критерії розвитку суб'єктної позиції здобувача другого рівня вищої освіти.
6. Чим визначається зміст індивідуально-освітньої траєкторії майбутнього магістра?
7. Змодельуйте основні етапи проєктування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів у закладі вищої освіти.
8. Назвіть принципи побудови індивідуальної освітньої траєкторії.

Література до теми лекції:

1. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
2. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.
3. Мартинець Л. А. Педагогіка вищої школи : опорний конспект лекцій. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с.
4. Марцева Л.А. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2022. 150 с.
5. Нагачевська З., Салига Н. Педагогіка : навч.-метод. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. . 2-ге вид., доповн. та змінене. Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ імені Василя Стефаника. 2022. 157 с.
6. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 472 с.
7. Осадченко І. І., Карпук Т. А. Академічна доброчесність у контексті науково-педагогічної діяльності: реалії та перспективи. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки* / ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Вип. 188. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 49–53. <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/480/421>.
8. Осадченко І., Маслюк Р. Сутність та дискусійні питання проблеми академічної доброчесності. *Гірська школа українських Карпат*. 2020. № 22. С. 19–25. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/msuc/article/download/4272/4839/>.
9. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О. В., 2020. 240с.

ЛЕКЦІЯ 10.

Тема. Підготовка магістрів засобами медіа-освітніх технологій. Вимоги законодавства України щодо академічної доброчесності – 2 год.

План лекції

1. Сутність понять «технології», «освітні технології», «педагогічні технології», «навчальні технології».
2. Медіа-освітні технології в системі навчання студентів магістратури у закладах вищої освіти.
3. Фундаментальні цінності академічної доброчесності.
4. Академічна доброчесність: практичний вимір.

1. Сутність понять «технології», «медіа-освітні технології» технології», «інноваційні педагогічні технології».

Останнім часом поняття «педагогічна технологія» дедалі більше поширюється в науці й освіті. Його варіанти «педагогічна технологія», «технологія навчання», «освітні технології», «технології в навчанні», «технології в освіті» – широко використовуються в психолого-педагогічній палітрі і мають багато формулювань, залежно від того, як автори уявляють структуру і компонента освітнього процесу.

Етимологія слова «технологія» означає «знання обробки матеріалу» (techne-мистецтво, ремесло, наука+logos поняття, вчення). Технологія включає також і мистецтво володіння процесом, завдяки чому персоналізується. Технологічний процес завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) і умов. У процесуальному розумінні технологія відповідає на питання: «Як зробити (з чого і якими способами)? »

З розвитком навчальної техніки і комп'ютеризації навчання «технологія навчання» і «педагогічна технологія» стали усвідомлюватись системою засобів, методів організації і управління навчально-виховним процесом. На кінець 70-х – початок 80-х років відокремились два складники педагогічної технології: використання системного знання для вирішення практичних задач і використання в навчальному процесі технологічних засобів (М.Кларк, Д.Фінн, Т.Сікамото).

На відміну від поняття «технології в освіті», що відповідало поняттю «технічні засоби навчання» під педагогічною технологією почали розуміти сукупність засобів і методів педагогічного процесу.

У документах Асоціації з педагогічних технологій США підкреслювалось; «педагогічна технологія є комплексним інтегральним процесом

(люди, ідеї, засоби і способи організації діяльності) для аналізу проблем планування всіх аспектів засвоєння знань». З цього часу відбувається осмислення педагогічного процесу з різними деталізаціями поняття «педагогічні технології»

Тому є сенс говорити про те, що воно отримало еволюційний розвиток у науці. Щоправда, сьогодні розуміється не так однозначно, як на початку ХХ століття.

Освітні технології відбивають загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору, їх призначення – прогнозування розвитку освіти, його конкретне проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів. Прикладами освітніх технологій можуть бути концепції освіти, освітні системи. На сучасному етапі – це гуманістична концепція освіти.

Якщо освітні технології відбивають стратегію освіти, то педагогічні втілюють тактику її реалізації (за Т.Назаровою) у навчально-виховному процесі шляхом впровадження моделей останнього і тотожних йому моделей управління цим процесом. Наприклад, модель особистісно орієнтованого розвивального навчання, мо-дульно-розвивального навчання, проблемного навчання та інші.

Отже, можна зробити висновок, що педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного і управлінського процесів освітнього закладу і об'єднує в собі зміст, форми і засоби кожного з них.

Навчальна технологія – поняття близьке, але не тотожне поняттю педагогічна технологія. Воно підбиває шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. Потребує спеціальної організації навчального змісту, адекватних йому форм і методів навчання. Але можливі й такі варіанти: до форм навчання добираються зміст і методи навчання або до методів – форми і структурується зміст навчання. Наприклад, це можуть бути предметне навчання, ігрова технологія, технологія проблемного навчання (на рівні методу), інформаційні технології, технологія використання опорних схем, конспектів, класично лекційне навчання, навчання за допомогою аудіовізуальних технічних засобів чи книжки, система «консультант», система «репетитор» (індивідуальне), дистанційне навчання, комп'ютерне навчання та ін.

Слід зазначити, що технології навчання, виховання, управління пов'язані з педагогічними технологіями, освітніми технологіями загальною ідеєю відповідної освітньої концепції, педагогічними парадигмами, змістовим наповненням функцій. Педагогічна техніка відбиває рівень майстерності

педагога. Від того, як і якими прийомами навчання й виховання він володіє, залежить ступінь розвитку суб'єктів навчання (виховання).

Це означає, що поняття *педагогічна техніка*, безумовно, по в'язане з поняттями *навчальна (виховна) технологія*, *педагогічна технологія*, *освітня технологія*.

Медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації. Медіа вже стали невід'ємною частиною загальної культури людства, що створює нові виклики у науковій психологічній спільноті й вищій освіті. З розповсюдженням у світі нових інформаційних і технічних засобів навчання у закладах вищої освіти склалися передумови появи і розвитку нового напрямку в освіті – медіанавчання, що ґрунтується на медіаосвітніх технологіях. Поняття «медіаосвітні технології» розглядають як засоби організації діяльності із застосуванням медіа для досягнення педагогічних цілей. Останнім часом дуже часто вживаються терміни «технологія», «інформаційні технології», «інформаційно-комунікаційні технології», «медіа технології», незважаючи на відсутність єдиних трактувань і визначень. Технологія (з гр. *téchne* – мистецтво, майстерність, уміння й *logia* – вивчення) – сукупність методів та інструментів для досягнення бажаного результату; спосіб перетворення наявного на необхідне. Медіаосвітні технології також можна класифікувати на апаратні та програмні групи засобів. До апаратних засобів медіаосвітніх технологій віднесемо:

1) основні: комп'ютер, мультимедіа-проектор, маніпулятори (мишу, клавіатуру тощо),

2) додаткові: пристрої CD і DVD, відеоплеєри, аудіоплеєри, відеоаудіозаписувальні пристрої, акустичні системи.

До програмних засобів, застосування яких є актуальним і доступним у процесі викладання філологічних дисциплін, віднесемо мультимедійні додатки і засоби створення мультимедійних медіапродуктів. Мультимедійні програми передбачають: мультимедіапрезентації, мультимедіадоповіді, електронні мультимедіавидання та мультимедійні інтернет-ресурси. До засобів створення мультимедійних продуктів віднесемо: програми створення і редагування презентацій, відеоредактори, редактори зображень, звукові редактори, програми для реалізації гіпертекстів, розміщені локально на комп'ютері та онлайнові аудіо-і відеоредактори, інтернетплатформи для створення блогів та електронних сторінок.

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної ефективної взаємодії з сучасною системою мас-медіа, з урахуванням як традиційних (друкованих видань, радіо, кіно, телебачення), так і новітніх (комп'ютерно

опосередкованого спілкування, Інтернету, мобільної телефонії) медіа, зважаючи на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Медіаосвітні технології супроводжують людину давно. Умовно їх поділяють на п'ять типів: ранні (писемність), друковані (друкарство, літографія, фотографія), електричні (телеграф, телефон, звукозапис), мас-медіа (кінематограф, телебачення), цифрові (комп'ютер, Інтернет).

2. Медіа-освітні технології в системі навчання студентів магистратури у закладах вищої освіти.

Відповідно до положень ЮНЕСКО, медіаосвіта, визнається пріоритетним аспектом культурно-педагогічного розвитку в XXI столітті і охоплює всі види медіа (включаючи друковані, графічні, аудіовізуальні, екранні та інші форми) та різні технології [1]. Ураховуючи сучасні вимоги, навчання майбутніх вчителів початкових класів вимагає від викладачів і студентів комплексного та систематичного підходу щодо медіаосвіти. Медіаосвіта стає важливим інструментом для кращого розуміння та усвідомлення навчального матеріалу. Майбутні вчителі повинні бути медіаграмотними, тобто володіти навичками критичного аналізу медійних повідомлень та вміти відрізняти факти від думок та маніпуляцій. Вони також мають бути медіакомпетентними, щоб використовувати медіа в освітньому процесі. Це означає, що вчитель повинен знати, як створювати медійні засоби навчання та як інтегрувати медіа в освітній процес

Медіа-освітні технології в магистратурі – це комплекс методів та організаційних засобів, що інтегрують сучасні медіа у навчальний процес. Їхня мета – розвиток медіакомпетентності, критичного мислення, створення власного контенту та вміння протистояти інформаційним маніпуляціям.

Медіаосвітні технології – це окрема галузь педагогіки, яка спеціалізується на розвитку теорії медіаосвіти і методів навчання з використанням медіапродуктів та мас-медіа. Вона досліджує зміст медіаосвіти, визначає закономірності, принципи, методи та організаційні форми такого навчання. Медіадидактика також прагне гуманізувати світ та сприяти підвищенню інтелектуального, культурного, духовного та морального рівня майбутніх фахівців [5]. Медіаосвітні технології характеризуються своєю унікальною здатністю сприяти розвитку критичного мислення та творчих здібностей майбутніх вчителів початкової школи. Вони також допомагають підсилити бажання самостійно навчатися, саморозвиватися і постійно прагнути до здобуття нових знань.

Застосування різних видів інформаційних засобів у навчанні та вихованні, таких як письмові, друковані, електронні, телевізійні, цифрові,

включає в себе використання медіаосвітніх технологій. Комбінування різних видів медіатехнологій сприяє підвищенню ефективності навчання. Наприклад, на одному уроці можна використовувати друкові та телевізійні ресурси, а на іншому – цифрові та електронні. Такий різноманітний підхід до використання медіатехнологій може позитивно впливати на навчальний процес, підвищувати зацікавленість майбутніх учителів початкової школи та стимулювати їх до творчості. У процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи застосовуються медіаосвітні технології, які включають в себе як традиційні засоби масової інформації (різноманітні види видань, радіо, телебачення, кіно та інші), так і сучасні інформаційні технології, зокрема програмно-апаратні засоби, що працюють на комп'ютерах. Використовуються також нові методи та системи обміну інформацією, які дають змогу збирати, зберігати, обробляти та передавати інформацію.

Сучасні технології розширюють можливості застосування в навчанні, професійній сфері, особистому розвитку та соціальній діяльності та включають такі аспекти:

1. Використання безкоштовних та вільних електронних ресурсів.
2. Самостійне створення мережного навчального матеріалу.
3. Організація дистанційних консультацій та отримання консультацій віддалено.
4. Участь у спільнотах та групах за інтересами.
5. Освоєння нових концепцій інформаційного середовища.
6. Здобуття нових знань та навичок.
7. Колективна творчість та взаємодія у мережі.
8. Розвиток критичного мислення.
9. Участь у діяльності мережеских спільнот.

За концепцією впровадження медіаосвіти в Україні формами медіаосвіти розуміється її реалізація в усіх етапах системи неперервної освіти в Україні, а саме: дошкільна, шкільна, позашкільна, медіаосвіта у вищій школі, батьківська освіта, освіта дорослих, неформальна медіаосвіта. Медіаосвіта вищої школи включає в себе підготовку студентів для роботи у мас-медіа сфері, а також надає можливість становлення медіапедагогів та медіапсихологів. Крім цього, елементи медіаосвіти мають бути включені до навчальних програм інших спеціальностей у відповідних обсягах, щоб забезпечити предметну професійну медіаосвіту.

Форми медіаосвіти включають в себе різноманітні методи та засоби, які можуть використовуватися для навчання та розвитку учнів у контексті медіа. Для прикладу можна навести декілька форм:

- лекції: лекції можуть бути використані для передачі теоретичних знань

та основних концепцій медіаосвіти;

- бесіди: групові обговорення та обмін ідеями про медіафеномени дозволяють учням спільно аналізувати та обговорювати важливі питання;
- письмові роботи: створення різних видів письмових робіт, таких як рецензії, твори, есе, репортажі, статті, міні-сценарії і інше, допомагає розвивати аналітичні та творчі навички учнів;
- створення колажів та афіш: робота з графічними засобами дозволяє учням виразити свої ідеї та поняття про медіа через візуальні засоби;
- кіновідеозйомка: учні можуть створювати власні медіапроекти, включаючи короткометражні фільми або відеоролики, що дозволяє їм вивчати процес створення медіа;
- вікторини, конкурси, диспути: спільні інтерактивні форми дозволяють стимулювати змагальний дух, обмін знаннями та розвиток критичного мислення;
- конференції: участь у наукових або навчальних конференціях сприяє обміну досвідом та інноваційними ідеями в галузі медіаосвіти.

Ці форми навчання розширюють можливості медіаосвіти і допомагають майбутнім вчителям початкової школи засвоювати матеріал більш ефективно та цікаво. Крім того існують методи навчання медіаосвіти – систематично організовані способи взаємодії між педагогом та студентами, спрямовані на досягнення навчальних та виховних цілей.

Методи медіаосвіти представляють собою засоби та стратегії, які використовуються педагогами та студентами для досягнення медіаосвітніх цілей. На основі аналізу методів медіаосвіти, можна зробити висновок, що існує різноманітність підходів і інструментів для впровадження медіаосвіти в навчальний процес. Ці методи можуть бути класифіковані за джерелом знань, рівнем пізнавальної діяльності, логікою пізнання і ступенем інтерактивності. Застосування таких різноманітних методів дає змогу навчати майбутніх учителів початкової школи різним способам сприйняття та розуміння медіа, розвивати їхнє критичне мислення, аналітичні та творчі навички. Таким чином, технології, форми та методи розвитку медіаосвіти майбутніх педагогів початкових класів відіграють важливу роль у підготовці вчителів. Вони дають змогу набуту знань і навичок, необхідних для ефективного використання медіа в навчанні та вихованні дітей. Технології медіаосвіти є перспективними новітніми і включають в себе використання різних медіа-засобів, таких як відео, аудіо, графіка, Інтернет, для створення навчальних матеріалів та комунікації з учнями, що сприяє підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

Однією з перспективних технологій медіаосвіти нині є 3D-моделювання.

Програми для тривимірного моделювання допоможуть перетворити цікаві нариси у красиві прототипи і моделі, які потім можна буде використовувати в найрізноманітніших цілях. Суть моделювання полягає в тому, щоб створити вигаданий предмет в об'ємному вигляді. Така робота з кожним днем набуває все більшої популярності. І це не дивно, адже вона цікава і досить високооплачувана. Щоб створити подібну модель, необхідно дотримуватися певного плану дій. Використання 3D-технологій в освітньому процесі дасть змогу суттєво підвищити їх ефективність завдяки наближенню віртуального комп'ютерного середовища до реального тривимірного світу. Так, за допомогою 3D-друку можна створити тривимірну модель будь-якого виробу на комп'ютері та протягом короткого часу отримати повноцінний фізичний об'єкт, що відповідає заданим параметрам.

Запровадження медіаосвітніх технологій в освітній процес здобувачів освіти є актуальним завданням педагогіки вищої школи на шляху побудови єдиного європейського освітнього простору. Потреба формування медійної культури педагога має професійні й суто прагматичні – життєві – мотиви. На наше переконання, в умовах післядипломного навчання педагога – це може стати значущим чинником для розвитку його творчого потенціалу та професійної мотивації.

3. Фундаментальні цінності академічної доброчесності.

Академічна доброчесність має великий вплив на якість освіти, оскільки заснована на базових цінностях, що зумовлюють поведінку всіх учасників освітнього процесу. Її фундаментальними цінностями є чесність, справедливість, довіра, повага, мужність та відповідальність. На процес запобігання порушень академічної доброчесності впливають такі чинники, як морально-етичні норми, прагнення осіб, які пов'язані з освітнім і науковим середовищем, не хтувати правилами академічної доброчесності, відповідні правила поведінки. Штучний інтелект у сучасному світі відкриває безліч нових можливостей як для галузі освіти і науки в цілому, так і для наукових досліджень зокрема. Проте виникають також і нові етичні та моральні виклики, які потрібно приймати та шукати шляхи для їх вирішення. Штучний інтелект присутній у просторі академічної доброчесності вже декілька років, проте поява такого сервісу як ChatGPT від OpenAI є яскравим проявом академічної недоброчесності здобувачів освіти та науковців. Чат-бот на основі штучного інтелекту є нейромережею, яка спеціально розроблена і є персональним помічником людини

Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання п'яти засадничих цінностей: чесності, довіри,

справедливості, поваги та відповідальності. Ми переконані, що ці п'ять цінностей, і до того ж відвага діяти, сповідуючи їх, навіть зіткнувшись із труднощами, формують істинні підвалини академічного середовища і освітніх інституцій. Без них діяльність, яку ми здійснюємо у межах нашої компетенції як викладачі, студенти чи дослідники, втрачає свою вартість, а її ефективність викликає сумніви. Коли ж фундаментальних цінностей дотримуються, застосовують на практиці та вводять у дію, вони стають наріжним каменем створення наукових спільнот академічної доброчесності. Замість того, аби розмірковувати про ці цінності як виключно абстрактні принципи, ми наполягаємо на використанні фундаментальних цінностей як засобу інформування та покращення можливостей механізму етичного прийняття рішень та поведінки. Фундаментальні цінності дають можливість академічним спільнотам втілювати власні ідеали у реальність.

Академічні спільноти процвітають, коли їхні члени «живуть» фундаментальними цінностями. Для цього потрібно постійно нагадувати про ці цінності та вести розмови довкола них, адже у цей спосіб можна показати студентам, викладачам та адміністрації дієвість та ефективність таких діалогів під час поширення інформації про академічну доброчесність та покращення різноманітних аспектів життя на кампусі університету та поза ним. Доброчесність зміцнюється в академічних спільнотах тоді, коли моральні та соціальні норми цієї спільноти збігаються із фундаментальними цінностями, а також підтримуються інституційними принципами та практиками. Коли суспільні освітні установи «просякнуті» доброчесністю, вони допомагають у створенні міцнішої громадянської культури суспільства як цілого

4. Академічна доброчесність: практичний вимір.

В умовах активного технологічного розвитку більш доступними та простішими стають можливості отримання та поширення інформації, що має значний вплив на розвиток освіти і науки як у світі загалом, так і в Україні. Інформаційні технології мають безліч переваг, проте, якщо аналізувати цю ситуацію з іншого боку, існує і велика кількість недоліків, що пов'язані зі зростанням кількості користувачів інформацією. Це сприяє збільшенню частоти використання та запозичення цієї інформації здобувачами освіти або навіть науковцями неетичним шляхом. Забезпечення якісної освіти є актуальним у будь-якому контексті, а питання академічної доброчесності тим паче, оскільки Україна прагне інтегруватися у європейській науковий простір, що потребує певного рівня якості освітньої галузі. Останнім часом заклади освіти почали приділяти все більше уваги дотриманню норм академічної доброчесності через появу різних інновацій, що можуть бути використані під час написання

наукових праць.

Однією з таких інноваційних технологій є штучний інтелект. Розвиток штучного інтелекту увійшов у повсякденне життя людини у форматі інтелектуальних систем, мобільних додатків, а також вебсервісів, які можуть сприяти покращенню комунікації або підвищенню ефективності будь-якого виробництва. Активний розвиток цифрових технологій суттєво вплинув на сферу обігу інформації та на доступ до навчальних матеріалів, тому превентивні заходи щодо попередження академічної нечесності повинні займати провідне місце у галузі освіти. а порушення академічної доброчесності науково-педагогічні працівники можуть нести академічну відповідальність, а саме:

- відмову у присвоєнні наукового ступеня або вченого звання;
- відмову у присвоєнні педагогічного звання або категорії;
- позбавлення наукового ступеня;
- позбавлення права брати участь у певній роботі.

У свою чергу здобувачі освіти у разі порушення академічної доброчесності можуть бути притягнені до наступної академічної відповідальності:

- повторне оцінювання у форматі контрольної роботи, іспиту, заліку тощо;
- відрахування із закладу освіти (не стосується середньої освіти);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення пільг, наданих закладом освіти, що стосуються оплати навчання.

Боротьба з плагіатом є важливим вектором забезпечення академічної доброчесності у навчальному середовищі будь-якого закладу освіти. На сьогоднішній день існує велика кількість способів шахрайства та інших порушень академічної доброчесності, серед яких:

- завантаження робіт з мережі Інтернет і привласнення їх;
- використання матеріалів без дозволу під час іспиту в процесі онлайн-навчання;
- залучення іншої особи до складання онлайн-іспиту.

У загальному розумінні існує певний «трикутник недоброчесності», для здійснення якого в освітньому середовищі необхідні умови, які виступають факторами поведінки учасників освітнього чи наукового процесу, які зазвичай практикують академічну недоброчесність. Цифрові пристрої, які виконують завдання, властиві лише розумним істотам, є штучним інтелектом (ШІ). Інновації штучного інтелекту впливають на різноманітні сфери життя людини,

а особливо на деякі аспекти освітньої галузі, особливо в період повномасштабного вторгнення, коли більшість закладів освіти працює у дистанційному режимі і чіткий контроль за будь-якою науковою діяльністю відсутній. У просторі академічної доброчесності штучний інтелект присутній вже декілька років, проте поява такого сервісу як ChatGPT від OpenAI стала синонімом прояву академічної недоброчесності здобувачів освіти. Чат-бот на основі штучного інтелекту є нейромережею, яка спеціально розроблена і є персональним помічником людини.

До його основних функцій належить:

- взаємодія зі співрозмовником;
- надання відповіді на запитання;
- підказування та надавання порад;
- відхилення недоречних питань.

Широке залучення ШІ поступово змінює освітнє середовище. Проте штучний інтелект можливо використовувати в якості помічника викладача під час освітнього процесу або для створення персоналізованого навчального середовища. У такому випадку буде позитивний результат його застосування, який не вплине на принцип академічної доброчесності у закладі освіти. Під час наукових досліджень вчені повинні пам'ятати про головні принципи написання матеріалів та академічної доброчесності, використовуючи інструменти штучного інтелекту, до яких належить:

1) публікація статей, що стосуються наукової сфери і сформульовані сервісом ChatGPT, – це порушення академічної доброчесності та є плагіатом або запозиченням;

2) система ChatGPT використовує застарілі дані для відповіді на запити користувачів, тому орієнтування на відомості, надані цим ШІ, є хибним рішенням;

3) ймовірність використання неунікального матеріалу, оскільки ChatGPT може пропонувати дані, які були висвітлені раніше в інших публікаціях;

4) основна модель, за якою працює ChatGPT, полягає у питанні та відповіді на нього, що значно ускладнює пошуки наукового матеріалу у достовірних джерелах. скільки цифрові технології із використанням штучного інтелекту продовжують активно розвиватися, закладам освіти важливо адаптуватися та використовувати ці інструменти таким чином, щоб підтримувати навчальний процес і готувати здобувачів освіти до викликів цифрового світу, не порушуючи морально-етичні норми. Оновлення освітнього та наукового простору викликає нові питання щодо плагіату в наукових роботах і нечесного оцінювання, а також ставить на передній план проблему впровадження ефективної етичної комісії у закладах освіти. Свідомо

сформований рівень академічної доброчесності є показником відповідності сучасним освітнім вимогам і соціально-культурним змінам у світі.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте зміст понять «технології» та «освітні технології».
2. Яка роль медіа-освітніх технологій в системі навчання студентів магістратури?
3. Назвіть основоположні цінності академічної доброчесності.

Література до теми лекції:

1. Максименко Н. Б., Салига Н. М., Єгорова І. В. Модернізація підготовки майбутніх педагогів до фахової діяльності в умовах воєнного стану. *Вісник науки та світи*. 2025. № 4 (34). С. 1391–1401.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за мод. рейт. системою навчання / рек. МОН. Київ : ЦНЛ, 2018. 384 с.
3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПП ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
4. Дивак В.В. Медіаосвітні технології в системі відкритої післядипломної освіти. URL.<http://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Dyvak-V.V.-Mediaosvitni-tehnologiyi-v-systemi-vidkrytoi-pislyadyplomnoyi-osvity.pdf>
5. Дубасенюк О.А. Медіаосвітні технології підготовки майбутніх педагогів початкових класів у закладах вищої освіти. <https://eprints.zu.edu.ua/39182/1/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2024%20%D0%9B%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA.pdf>
6. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.
7. Мартинець Л. А. Педагогіка вищої школи : опорний конспект лекцій. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с.
8. Твердохліб І. А. Особливості програмно-технічного забезпечення дистанційного навчання в умовах воєнного стану: методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2023. 44 с.
9. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.
10. Філіпенко Л.В., Думанський О.В., Козак О.В. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України:

погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. Академічні візії. Випуск 19/2023. ULR.

<file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F/Downloads/%D0%A4%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE+%D0%9B%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B0+%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0.pdf>

11. Фундаментальні цінності академічної доброчесності Переклад з англійської Перекладено за виданням «The Fundamental Values of Academic Integrity», видання друге. Міжнародний центр академічної доброчесності. Ред. Тедді Фішман. Університет Клемсон. 1999 [https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch .pdf](https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch.pdf)

1.4. Тематичний план практичних занять

ЗАНЯТТЯ № 1

Тема. Вища освіта як важлива складова структури освіти. Загальні основи педагогіки вищої школи – 2 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

Підготуйте доповіді за таким планом заняття:

1. Стратегія розвитку освіти в Україні (на основі найновіших законодавчо-нормативних документів).
2. Синергетика як загальнонаукова методологія вищої педагогічної освіти України.
3. Система педагогічних наук, джерела їх розвитку, зв'язок педагогіки вищої школи з іншими науками.
4. Етапи розвитку педагогіки вищої школи.

Реферативна доповідь передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Виконайте індивідуальні завдання:

1. Підготуйте презентацію на одне із питань плану заняття.
2. Підберіть статті сучасних науковців, які б підтвердили важливість та актуальність вивчення педагогіки вищої школи.
3. З'ясуйте особливості, мету і зміст навчальної дисципліни.
4. Використовуючи поняття і ключові слова цієї теми, складіть кросворд.

5. Визначте, якими нормативними актами визначається зміст діяльності вищої освіти на початку ХХІ ст.?

6. Вкажіть мету вищої освіти та шляхи формування ключових компетентностей педагога.

7. Поясніть сутність концептуальних напрямів розвитку вищої освіти в Україні.

8. Охарактеризуйте концепцію підготовки кадрів у системі вищої освіти.

9. Прокоментуйте зміст основних положень Болонського процесу як засобу інтеграції та демократизації вищої освіти.

10. У чому специфіка адаптації вищої освіти України до вимог Болонського процесу?

11. Поясніть предмет педагогіки вищої школи.

12. У чому полягають основні функції та завдання педагогіки вищої школи?

13. Охарактеризуйте основні категорії педагогіки вищої школи.

14. Обґрунтуйте вищу школу як педагогічну систему.

15. Перегляньте та проаналізуйте відео-матеріал з точки зору вищої освіти як системи. (Система вищої освіти України. О. Я. Радченко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=apYMsg7khBc>)

Література до теми заняття:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти : навч.-метод. посіб. / Стинська В. В., Прокопів Л. М., Нагачевська З. І., Савчук Б. П., Стражнікова І. В., Ковальчук В. М., Салига Н. М. ; за заг.ред. В. Стинської, Л. Прокопів. Івано-Франківськ, 2021. 430 с.

2. Бабченко Н. В. Забезпечення якості освіти як один з напрямів впровадження польського досвіду у вітчизняну систему вищої освіти. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації: матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф.* (Київ, 30 травня 2019 р.) / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ ; Дрогобич : ТзОВ «Трек-ЛТД», 2019. С. 49-52.

3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

4. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.

5. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О. В., 2020. 240с.

6. Педагогіка та психологія вищої школи : навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В.І. Староста. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.

ЗАНЯТТЯ №2.

Тема. Інновації в системі вищої освіти

Підготуйте доповіді за таким планом заняття:

1. Інноваційні технології та їх призначення.
 2. Особливості застосування інноваційних технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти.
 3. Використання хмарних освітніх платформ (Moodle, Google Classroom).
 4. Поєднання традиційних та інноваційних технологій лекцій в освітньому процесі закладу вищої освіти.
 5. Використання ігрових елементів для активізації пізнавальної студентів.
- Реферативна доповідь передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.*

Виконайте індивідуальні завдання:

1. Підготуйте презентацію на одне із питань плану заняття.
2. Обґрунтуйте, як впливають інноваційні технології на освітній процес закладу вищої освіти?
3. Обґрунтуйте динамічну тріаду розвитку рівня знань.
4. Поясніть сутність піраміди цілей навчання.
5. Використовуючи поняття і ключові слова цієї теми, складіть кросворд.
6. Підберіть статті сучасних науковців по темі практичного заняття.

Змодельуйте варіанти ситуацій до практичних завдань:

1. Складіть план проведення дискусії на одну з актуальних тем, яка цікавить сучасних студентів. До плану включіть запитання дискусійного характеру з обраної вами тематики.
2. Уявіть, що ви керівник педагогічної практики студентів. Ви були присутні на уроці, де використовували аудіовізуальні засоби (відеоролики, презентації, інтерактивні 3D-моделі тощо). Проте, учні 10-го класу під час уроку були пасивними, не проявляли інтересу до навчального матеріалу, який практикант демонстрував на екрані. Які поради ви могли б дати студенту-практиканту щодо підвищення ефективності використання інноваційних технологій?

Доповніть речення:

1. Інтерактивні 3D-моделі – це _____.
2. Інноваційні технології – це _____.
3. Гейміфіція – це _____.
4. Інноваційне навчання у закладі вищої освіти – це _____.
5. Інноваційний педагогічний процес – це _____.

Напишіть тези на одну із тем:

1. Зміст пізнавальної діяльності на етапах почуттєвого і логічного пізнання.
4. Гуманістична спрямованість освітніх інноваційних процесів.
5. Педагогічна інноватика у структурі наукового знання.
6. Особливості інноваційної педагогічної діяльності.

Література до теми заняття:

1. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
2. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.
3. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.
4. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.

ЗАНЯТТЯ № 3

Тема. Методика проведення лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять.

Підготуйте доповіді за таким планом заняття:

1. Розвиток і становлення організаційних форм навчання.
2. Академічна лекція в системі вищої школи.
2. Типи лекцій, їх призначення і завдання.
3. Дидактичні і методичні вимоги до практичних та семінарських занять.
4. Види семінарів, вимоги до їх організації та проведення.
5. Тренінгові заняття.

Представлення теоретичних питань теми передбачає використання

інформаційних технологій.

Виконайте індивідуальні завдання:

1. Обґрунтуйте методику проведення академічної лекції.
2. Обґрунтуйте методику проведення семінарського заняття.
3. У чому сутність методики організації та проведення практичних занять і консультацій.
- 4 Поясніть критерії оцінювання змісту семінарського заняття.
- 5 Використовуючи поняття і ключові слова теми заняття, складіть кросворд.

Виконання індивідуального завдання є обов'язковим видом роботи на практичному занятті і заслуговує на окрему оцінку.

Доповніть речення:

1. Дидактичні вимоги до лекції – це _____.
2. Структура лекції – це _____.
3. Методика лекції – це _____.
4. Форми занять у закладі вищої освіти – це _____.
5. Семінарські заняття – це _____.
6. Тренінгове заняття – це _____.
7. Семінар-дискусія – це _____.
8. Науковий семінар – це _____.
9. Лабораторне заняття – це _____.
10. Комп'ютерний практикум – це _____.

Підготувати реферат на одну із тем:

1. Лекція як провідна форма організації навчання.
2. Переваги лекційного методу у вищій школі та шляхи усунення недоліків.
3. Сутність основних методів активізації пізнавальної діяльності на лекції.
4. Особливості проблемної лекції.
5. Психолого-педагогічні вимоги до проведення лекції у вищій школі.
6. Основні стимули активізації пізнавальної діяльності студентів на лекції.
7. Дидактичні завдання різних типів семінарських занять та особливості їхнього проведення.
8. Рекомендації щодо використання певних принципів дидактики під час проведення семінарських занять.

9. Методи, прийоми та засоби активізації пізнавальної діяльності студентів.

10. Психолого-педагогічні умови запровадження інноваційних педагогічних технологій у закладах вищої освіти.

11. Завдання і сутність комп'ютерного практикуму.

Публічний захист рефератів є обов'язковою умовою викладу теоретичного матеріалу на практичному занятті. Регламент виступу складає 7-10 хв.

Поясніть з практичної точки зору правила проведення тренінгових занять

№	Суть правил	Пояснення суті правила
1.	Економія часу	
2.	Ввічливе взаємоставлення	
3.	Позитивна атмосфера	
4.	Пропозиція (генерація) думок від свого імені	
5.	Добровільна активність	
6.	Конфіденційність інформації, почутої від учасників	
7.	Обов'язковість дотримання правила «Стоп»	

Змодельуйте варіанти ситуацій до практичних завдань:

1. Запропонуйте проблемне питання, з якого можна було б розпочати проблемну лекцію (тему оберіть самостійно).

2. Поясніть, чим відрізняється проблемний виклад навчального матеріалу від інших методів навчання? Обґрунтуйте свою відповідь на прикладі.

Література до теми заняття:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти : навч.-метод. посіб. / Стинська В. В., Прокопів Л. М., Нагачевська З. І., Савчук Б. П., Стражнікова І. В., Ковальчук В. М., Салига Н. М. / за заг. ред. В. Стинської, Л. Прокопів. Івано-Франківськ, 2021. 430 с.

2. Кайдалова Л. Г. Особливості проведення лекційних занять у вищих навчальних закладах. ULR. https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/4454/1/part_01.pdf.

3. Каплінський, В. В. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник. Київ: КНТ, 2019. 225 с.

4. Комар О. Організація тренінгових занять для засвоєння студентами інтерактивних технологій. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 56. 2019. С. 28–36.

5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. Київ :

Центр навчальної літератури, 2019. 472 с.

6. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень : навчальний посібник / за редакцією В. Е. Луначека, Н. О. Ткачової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 344 с.

ЗАНЯТТЯ № 4.

Тема. Етапи та умови організації самостійної роботи здобувача другого (магістерського рівня вищої освіти)

Завдання для самостійної роботи студентів:

Підготуйте реферативну доповідь за наступним планом заняття:

1. Етапи організації самостійної роботи.
2. Психолого-педагогічні умови організації самостійної роботи студентів.
3. Основні функції самостійної роботи здобувачів вищої освіти.
4. Різновиди самостійної роботи.
5. Самостійна робота здобувачів вищої освіти як обов'язкова складова процесу опанування навчальної дисципліни.
6. Особливості організації самостійної роботи студентів магістратури
7. Самостійна робота – шлях до самоосвіти та самоактуалізації.
8. Форми і методи самостійної роботи студентів.
9. Вплив самостійної роботи на формування професійно значущих якостей майбутнього фахівця.
10. Роль викладача закладу вищої освіти в організації самостійної роботи студентів.

Реферативна доповідь передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Виконайте індивідуальні завдання:

1. Проаналізуйте наведені висловлювання видатних персоналій, що націлюють і надихають на самовдосконалення фахівців будь-якого профілю. Обґрунтуйте свою думку.
2. «Примушуй себе робити те, що не хочеться, але треба. Обов'язок – головне джерело формування волі» (В. О. Сухомлинський).
3. «Вважай нещасливим той день або ту годину, коли ти не засвоїв нічого і нічого не додав до своєї освіти» (Я. А. Коменський).
4. «Поглиблювати свої знання можна лише тоді, коли дивишся безпосередньо в очі своєму незнанню» (К. Д. Ушинський).

Змодельуйте варіанти ситуацій до практичних завдань:

1. Уявіть, що ви куратор групи 1 курсу. У ваших планах провести зі студентами бесіду, мета якої полягає у спонуканні першокурсників до самовиховання. Змодельуйте варіанти початку цієї бесіди, використовуючи інформацію, що надихає до самовиховання (повчальні факти із життя знаменитих людей, відомих педагогів, сюжети кіногероїв, статті на теми самовиховання з періодичних видань тощо). *Обґрунтуйте свою відповідь.*

2. З метою забезпечення ефективності педагогічного впливу на сучасних студентів, ви як викладач університету, готуетесь до виступу перед групою студентів з цієї проблематики. *Які принципи, форми, методи, прийоми виховання будете використовувати для активізації уваги, враховуючи особливості студентського віку?*

Література до теми заняття:

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за мод. рейт. системою навчання / рек. МОН. Київ : ЦНЛ, 2018. 384 с.

2. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПП ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

3. Лукіяничук А. М. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників: методичні рекомендації. Біла Церква : БІНПО ДЗВО УМО, 2020. 46 с.

4. Мартинець Л. А. Педагогіка вищої школи: опорний конспект лекцій. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с.

5. Маршицька В. Вдосконалення самостійної роботи студентів як засіб оптимізації навчального процесу. URL. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709457/1/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B8%D1%86_%D0%BA%D0%B0_%D0%92.%D0%92.2011.pdf.

6. Педагогіка та психологія вищої школи : навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В. І. Староста. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.

ЗАНЯТТЯ № 5.

Тема. Підготовка майбутніх фахівців з педагогіки вищої школи засобами медіа-освітніх технологій

Підготуйте доповіді за наступним планом заняття:

1. Основні напрями діяльності викладача закладу вищої освіти у

контексті використання медіа-освітніх технологій.

2. Педагогічна культура викладача закладу вищої освіти.

3. Інноваційна технологія педагогічної взаємодії.

4. Форми та методи фахової підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

Реферативна доповідь передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Виконайте індивідуальні завдання:

1. У чому сутність педагогічної інноватики?

2. Охарактеризуйте сучасні медіа-освітні технології як підґрунтя оновлення професійної підготовки фахівця.

3. Розкрийте суть концепції оновлення підготовки майбутніх фахівців на основі застосування медіа-освітніх технологій.

4. Охарактеризуйте закони перебігу інноваційних педагогічних процесів.

5. Обґрунтуйте умови ефективності інноваційних педагогічних процесів.

6. Підготуйте презентацію на одне із питань плану заняття.

7. Використовуючи поняття і ключові слова цієї теми, складіть кросворд.

8. Укладіть тезаурус базових категорій означеної теми практичного заняття.

Рівень оволодіння студентами магістратури термінологією перевіряється шляхом написання словникового диктанту.

Доповніть речення:

1. Медіа-освітні технології – це _____

2. Педагогічна інноватика – це _____

3. Соціальні мережі – це _____

4. Медіаресурси – це _____

5. Медіапростір – це _____

6. Медіатекст – це _____

Виконайте індивідуальні завдання:

1. Підготуйте презентацію на одне із питань плану заняття.

2. Зібрати список бібліографічних джерел щодо медіа-освітніх технологій у фаховій підготовці педагога.

3. Використовуючи поняття і ключові слова цієї теми, складіть кросворд.

Виконання завдання є обов'язковим видом роботи на практичному занятті і заслуговує на окрему оцінку.

Перегляньте відео-матеріал («Викладач та студент вищого навчального закладу». Радченко О.Я.) з точки зору підготовки студентів магістратури засобами медіа-освітніх технологій. ULR: <https://www.youtube.com/watch?v=NJR2uN5OFkI>.

Пошукові і творчі завдання

1. Доповніть таблицю 1 «Структура педагогічної майстерності» відповідними компонентами (перша підгрупа).

Таблиця 1

Структура педагогічної майстерності			
Морально-духовні якості	Професійні знання	Соціально- педагогічні якості	Психолого- педагогічні уміння
-гуманістична спрямованість; -національна гідність; ...	-навчального предмета; -методики викладання; ...	-організатор-ські здібності; -принциповість і вимогливість; ...	-конструктивні; -комунікативні; ...

Література до теми заняття:

1. Максименко Н. Б., Салига Н. М., Єгорова І. В. Модернізація підготовки майбутніх педагогів до фахової діяльності в умовах воєнного стану. *Вісник науки та світи*. 2025. № 4 (34). С. 1391–1401.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за мод. рейт. системою навчання / рек. МОН. Київ : ЦНЛ, 2018. 384 с.
3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПП ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
4. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.
5. Мартинець Л. А. Педагогіка вищої школи: опорний конспект лекцій. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с.
6. Твердохліб І. А. Особливості програмно-технічного забезпечення дистанційного навчання в умовах воєнного стану: методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2023. 44 с.
7. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.

8.

ПИТАННЯ, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ

1. Тенденції розвитку вищої освіти в світі.
2. Тенденції розвитку вищої освіти України.
3. Основні положення Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.)
4. Основні шляхи реформування вищої освіти України в контексті «Національної доктрини розвитку освіти в Україні на період 2012 – 2021 роки».
5. Довести, що ПВШ – наука.
6. Довести, що ПВШ – є мистецтво.
7. Місце вищої освіти в структурі освіти в країні.
8. Охарактеризувати емпіричні та експериментальні методи науково – педагогічного дослідження.
9. Розкрити основні складові розробленої методики вивчення конкретної морально-етичної цінності студента.
10. Назвати найстаріші університети України. Структура навчально – виховного процесу ЗВО.
11. Як пов'язані між собою методи і форми навчання.
12. Назвати форми навчання, які використовуються при організації його за кредитно – модульною системою.
13. Прийом і правило організації навчально – виховного процесу.
14. Кредит – це....
15. Модуль – це.....
16. Розкрити суть двоциклового навчання у закладі вищої освіти.
17. Триступенева вища освіта означає.....
18. Зміст освіти у вищій школі знаходить вираз таких документах....
19. Зміст виховання студентів у закладі вищої освіти.
20. Основні напрями виховання студентів.
21. Проблеми самоврядування у закладі вищої освіти і пропоновані шляхи їх розв'язання.
22. Органи управління освітою у вищій школі. Особливості реалізації принципу поєднання державного управління освітою із громадським самоврядуванням.
23. Складові педагогічної майстерності викладача.
24. Педагогічне спілкування викладача та студентів, його зміст, структура та стиль.
25. Взаємодія викладача з аудиторією та подолання проблем, які виникають.

26. Шляхи вдосконалення культури мовлення викладача.
27. Методи самовиховання викладача закладу вищої освіти.
28. Імідж викладача.
29. Суть взаємозв'язку педагогічної майстерності та педагогічного такту.
30. Який зміст Ви вкладаєте в поняття «педагогічна культура»?
31. Основні положення на рецензовану статтю із проблем вищої школи.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ІЗ КУРСУ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

2.1 Плани для самостійної роботи студентів другого рівня вищої освіти з курсу «Педагогіка вищої школи»

Тема 1. Педагогіка вищої школи як наука і методи науково-педагогічного дослідження.

Питання для обговорення :

1. Поняття «індивідуальність педагога».

Б.Г.Ананьєв про індивідуальність людини. Визначення поняття «індивід», «особистість», «суб'єкт», «індивідуальність».

2. Концептуальна модель індивідуальності педагога.

Три рівні професійного розвитку: індивідний, особистісний, суб'єктний.

3. Індивідуальність педагога та педагогічні технології.

Основні вимоги до професійного розвитку та саморозвитку педагога.

Особливості професійної діяльності і особистості педагога за шкалою:

Мета:.....

Майбутній педагог:.....

Позиція педагога:.....

Стосунки педагог-студент:.....

Діяльність студента:.....

Зміст:.....

Засоби та прийоми:.....

Кінцевий результат :

Професійні якості :.....

Питання для самоконтролю:

1. Що таке «контур» у структурі індивідуальності педагога?

2. Хто першим описав індивідуальність людини як інтеграцію всіх властивостей людини як індивіда, особистості та суб'єкта діяльності.

3. Як сьогодні трактується дефініція « професійна індивідуальність педагога»?

4. Які загальні особливості професійної діяльності та особистості педагога?

Рекомендована література:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти: навч.-метод. посіб. / Стинська В.В., Прокопів Л.М., Нагачевська З.І., Савчук Б.П., Стражнікова І.В., Ковальчук В.М., Салига Н.М. [За заг. ред. В.Стинської, Л.Прокопів]. Івано–Франківськ, 2021. 430 с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за мод. рейт. системою навчання [рек. МОН]. Київ: ЦНЛ, 2018. 384 с.
3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / В. П. Головенкін ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
4. Марцева Л.А. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. / Л.А. Марцева. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2022. 150 с.
5. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень. Навчальний посібник. За редакцією В. Е. Луначека, Н. О. Ткачової. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2024. 344 с.

Тема 2. Зміст освіти у вищій школі та способи його реалізації

Питання для обговорення:

1. Технологія колективного творчого виховання (за І.П.Івановим). Історія виникнення технології. П'ять періодів становлення технології.
2. Сутність технології. Концептуальні положення, мета і виховні завдання.
3. Зміст технології. Основні структурні компоненти технології. Етапи технології.
4. Вимоги до особистості педагога.

Питання для самоконтролю:

1. Проаналізуйте історичні віхи в розвитку технології колективних творчих справ.
2. Які, на вашу думку, основні передумови звернення до технології у наш час?
3. Яку мету ставить перед собою педагог, працюючи за даною технологією?
4. Розкрийте зміст основних ключових понять технології.
5. За якими етапами організується КТС? Зробіть аналіз кожного з них.
6. Який досвід роботи за технологією колективного творчого виховання ви здобули у період проходження педагогічних практик?

Творче завдання:

Розробити голосарій колективних творчих справ («Портфель куратора»).

Рекомендована література:

4. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ–Львів–Бережани–Гомель–Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.
5. Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: <http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html>.
6. Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.
7. Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.
8. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

Тема 3. Професійна діяльність педагога в організації навчально-виховного процесу.

Питання для обговорення :

1. Поняття технологічного підходу в освіті. Основні якості сучасного студента. Суть технологічності. Недоліки сучасної системи освіти. Поняття стратегії розвитку. Поняття стратегії формування.
2. Історія виникнення педагогічної технології. Етапи розвитку педагогічних технологій.
3. Еволюція поняття «педагогічна технологія». Періоди розвитку педагогічних технологій. Основні підходи до визначення педагогічних технологій, їх аналіз. Структура педагогічної технології.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте етапи розвитку технологічного підходу в освіті.
2. Наведіть приклади вітчизняних персоніфікованих технологій.
3. В чому суть технологічності в освіті?
4. У рамках яких стратегій існують сучасні системи освіти?
5. Дайте порівняльний аналіз різних підходів до розкриття терміну «педагогічна технологія».
6. Що таке технологічний підхід в освіті?

Рекомендована література:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти: *навч.-метод. посіб.* / Стинська В.В., Прокопів Л.М., Нагачевська З.І., Савчук Б.П., Стражнікова І.В., Ковальчук В.М., Салига Н.М. [За заг. ред. В.Стинської, Л.Прокопів]. Івано–Франківськ, 2021. 430 с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: *підручник за мод. рейт. системою навчання* [рек. МОН]. Київ: ЦНЛ, 2018. 384 с.
3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / В. П. Головенкін ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
4. Марцева Л.А. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. / Л.А. Марцева. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2022. 150 с.

Тема 4. Організація виховної роботи у вищому навчальному закладі.

Питання для обговорення :

1. Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху». Історія виникнення технології. Аналіз поняття «ситуація успіху». Мета завдання технології.
2. Зміст педагогічної технології. Характеристика основних категорій студентів. Методика основних прийомі технології": «Здійснена радість», «Неочікувана радість», «Загальна радість», «Сімейна радість», «Радість пізнання».
3. Вимоги до особистості і діяльності педагога. Прийоми «Навмисна помилка», «Лінія горизонту».

Питання для самоконтролю:

1. Які основні концептуальні положення педагогічної технології «Створення ситуації успіху»?
2. У чому ви бачите відмінність описаної технології від традиційних підходів та прийомів виховання?
3. Дайте визначення поняттям «успіх», «ситуація успіху».
4. Які ідеї, прийоми ви використовуватимете в своїй професійній діяльності після ознайомлення із педагогічною технологією?
5. Які прийоми даної технології ви знаєте?
6. Які риси повинен мати вчитель, користуючись у роботі технологією «Створення ситуації успіху»? Удосконаленням яких рис своєї особистості у зв'язку з цим вам необхідно буде зайнятися?

7. Яку ситуацію, прийом із власного досвіду ви можете запропонувати до Банку Ситуацій Успіху?

8. Наведіть приклади ефективності технології з педагогічної літератури, педагогічної практики та власного досвіду.

9. Французький психолог Т.Рібо наприкінці минулого століття визначив залежність здатності до фантазії, творчої уяви від віку. Розкрийте зміст цього твердження та перелічіть прийоми, методи, які сприяють розвиткові такого важливого компонента творчості.

10. У чому полягає творчість педагога у створенні продуктивного середовища пізнання на занятті? Ваш банк ідей, прийомів створення продуктивного середовища пізнання.

11. Який зміст ви вкладаєте у поняття «творчі інтереси»? Визначте залежність рівня творчості від творчих інтересів.

12. Проаналізуйте шляхи розв'язання проблеми розвитку творчих здібностей студентів.

13. «Пізнавальна перспектива» та «Перспективні завдання» - спільне та відмінне цих понять. Поясніть їх місце у формуванні творчої особистості.

Творче завдання:

1. Розробіть понятійний апарат на терміни: *гуманістична педагогіка, гуманістична психологія, гуманістичний підхід, індивід, особистість, особистість педагога, парадигма освіти, педагогічна діагностика, психотехніка, рефлексія, само актуалізація, типологічний підхід при описуванні особистісних особливостей, екстернальність-інтернальність, Я-концепція, ситуація успіху, успіх, очікування особистості, передбачений успіх, стан неадекватного оптимізму, стан тривожного очікування, узагальнювальний успіх, успіх.*

2. Розробіть критерії оцінки творчих можливостей студентів та оцінки рівня їх сформованості.

Рекомендована література:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти: *навч.-метод. посіб.* / Стинська В.В., Прокопів Л.М., Нагачевська З.І., Савчук Б.П., Стражнікова І.В., Ковальчук В.М., Салига Н.М. [За заг. ред. В.Стинської, Л.Прокопів]. Івано-Франківськ, 2021. 430 с.

2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: *підручник за мод. рейт. системою навчання* [рек. МОН]. Київ: ЦНЛ, 2018. 384 с.

3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / В. П. Головенкін ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

4. Марцева Л.А. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. / Л.А. Марцева. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2022. 150 с.

5. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень. Навчальний посібник. За редакцією В. Е. Луначека, Н. О. Ткачової. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2024. 344 с.

Тема 5. Становлення і розвиток вищої освіти в Україні, особливості її функціонування

Питання для обговорення:

1. Характеристика Закладів освіти – провісників української вищої школи (Львівська братська школа: мета, завдання, зміст навчання і виховання, Острозька академія: історія і сучасність, Київська колегія як провісник європейського типу, Києво-Могилянська академія як центр освіти, науки і культури слов'ян у XVII – XVIII ст.

2. Заснування та функціонування відомих університетів України (Львівський університету в межах Австрійської (Австро-Угорської) імперії, у добу польського панування в Галичині, таємний Львівський університет; Харківський університет: заснування, структура, особливості діяльності (1805 р., В.Н.Каразін); Київський університет: заснування, структура, особливості діяльності (1834 р., М.О.Максимович); Новоросійський університет: заснування, структура, особливості розвитку (1865р., М.І.Пирогов), Чернівецький університет: заснування, структура, особливості функціонування в межах Австро-Угорської та румунської держав.

3. Високі школи українського зарубіжжя: історія виникнення і сучасний стан (.США, Канада, Німеччина, Чехо-Словаччина у міжвоєнний період;);Український Католицький університет у Римі; українські імена у світовій науці (освіті, музиці, мистецтві, архітектурі, літературі тощо).

Практичні завдання:

Провести міні дослідження з проблем:

1 Розвиток вищої освіти в умовах Української Народної Республіки.

2 Виникнення і розвиток вищої педагогічної освіти на Івано-Франківщині (1940-і –поч. 1990-х рр.).

3 .Становлення і розвиток Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

4 Наукова діяльність викладачів кафедри педагогіки на різних етапах її становлення і розвитку.

Питання для самоконтролю:

1. Заснування перших університетів у Європі (XII – XIX ст.), їх права, свободи, зміст і форми навчально-виховної діяльності.

2. Українці в університетах Європи XIV – XVIII ст.

3. Я.А.Коменський і його "Велика дидактика" про вищу школу.

4. Визначні вітчизняні педагоги XIX – поч. XX ст. про проблеми вищої освіти.

5. Видатні діячі Українського Вільного університету у Відні, Празі та Мюнхені: історія і сучасність.

6. Заснування та діяльність Наукового Товариства імені Т.Шевченка (Львів-Київ).

7. Заснування і початок діяльності Української Академії Наук (1918-1933).

8. Педагогіка вищої школи як наука і навчальна дисципліна.

Рекомендована література:

1.Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ–Львів–Бережани–Гомель–Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.

2.Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: [http://wesudents.com.ua/ glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html](http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html).

3.Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.

4.Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.

5.Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

Тема 6. Системи вищої освіти у зарубіжних країнах: ретроспектива, сучасний стан відповідно до вимог Болонської освітньої реформи

Питання для обговорення :

1. Болонська декларація та основні документи щодо втілення ідей Болонського процесу у сучасній вищій освіті
2. Основні завдання, принципи та етапи формування зони європейської вищої освіти
3. Пріоритетні напрями розвитку вищої освіти в Україні її завдання на сучасному етапі
4. Механізми та інструменти досягнення цілей Болонського процесу в Україні.

Практичні завдання:

1. Законспектувати основні положення наступних документів:
2. Лісабонська конвенція (1997 р.);
3. Сорбоннська (1998 р.) та Болонська (1999 р.) декларації;
4. Конвенція європейських вищих навчальних закладів та освітніх організацій (Саламанка, 29–30 березня 2001 р.)
5. Комюніке зустрічі європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту (Прага, 18 – 19 травня 2001 р.).
6. Комюніке Конференції Міністрів, відповідальних за вищу освіту (Берлін, 19 – 20 вересня 2003 р.).
7. Комюніке Конференції міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти (Берген, 19 – 20 травня 2005р.

Питання для самоконтролю:

1. Принципи формування змісту кваліфікацій і структур ступенів. Компетентнісний підхід.
2. Технологія проектування інноваційного навчального середовища у системі професійної підготовки фахівців в європейських країнах.
3. Взаємовизнання дипломів як чинник інтеграції освіти. Європейський зразок додатка до диплома.
4. Велика Хартія університетів як складова Болонського процесу.
5. Шляхи реалізації основних принципів Болонської декларації.
6. Академічне визнання кваліфікацій.

Рекомендована література

1. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ–Львів–Бережани–Гомель–Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.
2. Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: <http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html>.
3. Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.
4. Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.
5. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

Тема 7. Організація навчально-виховного процесу у ЗВО у світлі європейських освітніх викликів сучасності

Питання для обговорення:

1. Особливості організації навчального процесу у ВНЗ за кредитно – модульною технологією навчання (поняття кредитно-модульної технології навчання, принципи кредитно-модульного навчання).
2. Інтеграція освітніх систем. Дидактична організація навчального процесу.
3. Управління навчальним процесом. Узгодження критеріїв оцінювання знань.
4. Доступність навчання, держзамовлення і перспективи обсягів підготовки студентів.
5. Основні напрями роботи по удосконаленню навчального процесу у вищій школі (Закон України «Про вищу освіту» (2014)).

Практичні завдання :

Опрацювати питання:

1. Освітні проекти в рамках Болонського процесу.
2. Педагогічні інновації та трансформація ролі викладача в умовах КМСОНП.
3. Можливості автоматизованого тестування в умовах модульного контролю знань.

4. Утворіть концептуальний конструкт «Україна у Болонському просторі: проблеми реформування національної системи вищої освіти». Використовуйте такий алгоритм:

5. Назвіть наукові праці, в яких розглядається означена проблема.

6. Розкрийте теоретичні засади й практичні заходи вирішення таких аспектів проблеми реформування системи вищої освіти:

-«Розробка новітніх стандартів вищої освіти»;

-«Оновлення змісту вищої педагогічної освіти України у світлі вимог Болонського процесу»;

-«Новітні технології у підготовці вчителя іноземних мов: творчий досвід країн європейського освітнього простору»;

-«Вимоги до викладача вищої школи у Болонському просторі»;

-«Засоби забезпечення мобільності та конкурентоспроможності сучасного фахівця: аналітико-порівняльні аспекти».

Питання для самоконтролю:

1. У чому особливості організації нелінійної форми навчання?

2. Назвати принципи навчання у вищій школі.

3. критерії оцінювання якості освіти у вищій школі.

4. Основними формами навчання у вищій школі є....

5. Хто такі т'ютори? Для чого вони потрібні?

6. У яких документах знаходить вираз зміст освіти?

7. Кваліфікації та освітні рівні - це..... Вони визначаються
(вказати документ).

8. Дидактика вищої школи як наука, її завдання і основні категорії.

9. Державний стандарт сучасної української освіти: необхідність і дійсність.

10. Зміст вищої освіти і його визначальні компоненти.

11. Сутність і зміст ступеневої освіти України.

12. Загальні методи і засоби навчання у вищій школі.

Рекомендована література

1. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ-Львів-Бережани-Гомель-Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.

2. Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: <http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html>.

3.Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.

4.Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.

5.Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

Тема 8. Карпатський національний університет: витоки, становлення

Питання для обговорення:

1.Станіславський педагогічний інститут як основа заснування Прикарпатського національного університету.

2.Еволюція структури інституту на різних етапах його становлення.

3. Науково – дослідна робота викладачів та студентів університету на різних етапах його розвитку.

4.Організація позааудиторної роботи зі студентами (клуби, тематичні дискотеки, ансамблі, гуртки за інтересами, акції, форми студентського самоврядування тощо)сту

Практичні завдання:

На основі вивчення літературних джерел, матеріалів музею освіти Прикарпаття підготувати міні дослідження з конкретного питання для обговорення

Питання для самоконтролю:

1.Станіславський інститут був створений.....

2.Інститут готував спеціалістів за фахами.....

3.Відомими педагогами- викладачами в довоєнний період були....

4. Станіславський педінститут перейменували році з нагоди.....

5. Основні віхи розвитку Педагогічного інституту на Прикарпатті є.....

6. Створення Прикарпатського університету відбулося вроці..

7. В Університеті відбувається підготовка фахівців за такими галузями.....

8. Назвати провідні наукові школи університету.....

9. Університет став національним уроці.

10. Кого із відомих професорів університету можете назвати?

11. Хто був ініціатором створення музею освіти Прикарпаття?

Рекомендована література

1. Івано-Франківський державний педагогічний інститут імені В. С. Стефаника (Документальний нарис). Відп. за випуск П. С. Федорчак. Ужгород: Карпати, 1990. 118 с.
2. Остафійчук Б., Марчук В. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. URL: https://www.history.org.ua/?termin=Prykarpatskyj_Stefanyka
3. Прикарпатський університет: здобутки і перспективи / Є. В. Баран, В. С. Великочий, В. В. Грещук та ін.; Відп. ред. В. І. Кононенко; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ: Плай, 2000. 187 с.: іл.

Тема 9. Європейська кредитно-трансферна акумулююча система організації навчального процесу та шляхи і засоби її впровадження у вищу освіту України Традиційні та інноваційні технології навчання у сучасній вищій школі

Питання для обговорення:

1. Поняття про кредитно-модульну систему організації навчального процесу. Принципи кредитно-модульного навчання.
2. Програма дій та заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України (наказ МОН від 23.01.04 р. № 49).
3. Науково-методичні засади впровадження КМСОНП у вищу освіту України.
4. Європейська кредитно-трансферна та система накопичення –ECTS.

Практичні завдання:

1. Законспектувати тези статті Петренка В. Державний стандарт вищої освіти у контексті Болонського процесу (переліки кваліфікацій, напрямів і спеціальностей вищої освіти)
2. Вивчити нормативні та інструктивні матеріали Міністерства освіти і науки України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України.

Питання для самоконтролю:

1. Структура і вимоги до складання основних компонентів КМСОНП.
2. Формування та реалізація індивідуального навчального плану студента.
3. Контроль за індивідуальним навчальним планом студента
4. Назвіть форми організації навчання в умовах КМСОНП.
5. Що включає в себе організаційно-методичне забезпечення КМСОНП ?

6. Охарактеризуйте контроль успішності студента за шкалою оцінювання навчальних досягнень студента.

7. В чому суть державної атестації студентів ?

8. Академічне визнання кваліфікацій. Освітні проекти в рамках Болонського процесу.

9. Взаємовизнання дипломів. Європейський зразок додатку до диплома.

10. Педагогічні інновації та трансформація ролі викладача в умовах КМСОНП.

11. Дайте характеристику Європейської системи «полегшеної шкали оцінювання» знань і поясніть мотивацію її виникнення.

12. Охарактеризуйте головні функції Додатку до диплома. На які частини він розподіляється? Що в них має бути відображено?

13. Яка навчальна технологія називається кредитно-модульною?

14. Поясніть, чому важливим моментом реструктуризації навчального процесу є запровадження інноваційних освітніх технологій?

Рекомендована література

1. .Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ-Львів-Бережани-Гомель-Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.

2. Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: <http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html>.

3. Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.

4. Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.

5. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

Тема 10. Сутність, мета, завдання, закономірності та принципи виховання молоді. Національне і громадянське виховання майбутніх фахівців

Питання для обговорення:

1. Основні напрями національного виховання

2. Принципи національного виховання

3. Співвідношення національного і громадянського виховання

4. Видатні педагоги (К.Ушинський, В.Сухомлинський, М.Стельмахович, Б. Ступарик, О. Вишневський, Любар, ін) про проблеми та шляхи виховання підростаючого покоління.

Практичні завдання:

1 Розробити модель виховного заходу зі студентами, враховуючи зацікавлення та інтереси кожного з них, та спрогнозувати умови його ефективного проведення.

Рекомендована література

1. .Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ-Львів-Бережани-Гомель-Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.

2.Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: [http://wesudents.com.ua/ glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html](http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html).

3.Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.

4.Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.

5.Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>

Тема 11. Процес, шляхи, засоби національного виховання студентів у вищій школі

Питання для обговорення:

1.Розвиток, виховання і формування особистості: основні поняття, теорії та концепції.

2.Особистість і колектив, міжособистісні та суспільні взаємини, їх структура і характер.

3.Концепція, програма і зміст національного виховання студентської молоді в сучасних умовах.

4.Шляхи і засоби національного виховання молоді у процесі навчальних занять і в позанавчальний час.

5.Пласт та інші молодіжні організації України: історія і сьогодення.

6. Функції академнаставника.

Питання для самоконтролю:

1. Питання на дискусію: «Чи доцільно виховувати студента у вищому навчальному закладі?»; «Чи здійснюється процес виховання студентів під час навчання?»
2. Аналіз педагогічних ситуацій стосовно застосування різноманітних методів, прийомів переконання студентів у навчальний і позанавчальний час.
3. Аналіз обговорення умов організації діяльності студентів з метою їхнього виховання.
4. Концептуальні засади демократизації та реформування вищої освіти в сучасній Україні.
5. Сутність і мета національного виховання.
6. Концепція підготовки педагога в умовах університету та її методичне забезпечення.
7. Світогляд як основа формування особистості.
8. Шляхи і засоби національно-громадянського виховання майбутнього фахівця.
9. Концепція, програма і зміст національно-громадянського виховання студентства в сучасних умовах (з власними пропозиціями щодо вдосконалення технологій).
10. Формування правової культури студентів вищих навчальних закладів.
11. Теорія і методика підготовки студентів до виховної діяльності.
12. Формування морально-правової відповідальності педагога: історія і сучасність.

Рекомендована література

1. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ-Львів-Бережани-Гомель-Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.
2. Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: <http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html>.
3. Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.
4. Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.
5. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

**Тема 12. Основи педагогічного менеджменту у системі вищої освіти.
Педагогічна майстерність викладача.**

Питання для обговорення:

1. Поняття про педагогічну діяльність. Педагогічний менеджмент викладача.
2. Гуманістична спрямованість педагогічної діяльності.
4. Особливості організаційної діяльності та залежність педагогічної майстерності від комунікативної компетентності.
5. Проблеми формування педагогічної майстерності викладача ВНЗ. Типи викладачів.

Практичні завдання:

1. Вивчити досвід, тип викладача ВНЗ.
2. Перерахувати недоліки з підготовки викладача ВНЗ (відповідно до проблеми дослідження).
3. Визначити протиріччя між вимогами до розв'язання проблеми Вашого дослідження та реальним станом.

Питання для самоконтролю:

- 1.Продовжити речення: «Педагогічна діяльність – це....».
2. Що таке «комунікативна компетентність»?
3. Імідж викладача.
4. Суть взаємозв'язку педагогічної майстерності та педагогічного такту.
5. Який зміст Ви вкладаєте в поняття «педагогічна культура»?
6. Яке співвідношення «педагогічної культури» і рівня «загальнокультурного розвитку»

Рекомендована література

1. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ-Львів-Бережани-Гомель-Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.
- 2.Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: <http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html>.
- 3.Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.
- 4.Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.

5.Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

Тема 13.Характеристика основних складових педагогічної майстерності викладача.

Питання для обговорення:

1. Рівні педагогічної майстерності викладача, їх показники.
2. Структурні компоненти педагогічної майстерності (професійні знання, професійно – педагогічна техніка, професійно – педагогічні вміння, професійні здібності, ін).

Практичні завдання:

1. Розробити методику вивчення одного з структурних компонентів педагогічної майстерності викладача (за фахом).

Питання для самоконтролю:

1. Від чого найбільше залежить успіх у професійно-педагогічній діяльності?
2. Що впливає на формування педагогічної майстерності (природні чи соціальні фактори)? широка ерудиція в цій науково-предметній галузі.
3. Що таке професійно-педагогічні здібності?
4. Яка структура професійно-педагогічних здібностей?
5. Як Ви розумієте твердження: «Педагогічні здібності – це психічні властивості особистості»?
6. Поясніть, чому, що психічні властивості особистості є умовою успішного виконання різних видів професійно-педагогічної діяльності.

Рекомендована література

1. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ-Львів-Бережани-Гомель-Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.
- 2.Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: [http://wesudents.com.ua/ glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html](http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html).
- 3.Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.

4. Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.

5. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

Тема 14. Самовдосконалення викладача

Питання для обговорення:

1. Характеристика складових професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника: психолого-педагогічна компетентність; комунікативна компетентність; соціокультурна компетентність; спеціально-предметна компетентність; спеціально-предметна компетентність (всебічні знання з навчальної дисципліни (курсу), яку викладає).
2. Поняття професійне самовдосконалення викладача.
3. Характеристика методів самовдосконалення.
4. Передовий педагогічний досвід науково-педагогічного працівника (виявлення, вивчення, узагальнення, творче впровадження).
5. План самовдосконалення науково-педагогічного працівника: складання, визначення шляхів його реалізації, контроль за виконанням, корекція...)

Практичні завдання:

1. На основі розробленої методики, визначити складові педагогічної майстерності над корекцією, розвитком яких повинен працювати магістр.
2. Скласти програму професійного самовдосконалення, визначивши шляхи, методи їх розвитку.

Питання для самоконтролю:

1. Складові педагогічної майстерності викладача.
2. Педагогічне спілкування викладача та студентів, його зміст, структура та стиль.
3. Взаємодія викладача з аудиторією та подолання проблем, які виникають.
4. Шляхи вдосконалення культури мовлення викладача.
5. Методи самовиховання викладача ВНЗ.
6. Імідж викладача.
7. Суть взаємозв'язку педагогічної майстерності та педагогічного такту.
8. Який зміст Ви вкладаєте в поняття «педагогічна культура»?

Рекомендована література

1. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ–Львів–Бережани–Гомель–Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.
2. Туркот Т.І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: <http://wesudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennea-rozvitok-vischoshkoli-v-ukran.html>.
3. Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.
4. Чирва Г. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) том 2. С.67-78.
5. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.

2.2 Індивідуальні завдання для студентів другого рівня вищої освіти

ВАРІАНТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ.

1. Написати есе на тему «Яким я хочу бачити викладача закладу вищої освіти».
2. Розробити конспект теми занять (з будь-якої дисципліни, що читається у вищій школі) у вигляді переліку запитань, відповіді на які висвітлюють її зміст.
 1. Розробити детальний план-конспект лекційного заняття з фахової дисципліни вашої спеціалізації (за вибором).
 2. Розробити детальний план-конспект семінарського заняття з фахової дисципліни вашої спеціалізації (за вибором).
 3. Розробити модель виховного заходу з академгрупою.
 4. Розробити методику вивчення рівня педагогічного спілкування (викладача та студента; викладача з колегами; викладача з керівництвом структурного підрозділу навчального закладу тощо).
 5. Розробити методику вивчення взаємодії викладача та аудиторії.
 6. Скласти програму самовиховання майбутнього викладача.
 7. Розробити методику вивчення рівня сформованості іміджу майбутнього викладача.
 8. Розробити методику вивчення інтересу студентів до навчання.
 9. Розробити методику вивчення рівня творчості студентів.
 10. Розробити методику вивчення клімату в академгрупі.
 11. Розробити методику вивчення професійної риси викладача (за власним вибором).

12. Розробити лекцію на тему «Педагогічна майстерність викладача ВНЗ»
13. Розробити лекцію на тему «Сутність педагогічної діяльності викладача».
14. Розробити характеристику основних елементів педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти.
15. Розробити лекцію на тему «Педагогічна майстерність як мистецька дія».
16. Розробити лекцію на тему «Майстерність педагогічного спілкування»
17. Розробити лекцію на тему «Зміст педагогічного спілкування».
18. Розробити лекцію на тему «Структура та стиль педагогічного спілкування».
19. Розробити лекцію на тему «Перцептивна, комунікативна та інтерактивна сторони педагогічного спілкування».
20. Розробити лекцію на тему «Культура мови викладача ВНЗ».

2.3 Варіанти творчих завдань за вибором студента

1. *Підготувати доповідь «Як можна зробити час перебування в університеті максимально корисним?»*
2. *Підготувати доповідь. «Історія навчального закладу»,*
3. Скласти орієнтовний перелік заходів куратора з адаптації студентів академічної групи в умовах університету;
4. Розкрити: у чому полягає творчість педагога у створенні продуктивного середовища на занятті (Есе);
5. Описати, які риси повинен мати педагог, щоб уміти застосувати «Ситуацію успіху» (Есе).
6. *Підготувати відповіді на тестові завдання:*
 - 6.1. Технологія виховання це: а) складне динамічне явище, спрямоване на збільшення інтелектуальних та фізичних сил особистості, що дозволяють формувати творчі здібності студента, його активну громадянську позицію; б) процес впливу педагога на вихованців з метою формування у них совісті, честі, людяності, правдивості та інших рис характеру, які визначатимуть особистість студента як майбутнього свідомого громадянина незалежної України; в) спільна цілеспрямована діяльність викладачів та студентів, за якої студенти здобувають знання, уміння, навички, формується світогляд, розвиваються пізнавальні та творчі сили; г) процес і результат набуття особистістю знань, умінь і навичок, який потрібен їй для загальнолюдської та професійної діяльності.

6.2. Структурними елементами процесу виховання є :а) індивід, особистість індивідуальність; б) знання, уміння, навички; в) свідомість особистості студента, її емоційно-чуттєва сфера, звички поведінки; г) мета, зміст, закономірності, форми, методи і засоби виховання, його результат.

7.:На основі вивченого матеріалу розробіть власний варіант функцій куратора академгрупи .

8.Розробити методику вивчення мікроклімату у студентській групі.

9.Розробити метод виховного заходу в академгрупі.

10. Провести диспут на тему: «Ми в майбутньому».

11. Життя і навчання в університеті мають бути тісно пов'язані з майбутнім кожного. Хочете знати, якими ви будете завтра - дивіться, як ви працюєте сьогодні, що робите, аби стати кращими, більш корисними людям?

12. Як ви вчитесь? В університеті ви набуваєте знань, які вам будуть потрібні для роботи. Від того, що ви візьмете сьогодні, залежить, якими ви будете завтра. Чи мають рацію ті студенти, які вважають, що можна вчитися на «трійки» і стати висококваліфікованим спеціалістом?

13.Людина не може уявити себе в майбутньому, якщо в неї немає мети в житті. Чи можна жити, не думаючи про майбутнє?

14. Людина з вищою освітою - це висококультурна, всебічно розвинена людина Чим ви цікавитесь, крім своєї майбутньої спеціальності? Як ви збагачуєте свій духовний світ? Яку основу для цього ви закладаєте сьогодні?

АНКЕТУВАННЯ «ВАШ РІВЕНЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ»

Анкета

1. Студент має нетипову для хлопця зачіску занадто довге волосся. Як поводитися тим, кому такий стиль не подобається?

а) постійно демонструвати своє невдоволення

б) вимагати дотримуватися на заняттях у школі загального стилю одягу та зачіски

в) виходити з того, що людина має право на самовираження й може робити що завгодно зі своїм волоссям

2. Оксана часто пропускає заняття без поважних причин. Як ставитись до цього?

а) засуджувати ці вчинки

б) вважати, що це її особиста справа і не втручатися

в) з розумінням поставитися до проблем Оксани і поступово заохочувати її до навчання

3. Вадим постійно виявляє неповагу до інших, брутальність до своїх однокурсників. Що робити?

- а) відповідати брутальністю на брутальність
- б) прагнути уникати спілкування
- в) в'яснити мотиви такої поведінки, проводити з хлопцем роз'яснювальну роботу

4. Ваша подруга одягла на вечірку вбрання, яке їй не личить та й недоречне на цьому заході. Що ви зробите, аби ваша подруга не була посміховиськом?

- а) запропоную ультиматум: або вона переодягається, або йде відпочивати сама
- б) натякну, що вона має кумедний вигляд
- в) коректно вкажу їй на недоречність такого вбрання

5. Ви – прихильник здорового способу життя. Ваш молодший брат не робить зарядки, палить, нерационально харчується. Що ви робитимете?

- а) розповім батькам, нехай вони вирішують, що робити
- б) зроблю вигляд, наче нічого не помічаю
- в) пояснюватиму переваги здорового способу життя й залучатиму до спільних занять спортом.

Оцінюємо отримані результати: а) - 1 бал, б) – 2 бали, в) – 3 балів

Підраховуємо загальну кількість балів:

5 балів – ви досить категорична, негнучка, нетерпима до інших людина.

Маючи таку позицію, ризикуєте залишитися самотнім! Розпочніть з обдумування такого вислову: «Всі люди різні – не кращі й не гірші, а просто різні».

6-10 балів – характеризуєтесь як дещо відсторонена особистість із життєвим принципом «Моя хата – скраю, я нічого не знаю» або маєте велику витримку щодо поведінки, думок, традицій інших людей. По-перше намагайтесь визначити межу вашої терпимості! По-друге, зважте, аби вас не називали надто байдужою людиною.

11-15 балів – прийміть вітання! Ви толерантна особистість, цінуєте людей, поважаєте їхні почуття, переконання, незалежно від того, чи збігаються вони з вашими. Зберігайте «Своє обличчя»!

ТЕСТИ САМОПІЗНАННЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ

Методика «Ваш творчий потенціал»

Інструкція. Виберіть відповідь і позначте її.

1. Чи можна, на Вашу думку, змінити світ на краще?

- а) так; б) ні, він і так досконалий; в) так, у деяких аспектах.

2. Чи думаєте Ви, що також можете брати участь у значному перетворенні світу?

- а) так, здебільшого; б) ні; в) так, в окремих випадках.

3. Чи вважаєте Ви, що якась із Ваших ідей могла б сприяти значному прогресу в тій сфері діяльності, в якій Ви будете працювати?

- а) так; б) так, за сприятливих обставин; в) лише деякою мірою.

4. Чи вважаєте Ви, що в майбутньому будете відігравати настільки важливу роль, що зможете щось принципово змінити?

- а) так, без сумніву; б) малоймовірно; в) можливо.

5. Чи впевнені Ви у своєму успіху, відважуючись розпочати яку-небудь справу?

- а) так; б) часто сумніваюсь; в) так, часто.

6. Чи відчуваєте Ви потребу зайнятися проблемою, про яку абсолютно нічого не знаєте?

- а) так, невідоме приваблює мене; б) невідоме мене не приваблює;
в) залежно від теми.

7. Коли Вам доводиться займатися невідомою справою, чи відчуваєте потребу досягнути в ній досконалості?

- а) так; б) задовольнюся тим, чого зумію досягти;
в) так, але тільки в тому випадку, коли це мені до вподоби.

8. Чи відчуваєте Ви потребу вивчити досконало тему, яку Ви не знаєте, але вона Вас зацікавить?

- а) так; б) ні, тільки основні моменти;
в) ні, тільки щоб задовольнити свою цікавість.

9. Коли невдача:

- а) якийсь час дієте далі, не зважаючи на здоровий глузд;
- б) розумієте, що Ваше починання нездійсненне;
- в) робите далі свою справу, навіть коли причини невдачі здаються Вам неподоланими?

10. Чи вважаєте Ви, що професію слід обирати залежно від:

- а) своїх можливостей і подальших перспектив для себе;
- б) стабільності, значущості, важливості професії, потреби в ній; в) привілеїв, які вона забезпечує?

11. Чи зможете Ви, подорожуючи, легко повторити маршрут, по якому уже раз проїхали?

- а) так;
- б) ні, боюсь заблукати;
- в) так, але тільки тоді, коли він привернув мою увагу і запам'ятався.

12. Якщо Ви брали участь у розмові, чи зможете легко пригадати всі вислови?

- а) так, легко;
- б) часто забуваю частину з них;
- в) так, але лише ті, що мене зацікавили.

13. Чи зможете Ви, почувши слово іноземною мовою, безпомилково відтворити його по складах, хоча й не розумієте його значення?

- а) так;
- б) так, якщо це слово легко запам'ятати;
- в) повторите, але не зовсім правильно.

14. У вільний час Ви віддаєте перевагу:

- а) побути наодинці, щоб поміркувати;
- б) уникаю самотності;
- в) мені байдуже – бути на самоті чи в компанії.

15. Виконуючи роботу, Ви вважаєте її завершеною, якщо:

- а) вона доведена Вами до кінця, і все зроблено на відмінно;
- б) Ви більш-менш задоволені;
- в) Вам ще не все вдалося зробити до кінця.

16. Коли Ви один:

- а) любите помріяти про якісь абстрактні речі;
- б) прагнете в будь-який спосіб знайти конкретну справу;
- в) іноді любите помріяти, іноді поміркувати над важливими для Вас питаннями.

17. Коли якась ідея оволодіває Вами, то Ви будете думати про неї:

- а) незалежно від того, де і з ким перебуваєте;
- б) усамітніться і цілком зануритеся у роздуми; в) тільки там, де буде не занадто шумно.

18. Коли Ви відстоюєте якусь ідею:

- а) можете відмовитися від неї, якщо почуєте переконливі аргументи опонента;
- б) обстоюєте свою думку, незалежно від почутих аргументів;
- в) змінюєте думку, якщо натрапляєте на сильний опір.

Обробка й аналіз результатів

Підрахуйте бали за такою шкалою: «а» – 3 бали, «б» – 1 бал, «в» – 2 бали.

Питання 1, 6, 7 і 8 визначають межі Вашої допитливості, 2, 3, 4, 15 – віру в себе, 10 – марнославство, 12 і 13 – слухову пам'ять, 11 – зорову пам'ять, 14 – прагнення бути незалежним, 16 і 18 – здатність до абстрагування, 17 – ступінь зосередженості. Ці здібності становлять основні якості творчої особистості, а загальна сума балів показує рівень Вашого творчого потенціалу:

49 і більше. Ви маєте значний творчий потенціал, який дає Вам змогу мати багатий вибір тем для творчості. Якщо Ви зумієте скористатися цими здібностями і втілити їх у справу, то Вам стануть доступними всі види творчості.

48-24 бали. У Вас наявний середній творчий потенціал. Ви володієте частиною якостей, які дають Вам можливість займатися творчістю, але Вам заважають буденні проблеми. Однак не настільки, щоб Ви не могли себе виявити як творча особистість, якщо справді, цього захочете. Для Вас корисно знати, яких саме якостей Вам бракує, щоб спробувати набути їх.

23 і менше балів. Ваш творчий потенціал, на жаль, слабо виражений. Ви недооцінюєте свої можливості. Брак віри у власні сили змушує Вас думати, що Вам не дано творити. Усвідомте ці свої слабкості і спробуйте їх подолати. Торуйте всі шляхи, що ведуть до творчості.

Методика діагностики рівня емпатії

Інструкція. Якщо Ви згодні з наведеними твердженнями, ставте поруч з їхніми номерами знак «+», якщо не згодні, то знак «-».

1. Я маю звичку уважно вивчати обличчя і поведінку людей, щоб зрозуміти їхній характер, схильності, здібності.
2. Якщо оточення виявляє ознаки нервовості, я звичайно зберігаю спокій.
3. Я більше довіряю доказам свого розуму, ніж інтуїції.
4. Я вважаю цілком доречним для себе цікавитися домашніми проблемами товаришів по службі.
5. Я можу легко викликати довіру в людини, якщо буде потрібно.
6. Зазвичай я з першої зустрічі знаходжу «споріднену душу» у новій людині.
7. Із цікавості я, зазвичай, розпочинаю розмову з випадковими попутниками в потязі або літаку про життя, роботу, політику.
8. Я втрачаю душевний спокій, якщо інші люди чимось пригнічені.
9. Моя інтуїція – надійніший засіб розуміння інших людей, ніж знання або досвід.
10. Виявляти цікавість до внутрішнього світу іншої особистості – безтактно.
11. Часто своїми словами я кривджу близьких мені людей, не помічаючи цього.
12. Я легко можу уявити себе якоюсь твариною, відчувати її звички і стани.
13. Я інколи розмірковую про причини вчинків людей, які стосуються мене безпосередньо.
14. Я рідко беру близько до серця проблеми своїх друзів.
15. Зазвичай за кілька днів я відчуваю, що має щось статися з близькою мені людиною, і передчуття справджуються.
16. У спілкуванні з діловими партнерами, зазвичай, намагаюся уникати розмов про особисте.
17. Іноді близькі дорікають мені в нечуйності, неуважності до них.
18. Мені легко вдається, наслідуючи людей, копіювати їхню інтонацію, міміку.
19. Мій зацікавлений погляд часто бентежить нових партнерів.
20. Чужий сміх, зазвичай, заражає мене.
21. Часто, діючи навмання, я знаходжу правильний підхід до людини.
22. Плакати від щастя нерозумно.
23. Я здатний повністю поєднатися з коханою людиною, начебто розчинившись у ній.

24. Мені рідко зустрічалися люди, яких я розумів би без зайвих слів.
25. Я мимоволі або з цікавості часто підслуховую розмови сторонніх людей.
26. Я можу бути спокійним, навіть якщо всі навколо мене хвилюються.
27. Мені простіше підсвідомо відчувати сутність людини, ніж зрозуміти її, «розклавши по полицках».
28. Я спокійно ставлюся до дрібних неприємностей, що трапляються в кого-небудь із членів сім'ї.
29. Мені було б важко задушевно, довірливо розмовляти з настороженою, замкнутою людиною.
30. У мене творча натура – поетична, художня, артистична.
31. Я без особливої зацікавленості вислуховую сповіді нових знайомих.
32. Я хвилююся, якщо бачу людину, яка плаче.
33. Моє мислення більше вирізняється строгістю, послідовністю, конкретністю, ніж інтуїцією. Коли друзі починають говорити про свої неприємності, я намагаюся перевести розмову на іншу тему.
34. Якщо я бачу, що в когось з близьких погано на душі, то, зазвичай, втримуюся від розпитувань.
35. Мені важко зрозуміти, чому дрібниці можуть так сильно засмучувати людей.

Обробка й аналіз результатів

Нижче наведено шість шкал з номерами конкретних тверджень. Підрахуйте кількість відповідей, що відповідають «ключу» кожної шкали (кожна відповідь, що збіглася, з урахуванням знака, оцінюється балом), а потім визначте їх загальну суму.

1. Раціональний канал емпатії: 1+, 7+, 13-, 19+, 25і, 31-.
2. Емоційний канал емпатії: 2-, 8+, 14-, 20+, 26-, 32+.
3. Інтуїтивний канал емпатії: 3-, 9+, 15+, 21+, 27+, 33-.
4. Настанови, що сприяють емпатії: 4+, 10-, 16-, 22-, 28-, 34-.
5. Проникна здатність у емпатії: 5+, 11-, 17-, 23-, 29-, 35-.
6. Ідентифікація в емпатії: 6+, 12+, 18+, 24-, 30+, 36-. Аналізуються показники окремих шкал і загальна сума рівня емпатії. Оцінки по кожній шкалі можуть варіюватися від 0 до 6 балів і вказують на значущість конкретного параметра (каналу) у структурі емпатії. Шкальні оцінки виконують допоміжну роль в інтерпретації основного показника – рівня емпатії. Сумарний показник теоретично може змінюватися в межах від 0 до 36 балів.

Раціональний канал емпатії характеризує спрямованість уваги, сприйняття і мислення адресанта емпатії на сутність будь-якої іншої людини,

на її стан, проблеми, поведінку. Це спонтанний інтерес до іншого, що відкриває канали емоційного та інтуїтивного відображення партнера. У раціональному компоненті емпатії не слід шукати логіки або мотивації інтересу до іншого. Партнер привертає увагу своєю звичайністю, що дозволяє адресантові емпатії неупереджено виявляти його сутність.

Емоційний канал емпатії. Фіксується здатність адресанта емпатії емоційно резонувати з оточенням – співпереживати, співчувати. Емоційна чутливість у цьому разі стає засобо «входження» в енергетичне поле партнера. Зрозуміти його внутрішній світ, прогнозувати

поведінку й ефективно впливати можна тільки тоді, коли відбулося енергетичне підлаштування адресата емпатії. Співучасть і співпереживання відіграють роль сполучної ланки, провідника від адресанта емпатії до адресата емпатії та навпаки.

Інтуїтивний канал емпатії. Висока оцінка свідчить про здатність бачити поведінку партнерів, діяти в умовах дефіциту початкової інформації про них, спираючись на досвід, що зберігається в підсвідомості. На рівні інтуїції відшуковуються й узагальнюються різні відомості про партнерів. Інтуїція, напевно, менше залежить від оцінних стереотипів, ніж осмислене сприйняття партнерів.

Настанови, що сприяють або перешкоджають емпатії, відповідно полегшують або ускладнюють дії всіх емпатичних каналів. Ефективність емпатії, ймовірно, знижується, якщо людина намагається уникати особистих контактів, вважає недоречним виявляти цікавість до іншої особистості, переконує себе спокійно ставитися до переживань і проблем інших людей. Подібні умонастрої різко обмежують діапазон емоційної чутливості та емпатичного сприйняття. Навпаки, різні канали емпатії діють активніше і надійніше, якщо немає перешкод від настанов особистості.

Проникна здатність у емпатії розцінюється як важлива комунікативна властивість людини, що дозволяє створювати атмосферу щирості, довіри, задушевності. Кожен з нас своєю поведінкою і ставленням до партнерів сприяє інформаційно-енергетичному обміну або перешкоджає йому. Розслаблення партнера сприяє емпатії, а атмосфера напруженості, неприродності, підозрілості перешкоджає розкриттю й емпатичному розумінню.

Ідентифікація – ще одна неодмінна умова успішної емпатії. Це вміння зрозуміти іншого на основі співпереживань, вміння уявити себе на місці партнера. В основі ідентифікації такі властивості: легкість, рухливість і гнучкість емоцій, здатність до наслідування.

При сумарному показнику за всіма шкалами:

30 балів і більше – у людини дуже високий рівень емпатії; 29-22 – середній рівень емпатії;

21-15 – занижений рівень емпатії; менше, ніж 14 балів – дуже низький.

Тест вербальний для дослідження рівня креативності

Завдання

1. Утворіть якнайбільше слів, що починаються з:

1) про. ;

2) де;

По 2 хвилини на 1, 2. Підраховується сума всіх слів.

2. Підберіть якнайбільше слів із закінченням:

1) ття.

2) инт.

По 2 хвилини на 1, 2. Підраховується сума всіх слів.

3. Вам пропонується 4 початкові букви для 4 слів. Складіть з цих 4 слів речення. Придумайте якнайбільше речень.

1) М, П, В, А.

2) З, К, Д, И.

По 3 хвилини на 1, 2. Підраховується сума всіх речень.

4. Часто довгі назви позначають їх початковими літерами, наприклад: ООН, СНД.

Перед Вами аббревіатури вигаданих назв, але Ви спробуйте їх розшифрувати, придумавши свої назви.

НПВ, АНЛО, ТЕФ, КОРА, МУГ, ЛІП, ПАРА, УГАТ,СВС, АДОК.

Можна дати і кілька варіантів розшифровки кожного скорочення.

Час – 5 хвилин на все. Підраховується сума всіх запропонованих розшифровок.

5. Напишіть якнайбільше предметів чи речей, що відзначаються даною якістю:

1) що можна згинати;

2) м'який.

По 2 хвилини на 1, 2. Підраховується сума названих предметів чи речей.

6. Якими ще іншими словами можна виразити поняття:

- 1) «прекрасне»;
- 2) «сміливий».

По 2,5 хвилини на 1, 2. Підраховується сума придуманих синонімів.

7. До будь-якого повсякденного предмета Ви повинні придумати якнайбільше незвичайних способів застосування:

- 1) порожня консервна банка;
- 2) цегла.

По 2,5 хвилини на 1, 2. Підраховується сума відповідей.

При підведенні підсумків результат усіх семи завдань необхідно розділити на 7.

Отримане число і є показником креативності.

Критерії:

- 1 – 2 бали – низький результат;
- 3 – 4 бали – результат нижче середнього;
- 5 балів – середній показник;
- 6 балів – показник вище за середній;
- 7 балів – високий показник;
- 8 – 9 балів – дуже високий показник.

Вправи на розвиток комунікативних умінь

Вправа «Ефективний викладач»

Проаналізуйте особистісні і професійні якості викладача, які сприяють його ефективному управлінню навчально-виховним процесом, наведіть конкретні прояви цих умінь із власних спостережень: інтерес до студентів і роботи з ними; наявність культури комунікативної педагогічної взаємодії; наявність і розвиненість емпатії; гнучкість, творчість і оперативність мислення; уміння швидко орієнтуватися у педагогічній ситуації, яка змінюється; уміння відчувати та розуміти настрій студентів групи і підтримувати з ними активний діалог; уміння керувати своїм внутрішнім психічним станом; мімікою та пантомімікою; уміння прогнозувати та цілеспрямовано проектувати певні комунікативні

педагогічні ситуації; наявність і розвиненість культури мовлення; уміння демонструвати свій внутрішній стан, коли це викликано педагогічною необхідністю; здатність до імпровізації; здатність до доцільних спонтанних дій та ін.

Доповніть цей перелік тими якостями викладача, які, на ваш погляд, також впливають на організацію навчального процесу, зокрема самостійної роботи студентів.

Вправа «Який я організатор групового спілкування?»

Для самовдосконалення управлінських функцій, організаторських і комунікативних здібностей важливо рефлексіювати своє спілкування з аудиторією. Спочатку самому це робити важко, а тому попросіть свого друга (подругу), не втручаючись у заняття, яке ви проводите, побути в ролі спостерігача-рецензента. Найважливіше в організації спілкування – створення спільності, єдності аудиторії. Тому спостерігач мусить, насамперед, відзначити характер взаємодії між вами й аудиторією. Цьому може слугувати класифікація типів поведінки організатора. Дослідники (М.-А. Робер, Ф. Тільма, 1988) виділяють чотири зони взаємодії організатора спілкування з аудиторією, в яких він якось себе проявляє: I. Позитивна зона взаємодії. У цій зоні організатор спілкування: демонструє солідарність (підвищує статус іншого, допомагає, нагороджує); поводить себе невимушено, сміється, жартує, показує задоволення; схвалює, активно сприймає іншого, розуміє, ставиться поблажливо, співчуває, погоджується. II. Зона відповідей. Найчастіше взаємодія в цій зоні з'являється після позитивної зони або після питань (зона III). У цій зоні організатор: висловлює своє розуміння, дає вказівки, поважаючи автономію інших; оцінює, висловлює думку, аналізує, повідомляє про своє враження, висловлює побажання; подає інформацію, орієнтацію, повторює, пояснює, підтверджує. III. Зона питань. Організатор спілкування в цій зоні: просить подати інформацію, орієнтацію, повторити, підтвердити; просить оцінити, висловити думку, проаналізувати, поділитися враженнями; просить поради, вказівки, підказки, в якому напрямі діяти. IV. Негативна зона, що вилучає позитивну (і навпаки). Для цієї зони характерні такі дії організатора спілкування: не схвалює, демонструє пасивне неприйняття, відмовляє в допомозі; тримає себе напружено, просить допомоги; поводить себе вороже, принижує гідність інших, стоїть на своєму або самоутверджується. Щоб уникнути суб'єктивності й упередженості спостерігача (стереотипи першого враження, емоційний стан, статус у групі), тенденції завищувати («все добре») або усереднювати («все нормально») оцінку, прагнення до узагальнень (всі, завжди, скрізь так роблять), попросіть кількох однокурсників оцінити реалізацію вами управлінських функцій під час заняття, проаналізувати ефективність педагогічного спілкування з аудиторією. Якщо якість управління навчальним процесом на занятті не задовольняє вас, спільно зі спостерігачами намагайтеся знайти

причину цього, накресліть шляхи зміни, компенсації, нейтралізації причин, удосконалення управлінського спілкування під час заняття.

Вправа «Запитання-відповідь» (за В. В. Петрусинським)

Перед вами сторінка наукового тексту. Швидко й уважно його прочитайте (5 хв.). Тепер розділіться на дві команди. Змагання буде за кращу відповідь і краще запитання щодо змісту наукового тексту. Нехай ліва команда буде запитувати, а права – відповідати. Враховуватиметься активність учасників команд і, звичайно, кількість і глибина поставлених запитань та якість відповідей, а також оригінальність і винахідливість. Команди, ще раз уважно перечитайте текст! Тепер за 1-2 хв. ліва команда придумас свої цікаві запитання (можна коротко записати), а права – обговорить текст, виділяючи в ньому головне, щоб оцінити якість поданих запитань і правильно відповісти на них. Після запитань-відповідей команди міняються завданнями: права команда запитує, а ліва – відповідає. Потім оцінюють результати гри і роблять висновки.

Вправа «Конспект»

Перед вами науковий текст, поділений на абзаци. Прочитайте його (5 хв.). Візьміть папір і ручку. Потрібно якомога коротше законспектувати на окремому аркуші кожний абзац тексту, виділяючи в ньому головну думку (номер абзацу не позначати!). Тепер перемішайте аркуші з конспектами і передайте їх своєму сусідові за столом. Уважно перегляньте конспекти свого сусіда і поставте номери абзаців тексту, які їм відповідають. Передайте їх знову сусідові. Кожен у своїх конспектах перевіряє правильність номерів абзаців і підраховує кількість помилок. Після цього учасники гри обговорюють результати, оцінюють прийоми ефективного якісного конспектування.

Вправа «Краще запитання»

Перед вами навчальний текст. Прочитайте його (5 хв.). Тепер кожен повинен придумати оригінальне запитання за змістом навчального тексту, відповідь на яке показує глибину оволодіння цим матеріалом, дає можливість побачити найцікавіші його аспекти. Ще раз перегляньте текст і обміркуйте своє запитання. Кожен по черзі буде їх ставити, а інші – відповідати на них якомога повніше. Після запитань-відповідей обговорюють активність учасників, визначають найцікавіше і найвлучніше запитання та найкращу і найповнішу відповідь.

Вправа «Відповідь – слово»

Прочитайте науковий текст. Тепер кожен повинен поставити запитання і відповісти на чуже. Відповідати потрібно одним словом, яке має виражати суть відповіді на це запитання, тобто бути його ключовим. Виграє той, у кого буде найвлучніше запитання і найкраща відповідь. Прочитайте текст ще раз і обміркуйте запитання. Тепер розпочинаємо перехресне опитування. Ставити запитання і відповідати на нього будуть учасники, яких визначить викладач (група оцінює найвдаліші запитання і відповіді).

Вправа «Дерево мудрості»

Швидко й уважно прочитайте науковий текст. Після цього кожен пише записку, в якій ставить важке запитання за текстом. Згорніть записку і прикріпіть її скріпкою до дерева (функцію дерева може виконувати підвішена нитка біля дошки). Тепер по черзі кожен підходить до дерева, знімає записку, читає запитання і якомога повніше відповідає на нього вголос. Інші студенти оцінюють запитання і відповідь, звертають увагу на те, своє чи чуже запитання було обране для відповіді.

Вправа «Доповідь»

Прочитайте текст (5 хв.). Тепер відтворіть його зміст за допомогою малюнків, знаків, схем і передайте таку шпаргалку своєму сусідові. Після цього кожен доповідає за цим текстом, використовуючи малюнки або схеми свого сусіда (у кожного учасника пари свій текст). Група оцінює, хто зробив доповідь найдетальніше, хто виготовив найкращий наочний посібник.

Вправа «Я хороший»

Похваліть себе, розкажіть, який ви хороший, гарний (-а) (перед дзеркалом). 1. Дайте відповідь на питання: Чи легко себе хвалити? Яке було ваше самопочуття? Чи потрібно себе хвалити? 2. Складіть для себе програму самовиховання як особистості з орієнтацією на майбутню виховну діяльність з учнями (студентами).

Вправа «Давайте говорити один одному компліменти»

Завдання: Оберіть 2–3 особи в групі і підберіть для кожного комплімент.

Комплімент – приємне зауваження на чийсь адресу, похвала. Хвалять зовнішність, ділові якості, риси характеру, близьких і рідних людини, її речі, продукти творчої інтелектуальної діяльності тощо.

Бажано дотримуватись правил:

1. Зміст. Тільки один і позитивний. Уникайте подвійного змісту. Остерігайтесь ненароком зачепити образливе місце.

2. Без гіпербол. Не захоплюйтесь перебільшенням, інакше злісного неробу назвете великим трудівником.

3. Висока думка. Якщо людина переконана, що в неї феноменально розвинута якість, то похвала сприймається як банальність.

4. Без претензій. Не хваліть те, що людина не хотіла б у собі вдосконалювати.

5. Без повчань. Похвала констатує якість, а не дає рекомендацій щодо її поліпшення.

6. Без приправ. Не додавайте протилежний коментар (Руки золоті – але язик!). Утримуйтесь від ложки дьогтю.

7. Найкращий комплімент – на фоні антикомпліменту собі.

8. Робіть комплімент щиро, не забувайте про теплу інтонацію і ніжний погляд. Дарувати – приємно.

Завдання. Продовжіть речення-комплімент:

1. Як вам удається...
2. Я раніше не знав, що ви...
3. Чи знаєте ви, що...
4. У тебе
5. Я чув... 6. Ти завжди...
7. Я милуюсь тобою щоразу, коли ти...
8. Мені б хотілося вміти
9. Де тільки ти навчився...
10. Із задоволенням повчилася б у тебе...
11. Я хотів би так, як ти....

Вправа «Критика»

Інструкція. Співвіднесіть висловлювання з формами критики.

Форми критики Висловлювання

1 Докір а «Маю надію, що наступного разу на вас чекає успіх!»

2 Надія б «На жаль, змушений наголосити, що роботу виконано неякісно»

3 Аналогія в «Особливу стурбованість викликає стан справи»

4 Похвала г «А я на вас так сподівався»

5 Занепокоєність д «Мабуть, у тому, що трапилося, винні не тільки ви...»

- 6 Співпереживання е «Я знав одного студента, який учинив так само, але кар'єра у нього чомусь не була успішною..."
- 7 Здивування є «У моїй практиці була подібна помилка...»
- 8 Пом'якшення ж «Роботу виконано добре, але тільки не для цього випадку...»
- 9 Побойовання з «На жаль, не чекав від вас цього...»

Вправа «Прийоми переконання»

Завдання. Спробуйте застосувати комунікативні прийоми, що допоможуть обійти бар'єр опору свідомості молодій людини. Певною мірою подані нижче вислови відносять до маніпулятивних. Оберіть тему бесіди за власним бажанням і обов'язково з гуманною метою.

1. «Ви як розумна людина розумієте, що...».
2. «І я розумію, що ви в глибині душі...».
3. «Але ж ви розумієте, що людям властиво помилятися. Хто з нас не робив помилок?».
4. «Якщо бути до кінця відвертим, то я вам скажу головне...».
5. Прийом «трьох «Так».
6. Прийом «Бумеранг» тощо.

Вправа «Створення власного афоризму»

Завдання. Використайте початок мудрих висловлювань про причини досягнення успіху, які належать відомим особистостям, для того щоб придумати власну «крилату фразу». Спробуйте створити метафору, закінчивши фрази:

- а) «Перемагає той, хто не хоче ...»;
- б) «У житті кожної людини трапляються моменти, коли з нещастя ...»; в) «Ми досягаємо вершин частіше за все ...»;
- г) «Мій секрет успіху в тому, що ...»;
- д) «Тільки про того можна сказати, що він досягнув успіху, хто ...»; е) «Якщо успіху досягти важко, треба ...»;
- є) «Успіх супроводжує того, хто ...»; ж) «Якщо хочете мати успіх ...».

Вправа «Творча уява»

Завдання. Перед вами три слова: капелюх, дорога, дощ. Протягом 10 хвилин вам пропонується скласти з цих трьох слів якомога більшу кількість речень, причому в кожне речення мають входити всі три слова.

Обробка та аналіз результатів проводиться експертами (2-3 студента з групи) для порівняння.

Показником творчості в цьому досліді є:

- величина балів за оригінальне та найбільш дотепне речення;
- сума балів за всі речення.

Ці показники встановлюються за допомогою шкали оцінки творчості.

Таблиця – Шкала оцінки творчості

Пункт	Характеристика складеного речення	Оцінка речення, в балах
а	У реченні використано всі три слова в дотепній, оригінальній комбінації	6
б	У реченні використано всі три слова без особливої дотепності, але в оригінальній комбінації	5
в	У реченні використано всі три слова у звичайній комбінації	4
г	Задані три слова використано в менш необхідній, але в логічно допустимій комбінації	3
д	Правильно використано лише два слова, а третє – з натяжкою тільки через словесний зв'язок	2,5
е	Правильно використано тільки два слова, а третє штучно введено в речення	1
є	Досліджуваний правильно зрозумів завдання, але формально поєднує всі три слова або використовує їх із спотворенням смислу	0,5
ж	Речення являє собою беззмистовне поєднання всіх слів	0

Якщо ви придумали дуже схожі одне на одне речення з повторенням теми, то друге та всі наступні речення цього типу оцінюються половиною початкового балу. Так само оцінюються однакові речення різних людей.

Вправа продовжується як тренування творчої уяви у формі мозкової атаки. Група ділиться на декілька підгруп по 5-6 осіб. Завдання кожної підгрупи – за 5 хв придумати якнайбільше речень, використовуючи по три слова з наведених варіантів:

бухгалтерія – кухня – любов; економіка – годинник – золото; вітрина – пальма – таксі;

місто – яблуко – літак;

конкуренція – психологія – успіх.

Вправа «Анкета»

Складіть опитувальник (анкету) з питань, за допомогою яких можна було б вивчати вольові якості людини, що проходить співбесіду для працевлаштування за вашим фахом.

Порада. При виконанні завдання можете використовувати вже відомі методики дослідження волі. Обов'язково одразу зорієнтуйтеся, які саме властивості волі ви будете виявляти. Які вольові якості є важливими для виконання обов'язків менеджера, митника, економіста, бухгалтера, маркетолога тощо?

Вправа «Спробуй завершити думку»

Інструкція. У цій вправі пропонується завершити розпочату ідею вислову і «правильно» дібрати слова. «Правильними» вважаються відповіді, які максимально близькі за сутністю і змістом відповідям, наведеним у кінці тестового завдання.

Головна мета – не стільки відгадати завершальне слово, скільки спонукати себе чи інших, якщо вправа застосовується в «ігровому режимі», думати, включатися в інтелектуально-пізнавальну діяльність, що дає можливість вдосконалювати особистісні оцінково-прогностичні і пізнавально-евристичні здібності. З якими висловами ви не погоджуєтесь?

1. Гідна людина – це не та, яка не має недоліків, а, мабуть, та, яка має... (що?).
2. Той, хто вчасно спіткнувся, може... (що зробити?).
3. Чим людина розумніша і добріша, тим більше вона помічає добра... (у кому?).
4. Гарними манерами володіє той, хто найменшу кількість людей ставить... (в яке становище?).
5. Дурні думки бувають у будь-кого, тільки розумний їх... (що робить?).
6. Мабуть, немає нічого гіршого, ніж багато говорити... (про кого?).
7. Чим більше ми говоримо про свої переваги, тим більше ми в них... (що робимо?).
8. Найсмішніше бажання – це бажання подобатися... (кому?).
9. Необхідно говорити все, що потрібно, і не більше ніж... (що?).
10. Той, хто хоче, робить, як правило, більше, ніж той хто... (що?).
11. В життєвих ситуаціях частіше здається той, хто не бачить... (чого?)/
12. Найчастіше ми намагаємось змінити іншого, а не... (кого?).
13. Знаючи, що необхідно виправити, з'являється потреба... (що робити?).
14. Через те, що має людина, можна оцінити і те, що є... (де? в кому?).

15. Набагато легше вдосконалювати свої маленькі здібності, ніж намагатися відтворити те, що сповна... (що?).
16. Краще відмовити в проханні, ніж задовольнити його... (як?).
17. Ми живемо недостатньо довго, щоб керуватися уроками власних... (чого?).
18. У певних ситуаціях важливо не бути чесним, доступним і відвертим, а ... (що робити?).
19. Найкращий вид слова – це здебільшого... (що?). Починаючи з простого плану, ми вже починаємо... (як?).
20. Якщо підозрюєш когось у брехні... (що зроби?), що віриш йому; тоді він збреше більш грубо і попадеться. Якщо ж у його словах промайнула істина, котру він захотів би приховати, зроби вигляд... (який?), він висловить і останню частину істини.
21. Два вуха і один язик дані, виявляється, людині, для того, щоб більше... (що робити?) і менше... (що робити?).
22. Той, хто хоче досягнути перемоги над противником у суперечці, повинен остерігатися робити те, що привело б опонента... (до чого?).
23. Не уникай робити дрібні послуги, будуть думати, що ти також здатний і на... (які?).
24. Ніколи не кидайся брудом: ти можеш промахнутися повз ціль, але твої руки залишаться... (якими?).
25. Добрі слова дуже часто здатні замінити відсутність... (чого?).
26. Бажаючи бути вище людей, необхідно час від часу ставити себе... (як?).
27. Дуже негативним вважається недолік підмічати чужі... (що?).
28. Дуже часто недоліком вважається не вживання поганого, а зловживання... (чим?).
29. Дружба, яка заснована на бізнесі, як правило, краща, ніж бізнес, заснований... (на чому?).
30. Розпочніть говорити з людиною про неї, вона готова слухати вас... (як? скільки часу?).
31. Дуже важливою ознакою повного знання людиною, що досягла досконалості, є вміння швидко користуватися цим... (чим?).
32. Хто свідомо вважає себе обмеженим, той здебільшого найближчий до... (чого?).
33. Щоб оцінити чиясь якість, потрібно мати деяку частку цієї якості і ... (в кому?).
34. Той, хто думає, що може обійтись без інших, дуже помиляється; але той, хто думає, що інші не можуть обійтись без нього, помиляється... (як?).

35. Якби у нас не було недоліків, було б не так приємно підмічати їх... (у кого?).
36. Вміти приймати недосконалість інших є ознакою вищої... (чого?).
37. Якщо ви хочете подобатися іншим, потрібно говорити з ними про те, що вони люблять і що їх цікавить, уникати суперечок про речі, які їм байдужі, рідко ставити питання і ніколи не давати привід думати, що ви... (що?).
38. Як тільки нерозумна людина похвалить нас, вона вже не видається такою... (якою?).
39. Ставлячись до оточуючих так, як вони того заслуговують, ми робимо їх тільки гіршими. Ставлячись до них так, ніби вони кращі того, якими вони є в дійсності, ми змушуємо їх ставати... (якими?).
40. У кожній людині рівно стільки пихатості, скільки їй не вистачає... (чого?).
41. Бачити легко, проте передбачити набагато... (що?).
42. Чим привабливіша людина, тим більше схожості поглядів від неї... (що роблять?).
43. Щоб бути цікавим, потрібно бути... (яким?).
44. Ми легко забуваємо свої помилки, коли вони відомі тільки... (кому?).
45. В розголошенні таємниці найчастіше винуватий той, хто... (що зробив?).
46. Багатьом людям властиво більше каятись у власних помилках, ніж їх... (що робити?).
47. У спілкуванні бажано виявляти свій розум у мовчанні, ніж у... (чому?).
48. Гарно говорити про добропорядність – ще не означає бути... (яким?).
49. Зайву категоричність можна вважати однією з форм... (чого?).
50. Кожна людина може помилятися, проте вперто не визнавати своїх помилок, може тільки... (хто?).
51. Потрібно мати великий розум, щоб не показувати власні... (що?).
52. Посередня людина зазвичай засуджує все, що перевищує її... (що?).
53. Чого ви не розумієте, те, як правило, не належить... (кому?).
54. Найбільша помилка, здебільшого, полягає в тому, що людина вважає себе в усьому абсолютно... (якою?).
55. Розумна обережність людини проявляється найчастіше не в тому, що вона ніколи не робить помилок, а в тому, що вона не допускає їх... (чого?).
56. Бажання висловитися зазвичай буває сильнішим, ніж бажання чогонебудь... (що зробити?).
57. Вчинки людини – кращі провідники її... (чого?).

58. Потрібно говорити голосно, щоб нас почули, потрібно говорити тихо, щоб нас... (що зробили?).

59. Корисні істини слід говорити і повторювати як можна... (як?).

Вправа «Моя самооцінка»

Інструкція. Уважно прочитайте слова, які характеризують окремі якості особи (риса характеру): охайність, безтурботність, вдумливість, сприйнятливність, гордість, грубість, життєрадісність, дбайливість, заздрісність, злобливість, щирість, вишуканість, мстивість, вередливість, неквапність, мрійливість, недовірливість, наполегливість, ніжність, невимушеність, сором'язливість, невитриманість, нервовість, нерішучість, чарівність, образливість, бережність, чуйність, педантичність, жвавість, підозрілість, поетичність, принциповість, зневажливість, привітність, поступливість, розв'язність, поміркованість, рішучість, стриманість, завзятість, співчуття, терплячість, боязливість, захопливість, холодність, ентузіазм.

Складіть два ряди слів по 10–20 у кожному. В перший стовпчик –назвемо його «Мій ідеал» – розмістіть слова, що характеризують ваш ідеал. В другий – назвемо його

«Антиідеал» – слова, які вказують риси, котрі ідеал не повинен мати. З першого («позитивного») і другого («негативного») рядів виберіть ті риси, які ви, на вашу думку, маєте.

При цьому вибір треба робити по системі «так-ні»: є ця риса у вас чи ні, незалежно від ступеня її прояву.

Обробка результатів і висновки

Кількість позитивних рис, які ви собі приписуєте, поділіть на кількість слів, які розміщені у стовпчику «Мій ідеал». Якщо результат близький до одиниці, то ви, найімовірніше, себе переоцінюєте; результат, близький до нуля, свідчить про недооцінку і підвищену самокритичність; при результаті, близькому до 0,5, – нормальна середня самооцінка, ви достатньо критично себе сприймаєте.

Таким же чином робляться висновки на основі подібного порівняння виділених негативних якостей за стовпчиком «Антиідеал». Тут результат, близький до нуля, свідчить про завищену самооцінку, до одиниці – про занижену, до 0,5 – про нормальну.

Вправа «Пізнай себе та інших»

Інструкція. Один із студентів бере на себе роль ведучого і організовує роботу з самопізнання та пізнання членів групи.

Матеріали: пластикова дошка і фломастер, папір і олівець.

1. Проведіть з гравцями короткий «мозковий штурм», складіть 10 питань, які учасники охоче поставили б один одному, щоб краще познайомитися.

2. Роздайте усім олівці і папір, щоб кожен міг записати запитання, що цікавлять його.

3. Скоротіть список до двох-трьох запитань, які усі визнають цікавими і одночасно коректними.

4. Тепер учасники можуть, склавши пари і прогулюючись по кімнаті, поговорити один з одним і отримати відповіді на запитання.

5. Простежте, щоб, по можливості, усі члени групи поговорили один з одним хоч би один раз.

6. Запитання, з якими працює група, повинні бути різноманітними, прості запитання можуть замінюватися незвичайними, наприклад:

- В яку комічну ситуацію ти потрапляв у минулому році?
- Кого зі знаменитих людей ти найбільше хотів би запросити на обід?
- Хто є прикладом для тебе?
- Що за останній час збило тебе з пантелику, привело в стан втрати дару

мови або невпевненості?

- Хто на тебе найбільше вплинув?
- Яка помилка принесла тобі користь?
- Що на сьогоднішній день викликає у тебе зацікавленість (інтерес)?
- Яке питання тобі краще не ставити? Що ти можеш дати іншим членам

групи?

- Педагогічні ситуації

1. Зробіть зауваження студентові, який запізнився на заняття.

2. Поясніть студентові, що він не справляється зі своїми навчальними обов'язками.

3. Попросіть студента прийти до університету в неділю і допомогти вам по кафедрі.

4. Студент займає вас розмовою, а вам треба перевіряти конспекти для самостійної роботи.

5. Молодий викладач, що є проформом кафедри, часто організовував різні заходи для створення дружньої атмосфери і розвитку неформального спілкування між колегами. Водночас на засіданнях кафедри, теоретичних семінарах неодноразово дорікав колективу і завідувачеві кафедри за неготовність до реформування, звинувачував у консерватизмі, небажанні знаходити нові форми роботи зі студентами. Унаслідок цього стосунки переросли в конфліктну ситуацію. Чим можна пояснити таку поведінку

молодого викладача? Як учинили б ви, якщо б обіймали посаду завідувача кафедри?

6. Перед початком вивчення нової фахової дисципліни директор інституту представив студентам 4-го курсу нового викладача як людину, яка має повагу серед колег, активно займається науково-дослідницькою роботою і має багато друкованих праць, є визнаним фахівцем у своїй науковій галузі. Через певний час, після кількох лекцій думки студентів щодо цього викладача розділилися: певна частина групи почала висловлювати різке незадоволення ним, інша – була лояльнішою до нього, загалом їм подобався, а ще інші не виявили ніякого особистого ставлення. Що могло змінити ставлення певної частини групи студентів до викладача? Чому група по-різному оцінила науково-педагогічну діяльність викладача? Від чого залежить авторитет викладача вищої школи?

7. Викладач через невідому причину достроково закінчив заняття. Одна студентка випадково потрапила на очі директорів інституту і на запитання, чому вона не на занятті, відповіла, що викладач відпустив групу. Після цього викладач мав неприємну розмову з дирекцією інституту. Перед іспитом викладач заявив, що не буде його приймати, поки не буде з'ясовано особу, яка доповіла про нього дирекції. Як вчинити в цій ситуації студентці? Групі? Які норми педагогічної етики порушив викладач?

8. Студенти 2-го курсу написали деканові факультету заяву, в якій обґрунтовано просили замінити викладача з фахової дисципліни. Рішенням деканату прохання студентів виконано. Через якийсь час ці самі студенти знову написали заяву з аналогічним проханням щодо іншого викладача. Які можливі причини виникнення і повторення такої ситуації? Що має зробити керівництво, щоб не виникало подібних конфліктів студентів з викладачами? Чи потрібна допомога психолога в цій ситуації? Яка? Кому?

9. Студенти на 4-й парі вже 15 хв. чекають викладача, розуміючи, що предмет профільний і важливий у їхній спеціалізації. Згодом між самими студентами виникає конфліктна ситуація: йти з лекції чи зачекати. Більшість вирішує йти, а менша частина залишається. Викладач прийшов через 30 хв. і побачив, що частини студентів в аудиторії немає. Не пояснивши свого спізнання, одразу вирішив написати доповідну в деканат на цей курс. Чи правильно вчинили студенти в цій ситуації, і ті, хто пішов, і ті, що залишилися чекати викладача? Як треба було вчинити викладачеві? Чому саме так?

10. Молодий викладач, зайшовши до аудиторії, намагався відразу привернути до себе увагу студентів, проте ті його знехтували, розмовляючи далі. Після кількох невдалих спроб організувати роботу, викладач підійшов до студентів, сів на вільне місце і кілька хвилин поспілкувався з ними,

намагаючись ближче познайомитися з ними. Після цього він швидко організував групу до навчальної діяльності. Чому студенти так поводитися? Чи правильно повів себе викладач у цій ситуації? Як би ви діяли за цих обставин?

11. Перший курс навчання. Студент не складає іспиту. Вдома він говорить, що отримав негативну оцінку, але викладач оцінив його необ'єктивно. Батьки звертаються до керівництва факультету з проханням з'ясувати конфліктну ситуацію. Чому може виникнути така ситуація? Як викладач може довести правоту власного погляду учасникам конфлікту? Що можна порадити студентові в цій ситуації? Які ви бачите шляхи розв'язання конфліктної ситуації (з боку викладача, дирекції)? Що порадите батькам?

12. Студенти одного з лекційних потоків щоразу спізнюються на п'ять хвилин і заходять в аудиторію поодиночі. Як ви будете реагувати?

13. Часто висловлюючи студентам невдоволення щодо їхніх запізнь на навчальні заняття, ви самі спізнилися на 5-10 хв. на лекцію або семінар. Як ви вчините?

14. Вам передають подарунок від академічної групи, в якій ви будете приймати іспит. Якими будуть ваші дії, слова?

15. Після заняття студенти скаржаться вам на іншого викладача, який часто робить негативні зауваження щодо їхньої розумової діяльності. Як у цій ситуації не принизити гідність свого колеги? Як можна виявити співчуття студентам?

16. Доведіть, що «навчатися і не розмірковувати над вивченим – даремно витрачати час. Розмірковувати, не навчаючись, – згубно» (Конфуцій).

Вправа «Аналіз ситуацій з погляду реалізації методів мотивації та стимулювання навчання»

Інструкція. У наведених ситуаціях визначте застосовані методи та прийоми, які здійснюють вплив на мотивацію тих, хто навчається.

Ситуації:

1. Викладач входить до аудиторії з конвертом. «Паралельна група з вашого навчального потоку вирішила передати вам через мене кілька запитань з теми, що ми зараз вивчаємо. Вони у цьому конверті. Давайте подивимось...».

2. На думку В. М. Лещинського та С. В. Кульневича, авторів популярного педагогічного практикуму, одним із найцікавіших їх занять з педагогіки є те, на якому розглядається питання: чому великими педагогами ставали ті, хто спочатку до цього не прагнув і навіть не бажав. К. Д. Ушинський, наприклад, хотів стати істориком чи юристом. Студенти завжди ретельно готуються до цього заняття та дуже активні при його проведенні.

3. Американський викладач археології Сандра Мідкіфф закопала біля навчального закладу три «культурних шари», а учні потім із задоволенням вели розкопки.

4. А. Гін пропонує учням піднімати у відповідь на запитання картку – один бік її зелений, другий – червоний. Зелений, якщо «знаю», червоний – «не знаю». Сенси у тому, що учень сам визначає знання-незнання, і в тому, що незручно постійно підносити червону.

5. Ш. Амонашвілі при складному (творчому) завданні виконує роботу разом з учнями. Потім разом оцінюють всіх і, до речі, робота учителя не завжди виявляється кращою (але найчастіше вона є своєрідним еталоном для учнів).

6. На попередньому семінарі перед заняттям за Карнегі після невеликої бесіди викладач несподівано говорить про те, що «відомий герой» штандартенфюрер Штірліц, хоча й не знав правил Карнегі, але, діючи у точній відповідності лише до одного з них, «тримав у руках» свого шефа Шелленберга. «Яке це правило? Про це ми поговоримо на початку наступного заняття. Спробуйте самостійно знайти відповідь при підготовці».

До речі, правило таке: «Нехай співрозмовник вважає, що ваша думка належить йому».

Методика «Подарунок на день народження»

Хід виконання:

1. Уявіть, що сьогодні день народження всієї вашої академічної групи. Привітайте не менше п'яти своїх одногрупників із цим святом, подарувавши їм

«подарунки». Для цього візьміть п'ять маленьких папірців (за кількістю одногрупників, яких ви бажаєте привітати), запишіть на кожному з них прізвище одного одногрупника і назву того «подарунка», який ви хотіли б йому подарувати. При цьому «подарунком» може бути усе, що завгодно, – предмет, час року, людська якість тощо – те, що, на вашу думку, потрібно тому, кого ви обдаровуєте. Своє прізвище вказувати не треба.

2. Здайте папірці викладачу. Викладач буде по черзі виймати кожний «подарунок», називати його, а також прізвище студента, якому він призначений. Запишіть у стовпчик і пронумеруйте ті подарунки, які отримаєте ви особисто. Якщо хтось подарував вам декілька «подарунків» (тобто записав на одному папірці декілька з них), запишіть їх під одним номером.

3. За кількістю осіб, що подарували вам «подарунки» (тобто виказали своє позитивне емоційне ставлення саме вам), можна судити про ваш внутрішньогруповий статус.

Таблиця – Визначення внутрішньо групового статусу

Статус у групі	Кількість осіб, що «привітали» вас
«Зірка»	більше половини одногрупників
«Визнаний»	значна кількість одногрупників, але менша за половину
«Прийнятий»	незначна кількість осіб (1–3)
«Ізольований»	не привітав ніхто

Такі статусні позиції можуть свідчити про наступне:

«Зірка» – ви найвизначніша людина в групі, на вас орієнтується більшість одногрупників, ви особливо емоційно привабливі для спілкування. Ви можете бути як лідером у групі, так і просто її улюбленцем. Ця позиція дуже почесна, але й відповідальна. Уважніше стежте за своєю поведінкою. Намагайтеся не користуватися позитивним ставленням групи у своїх індивідуалістичних цілях, оскільки «від кохання до ненависті – один крок». Вашою особливою роллю в групі має бути забезпечення її згуртованості, єдності, кооперація різних угруповань всередині групи.

«Визнаний» – ви людина, безумовно, цінна для значної частини групи. Можливо, ви лідер однієї з існуючих у групі підгруп, або просто маєте багато друзів. Намагайтеся зберегти своє привілейоване становище, бо воно дозволяє вам максимально реалізувати себе як у спілкуванні з одногрупниками, так і в навчанні. У той же час намагайтеся допомагати своїм одногрупникам, не допускайте конфліктів і суперечок – це у ваших силах.

«Прийнятий» – коло вашого спілкування в групі обмежене кількома особами. Можливо, це сталося тому, що з усієї групи лише кілька осіб близькі вам за духом. Однак, якщо така ситуація вас здивувала, поміркуйте, можливо, ви проявляєте себе в групі недостатньо. Якщо вас така ситуація не задовольняє, намагайтеся частіше бути у центрі уваги, більше спілкуйтеся і з іншими одногрупниками, а не лише з близькими друзями.

«Ізольований» – можливо, ви нова в групі людина, не змогли ні з ким у групі зійтись, можливо, надто прагнете бути непомітним або просто не бажаєте ні з ким спілкуватись. Людина – істота соціальна, і недостатність емоційної підтримки інших людей може заважати особистісній самореалізації. Поміркуйте над цим, намагайтеся не уникати спілкування з одногрупниками й ідіть назустріч стосункам з ними.

4. За предметами, що надали вам у «подарунок», можна судити про те, як сприймає вас група. Наприклад, розумним, начитаним особам часто дарують книги, канцелярське приладдя, техніку. Активним, ініціативним – спортивний одяг, тренажери, машини. Симпатичним, добродушним – плюшеві іграшки.

Користолюбцям – гроші. Кар’єристам – великі споруди. Якості, риси характеру дарують звичайно тим, в кого вони виражені дещо слабко.

5. Підрахуйте загальну кількість «зірок», «визнаних», «прийнятих», «ізолюваних» у групі. Це можна зробити безболісно, пустивши, наприклад, аркуш по колу з назвами цих позицій. Кожен відмітить свою позицію, поставивши біля неї ризику чи хрестик. Групи із сприятливим соціально-психологічним кліматом – це такі, в яких кожен отримає приблизно однакову кількість «подарунків», тобто статуси в усіх будуть «визнані» і «прийняті». Групи, в яких є кілька «зірок», звичайно мають і кілька «ізолюваних» студентів. У таких групах слід більше уваги приділяти один одному, збільшенню своєї групової згуртованості, поширенню кола спільних справ, аби надати можливість всім проявити себе і отримати належне визнання.

Вправа «Педагогічне спілкування»

1. Які можна виділити етапи педагогічного спілкування?

До кожного етапу педагогічного спілкування, наведеного зліва, доберіть його змістово-процесуальні особливості, наведені справа.

1. Прогностичний етап:

а) Оцінка викладачем використаної ним системи спілкування, уточнення можливих варіантів організації спілкування в даному колективі, аналіз змісту заняття, прогнозування майбутнього спілкування з аудиторією

б) Початковий період спілкування

в) Оптимальне поєднання методів і прийомів навчання, що забезпечують психологічний контакт і реальне включення учнів у процес пізнання

3. Управління спілкуванням у ході педагогічного процесу

в) Моделювання педагогом спілкування з групою в процесі підготовки до педагогічної діяльності

4. Аналіз здійсненої системи спілкування і моделювання спілкування в наступній діяльності

г) Організація безпосереднього спілкування з групою, аудиторією, уточнення загального настрою і можливості роботи за допомогою попередньо вибраних методів роботи

2. Які стилі педагогічного управління зустрічаються?

1. Авторитарний

а) Викладач прагне якнайменше втручатися в життєдіяльність студентів, практично ухиляється від керівництва ними, обмежуючись формальним виконанням обов’язків передачі навчальної та адміністративної інформації

2. Авторитарний

б) Викладач допускає можливість для учнів брати участь в обговоренні питань навчального чи колективного життя, але рішення приймає сам.

3. Демократичний в) Конформний стиль, викладач іде на поводу бажань студентів чи ухиляється від керівництва групою

4. Ігноруючий

г) Викладач керує колективом студентів, не дозволяючи їм висловлювати свої думки і критичні зауваження, послідовно висуваючи до учнів вимоги, і здійснює суворий контроль за їх виконанням.

5. Байдужий

д) Викладач залежно від зовнішніх обставин і власного емоційного стану здійснює будь-який із стилів керівництва, що веде до дезорганізації і ситуативності системи відносин викладача і студентів, появи конфліктних ситуацій

6. Непослідовний

е) Викладач виявляє повагу до думки студентів, прагне зрозуміти їх, переконати, а не наказати, веде діалогічне спілкування «на рівних»

3. Наведіть основні причини, які заважають встановленню оптимального педагогічного спілкування між викладачем і учнем (студентом).

Назва причини: Наведіть конкретний випадок з власного або чужого досвіду

1. Педагог не враховує індивідуальні особливості студента, не розуміє його і не прагне до цього

2. Студент не розуміє свого викладача і тому не сприймає його як наставника

3. Дії викладача не відповідають причинам і мотивам поведінки студента чи ситуації, що склалася

4. Викладач зверхній, зачіпає самолюбство студента, принижує його гідність

5. Студент свідомо і наполегливо не приймає вимог викладача або, що ще серйозніше, – всього колективу

4. Які функції педагогічної взаємодії виділяють?

До кожного терміна, наведеного зліва, доберіть найбільш точний опис, наведений справа.

1. Конструктивна

а) Реалізація в процесі навчання принципів «відкритих перспектив» і «переможного» навчання в ході зміни видів навчальної діяльності; довірливого спілкування між викладачем і студентом.

2. Організаційна

б) Поєднання різних форм навчально-пізнавальної діяльності (індивідуальної, групової, фронтальної), організація взаємодопомоги з метою педагогічного співробітництва; усвідомлення студентами того, що вони повинні дізнатися, зрозуміти на занятті, чого навчитися.

3. Комунікативно-стимулююча

в) Педагогічна взаємодія викладача і студента при обговоренні і роз'ясненні змісту знань і практичної значущості його предмета

4. Інформаційно-навчальна

г) Організація взаємоконтролю того, хто навчає, і хто навчається, спільне підведення результатів і оцінка з самоконтролем і самооцінкою

5. Емоційно-коригуюча

д) Показ зв'язку навчального предмета з виробництвом для правильного світорозуміння і орієнтації студента в явищах суспільного життя

6. Контрольно-оцінна

е) Організація спільної навчальної діяльності викладача та студента, взаємної особистісної інформованості і відповідальності за успіхи навчально-виховної діяльності

Які професійно важливі якості потрібні педагогу для спілкування з аудиторією?

До кожного терміна, наведеного зліва, доберіть найбільш точний опис, наведений справа.

1. Комунікабельність

а) Вміння передбачати можливі педагогічні ситуації, наслідки своїх впливів

2. Емпатія

б) Здатність до комунікації експромтом

3. Гнучкість мислення і поведінки

в) Здатність керувати своїм настроєм, думками, почуттями, психічним станом, тілом, голосом, мімікою

4. Здатність до підтримання зворотного зв'язку

г) Інтерес до людей, спілкування, наявність потреби і вміння спілкуватися з людьми, враховуючи їх індивідуальні особливості

5. Вміння управляти собою

д) Здатність розуміти емоції інших людей, півчувати їм

6. Здатність до спонтанності

е) Оперативно-творче мислення, що забезпечує швидку орієнтацію в змінних умовах спілкування.

7. Вміння прогнозувати

є) Здатність застосовувати всі різноманітні засоби впливу (переконання, навіювання, зараження, застосування різних прийомів впливу, «пристосувань» і «добудови»)

8. Хороші вербальні здібності

ж) Вміння слухати і чути, підтримувати зв'язок з аудиторією

9. Здібність до педагогічної імпровізації

з) Добре розвинута мова, багатий лексичний запас, правильний відбір мовних засобів

Диспут «Сучасний викладач»

1. Якими професійними вміннями і здібностями, на вашу думку, повинен володіти майбутній викладач (зазначте за ступенем важливості та аргументуйте власну думку)?

а) організаторськими;

б) сугестивними;

в) креативними;

г) дидактичними;

д) експресивними;

е) комунікативними;

ж) прогностичними.

2. Якими особистісними якостями, на вашу думку, повинен володіти майбутній викладач (зазначте за ступенем важливості та аргументуйте власну думку)?

а) педагогічний оптимізм;

б) педагогічний такт;

в) активність;

г) самостійність;

д) рефлексія;

е) уважність;

ж) відкритість.

3. Чи відповідають ваші особистісні характеристики вимогам педагогічної діяльності у вищій школі? Аргументуйте власну думку.

а) так;

б) швидше так, ніж ні;

в) швидше ні, ніж так; г) ні.

4. Якими комунікативними вміннями ви володієте (зазначте за ступенем прояву)? а) знання іноземних мов;

б) високий рівень культури мови;

в) можливість успішно позиціонувати себе як суб'єкта спілкування;

г) наявність навичок невербального спілкування;

д) вміння спілкуватися на різних рівнях в різних організаційних формах.

5. Який стиль спілкування зі студентами ви вважаєте найбільш ефективним?

а) демократичний;

б) авторитарний;

в) ліберальний;

г) демократичний з елементами ліберального;

д) демократичний з елементами авторитарного;

е) дистанції.

Диспут «Сучасний студент»

Завдання. Прочитайте текст про студентів.

«Вони не люблять поезію, театр, не ходять у філармонію. Вони відвідують нічні клуби з «дикими» танцями, а в танцклуб, де навчають сучасним танцям, їх не заманити. Вони не виявляють бажання організовувати різного роду культурні заходи, молодіжні вечори, дозволя, концерти, зустрічі з поетами, композиторами ... Частіше відвідують «зустрічі» з політиками, депутатами, кандидатами. У вузі, на перерві, після занять вони багато палять, п'ють пиво, вживають нецензурну лексику. Ніхто не сперечається і не мріє про науку, сенс життя, нову виставу у театрі. Вони мріють про красиве життя, гроші, «вдало» влаштувати сімейне життя, мати свій бізнес. Лише перед сесією деякі студенти йдуть до бібліотеки. Більшість «обходяться» і без бібліотеки – шукають «готове» в Інтернеті або «купують» (з розмови викладачів).

1. Що ви можете протиставити такій думці?
2. Які цінності і потреби притаманні кращим студентам? Наведіть приклади.

2.4 Тематика рефератів з дисципліни

1. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу у вищій школі.
2. . Активізація пізнавальної діяльності як проблема та головне завдання вузівської педагогіки.
3. Психолого-педагогічні особливості використання технічних засобів навчання.
4. Наука і освіта: проблеми інтеграції.
5. Основні ідеї та принципи інноваційного навчання.
6. Шляхи підвищення активності студентів у навчанні.
7. Сутність навчальної мотивації студентів.
8. Психолого-педагогічні проблеми спілкування викладача та студентів.
9. Склад компетентностей викладача університету.
10. Сутність та психологічні основи педагогічного такту.
11. Дидактичні принципи та проблеми використання комп'ютерів у навчальному процесі.
12. Завдання та проблеми безперервної освіти.
13. Використання принципів конфліктології у взаємодії педагога зі студентами.
14. Сучасні проблеми гуманізації вищої освіти та виховання студентів.
15. Сутність понять компетентність та компетенції у стандартах вищої освіти.
16. Проблеми та методи формування навчальної мотивації у студентів.

17. Підвищення ефективності самостійної роботи студентів як проблема вищої школи.
18. Шляхи розвитку творчої самостійності студентів.
19. Проблеми формування дослідницьких компетенцій студентів.
20. Студентське самоврядування, як фактор підвищення якості освіти.
21. Шляхи впровадження дидактичного принципу свідомості у вищій школі.
22. Системно-діяльнісний підхід у навчанні. Шляхи реалізації.
23. . Дидактичні принципи побудови ділової гри.
24. . Роль особистості викладача у вихованні студентства.
25. . Проблеми та шляхи демократизації вищої школи.
26. . Дидактичні принципи і правила технології "навчання що розвиває" у вищій школі.
27. . Основні цілі, завдання та принципи педагогічного контролю.
28. Проблеми якості вищої освіти та шляхи їх вирішення.
29. Засоби ІТ в організації навчального процесу у закладі вищої освіти.
30. Викладач-куратор у сучасному освітньому процесі.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

3.1 ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Автореферат (від грец. *autos* + від лат. *refferere* – повідомляти) – короткий виклад наукового твору самим автором.

Авторитарний стиль управління – стиль, який характеризується одноосібним прийняттям керівником рішень на основі інформації, якою він володіє. Голос керівника є основним, а пропозиції колег не приймаються.

Авторитарність (від лат. *autoritas* – влада, вплив) – сукупність властивостей особистості, що проявляються в схильності до диктату і беззаперечному підкоренню людей своєму впливу і владі, у прагненні будь-якими засобами затвердити свою владу й авторитет, досягти панівного становища в групі. Вона пов'язана із завищеною самооцінкою і рівнем домагань особистості, прагненням до стереотипізації та ригідністю мислення і поведінки, з агресивністю та ін.

Адаптація (від лат. *adaptatio* – пристосовувати) в психології особистості – пристосування особистості до існування в соціумі відповідно до його норм і вимог, а також згідно з потребами, прагненнями, мотивами та інтересами самої особистості. Психологічна адаптація здійснюється в процесі соціалізації особистості, під час її індивідуального розвитку, соціального і професійного становлення.

Адаптація дидактична – готовність суб'єкта учіння опанувати різноманітним нових (порівняно з раніше засвоєними) організаційних форм, методів і змісту навчальної діяльності (наприклад, у вищій школі першокурсники адаптуються до значного збільшення обсягу навчального матеріалу, до складної мови наукових текстів і вивчення спеціальних предметів тощо).

Адаптація соціальна – активне пристосування індивіда до умов соціального середовища та інтегральний показник стану людини, що відображає її можливості виконувати певні біосоціальні функції: адекватне сприйняття навколишнього середовища і власного організму; оптимальна система взаємин і спілкування з іншими людьми; працездатність і здібність до навчання, організації дозвілля і відпочинку; здатність до самообслуговування і взаємообслуговування в родині й колективі. Соціальна адаптація відбувається шляхом засвоєння уявлень про соціальні норми і цінності. Найважливішими засобами досягнення успішної соціальної адаптації є освіта та виховання.

Акме (грец. – розквіт, вершина, вищий ступінь чогось) – соматичний, фізіологічний, психічний і соціальний стан особистості, який характеризується

зрілістю її розвитку, досягненням найвищих і найкращих показників у її діяльності і творчості.

Акмеологічні інваріанти професіоналізму – основні якості й уміння професіонала, а також необхідні умови, що забезпечують високу стабільність і ефективність діяльності, незалежно від її змісту і специфіки.

Активізація пізнавальної діяльності – така організація пізнавальної діяльності, коли навчальний матеріал стає предметом активної мисленнєвої і практичної діяльності студента.

Активність (від лат. *acivus* – активний) – одна з основних характеристик особистості, яка полягає в здатності бути імпульсом змін у стосунках із навколишнім світом (на відміну від реактивності, коли джерелом є зовнішній стимул). Вона виявляється в прагненні розширювати сферу своєї діяльності і поведінки, здатності нести в собі потенціал енергії, сили і творчості. Активна особистість неодмінно є суб'єктом не лише своєї поведінки і діяльності, але й власного життя.

Активність пізнавальна – вид психічної активності, що проявляється у формі розгорнутої пізнавальної діяльності, центральним процесом якої є мислення, і характеризується допитливістю, творчим характером.

Взаємини (стосунки) – суб'єктивні зв'язки і ставлення, що існують між людьми в соціальних групах через неперервний обмін особистісно-значущою інформацією. Взаємини завжди передбачають взаємність, наявність належного ставлення. Вони бувають діловими і приятельськими, офіційними й особистісними. Взаємини ґрунтуються на певних спонуках (інтерес до іншої людини, необхідність взаємодії та співробітництва, потреба в спілкуванні та ін.) і передбачають якусь поведінку (мовлення, дії, міміка, жести), емоції і почуття (задоволеність спілкуванням, симпатія чи антипатія, взаємний потяг, індивідуальний і груповий настрій), пізнання (сприйняття іншого, мислення, уявлення), волю (витримка при відсутності взаєморозуміння, володіння собою, коли є конфлікт, надання допомоги у важкій ситуації). На взаємини людей впливають їхня спрямованість, характер, темперамент, вік, освіта, професія та ін.

Взаємодія соціальна – процеси впливу різних суб'єктів один на одного, їхній взаємозв'язок, взаємозумовленість, взаємний обмін та ін. Розрізняють п'ять рівнів настанов на взаємодію: домінування, маніпуляція, суперництво, партнерство, співдружність.

Виховання – цілеспрямоване створення соціальних умов (матеріальних, духовних, організаційних) для розвитку особистості, для її входження в контекст сучасної культури.

Відповідальність – здатність особистості розуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям, визнаним у суспільстві або в колективі нормам, у результаті чого виникає почуття співучасті в спільній справі, а при невідповідності – почуття невиконаного обов'язку; готовність індивіда визнати, що він сам є причиною наслідків власної поведінки і діяльності.

Гіпотеза – наукове припущення, яке базується на теорії або емпіричних даних і яке ще не має підтвердження або спростування. Розрізняють наукові і статистичні гіпотези.

Готовність до праці – потреба в праці, що конкретизується в здатності до певної професійної діяльності як результат професійного навчання і виховання; є підсумком не тільки професійного розвитку, але й соціальної зрілості особистості.

Гуманізація освіти – система заходів, спрямованих на розвиток загальнокультурних компонентів у змісті освіти, орієнтованих на вдосконалення особистості (головної цінності освіти). Гуманізація освіти передбачає формування гуманістичного світогляду, створення нових відносин між особистістю і суспільством. Гуманізація освіти – умова вирішення глобальних проблем сучасного людського соціуму, це шлях до вдосконалення духовного, культурного складу особистості, це формування соціальних здібностей людини жити в суспільстві за моральними нормами, зберігати й збагачувати свої здібності до творчої діяльності, вдосконалювати свою особистість.

Гуманітаризація освіти – узгодження викладання технічних, природничо-математичних дисциплін із гуманітарними науками про суспільство і людину. Ставиться завдання підняти правову, моральну, психологічну культуру фахівця з вищою освітою. Гуманітаризація освіти тісно пов'язана з *принципом гуманізації*, передбачає інтеграцію наук, їхню співдружність (синергія).

Гуманний підхід – за кожною людиною визнається самоцінність, рівність її в правах, свободі й обов'язках.

Демократичне середовище – це демонстрування в повсякденному житті ЗВО зразків демократичних стосунків, поваги до гідності студентів, їхніх прав і свобод, толерантності та визнання плюралізму поглядів і життєвих виборів.

Дефініція психологічна (від лат. *definitio* – визначення) – визначення психологічного поняття, вираженого словом, що робить останнє терміном.

Діалог – спілкування двох суб'єктів стосовно вирішення проблеми; обговорення спільної теми, коли зберігається думка кожного, намагання

зрозуміти один одного, схоплювати цілісний зміст у кожному висловлюванні, без оцінки, хто має рацію, а хто винен.

Діловий рівень спілкування – спілкування, на перше місце в якому ставиться справа, однаково цінна для партнерів (є відчуття взаємодовіри та взаємоповаги).

Діяльність викладача – різновид професійної науково-педагогічної діяльності, яка спрямована на різнобічну професійну підготовку фахівців різного профілю, на розвиток і виховання студентів.

Діяльність провідна – діяльність, у якій: 1) розв'язуються суперечності, які є рушійною силою розвитку; 2) перебудовується структура свідомості, з'являються нові якісні перетворення-новоутворення; 3) виникають, диференціюються нові види діяльності, забезпечуються умови для переходу до них. Провідною діяльністю є стосовно розвитку особистості, а не інших видів її діяльності. Життя і розвиток індивіда тим багатші, чим ширше він включений у різні форми діяльності. У студентському віці провідною діяльністю є навчально-професійна.

Діяльність студента – форма пізнавальної і практичної активності студента, спрямована на розвиток своєї особистості, підготовку до виконання професійно-трудових завдань і обов'язків, оволодіння необхідними для цього знаннями, навичками і вміннями.

Діяльність студента наукова – одна з форм творчого самовираження особистості студента, вищий рівень прояву його пізнавальної активності. Особливості науково-дослідної діяльності студентів: 1) підпорядкованість її цілей навчальним цілям; 2) основними її мотивами є пізнавальні; 3) здійснюється під керівництвом викладачів; 4) сприяє формуванню професійної самостійності, здатності творчо розв'язувати майбутні практичні професійні завдання; 5) сприяє збагаченню наукових знань, дослідницьких умінь і навичок майбутнього фахівця.

Емпатія (від лат. *empathia* – співпереживання) – це здатність розпізнавати та розуміти емоції іншої людини, подумки ставлячи себе на її місце і розділяючи її переживання, без осуду та оцінок. Це головна складова емоційного інтелекту, що допомагає будувати гармонійні стосунки та уникати конфліктів

Ерудиція (від лат. *eruditio* – ученість) – виявлення широти розуму, що спирається на великий обсяг знань із конкретного питання і забезпечене пам'яттю. Ерудиція досить часто, але не обов'язково, пов'язана з високим рівнем творчості в тій самій галузі. Іноді відзначають їхню обернену залежність.

Етикет діловий – це система регламентованих правил поведінки, спілкування та зовнішнього вигляду. Він базується на повазі до часу, особистих меж колег і партнерів, а його головна мета – забезпечити професійну взаємодію, ефективність у роботі та зміцнення ділової репутації

Задатки здібностей – це природжені анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, мозку та органів чуття, які є базою для розвитку здібностей. Вони не гарантують автоматичного успіху, а є лише схильністю чи потенціалом, який переростає у здібності лише за умови навчання та активної діяльності.

Засвоєння знань – пізнавальна діяльність, спрямована на оволодіння знаннями, вміннями і навичками. Процес засвоєння знань – це сприйняття навчального матеріалу, його усвідомлення, запам'ятовування і практичне застосування отриманих знань. У результаті правильно організованого й раціонально побудованого процесу засвоєння знань студенти набувають систему знань, формуються узагальнення, які становлять основу наукових понять.

Здібності – індивідуально-психологічні якості особистості, що забезпечують легкість оволодіння певною діяльністю та є передумовою успішного її виконання. Бувають загальні (або розумові) здібності, від яких залежить успішність будь-якої діяльності і навчання, та спеціальні, пов'язані з конкретним видом діяльності (педагогічні, наукові, художні та ін.).

Знання – результат пізнавальної діяльності індивіда; сукупність ідей людини, засвоєних нею понять, законів і принципів, а також зафіксованих особливостей явищ і предметів. Знання можуть бути емпіричними (недостатньо узагальненими) і теоретичними, що відображають об'єктивні закономірні зв'язки і відношення; наукові і життєві, усвідомлені і формально засвоєні; споглядально-пояснювальні і дієво-перетворювальні.

Ідентичність – це самосвідомість і самототожність. Це відповідь людини чи спільноти на питання «Хто я?», що формується з унікального набору переконань, цінностей, культури, соціальних ролей та уявлень про самих себе, які зберігають свою сутність у часі.

Імідж (від англ. *image* – образ) – це цілеспрямовано сформований або стихійно виникаючий образ особи, компанії чи продукту у свідомості аудиторії. Він створюється за допомогою візуальних, психологічних та поведінкових характеристик, щоб викликати певні емоції та керувати враженням.

Індивідуальність (від лат. *individuum* – неподільне, особа) – це унікальна сукупність рис, властивостей, характеру, темпераменту та досвіду, що вирізняє людину з-поміж інших і робить її неповторною. Це оригінальний стиль

мислення, емоцій та поведінки, який формується під впливом біологічних факторів, виховання та соціального середовища.

Інтерес – мотиваційно-емоційний стан людини, який спонукає її до пізнавальної діяльності, що розгортається переважно у внутрішньому плані. Інтерес виявляється в забарвленому позитивними емоціями зосередженні уваги на певному предметі. В інтересі є емоційний і вольовий моменти (інтелектуальна емоція й зусилля), пов'язані з подоланням інтелектуальних труднощів і задоволенням від результату пізнання.

Категорії – найбільш загальні фундаментальні поняття, які відображають загальні властивості і відношення дійсності та пізнання.

Колектив – група однодумців, об'єднаних суспільно значущою спільною діяльністю, у якій переважають товариські стосунки й моральні норми поведінки. Колектив характеризується єдністю ціннісних орієнтацій, наявністю органів самоврядування, традицій та ін.

Компетентність – це здатність ефективно застосовувати свої знання, практичні навички, досвід та особисті якості для вирішення завдань або досягнення цілей. Це не просто наявність теоретичної інформації, а вміння використовувати її на практиці, швидко адаптуючись до змін.

Компетенція – загальна здатність мобілізувати в професійній діяльності набуті знання, уміння, а також використовувати узагальнені засоби і способи виконання дій. Компетенція забезпечує універсальність професійної діяльності.

Комунікабельність викладача (лат. *communico* – з'єдную, повідомляю) – риса особистості, яка виявляється в здатності до встановлення контактів, до спілкування, товариськості; комунікативний потенціал викладача і його навички ефективного педагогічного спілкування.

Креативність – творчі можливості (здібності) людини, які виявляються в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, можуть характеризувати особистість загалом або її деякі сторони, продукти діяльності, процес їхнього створення. Креативність розглядають як дуже важливий і відносно незалежний чинник обдарованості, який зрідка виявляється в тестах інтелекту й академічних успіхах. Креативність визначається здатністю знаходити нові варіанти оптимального вирішення проблеми; сприйнятливістю до нових ідей.

Лідер (лат. *leader* – ведучий, керівник) – член групи, який спонтанно висувається на роль неофіційного керівника в умовах певної специфічної та досить значущої ситуації, щоб забезпечити організацію гуртової діяльності людей для найшвидшого і найуспішнішого досягнення спільної мети.

Майстерність – властивість особистості, набута в процесі її досвіду діяльності як вищий рівень освоєних професійних умінь у цій галузі на основі гнучких навичок і творчості.

Метод дослідження – нормативний обґрунтований спосіб проведення наукового дослідження. Це шлях наукового пізнання, який впливає із загальних теоретичних уявлень про сутність об'єкта дослідження. Розуміння, визначення і вибір методів дослідження залежать від загальнонаукової і конкретно-наукової методології.

Методика дослідження – це систематизований спосіб пізнання дійсності та досягнення поставленої мети, сукупність практичних і теоретичних дій, які використовує дослідник для збору, аналізу та узагальнення інформації. Метод відповідає на запитання: «Як саме ми вивчаємо явище чи перевіряємо гіпотезу?».

Методологія – шлях пізнання, одержання й пояснення необхідних фактів і розкриття закономірностей досліджуваних явищ. Система принципів, норм і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності.

Мотивація – сукупність причин психологічного характеру (система мотивів), які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їхній початок, спрямованість і активність.

Навички – дії високого ступеня досконалості, деякі з яких можуть бути доведені до автоматизму.

Навчання – упорядкована взаємодія викладача зі студентом, спрямована на розвиток особистості майбутнього фахівця, досягнення мети професійної підготовки. Змістом цієї взаємодії є цілеспрямоване, послідовне передавання (трансформація) суспільно-історичного, соціокультурного, професійного досвіду студентам у спеціально організованих умовах вищої школи.

Наука – 1) сфера й особливий вид діяльності людини, результатом якої є нові знання про дійсність, що відповідають критерію істинності; 2) система знань, отриманих за допомогою наукового методу.

Наукова організація праці (НОП) – це процес удосконалення трудової діяльності на основі досягнень науки, техніки та передового досвіду. Вона спрямована на підвищення продуктивності, збереження здоров'я працівників та гармонійне поєднання людини з технікою.

Національна самосвідомість особистості – це усвідомлення людиною своєї приналежності до певної нації, що базується на любові до рідної мови, культурних традицій, спільної історії та цінностей, а також почутті єдності зі своїм народом та визнанні його місця серед інших спільнот.

Об'єкт дослідження – це частина об'єктивної психологічної реальності (тобто того, що існує незалежно від нашої волі і свідомості), яку потрібно дослідити.

Освіта – це безперервний процес і результат здобуття знань, умінь та навичок, а також формування світогляду, моральних цінностей і розвитку творчих здібностей. Це головний інструмент передачі накопиченого досвіду від покоління до покоління.

Особистість – це стійка система соціально значущих якостей, індивідуальних психологічних особливостей і світогляду, які формуються протягом життя в суспільстві. Поняття охоплює характер, цінності, здібності та соціальні ролі, що визначають унікальність людини та її здатність взаємодіяти зі світом.

Педагогіка вищої школи – наука про закономірності навчання, виховання і розвитку студентів, а також їх наукову і професійну підготовку як фахівців відповідно до вимог держави.

Педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності. Елементи педагогічної майстерності: 1) гуманістична спрямованість (інтереси, цінності, ідеали); 2) професійне знання (предмета, методики його викладання, педагогіки і психології); 3) педагогічні здібності (комунікабельність, перцептивні здібності, динамізм, емоційна стійкість, оптимістичне прогнозування, креативність); 4) педагогічна техніка (уміння керувати собою, уміння взаємодіяти).

Педагогічна технологія – наукове психолого-педагогічне обґрунтування характеру педагогічного впливу на вихованця в процесі взаємодії з ним.

Педагогічна техніка – це сукупність спеціальних умінь та навичок, які дозволяють педагогу ефективно використовувати власний психофізичний апарат для впливу на учнів. Це інструмент втілення педагогічної майстерності та основа для створення сприятливого середовища у навчальному процесі.

Педагогічне спілкування – це професійна взаємодія педагога з учнями, батьками та колегами, спрямована на створення сприятливого психологічного клімату та розвиток особистості дитини. Воно слугує інструментом передачі знань, формує довіру, підтримує мотивацію до навчання та корегує поведінку в колективі.

Переконання – це міцні життєві орієнтири, думки та вірування, які людина вважає істинними. Вони є ядром світогляду, формуються на основі досвіду та слугують головним мотивом для прийняття рішень і дій.

Предмет дослідження – це конкретний, вузький аспект або властивість об'єкта, який безпосередньо вивчається. Якщо об'єкт – це загальна сфера або

явище, то предмет – це те, що саме з нього розглядається (певні процеси, закономірності чи механізми взаємодії).

Презентація – процес і засоби представлення себе оточенню.

Проблемна ситуація – ситуація, у якій наявні в індивіда способи поведінки і знання є недостатніми для виконання практичного або теоретичного завдання, і виникає потреба в нових формах поведінки, у нових знаннях.

Проблемне навчання – це освітня технологія, за якої замість готових фактів учням пропонують розв'язати реальні, складні проблеми. Учні самостійно шукають відповіді, що стимулює їхнє критичне мислення, дослідницькі навички та творчість.

Професійна готовність студента – це інтегративна якість особистості та передумова її ефективної діяльності, що охоплює сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок і психологічних настанов, необхідних для успішного виконання обов'язків за майбутньою спеціальністю.

Професійна етика – кодекс поведінки, що забезпечує моральний характер тих взаємин між людьми, які впливають з їхньої професійної діяльності: повага до студентів, діловитість, чесність, порядність, компетентність та ін.

Професійна компетентність – професійна готовність і здатність суб'єкта праці до розв'язання завдань і виконання професійних обов'язків. Це ступінь і основний критерій визначення відповідності суб'єкта посаді, яку він займає.

Професійна культура – 1) системний світогляд і модельне професійне мислення (юриста, педагога, інженера тощо); 2) професійна творчість; 3) праксіологічне, рефлексивне й інформаційне опанування; 4) компетентність діяльності, спілкування і саморозвитку.

Професійна самосвідомість педагога – усвідомлення педагогом себе як суб'єкта педагогічної діяльності, самооцінка професійно необхідних знань і професійно значущих якостей особистості. Результатом самосвідомості педагога є соціально-професійний аспект його «Я-концепції».

Професійна спрямованість – розуміння і внутрішнє прийняття особистістю цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів. Усі ці ознаки і компоненти професійної спрямованості є показниками рівня її сформованості в студентів. Вона характеризується стійкістю (нестійкістю), домінуванням соціальних або вузько особистісних мотивів, далекою чи близькою перспективою.

Професійне самовизначення – це процес усвідомленого вибору професії, який базується на аналізі особистих інтересів, здібностей та

цінностей. Воно є важливим етапом особистісного розвитку, який впливає не лише на кар'єрний успіх, а й на загальну задоволеність життям людини.

Розвивальне навчання – це освітній підхід, який ставить у центр розвитку особистість дитини та її потенціал. Головна мета – не просто механічно передати знання, а навчити учня самостійно мислити, аналізувати інформацію, шукати рішення та творчо застосовувати набутий досвід на практиці.

Самовиховання – це свідомо, цілеспрямована та самостійна діяльність людини, спрямована на розвиток своїх позитивних якостей, розкриття потенціалу та подолання шкідливих звичок або недоліків. Воно є найвищим етапом виховання і триває протягом усього життя.

Самоосвіта – це цілеспрямована, самостійна та добровільна пізнавальна діяльність, спрямована на здобуття нових або поглиблення вже наявних знань і навичок. Вона передбачає вибір власної траєкторії навчання без прямого керівництва викладача чи інституційного розкладу.

Самооцінка – це те, як ви оцінюєте себе, свої здібності, зовнішність, характер та вчинки. Це внутрішній голос, який коментує ваші досягнення і невдачі, формуючи загальне уявлення про власну цінність.

Самореалізація – розгортання оптимальних здібностей людини у різних видах людської діяльності; рівень розвитку, якого досягає людина від моменту народження; це свідоме прагнення до реалізації своїх можливостей.

Синергетика (від грец. *synergos* – спільний; такий, що діє узгоджено) – це міждисциплінарна наука про процеси самоорганізації, утворення та розпад структур у складних системах різної природи (фізичних, біологічних, хімічних, соціальних). Головна ідея — пояснення того, як із хаосу та неузгоджених дій елементів народжується впорядкована система завдяки їхній спільній взаємодії.

Спілкування – взаємодія суб'єктів, в якій проходить обмін раціональною й емоційною інформацією, діяльністю, досвідом, знаннями і вміннями, а також результатами діяльності. Необхідна умова розвитку і формування особистості та групи. Категорія спілкування настільки багатогранна, що спілкування розглядається з різних позицій: як діяльність, специфічна форма взаємодії між людьми, як необхідна умова життєдіяльності, засіб передачі культури й суспільного досвіду, спосіб розкриття суб'єктивного світу, засіб впливу та ін.

Спілкування педагогічне – це професійна взаємодія педагога з учнями, батьками та колегами. Воно спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату та досягнення головної мети: навчання, виховання й гармонійного розвитку особистості.

Студент (від лат. *studens (studentis)*) – той, хто старанно працює, займається) – людина, яка наполегливо навчається, опановує професійні

знання, уміння і навички, вивчає (студіює) науку. Згідно із Законом України «Про вищу освіту», студент (слухач) – особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого навчального закладу і навчається за денною (очною), вечірньою або заочною, дистанційною формами навчання, щоб здобути певний освітній і освітньо-кваліфікаційний рівень.

Уміння – це здатність людини успішно виконувати певну дію або діяльність, спираючись на набуті знання та практичний досвід. Це не просто теоретична інформація, а здатність застосовувати її на практиці для досягнення конкретної мети.

Ціннісні орієнтації – інтегративні утворення, пов'язані як з потребно-мотиваційною, так і смисловою сферою особистості. Вони усвідомлюються, їхні функції – регулювання поведінки і діяльності особистості в найбільш значущих життєвих ситуаціях.

РОЗДІЛ 4 ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ З ДИСЦИПЛІНИ

4.1 Запитання для підготовки до екзамену

1. Розкажіть про дидактичні основи семінарських, практичних та інших форм занять.
2. Охарактеризуйте види семінарів, вимоги до їх організації та проведення.
3. У чому сутність методики організації та проведення семінарських, практичних занять і консультацій?
4. Поясніть критерії оцінювання змісту семінарського заняття.
5. Обґрунтуйте методику проведення семінарського заняття.
6. Розкажіть про особливості навчальної роботи студентів.
7. У чому основа адаптації студентів до самостійної навчальної роботи?
8. Поясніть процес уміння слухати і конспектувати лекції.
9. Обґрунтуйте значення книги в системі професійної підготовки.
10. У чому основа методики підготовки до семінарських занять?
11. Розкажіть про методику підготовки до екзаменів і заліків.
12. У чому сутність перспектив вдосконалення самостійної роботи студентів?
13. Розкажіть про соціально-економічні потреби в дистанційній освіті.
14. Зробіть короткий екскурс в історію дистанційного навчання.
15. У чому сутність дистанційного навчання?
16. Обґрунтуйте мотиви і принципи організації дистанційного навчання.
17. Охарактеризуйте умови ефективності дистанційного навчання.
18. Розкажіть про наукову роботу студентів як важливий чинник ефективності професійної підготовки фахівців з вищою освітою.
19. Охарактеризуйте методичні основи і системність організації науково-дослідної роботи студентів.
20. Поясніть зміст форм, видів і методів науково-дослідної роботи студентів.
21. Обґрунтуйте організації науково-дослідної роботи студентів.
22. Розкажіть про умови організації науково-дослідної роботи студентів.
23. Оформлення результатів науково-педагогічних досліджень.
24. Організація і підготовка магістерської роботи до захисту.
25. Як здійснюється керівництво, планування та облік науково-дослідної роботи студентів?
26. Розкажіть про значення аналізу та оцінювання навчальних досягнень студентів.

27. У чому основа функцій оцінювання навчальних досягнень студентів?
28. Поясніть принципи, види та методи оцінювання навчальних досягнень студентів.
29. Охарактеризуйте методику проведення контрольних дій у вищій школі.
30. Розкажіть про модульно-рейтингову і кредитно-модульну технологію навчання та оцінювання навчальних досягнень студентів.
31. Поясніть сутність концептуальних напрямів розвитку вищої освіти в Україні.
32. Охарактеризуйте концепцію підготовки кадрів у системі вищої освіти.
33. Прокоментуйте зміст основних положень Болонського процесу як засобу інтеграції та демократизації вищої освіти.
34. У чому специфіка адаптації вищої освіти України до вимог Болонського процесу.
35. Охарактеризуйте сучасний стан стандартизації та системи стандартів вищої освіти в Україні.
36. У чому основа стандартизації як механізму підвищення якості навчання?
37. Розкажіть про зміст і завдання стандартизації вищої освіти.
38. Обґрунтуйте професійні стандарти в системі вищої освіти.
39. Обґрунтуйте систему вищої освіти в США.
40. Розкажіть про систему вищої освіти у Великобританії.
41. Обґрунтуйте систему вищої освіти у Франції.
42. Охарактеризуйте систему вищої освіти у Німеччині.
43. Обґрунтуйте систему вищої педагогічної освіти в Японії.
44. Обґрунтуйте систему вищої педагогічної освіти у Південній Кореї.
45. Розкажіть про систему вищої педагогічної освіти в Китаї.
46. Поясніть предмет педагогіки вищої школи.
47. У чому полягають основні функції та завдання педагогіки вищої школи?
48. Охарактеризуйте основні категорії педагогіки вищої школи.
49. Обґрунтуйте вищу школу як педагогічну систему.
50. Розкажіть про предмет і об'єкт дидактики вищої школи.
51. Поясніть сутність і методологічні засади навчання.
52. Охарактеризуйте рушійні сили та логіку навчального процесу.
53. Обґрунтуйте структуру процесу оволодіння знаннями, уміннями та навичками.
54. Розкажіть про розвиток і становлення організаційних форм навчання.

55. Поясніть типологію і характеристику методів навчання.
56. У чому зміст дидактичних вимог до вибору методів навчання?
57. Розкажіть про методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності.
58. Поясніть сенс методів навчання за логікою передачі інформації.
59. У чому сутність методів навчання за ступенем керування навчальною діяльністю?
60. Обґрунтуйте шляхи оновлення системи вищої освіти в Україні.
61. Охарактеризуйте сучасні технології як підґрунтя оновлення професійної підготовки фахівця.
62. У чому основа педагогічної інноватики?
63. Розкажіть про концепцію оновлення підготовки майбутніх фахівців на основі застосування інноваційних технологій.
64. Охарактеризуйте закони перебігу інноваційних педагогічних процесів.
65. Розкажіть про умови ефективності інноваційних педагогічних процесів.
66. Розкажіть про підвищення якості підготовки фахівців.
67. Поясніть принципи організації контролю та оцінки знань студентів.
68. Обґрунтуйте вимоги до системи контролю.
69. Розкажіть про види, рівні та форми контролю якості навчання.
70. У чому зміст кваліметрії магістерських дисертацій і рефератів?
71. Поясніть структурно-функціональну модель закладу вищої освіти.
72. Розкажіть про принципи управління закладами вищої освіти.
73. У чому сутність системи управління закладом вищої освіти.
74. Розкажіть про педагогічний менеджмент як сучасну теорію управління освітою.
75. Розкажіть про академічну лекцію в системі професійної підготовки студентів у вищій школі.
76. Поясніть типи лекцій, їх призначення і завдання.
77. Охарактеризуйте технологію і техніки підготовки академічної лекції.
78. Поясніть дидактичні і методичні вимоги до академічної лекції.
79. Обґрунтуйте методику проведення лекції.
80. Поясніть предмет педагогіки вищої школи.
81. У чому полягають основні функції та завдання педагогіки вищої школи?
82. Охарактеризуйте основні категорії педагогіки вищої школи.
83. У чому основа методики підготовки до семінарських занять.
84. Розкажіть про методику підготовки до екзаменів і заліків.

85. У чому сенс перспектив удосконалення самостійної роботи студентів?

86. Розкажіть про соціально-економічні потреби в дистанційній освіті.

87. Зробіть короткий екскурс в історію дистанційного навчання.

88. У чому сутність дистанційного навчання?

4.2 Тестові завдання

1. Педагогіка вищої школи – це...

1) наука про закономірності навчання і виховання студентів, а також їх наукову і професійну підготовку як спеціалістів відповідно до вимог держави.

2) закономірності функціонування психіки студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності та закономірності науково-педагогічної діяльності викладача, а також соціально-психологічні особливості професійно-педагогічного спілкування та взаємин викладачів і студентів.

3) наука про спеціально організовану цілеспрямовану і систематичну діяльність з формування людини — про зміст, форми і методи виховання, освіти та навчання.

2. Об'єктом педагогіки вищої школи є:

1) система вищої освіти і педагогічні процеси в ній;

2) система народної освіти і педагогічні процеси в системі вищої освіти;

3) середні педагогічні системи і малі педагогічні системи.

4) навчання у вищих навчальних закладах

3. Метою педагогіки вищої школи є :

1) надання майбутнім науковцям і викладачам вищої школи знань про закономірності виникнення, особливості функціонування психіки, розвитку та формування властивостей, і характеристик особистості.

2) вивчення закономірностей розвитку психічних властивостей і якостей особистості; психологічні закономірності та індивідуальні відмінності у оволодінні знаннями, уміннями і навичками;

3) дослідження закономірностей розвитку, виховання і навчання студентів і розробка на цій основі шляхів удосконалення процесу підготовки кваліфікованого спеціаліста.

4. Що таке дидактика?

- 1) теорія виховання
- 2) теорія навчання
- 3) теорія навчання, освіти і виховання
- 4) розділ педагогіки, що розглядає питання методики викладання окремих дисциплін

5. Визначення “... упорядковані способи взаємопов’язаної діяльності викладача і студентів, спрямовані на розв’язання навчально-виховних завдань” стосується:

- 1) форм навчання
- 2) принципів навчання
- 3) методів навчання
- 4) правил навчання

6. Твердження «навчання, у центрі якого - особистість вихованця, його самобутність, самоцінність, суб’єктивний досвід кожного спочатку розкривають, а потім узгоджують зі змістом освіти» стосується :

- 1) особистісно орієнтованої технології навчання
- 2) диференційованої технології
- 3) технології розвиваючого навчання

7. Провідною формою організації процесу навчання у вищому навчальному закладі є:

- 1) семінар
- 2) лекція
- 3) самостійну навчальну роботу студентів

8. Визначення «... система перевірки результатів навчання і виховання студентів» стосується:

- 1) форм навчання
- 3) змісту навчання
- 4) педагогічного контролю

9. НДДС у закладі вищої освіти здійснюється за такими основними напрямками:

- 1) аудиторний, позааудиторний, позавишівський
- 2) олімпіади, конференції, конкурси
- 3) створювання нових задач та конструювання нових прийомів для їх розв'язання

10. Предметний науковий гурток як форма науково-дослідної роботи студентів найчастіше використовується у роботі зі студентами

- 1) усіх курсів
- 2) перших курсів
- 3) старших курсів

11. Основними традиційними видами навчальних занять у закладах вищої освіти є:

- 1) лекції, семінари, практичні заняття, консультації
- 2) самостійне вивчення певних питань, участь у роботі гуртків, експериментально-дослідницька робота
- 3) іспити, заліки, модульний контроль, контрольні роботи

12. ... - це логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочністю та демонструванням дослідів.

- 1) навчальна лекція
- 2) практичне заняття
- 3) навчальна консультація

13. До форм організації навчальної діяльності студентів традиційно у педагогіці належать:

- 1) фронтальна, групова, індивідуальна
- 2) інформаційна, орієнтовна, пояснювальна
- 3) систематизуюча, стимулювальна, розвивальна

14. Пріоритетною вимогою при організації навчання студентів магістратури має виступати постановка запитань ... і залучення їх до розвитку клінічного мислення.

- 1) дослідницького характеру
- 2) загального характеру
- 3) конкретного характеру

15. ... зорієнтована на розкриття сутності навчального предмету, його предмету і завдань, змісту, взаємозв'язку з іншими дисциплінами, а також сприяти зацікавленості предметом.

- 1) вступна лекція
- 2) тематична лекція
- 3) оглядова лекція

16. ... передбачає розкриття певної теми навчальної програми дисципліни.

- 1) вступна лекція
- 2) тематична лекція
- 3) оглядова лекція

17. ... застосовується перед або під час виробничих практик, виконанням дипломних робіт або складанням державних іспитів.

- 1) вступна лекція
- 2) тематична лекція
- 3) оглядова лекція

13. ..., або лекція-дискурс — це викладу матеріалу у діалозі двох викладачів.

- 1) бінарна лекція
- 2) вступна лекція
- 3) тематична лекція

18. На ... використовуються демонстраційні матеріали, форми наочності, які не лише доповнюють словесну інформацію, а й самі виступають носіями змістовної інформації.

- 1) лекції-візуалізації
- 2) вступній лекції
- 3) тематичній лекції

19. Що є метою застосування викладачем навчально- та науково-дослідного методів?

- 1) навчання студентів наукової творчості в оволодінні знаннями та проведення наукових досліджень
- 2) формування у студентів уміння адекватно оцінювати виконану роботу
- 3) формування у студентів уміння створювати нові задачі та конструювати нові прийоми для їх розв'язання

20. Яка форма науково-дослідної роботи студентів найчастіше використовується в роботі зі студентами всіх курсів?

- 1) предметний науковий гурток
- 2) проблемні групи
- 3) студентська лабораторія

21. Які такі типи вищих навчальних закладів забезпечують професійну освіту?

- 1) університет, академія, інститут
- 2) університет, академія, інститут, коледж
- 3) університет, інститут, коледж

22. Які конференції спрямовані на обговорення шляхів розв'язання практичних завдань?

- 1) науково-практичні конференції
- 2) наукові конференції
- 3) науково-методичні конференції

23. Чим відповідно до Закону «Про вищу освіту» визначається зміст освіти?

- 1) державним стандартом
- 2) освітньою характеристикою
- 3) державною програмою

24. З якою метою запроваджуються у ЗВО вибіркові навчальні дисципліни?

- 1) для поглиблення загальноосвітньої, фундаментальної і фахової теоретичної чи практичної підготовки студентів
- 2) для поглиблення фахової теоретичної чи практичної підготовки студентів
- 3) для поглиблення загальноосвітньої та фундаментальної підготовки студентів

25. Виберіть назву моделі навчання за її описом. Сутність ... полягає в оволодінні знаннями в межах навчального предмета, що передбачає заучування і запам'ятовування об'єму інформації без практичної реалізації в життя.

- 1) інформаційної моделі навчання
- 2) операційно-діяльнісної моделі навчання
- 3) особистісно-орієнтованої моделі навчання

25. При ... викладач виступає фасилітатором, створює психолого-педагогічні умови для саморозвитку, свідомого засвоєння основ професійної діяльності і розвитку професійної свідомості майбутнього педагога.

- 1) інформаційній моделі навчання
- 2) операційно-діяльнісній моделі навчання
- 3) особистісно-орієнтованій моделі навчання

26. Педагогічний процес при ... передбачає взаємозв'язок різнопредметних знань та умінь, видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, які складають відповідні цикли підготовки

- 1) інформаційній моделі навчання
- 2) операційно-діяльнісній моделі навчання
- 3) інтеграційній моделі навчання

27..... - організація навчального процесу згідно алгоритму розв'язання проблемної задачі або виконання навчального завдання

- 1) модель проєктного навчання
- 2) особистісно-орієнтована модель навчання
- 3) інтеграційна модель навчання

28. ... - це організація навчального процесу, заснована на реконструкції моделі діяльності у межах запропонованого сценарію

- 1) симуляційна модель навчання
- 2) модель проєктного навчання
- 3) особистісно-орієнтована модель навчання

29. ... - організація навчального процесу, який передбачає постановку проблемних запитань, створення проблемних ситуацій для стимулювання активної пізнавальної діяльності студентів

- 1) особистісно-орієнтована модель навчання
- 2) інтеграційна модель навчання
- 3) проблемна модель навчання

30. ... - форма відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності, моделювання систем відносин, характерних для даного виду практики.

- 1) модель проєктного навчання
- 2) навчальна модель «Ділова гра»
- 3) інформаційна модель навчання

31. Метою проведення навчання за моделлю ... є отримання від групи в короткий час великої кількості варіантів відповідей

- 1) «мозкового штурму»
- 2) «ділова гра»
- 3) «проєктне навчання»

32. На сучасному етапі в межах єдиної педагогіки вищої школи розвиваються два напрями:

- 1) університетський (академічний) і післядипломний
- 2) академічний і народний
- 3) університетський і кваліфікаційний

33. Педагогіка вищої школи виникла на базі загальної педагогіки, і, відповідно, включає в себе

- 1) фундаментальний (теоретичний) і прикладний (методичний) рівні
- 2) функціональний і спеціальний рівні
- 3) довузівський і основний рівні

34. Педагогіка вищої школи – це галузь

- 1) загальної педагогіки
- 2) наукової (елітарної) педагогіки
- 3) народної педагогіки

35. ... вивчає закономірності освіти/самоосвіти, навчання, виховання/самовиховання і розвитку/саморозвитку студентів

- 1) педагогіка вищої школи
- 2) дидактика вищої школи
- 3) історія педагогіки

36. ... охоплює: ЗВО, особливості взаємодії та особистості студентів та педагогів, процес вищої освіти, самоосвіти, самостійної роботи, виховання і самовиховання студентів; форми, методи і педагогічні технології у закладі вищої освіти

- 1) предмет педагогіки вищої школи
- 2) джерело педагогіки
- 3) системи педагогічних наук

37. ... – активний процес взаємозалежної і взаємозумовленої діяльності суб'єктів та об'єктів навчання й виховання, що становить організовану й цілеспрямовану навчально-виховну діяльність його учасників.

- 1) навчально-виховний процес
- 2) розвиток
- 3) навчання

38. Педагогіка вищої школи має забезпечити реалізацію таких функцій: ...

- 1) освітньої, науково-пізнавальної, проєктивної, культурологічної, адаптивної, формувально-виховної та формувально-професійної
- 2) перетворювальної, прогнозувальної, спонукальної, соціальної, відповідальної, національної
- 3) порівняльної, формувальної, виховної, освітньої, культурної, соціальної

39. Педагогічні принципи – ...

- 1) об'єктивно повторювана послідовність явищ
- 2) це система вимог і положень педагогіки, дотримання яких забезпечує продуктивність навчально-виховного процесу
- 3) система критичних поглядів на реальну університетську дійсність і відповідного пошуку та пропозиції нових конструктивних ідей.

40. Педагогічна закономірність –

- 1) об'єктивно повторювана послідовність явищ
- 2) це система вимог і положень педагогіки
- 3) система критичних поглядів на реальну вишівську дійсність і відповідного пошуку та пропозиції нових конструктивних ідей

4.3 Підсумковий контроль із дисципліни

Загальні підходи до підсумкового контролю

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу здійснюється шляхом перевірки знань студентів на екзамені згідно з розкладом сесії. Відповідно до положення про систему рейтингової оцінки знань студентів застосовується наступна система оцінювання роботи студентів.

Контроль успішності студентів здійснюється шляхом: підготовки поточних доповідей за планом заняття до кожної теми, виконання індивідуальних завдань, моделювання варіантів ситуацій поданих практичних завдань, доповнення речень на визначення понять, написання тез на одну із поданих тем, що стосуються теми заняття.

Загальні 100 балів включають: 20 балів за практичні заняття; 20 балів за тестування до практичних семінарських занять (5 практичних занять, 5 тестів у системі дистанційного навчання <https://d-learn.pnu.edu.ua/>); 5 балів за захист проєкту; 5 балів за індивідуальне наукове повідомлення, що запропоновано на вибір у тематиці практичних-семінарських занять.

Екзаменаційна тестова робота – 50 балів (макс.)

Вимоги до письмових робіт Впродовж вивчення дисципліни студенти виконують завдання у формі тестів, які розміщені на сайті дистанційного навчання університету <https://d-learn.pnu.edu.ua/> (макс. бал – 10 б. за кожен тест, вага даного виду роботи – 20 балів за всі виконані тести згідно коефіцієнту електронного журналу).

Екзаменаційна письмова робота оцінюється у 50 балів (екзаменаційне тестування проходить згідно розкладу, триває 80 хвилин, за які студент повинен пройти тестування, яке складається із 50 тестових завдань формату «множинний вибір», що охоплюють весь курс дисципліни та генеруються самою системою дистанційного навчання у довільній послідовності. Вага правильної відповіді на одне питання тесту – 1 бал).

Мінімальна кількість балів для позитивного зарахування курсу – 50 балів (25 балів (мінімум) за екзаменаційне тестування, 25 балів(мінімум) за роботу протягом семестру.

Семінарські/практичні заняття Поточне оцінювання знань здійснюється під час проведення практичних занять та оцінюється в національній шкалі (5 – «відмінно», 4 – «добре», 3 – «задовільно», 2 – «незадовільно»).

Максимальна оцінка балів за доповіді на практичних заняттях 20 балів. Робота на кожному семінарському занятті складається з підготовки питань, запропонованих у плані заняття, та виконання завдань, запропонованих для само-стійної роботи.

Критерії оцінювання роботи здобувачів освіти на семінарському занятті (макс. 5 балів):

- питання плану заняття мають бути заздалегідь опрацьовані й змістовно висвітлені в усних відповідях, обговореннях чи дискусіях під час пари - 3 бали;
- участь в інтерактивній роботі в мікрогрупах на занятті є обов'язковою і має бути активною - 1 бал;
- виконання різних типів усних і письмових завдань з дисципліни, передбачених в освітньому процесі й запропонованих на занятті, є обов'язковим – 1 бал.

Критерії оцінювання виконаних завдань для само-стійної роботи – наукове повідомлення (макс. 5 балів):

- робота має бути виконана само-стійно – 2 бали;
- робота має бути змістовною і відповідати усім умовам завдання – 3 бали;

Окремо оцінюється індивідуальна само-стійна робота – захист проекту (макс. 5 балів)

Умови допуску до підсумкового контролю Здобувач допускається до підсумкового контролю, якщо виконав більше 60% завдань курсу, відпрацював всі заняття і за результатами оцінювання (бали за практичні заняття і само-стійну роботу) набрав не менше 25 балів

Підсумковий контроль Екзаменаційна (підсумкова) оцінка (макс. 100 балів) виставляється у результаті сумування отриманих балів на практичних заняттях та за усі види виконаних робіт

За період вивчення курсу робота студентів оцінюється за максимальною оцінкою у 100 балів. У цьому разі:

- сума балів від 90 до 100 – оцінюється оцінкою «відмінно»;
- сума балів від 75 до 89 – «добре»;
- сума балів від 60 до 74 – «задовільно»;
- сума балів 59 і менше – «не задовільно».

До здачі екзамену студент може набрати 50 максимальних балів, водночас екзамен максимально оцінюється у 50 балів.

За шкалою оцінювання ECTS:

Оцінка «А» виставляється студентам, які за результатами поточного і підсумкового контролю набрали у сумі від 90 до 100 балів, а їхній рівень знань відповідає таким параметрам:

- загальна ерудиція; розвинутий інтелект; наявність як критичних, так і конструктивних навичок абстрактно-логічного мислення;
- розуміння концептуальних основ та особливостей предметного знання;
- наявність сформованого та аргументованого світогляду;
- глибоке усвідомлення природи міждисциплінарних зв'язків дисципліни з іншими науками, специфіки проблем;
- чітке розуміння категорій теорії соціальної роботи;
- наявність систематизованих, логічно впорядкованих уявлень про сутнісні характеристики, соціокультурні основи та базові компоненти;
- здатність пояснити закономірні зв'язки між різними соціальними підсистемами та визначити поняття, які їх позначають;
- уміння переконливо обґрунтовувати власні ціннісні настанови, аргументовано вести дискусію з ідейними опонентами.

На оцінку «В» заслуговують студенти, що за результатами поточного і підсумкового контролю відповідно набрали бали у сумі від 82 до 89, а їхній рівень знань відповідає наступним параметрам:

- наявність якісних знань у галузі теорії соціальної роботи та їх методологічної специфіки;
- усвідомлення змісту базових категорій теорії соціальної роботи; здатність до їх аналітичної характеристики;
- розуміння проблемного поля теорії соціальної роботи;
- уміння переконливо обґрунтовувати власні ціннісні настанови, аргументовано вести дискусію з ідейними опонентами.

На оцінку «С» заслуговують студенти, що за результатами поточного і підсумкового контролю відповідно набрали бали у сумі від 75 до 81, а їхній рівень знань відповідає таким параметрам:

- наявність посередніх знань у галузі теорії соціальної роботи;
- ознайомленість із деякими базовими категоріями теорії соціальної роботи;
- розуміння проблемного поля теорії соціальної роботи;
- уміння обґрунтовувати власні світоглядні та ціннісні настанови.

Оцінка «D» виставляється студентам, які за результатами поточного і підсумкового контролю набрали бали у сумі від 69 до 74, а їхній рівень знань

відповідає таким параметрам:

- наявність фрагментарних знань з теорії соціальної роботи та достатньої кваліфікації при дослідженні соціальних явищ та подій;
- здатність викласти загальне уявлення про основні проблеми та функції теорії соціальної роботи як наукової дисципліни;
- уміння дати загальну (не завжди повну) характеристику основних термінів та понять з теорії соціальної роботи;
- браксамостійності мислення; середні творчі можливості інтелекту; домінування догматичних уявлень над науково-теоретичними.

Оцінка «Е» виставляється студентам, які за результатами поточного і підсумкового контролю набрали бали у сумі від 60 до 68, а їхній рівень знань відповідає таким параметрам:

- наявність фрагментарних знань категоріально-термінологічного апарату теорії соціальної роботи;
- здатність викласти загальне уявлення про основні проблеми та функції теорії соціальної роботи як наукової дисципліни;
- уміння дати часткову характеристику основних термінів;
- брак самостійності мислення; середні творчі можливості інтелекту; домінування догматичних уявлень над науково-теоретичними.

Оцінка «F» виставляється студентам, які за результатами поточного і підсумкового контролю набрали бали у сумі від 35 до 59, а їхній рівень знань відповідає наступним параметрам:

- безсистемні і нечіткі уявлення про специфіку знань з теорії соціальної роботи та її суспільного призначення;
- нерозуміння структури теорії соціальної роботи; нездатність пояснити проблематику та функції предмета її вивчення;
- необізнаність зі змістом базової навчальної та першоджерельної літератури з курсу теорії соціальної роботи.

Оцінка «FX» виставляється студентам, які за результатами поточного і підсумкового контролю набрали бали у сумі від 0 до 34, а їхній рівень знань відповідає таким параметрам:

- безсистемні і неправильні уявлення про специфіку знань з теорії соціальної роботи та її суспільного призначення;
- нерозуміння категоріальної бази теорії соціальної роботи;
- неадекватне пояснення проблематики теорії соціальної роботи та функцій предмета її вивчення; необізнаність зі змістом базової літератури.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти : навч.-метод. посіб. / Стинська В. В., Прокопів Л. М., Нагачевська З. І., Савчук Б. П., Стражнікова І. В., Ковальчук В. М., Салига Н. М.; за заг. ред. В. Стинської, Л. Прокопів. Івано-Франківськ, 2021. 430 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за мод. рейт. системою навчання/рек. МОН]. Київ: ЦНЛ, 2018. 384 с.
3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник / КПП ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
4. Єгорова І.В. Моніторинг оцінювання якості вищої освіти, його основні завдання .Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 36. Т.1 С.282-286.
5. Єгорова І.В. Проблема проектування навчального процесу у вищій школі// Scientific Journal Virtus.-Issue # 8, October,2016, Published since 2014 /Cite Factor (Academic Scientific Journals); Scientific Indexing Services; International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF).С.65-68.
6. Єгорова І.В. Шляхи удосконалення навчальної діяльності студентів ВНЗ у процесі їх роботи з текстом // Scientific Journal Virtus.-Issue # 13 , April, 2017, Published since 2014/Cite Factor (Academic Scientific Journals); Scientific Indexing Services; International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF);(ISSN 2410-4388. С.117-120.
7. Єгорова І.В. *«Інноваційні технології у роботі куратора академічної групи»* .Івано-Франківськ, 2018. 74 с.
8. Єгорова І. В., Салига Н. М., Паска Т. В. Виховання толерантності студентської молоді в системі професійної освіти: теоретико-методичний аспект. *Перспективи та інновації науки. Педагогіка, психологія, медицина*. 2026. № 3 (62). С. 800–813.
9. Кайдалова Л. Г. Особливості проведення лекційних занять у вищих навчальних закладах. ULR: https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/4454/1/part_01.pdf.
10. Каплінський, В. В. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник. Київ : КНТ, 2019. 225 с.
11. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.

12. Лукіяничук А. М. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників : методичні рекомендації : Біла Церква : БІНПО ДЗВО УМО, 2020. 46 с.
13. Максименко Н. Б., Салига Н. М., Єгорова І. В. Модернізація підготовки майбутніх педагогів до фахової діяльності в умовах воєнного стану. *Вісник науки та світи*. 2025. № 4 (34). С. 1391-1401.
14. Мартинець Л. А. Педагогіка вищої школи : опорний конспект лекцій. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с.
15. Марцева Л. А. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2022. 150 с.
16. Навчальний посібник з дисципліни «Педагогіка вищої школи» / Уклад. А.В. Лисенко. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 102 с.
17. Психологія і педагогіка вищої школи : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / авт.-упор. : Н. В. Старовойтенко, В. І. Осипенко, І.І. А. Чемерис, Л. І. Білик; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. 2017. 322 с.
18. Нагачевська З., Салига Н. Педагогіка : навч.-метод. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. 2-ге вид., доповн. та змінене. Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ імені Василя Стефаника. 2022. 157 с.
19. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 472 с.
20. Осадченко І. І., Карпук Т. А. Академічна доброчесність у контексті науково-педагогічної діяльності: реалії та перспективи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки* / ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Вип. 188. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 49–53. <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/480/421>
21. Осадченко І., Маслюк Р. Сутність та дискусійні питання проблеми академічної доброчесності. *Гірська школа українських Карпат*. 2020. № 22. С. 19-25. ULR: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/msuc/article/download/4272/4839/>
22. Освіта впродовж життя: зарубіжний досвід та національна практика: монографія /За заг. ред. Л. Прокопів, В. Стинської / Авт. колектив: Л. Прокопів, В. Стинська, Г.Білавич, Б. Савчук, І. Єгорова, В. Ковальчук, Ю. Москаленко, О. Гевко, С. Довбенко, Л. Бандура, І Завулічна, М. Олексюк, Т. Паска, С. Юрченко. Івано-Франківськ:НАІР, 2022. 288 с. ISBN 978-617-8011-39-0
23. Paska, T., Salyha, N., Yehorova, I. (2024). Use of Digital Technologies in Higher Education Institutions in the Context of Social Challenges. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 37(3), 105–114. DOI: 10.17951/j.2024.37.3.105-114.

24. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.
25. Педагогіка вищої школи. основи наукових досліджень : навчальний посібник / за редакцією В. Е. Лунячека, Н. О. Ткачової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 344 с.
26. Педагогіка вищої школи : підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік.Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с.
27. Педагогіка та психологія вищої школи : навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В. І. Староста. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.
28. Пригодій Т. М. Формування ключових компетентностей здобувачів освіти на основі впровадження педагогіки партнерства : методичні рекомендації. Чернігів : ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 47 с.
29. Савченко Н. Формування індивідуального іміджу майбутнього педагога. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Безлюдний О. І. (гол. ред.) та ін. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. Вип. 57. 343 с.
30. Савченко Н. Функції професійного іміджу майбутнього викладача. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Безлюдний О. І. (гол. ред.) та ін. Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. Вип. 20. 322 с.
31. Салига Н.М., Калюжний Н.Я. Цифрові технології як засіб формування національної ідентичності та громадянської активності студентської молоді. «Суспільство та національні інтереси»: Журнал. 2025. № 7(15) 2025.С. 229-242. ULR. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-7\(15\)-229-242](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-7(15)-229-242)
32. Сіра І. Мотивація студентів до навчання в умовах воєнного стану. *Збірник тез доповідей учасників XX Всеукраїнської науково-методичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Наумовські читання», присвяченої 300-річчю з дня народження Григорія Сковороди, 3–4 листопада 2022 року.* Харків, 2022. С. 358–360.
33. Стинська В.В., Салига Н.М., Процишин Н.А. Формування дослідницької компетентності студентів у закладі вищої освіти. Інноваційна педагогіка. 2024. Вип. 69. Т.2. С. 149-152. ULR. nnovpedagogy.od.ua/archives/2024/69/part_2/33.pdf

34. Твердохліб І. А. Особливості програмно-технічного забезпечення дистанційного навчання в умовах воєнного стану : методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2023. 44 с.

35. Туркот Т.І., Коновал О.А. Педагогіка та психологія вищої школи: навч посіб. Вид-во Гельветика, 2020. 466 с.

36. Фунтікова О. О. Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти з методиками викладання фахових дисциплін : навчальний посібник для студентів магістратури. Запоріжжя, 2025. 238 с.

37. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.

38. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014р. URL:<https://docs.dtkr.ua/doc/1556-182>.

39. Про освіту. Закон України від 05.09.2017р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

40. Про наукову і науково-технічну діяльність. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

41. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.]; НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

42. Студентський путівник. URL:https://drive.google.com/file/d/1uPLDtWCSDHdfB6JTVXLhm3K55SUnl_f8/view?usp=sharing

43. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.]; НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

Інформаційні ресурси

44. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти України» (редакція від 4.07. 2005 р.). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005>

45. Наказ МОН України від 20.10.2004 р. № 812 «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу». URL: www.mon.gov.ua/images/files/osvita/Evrointehracya/mon_812.doc

46. Наказ МОН України від 29.07.2005 р. № 454 «Про заходи МОН України по реалізації Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні». URL: <http://uazakon.com/document/fpart41/idx41955.htm>

47. Закон України «Про освіту» Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print1472733796912016>

48. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004){Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 76-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 6, ст.40

№ 222-VIII від 02.03.2015, ВВР, 2015, № 23, ст.158

№ 319-VIII від 09.04.2015, ВВР, 2015, № 25, ст.192

№ 367-VIII від 23.04.2015, ВВР, 2015, № 28, ст.244

№ 415-VIII від 14.05.2015, ВВР, 2015, № 28, ст.252

№ 425-VIII від 14.05.2015, ВВР, 2015, № 30, ст.271

№ 498-VIII від 02.06.2015, ВВР, 2015, № 31, ст.294

№ 766-VIII від 10.11.2015, ВВР, 2015, № 52, ст.482

№ 848-VIII від 26.11.2015, ВВР, 2016, № 3, ст.25

№ 911-VIII від 24.12.2015, ВВР, 2016, № 5, ст.50

№ 1017-VIII від 18.02.2016, ВВР, 2016, № 13, ст.145

№ 1114-VIII від 19.04.2016, ВВР, 2016, № 22, ст.452

№ 1415-VIII від 14.06.2016, ВВР, 2016, № 30, ст.543

№ 1662-VIII від 06.10.2016, ВВР, 2016, № 48, ст.807

№ 1731-VIII від 03.11.2016, ВВР, 2016, № 51, ст.840

№ 1774-VIII від 06.12.2016, ВВР, 2017, № 2, ст.25

№ 1798-VIII від 21.12.2016, ВВР, 2017, № 7-8, ст.50

№ 1838-VIII від 07.02.2017, ВВР, 2017, № 11, ст.104

№ 1958-VIII від 21.03.2017, ВВР, 2017, № 17, ст.206

№ 2026-VIII від 16.05.2017, ВВР, 2017, № 24, ст.278

№ 2122-VIII від 11.07.2017, ВВР, 2017, № 33, ст.360

№ 2145-VIII від 05.09.2017, ВВР, 2017, № 38-39, ст.380}//

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18>

ДОДАТКИ

Додаток А

РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ (QF-EHEA)

<i>Цикл</i>	<i>1 (Бакалавр)</i>	<i>2 (Магістр)</i>	<i>3 (PhD)</i>
<i>Знання і розуміння</i>	Підтримане поглибленими посібниками з певними аспектами найсучасніших знань у галузі напрямку підготовки	Забезпечує основу або можливість для оригінальності в розробці або застосуванні ідей, часто в контексті наукового дослідження	Системне розуміння напрямку підготовки та оволодіння методами наукового дослідження у галузі даного напрямку
<i>Застосування знань</i>	Здатність застосовувати свої знання, демонструючи професійний підхід у своїй діяльності, та володіють компетентностями, які дозволяють вирішувати завдання у галузі навчання	Здатності вирішення проблем у новій або незнайомій ситуації в широкому (багатогалузевому, Багатодисциплінарному) контексті	Здатність сприймати, розробляти, застосовувати і адаптувати основний процес дослідження з науковою повнотою і цілісністю в контексті, що розширює межі знань через виконання значного обсягу роботи, певна частина якої заслуговує на рецензовану публікацію на національному або міжнародному рівні
<i>Формування суджень</i>	Здатність збирати та інтерпретувати інформацію (за звичай в межах галузі навчання) і висловлювати судження з відповідних соціальних, наукових або етичних проблем	Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні питання, формулювати судження за умов недостатньої інформації	Здатності до критичного аналізу, оцінки і синтезу нових складних ідей
<i>Комунікація</i>	Здатність доносити інформацію, ідеї, проблеми та рішення у формі, доступній як спеціалістам, так і не спеціалістам	Здатність свої висновки та знання, та розумно їх обґрунтовувати (в обмежених рамках) для фахової та не фахової аудиторії (в монолозі)	Здатність спілкуватися з рівними собі, великою науковою спільнотою та широкою громадськістю (в діалозі) в галузі своєї спеціалізації (в широких межах)
<i>Здатність до навчання</i>	Здатність до продовження освіти з високим рівнем самостійності (автономії)	Здатність навчатися значною мірою самостійно (self-directed) або автономно	Здатність сприяти в академічному і професійному контекстах технологічному, суспільному чи культурному прогресу

ЄВРОПЕЙСЬКА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ ДЛЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ УСЬОГО ЖИТТЯ (EQF-LLL)

	<i>Знання¹¹</i>	<i>Уміння¹²</i>	<i>Компетентності¹³</i>
<i>Рівень 6</i>	Глибокі знання в даній галузі навчання й професійної діяльності, включаючи критичне осмислення теорій і принципів	Передові уміння й уміння, що відображають майстерність і інноваційність при розв'язанні комплексних і непередбачених проблем у спеціалізованих галузях професійної діяльності й навчання	Здатності до управління складними технічними/ професійними видами діяльності або проектами, приймаючи на себе відповідальність за процес прийняття рішень у трудовому й навчальному непередбаченому контекстах. Здатність приймати відповідальність за управління професійним розвитком індивідів і груп
<i>Рівень 7</i>	Спеціалізоване знання, що знаходиться в передовій галузі в даній сфері навчання й професійної діяльності, як основа оригінального мислення. Критичне розуміння основних питань пов'язаних з знанням у даній галузі навчання й професійної діяльності й на стику різних галузей	Спеціалізовані уміння розв'язання проблем, що необхідні для виконання науково-дослідної й інноваційної діяльності з метою розвитку нового знання й процедур і інтеграції знання з різних міждисциплінарних галузей	Здатності управляти й перетворювати роботу або навчання у складних, непередбачуваних контекстах, що потребують нових стратегічних підходів. Здатності приймати відповідальність за розвиток професійного знання й професійних практик і/або за оцінку стратегічного потенціалу професійного розвитку команди
<i>Рівень 8</i>	Знання в самих передових галузях навчання й професійної діяльності й на стику різних галузей	Най передові спеціалізовані вміння й методи, включаючи синтез й оцінювання, що необхідне для критичного осмислення й розв'язання проблем науково-дослідної й/або інноваційної сфер; розширення меж і переосмислення наявного теоретичного знання й професійних практик	Стійкий авторитет, інноваційність підходів при рішенні проблем і завдань, автономність, науковість і повний професіоналізм, а також постійну прихильність розвитку нових ідей або процесів у передовій галузі конкретних сфер навчання й професійної діяльності, включаючи науково-дослідну діяльність

¹¹ Під знанням розуміється теоретичне знання й/або фактологічне знання.

¹² Виділяються когнітивні уміння (використання логічного, інтуїтивного й творчого мислення) і практичні уміння (використання різних методів, матеріалів і інструментів).

¹³ Компетентності описуються у термінах відповідальності й автономності

НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ

	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
Рівень 7	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов			
	Концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень. Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні та професійній діяльності	Розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів.	Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності. Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію.	Управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах. Відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб. Здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності.
Рівень 8	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог			
	Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи. Критичне осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей.	Розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог. Проведення дослідницької та/або інноваційної діяльності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються. Використання іноземних мов у професійній діяльності.	Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування. Відповідальність за розвиток професійного знання і практик, оцінку стратегічного розвитку команди. Здатність до подальшого навчання, яке значною мірою є автономним та самостійним.

	<i>Знання</i>	<i>Уміння</i>	<i>Комунікація</i>	<i>Автономність і відповідальність</i>
<i>Рівень 9</i>	Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики			
	Найбільш передові концептуальні та методологічні знання в галузі науково-дослідної та/або професійної діяльності і на межі предметних галузей.	Критичний аналіз, оцінка і синтез нових та складних ідей. Розроблення та реалізація проектів, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язання значущих соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем.	Спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі наукової та/або професійної діяльності.	Ініціювання інноваційних комплексних проектів, лідерство та повна автономність під час їх реалізації. Соціальна відповідальність за результати прийняття стратегічних рішень. Здатність саморозвиватися і самовдосконалювати ся упродовж життя, відповідальність за навчання інших

ДЛЯ НОТАТОК

Посібник містить навчально-методичні матеріали, що допоможуть здобувачам вищої освіти опанувати основні теоретичні засади педагогіки вищої школи, сучасні підходи до організації освітнього процесу та професійної діяльності викладача закладу вищої освіти.

Для студентів, аспірантів, викладачів та всіх, хто цікавиться проблемами розвитку вищої освіти.

